

T.C.
SİNOP ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**MEHMET AKİF ERSOY'UN SAFAHAT'INDA, TOPLUMSAL
SORUNLARIN TESPİTİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

ELİF OĞUZHAN
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ ADEM ORAKÇI

SİNOP-2024

TEZ KABUL

ELİF OĞUZHAN tarafından hazırlanan “**MEHMET AKİF ERSOY’UN SAFAHAT’INDA, TOPLUMSAL SORUNLARIN TESPİTİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**” başlıklı bu çalışma, 7.05.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Nurullah ÇETİN

Ankara Üniversitesi / Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi

İmza

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Adem ORAKÇI

(Danışman)

Sinop Üniversitesi / Eğitim Fakültesi

İmza

Üye

Doç. Dr. Sevim ŞERMET

Sinop Üniversitesi / Fen Edebiyat Fakültesi

İmza

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Fadime DİRİK

.....

ETİK BEYANI

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Elif OĞUZHAN

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET AKİF ERSOY’UN SAFAHAT’INDA, TOPLUMSAL SORUNLARIN TESPİTİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

ELİF OĞUZHAN

SİNOP ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ ADEM ORAKÇI

Mehmet Akif Ersoy, hakikat yolculuğunun öncüsü, vicdanın kalemi ve millî marşımızın müstesna mimarıdır. Sözleri, asırları aşan bir ilham ve irfan kaynağı olarak ismi unutulmaz bir şekilde tarih sayfalarına nakşolmuştur. Mehmet Akif Ersoy'un kelimeleri, zamanın ötesinde yankılanan bir çığlık gibidir; kalpleri titreten, vicdanları harekete geçiren bir çağrı niteliğindedir. Akif'in "Safahat"ı, sadece bir şiir kitabı değil; milletin sesi, tarihin şahidi ve gelecek nesillere ilham kaynağı olan eşsiz bir hazinedir. Bu araştırma, Mehmet Akif Ersoy'un "Safahat"ında derin toplumsal eleştirileri ve çözüm önerilerini analiz ederek, onun ideallerini ve toplumsal dönüşüm vizyonunu derinlemesine anlamayı amaçlamıştır. Nitel bir çalışma olan bu araştırma, eseri analitik bir bakış açısıyla ele alarak, şiirlerin sosyal-toplumsal bağlamda incelenmesine odaklanmıştır. Çalışmada Mehmet Akif Ersoy'dan, eserinde tespit edilen toplumsal konu başlıklarından ve bizzat sunduğu çözüm önerilerinden söz edilmeye çalışılmıştır. Mehmet Akif'in çözüm önerilerini de barındıran özgün bir çalışma hedeflenmiştir. Çalışmada temel kaynak olarak "Safahat"tan yararlanılmıştır. Mehmet Akif Ersoy ve "Safahat" hakkında birçok eser ve geniş bir literatür taraması, çalışmanın temelini oluşturmuştur. Akif'in döneminin siyasi, sosyal ve toplumsal koşullarıyla ilişkilendirilerek, eserindeki fikirlerin nasıl şekillendiği ve etkilendiği titizlikle incelenmiştir. Çalışma, Akif'in "Safahat"ındaki toplumsal eleştirilerin günümüzdeki yankılarını ve evrensel geçerliliğini vurgulayarak, sosyoloji ve toplum bilimine önemli katkılar sunmaktadır. "Safahat"ın toplumsal duyarlılığı harekete geçirdiği, düşündürdüğü ve her nesle rehberlik ettiği vurgulanarak, çalışmanın değeri ve önemi belirtilmiştir.

ANAHTAR KELİMELE: Mehmet Akif Ersoy'un Hayatı; Şiir Anlayışı; Safahat; Mehmet Akif'in Şiirlerinde Toplumsal Konuların Tespiti; Safahat'ta Ele Alınan Toplumsal Sorunlara Akif'in Çözüm Önerileri.

Mayıs 2024, 173 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

IDENTIFICATION OF SOCIAL PROBLEMS AND PROPOSALS FOR SOLUTIONS IN MEHMET AKİF ERSOY’S “SAFAHAT”

ELİF OĞUZHAN

**SİNOP UNIVERSITY INSTITUTE OF GRADUATE EDUCATION
DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE**

SUPERVISOR: ASST. PROF. DR. ADEM ORAKÇI

Mehmet Akif Ersoy, pioneer of the journey of truth, the conscience's pen, and the distinguished architect of our national anthem. His words have been etched into the pages of history in an unforgettable manner, serving as an inspiration and a source of wisdom transcending centuries. Mehmet Akif Ersoy's words resonate beyond time; they are like a cry that shakes hearts, a call that moves consciences. Akif's "Safahat" is not just a book of poetry; it is the voice of the nation, a witness to history, and a unique treasure that inspires future generations. This research aims to deeply understand Mehmet Akif Ersoy's ideals and his vision of societal transformation by analyzing the profound social critiques and solution proposals in his work "Safahat". This qualitative study approaches the work with an analytical perspective, focusing on the examination of the poems in their social and cultural context. The study attempts to discuss Mehmet Akif Ersoy's societal themes and the solutions he presents in his work. An original study that incorporates Akif's solution proposals is targeted. The primary source utilized in this study is "Safahat". Numerous works and an extensive literature review about Mehmet Akif Ersoy and "Safahat" have formed the foundation of this research. The political, social, and cultural conditions of Akif's era are carefully examined in relation to how his ideas in the work were shaped and influenced. By emphasizing the echoes and universal relevance of the societal critiques in "Safahat" to the present day, this study contributes significantly to sociology and social sciences. It highlights how "Safahat" ignites societal sensitivity, provokes thought, and guides every generation, thus underscoring the value and scope of the study.

KEYWORDS: Mehmet Akif Ersoy’s Life; Poetic Understanding; Safahat; Identification of Social Issues in Mehmet Akif’s Poems; Solutions Proposed by Akif for the Social Problems Addressed in Safahat.

May 2024, 173 Page

TEŞEKKÜR

“*Safahat*”, sadece edebiyatımızın değil, aynı zamanda toplumumuzun da derinliklerine dokunan önemli bir yapıt olarak varlığını sürdürmektedir. Sözlerime ilk olarak Türk edebiyatının nadide ismi, “*Safahat*”ın mimarı ve çalışmanın ilham kaynağı, büyük şairimiz Mehmet Akif Ersoy'a sonsuz teşekkürlerimi sunarak başlamak isterim. Eşsiz şair, kıymetli fikir adamı merhum Mehmet Akif Ersoy'a rahmetler diliyor; saygı ve minnetle anıyorum. Aziz ruhu şad olsun...

Tez çalışmasının gerçekleşmesinde, değerlendirilmesinde emek harcayan, değerli bilgilerini benimle paylaşan ve desteklerini esirgemeyen; verdikleri geri bildirimlerle çalışmamı geliştirmeme yardımcı olan kıymetli hocalarıma ayrı ayrı teşekkür ederim:

Değerli danışmanım, Dr. Öğr. Üyesi Adem Orakçı Hoca'ma; akademik birikimiyle her zaman yanımda oluşu, ders döneminde ve tez çalışma sürecinin tüm aşamalarında sağladığı değerli kılavuzluk ve sunduğu tüm katkılar için içtenlikle teşekkür ederim. Ayrıca bu yolculuğa başladığım ilk günden itibaren tüm öğrencilerine olduğu gibi bana da olan sonsuz güveni; bizlere ailemizden bir parçaymışçasına sağladığı sıcaklık, incecik vicdani duruşu için ayrıca derin minnetlerimi sunarım.

Değerli Hocam, Prof. Dr. Nurullah Çetin'e süreç boyunca sağladığı eşsiz rehberlik ve sürekli desteği için en derin şükranlarımı sunarım. Bu yolculukta bana kattığı bilgi ve tecrübeler için minnettarım.

Değerli Hocam Doç. Dr. Sevim Şermet'e ders döneminde bilgi ve tecrübeleriyle sağladığı katkılar, tüm süreç boyunca rehberliği ve desteği için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Sevgili aileme ve dostlarıma da bu süreçte verdikleri destek ve motivasyon için en içten teşekkürlerimi iletmek isterim.

Elif OĞUZHAN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ KABUL	ii
ETİK BEYANI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
1.GİRİŞ	1
2. MEHMET AKİF ERSOY’UN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ	7
2.1. Mehmet Akif ve Ailesi	7
2.1.1. Annesi: H. Emine Şerife Hanım	8
2.1.2. Babası: Mehmet Tahir Efendi.....	9
2.1.3. Mehmet Akif Ersoy’un Eşi ve Çocukları	10
2.2. Karakteri	11
2.3. Eğitimi ve Çalışma Hayatı	14
2.4. Edebiyat Anlayışı.....	15
2.5. Mehmet Akif Ersoy’un Poetikası	20
2.6. Sebîllürreşâd ve Sırat-ı Müstakîm Dergileri.....	23
2.7. İlk Şiirleri.....	25
2.8. Şiirlerin Muhtevası ve Şiir Tekniği	27
2.9. Safahat ve Bölümleri	31
2.9.1. Safahat (1.Bölüm).....	34
2.9.2. Süleymaniye Kürsüsünde (2. Bölüm).....	35
2.9.3. Hakkın Sesleri (3. Bölüm)	36
2.9.4. Fatih Kürsüsünde (4. Bölüm).....	37
2.9.5. Hatıralar (5. Bölüm).....	38
2.9.6. Asım (6.Bölüm)	39
2.9.7. Gölgeler (7. Bölüm).....	41
3. MEHMET AKİF ERSOY’UN YAŞAMI, FİKİR DÜNYASI VE DÜNYA GÖRÜŞÜNE DAİR MESELELER	42
3.1. Dönemin Kültürel, Sosyal, Edebi, Siyasi Olayları İçinde Akif ve Şiirle İştigali	43

3.2. Devrin Fikir Akımları ve Akif.....	46
3.3. Safahat Manası.....	48
3.4. Safahat’a Dâhil Olmayan Şiirler.....	48
3.4.1. İstiklal Marşı.....	49
3.5. Vatanından Uzak Geçen On Yıl	56
3.6. Akif’in Mısır’a Gidişi ve Bu Seyahatin Nedenleri	57
3.7. Yaşadığı Karamsarlıklar	58
3.8. Kültür Çevresi.....	59
4.MEHMET AKİF ERSOY’UN ŞİİRLERİNDE TOPLUMSAL SORUNLARIN TESPİTİ ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	61
4.1. Mehmet Akif Ersoy'un Toplum Algısı ve Yapısal Analizi.....	61
4.1.1. Toplumun Tanımı:	61
4.1.2. Toplumun Yapısı:	61
4.2. Safahat’ta Değınilen Toplumsal Sorunların Bazıları.....	64
4.3. Tüm İslam Coğrafiyasının Derdiyle ile Dertlenen Bir Şair	64
4.4. Safahat'ta Sosyal-Toplumsal Aksaklıkların Yansımaları	67
4.4.1. Tembelliğė, Uyuşukluğā Karşı Çalışma	68
4.4.2. Bilgi Işığında Cehaletin Karanlığına Meydan Okuma	70
4.4.3. Birlikte Güçlenmek: İttihadın Önemi	72
4.4.4. Ye'se (Yeis) Direnmek: Umutsuzluğā Karşı Ümit	74
4.4.5. Medeniyetle Bütünleşmek ve İnsani Değėrlerimizi Sürdürmek.....	75
4.5. Kahvehane Sorununa Karşı Yeniden Diriltme Çabası, Milli ve Manevi Değėrlere Bağlılık (“Mahalle Kahvesi” Şiiri)	77
4.6. “Asım”dan Toplumsal Sorunlara Bakış ve Çözümė Dair Verilen Mesajlar	89
4.7. Eğitimin ilimin Önemi Üzerine Akif’in Önerileri	91
4.8. “Çanakkale Şehitleri” Şiirinde Toplumsal Meseleler.....	96
4.9. Müslümanlarda Ümitsizlik Sorunu ve Akif’in Sorunun Çözümüne Dair Önerileri	99
4.10. Tembellik Sorunu ve Çözümė Dair Akif’in Tavsiyeleri	104
4.11. Cehalet Sorunu ve Çözüm için Akif’in Önerileri	105
4.12. Birlik Beraberlikten Uzaklaşma Sorununa Karşı Akif’in Önerdiği Çözümler... 108	
4.13. Kavmiyetçilik Sorununa Karşı Milli Birlik ve Beraberlik.....	109
4.14.Yozlaşma Sorunu Karşı Ahlâkî Değėrlerin Yükseltilmesi	113

4.15. Ailede Yapısında Meydana Gelen Sorunlara Karşı Aile Birliğini Korumak ve Aile İlişkilerini Güçlendirmek	119
4.15.1. Meyhane.....	119
4.15.2. Köse İmam.....	122
4.15.3. Mahalle Kahvesi	124
4.16. Yoksulluk Sorununa Karşı Toplumsal Dayanışma ve Yardımlaşma Ruhunun Güçlendirilmesi.....	128
4.16.1. Hasta	128
4.16.2. Küfe	130
4.16.3. Seyfi Baba.....	133
4.16.4. Kocakarı ile Ömer.....	136
4.17. Mehmet Akif Ersoy'un Kur'an Perspektifinden Toplumsal Sorunlara Çözüm Önerileri	139
4.18. İslâm'a Sıkıca Sarılarak Zorlukların Üstesinden Gelmek	144
4.19. Milli Kimliği Kaybetmeden Dilde Yenileşme	145
4.20. "Azimle İnşa Et, Tevekkülle Tamamla": Akif'in Yanlış Tevekkül Anlayışına Önerileri	147
4.21. Toplumsal Sorunlara Karşı Alınlar Terlemeli Şiiri Işığında Öneriler	155
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	160
5.1. Bulgular	160
5.1.1. Çalışmada Elde Edilen Bulguların Sosyoloji ve Diğer Toplum Bilimleriyle İlişkilendirilmesi:	161
5.2. Öneriler:	162
5.3. Sonuç	163
KAYNAKLAR	170
ÖZGEÇMİŞ	173

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

Mehmet Akif Ersoy, Türk edebiyatının şanlı mirasının en parlak yıldızlarından biri olarak, sadece kelimelerle değil, kalpleri de şahlandıran bir ruhun sahibidir. Kendi zamanının sıkıntılarını ve umutlarını yoğuran, İstiklal Marşı'nın dizelerinde milli ruhu titretip tarih sahnesine nakşeden bir şairdir. Ancak onu sadece bir şair olarak görmek, O'nu tam anlamıyla anlamamaktır. Mehmet Akif, sadece kelimelerle değil, tarihin akışını değiştiren bir dava adamıdır. Çağının zorlu imtihanlarında, sarsılmaz bir iradeyle milletin yanında yer alırken, kalemiyle de toplumun vicdanına dokunacak eserler bırakmıştır. O, sadece bir şair değil, aynı zamanda bir fikir ve vicdan önderidir. İşte bu yüzden, Mehmet Akif Ersoy'un yazdıkları sadece bir edebiyat zenginliği olmakla kalmaz, aynı zamanda milli ve manevi bir miras vasfındadır. Onu en iyi şekilde yorumlamak, sadece dizelerinde değil, hayatında taşıdığı o büyük ve mücadeleci ruhu anlamaktan geçmektedir.

Mehmet Akif'in kaleminden dökülen satırlar, sadece edebiyatın sınırlarını aşmaz, aynı zamanda bir milletin ruhunu, tarihini ve kültürünü yansıtan birer ayna olur. Eserlerindeki derinlik, sadece kelimelerin ustaca dizilmesiyle değil, aynı zamanda içten gelen bir samimiyetle yazılmış olan ifadelerin yüreklerle dokunuşuyla da belirginleşir. Her mısra, vatan sevdasının, millet aşkının içten birer feryadıdır, yüreklerdeki hislerin en derin izdüşümüdür. Akif'in kalemi, sadece kelimeleri bir araya getirerek değil, aynı zamanda ruhları birleştirerek, bir milletin coşkusunu ve sadakatini en saf haliyle yansıtır.

Mehmet Akif Ersoy, “*Sanat halk içindir.*” düşüncesinden hareketle yol alan, halkın faydasını her şeyin üstünde tutan, halkın dertlerini dert edinen bunu da eserleri vasıtasıyla aktaran ender şahsiyetlerdendir. Osmanlı Devleti'nin en sıkıntılı dönemlerine şahitlik etmiş ve halkın tüm sıkıntılarını yazıya dökmüştür. Tüm yaşamı boyunca eserleriyle sosyal ve toplumsal konuları ele alarak yol gösterici olma misyonunu elden bırakmamıştır.

Mehmet Akif Ersoy'un, Osmanlı Devleti'nin zorlu dönemlerinin canlı şahitlerindendir. Bu zaman diliminde, 93 Harbi (1877), Trablusgarp Savaşı (1911), Balkan Savaşları

(1912) ve I. Dünya Savaşı (1914) gibi çalkantılı olaylar yaşanmıştır. Mehmet Akif Ersoy, bu savaşların gölgesinde bireysel ve toplumsal kimliğini oluşturmuştur. Bu süreçte, Osmanlı Devleti'nin “Osmanlı Kimliği”ni Batıya karşı koruma çabalarına tanıklık etmiştir. Bu dönemde, Osmanlı aydın sınıfı çeşitli kurtuluş yollarını tartışırken, Mehmet Akif de bu kesimin içinde yer almıştır. Osmanlı Devleti, Avrupalı devletlerin propaganda faaliyetlerine katılma konusunda yavaş kalmıştır, ancak Teşkilat-ı Mahsusa gibi kurumlarla bu alandaki eksiklikleri kapatmaya çalışmıştır. Propaganda çalışmalarında etkili bir rol oynayan Teşkilat-ı Mahsusa, özellikle Mehmet Akif Ersoy gibi figürlerle ön plana çıkmıştır. Mehmet Akif Ersoy, Ortadoğu'da yürütülen faaliyetlerde bulunarak Osmanlı'nın çöküşünü engellemeye yönelik çabalarıyla dikkat çekmiştir. Mehmet Akif'in kişiliği ve çalışmaları, Osmanlı'nın kurtuluşu için değerli formüller sunmuştur. Son dönem Osmanlı aydınlarından biri olarak, vatanseverliği ve Teşkilat-ı Mahsusa görevlerini üstlenerek Ortadoğu'da önemli bir rol oynamıştır. Bu faaliyetler, Osmanlı Devleti'nin çöküşünü önlemek için atılan adımların önemli bir parçası olmuştur. Akif; İsyanlar, savaşlar ve iç çatışmalarla çevrili bir ortamda, vatanseverlik, eğitilmiş olma, donanımlı olma ve hizmete hazır olma özellikleriyle öne çıkmıştır. Mehmet Akif, veteriner hekim, vaiz, şair, öğretmen, hafız, mütercim gibi farklı kimliklerle Osmanlı Devleti için önemli bir kazanım olmuştur. Sosyal yönü, bilgi birikimi, dikkatli gözlemciliği ve sorunlara çözüm odaklı yaklaşımıyla Akif, Osmanlı Devleti için hizmet etmiş ve gördüğü hatalı uygulamalara karşı eleştirilerini dile getirmekten çekinmemiştir (Alşan, 2015, s. 75-76).

Akif, sadece bir şair değil, aynı zamanda bir düşünce adamıdır. Onun eserlerindeki vurgular, adalet, özgürlük ve insanlık gibi evrensel değerlerin yanı sıra milli ve manevi duygularla da yoğrulmuştur. İstiklal Marşı, bu duyguların en muazzam ifadesidir. Her kıtasında bir milletin özgürlük ve bağımsızlık mücadelesi hissedilmekte; her kelimesi ile bir vatan sevdasının ateşi, yürekleri dağlamaktadır.

Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerindeki derinlik, sadece sözlerin ardındaki anlamlarla değil, aynı zamanda yaşadığı dönemin ruhunu yansıtan duruşuyla da ortaya çıkar. O, zor zamanlarda bile dik durmuş, inandığı değerler uğruna mücadele etmiş, asla taviz vermemiştir. Bu yönüyle de sadece bir şair değil, aynı zamanda bir lider ve önderdir.

Mehmet Akif'in şiirlerine bakıldığında, sadece bir dönemi değil, insanlığın tüm zamanlarını kucakladığını görülmektedir. Onun dizelerinde insanın evrensel duyguları

ve düşünceleri yankılanır. Akif, okurun iç dünyasına dokunur ve en derin hislerine tercüman olur. Şiirlerindeki samimiyet ve içtenlik, zamanın ötesine geçerek herkesin kalbine dokunmayı başarmaktadır. Bu yüzden, Mehmet Akif'in şiirleri sadece bir döneme değil, insanlık tarihine seslenen; her zaman taze ve etkileyici gücünü kaybetmeyen bir nitelik taşımaktadır.

Büyük şairin dizelerine daldıkça, insanın iç dünyasında yeni ufuklar açılır; duyguların en yoğun haliyle tanışılır ve vicdanın en derin sesiyle konuşulur. Mehmet Akif Ersoy, sadece Türk milletinin değil, tüm insanlığın ortak bir değeri, ortak bir sesidir.

M. Akif Ersoy'un sadece şiir alanında değil aynı zamanda gazete ve dergi yazılarında, vermiş olduğu vaazlarda ve birçok eyleminde önemli işlere imza attığı görülmektedir. Ama onun günümüzde belki de en çok okunmasına, bilinmesine vesile olan eseri "Safahat" olarak değerlendirilebilir. "Safahat" Türkiye'de Süleyman Çelebi'nin "Mevlid-i Şerif"inden sonra en çok okunan baskısı sürekli yapılan ve yüzyıldır değer gören şiir kitaplarından biri olma vasfına sahiptir.

Mehmet Akif Ersoy'un "Safahat"ında birçok konunun kitabın sayfalarında yer aldığı görülmektedir. Ancak bunlar içinde belki de en çok dikkate alınan hususlardan biri toplumsal meselelere karşı duyarlılıktır. Yaşadığı dönemin tüm sıkıntılarına şahit olan şair, toplumsal bir bilinç ve duyarlılığa sahip olarak çevresinde olan bitene asla kayıtsız kalmamaktadır. Öyle ki Türkî Cumhuriyetlere varıncaya kadar birçok problemi şiirlerinde ve gazete yazılarında dile getirmiş ve bunlar üzerinde kafa yormuş olduğu anlaşılmaktadır. "Safahat"ta da birçok toplumsal meseleye değinen Mehmet Akif'in hemen hemen her şiirinde bu duruma dair bir hassasiyetin olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Çalışma üç ana başlıktan meydana gelmektedir:

1. Mehmet Akif Ersoy'un Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri
2. Mehmet Akif Ersoy'un Yaşamı, Fikir Dünyası ve Dünya Görüşüne Dair Meseleler
3. Mehmet Akif Ersoy'un Şiirlerinde Toplumsal Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerileri

Birinci bölümde "*Mehmet Akif Ersoy'un Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri*" üzerine bilgiler nakledilmiştir. İkinci bölümde "*Mehmet Akif Ersoy'un Yaşamı, Fikir Dünyası ve Dünya Görüşüne Dair Meseleler*" başlığı altında Akif'in dünyasına daha da

derinlemesine inerek yazdıkları daha iyi anlamlandırılmıştır. Üçüncü ana başlık “*Mehmet Akif Ersoy’un Şiirlerinde Toplumsal Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerileri*” vasıtasıyla, tezin yazılış amacına hizmet edilmiştir. Akif’in kaleme aldığı şiirlerin, sorunlar bağlamında kalmadığı; çözüm sürecinde de kafa yorulmuş olduğu görülmüştür. Ayrıca zamana meydan okuyan dünya görüşüne tanıklık edilmiş ve şiirlerdeki çözüme yönelik verilen önerilere dikkat çekme imkânı bulunmuştur.

Mehmet Akif’in perspektifinden toplumsal meselelerin nasıl anlatılıp tasvir edildiğini tespit edip, bu şiirlerde geçen sosyal ve toplumsal meseleler ele alınmıştır. Bu meseleler ataletten başlayıp insanlar arasındaki ilişkilere, aile yapısına, toplumdaki çözölmeye, kahraman atalardan uzaklaşıp yeni bir nesli devşirmeye vb. pek çok alanda karşımıza çıktığı görölmektedir. Bu açıdan bakıldığında Mehmet Akif’in sosyal hayatına dair birçok tez ve bilimsel çalışmanın olduğu da görölmüştür. Çalışmada bu eserlerden yararlanmakla birlikte “Safahat” özelinde şiirin künhüne (özüne) varmak ve bizlere sunduğu çözüme dair önerileri inceleyip orijinal bir çalışma ortaya koymak hedeflenmiştir.

Çalışmanın Konusu

Çalışmanın konusunu, Mehmet Akif Ersoy’un “Safahat” adlı eserinde yer verdiği sosyal, toplumsal meseleler; Akif’in sorunlara yönelik bakış açısı ve çözüm önerileri oluşturmaktadır. Mehmet Akif Ersoy’un “*Safahat*”ı Türk Edebiyatının en önemli eserleri arasında kabul görmektedir; eser, Türk milletinin ruhunu ve dönemin toplumsal sorunlarını yansıtan şiirler barındırmaktadır. Bu çerçevede Akif’in “*Safahat*”ında gündeme getirdiği sorunları ve çözüm önerilerini anlamak; Türk edebiyatı, tarihi ve sosyolojisi açısından bilim dünyasına önemli bir araştırma alanı sunmaktadır.

Çalışmanın Metodolojisi

Bu araştırma, nitel bir çalışma olup, Mehmet Akif Ersoy’un “*Safahat*” adlı eserini temel alarak analitik bir yöntemle yürütölmüştür. Akif’in eserindeki şiirlerin incelenmesi, bu metinlerin sosyal-toplumsal bağlamda analizi ve bizzat sunduğu öneriler çalışmanın temel metodolojisini oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra Akif’in döneminin siyasi, sosyal ve toplumsal koşullarıyla da ilgili literatür taraması yapıp; Akif’in eserindeki fikirlerin bu bağlamda nasıl şekillendiği ve etkilendiği üzerine analizler ortaya konmuştur.

Çalışmanın Önemi ve Beklenen Katkılar

Çalışma, Mehmet Akif Ersoy'un "*Safahat*" adlı eserindeki toplumsal ve sosyal meselelere ilişkin düşüncelerini derinlemesine inceleyerek, onun ideallerini, çözüm önerilerini ve toplumsal dönüşüm vizyonunu anlamaya yönelik bir katkı sağlayacaktır. Ayrıca, Akif'in fikirlerinin günümüz Türkiye'si ve dünya toplumları için ne tür bir anlam ifade ettiğini anlamak, mevcut toplumsal sorunlarla başa çıkmak için yeni bakış açıları ve çözüm önerileri geliştirmeye yardımcı olabilir. Bu çalışma aynı zamanda, edebi eserlerin toplumsal değişim ve dönüşüme nasıl katkıda bulunabileceği konusunda daha geniş bir anlayış oluşturabilir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, Mehmet Akif Ersoy'un "*Safahat*" adlı eserinde işlediği toplumsal meseleleri belirlemek ve aynı zamanda şairin bu meselelere ilişkin çözüm önerilerini ve mesajlarını analiz etmektir. Araştırma, Akif'in doğumundan vefatına kadar olan hayat sürecini detaylı bir şekilde ele alarak, edebi ve düşünsel gelişimini, aldığı eğitimi ve çevresel etkileri inceler. Bu bağlamda, Akif'in "*Safahat*" adlı eserinin oluşum sürecindeki etkileyici unsurları ve toplumsal dönemin belirleyici özelliklerini ortaya koymayı hedefler. Edebiyat anlayışının ve dünya görüşünün nasıl şekillendiğini anlamak, Akif'in eserlerindeki toplumsal eleştirilerin ve çözüm önerilerinin anlamını derinleştirmeye yardımcı olacaktır. Bu çalışma, "*Safahat*"'ın bir döneme ait belgesel niteliği taşıyan eser olduğu perspektifinden yola çıkarak, Akif'in toplumsal sorunlara getirdiği çözüm önerilerini ve mesajlarını vurgulamayı amaçlar.

Çalışmanın başlangıcında Akif'in doğumundan vefat ettiği zamana kadar olan süreç ana detaylarıyla ve zaman zaman çok da bilinmeyen yönleri ile ortaya konmaya çalışılmaktadır. Buradaki amaç, Akif'in yarattığı esere ulaşana kadar sürdüğü yaşamın, aldığı eğitimin, gelişimine, kendini gerçekleştirmesine katkı sunanların; eserde oluşturduğu tesiri anlayabilmektir. Edebiyat anlayışının, dünya görüşünün nasıl şekillenmiş olduğu; "*Safahat*"'ın bir anlamda döneme ait bir belge niteliği taşıyan eser oluşu, bu yolla daha iyi anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, Akif'in *Safahat*'ındaki şiirlerinde ele aldığı konuların, o dönem Türk toplumunun sosyal, kültürel ve siyasal yapısını yansıttığı; Akif'in bu yapı üzerinde nasıl bir değişim ve dönüşüm önerdiği üzerine odaklanılmıştır. Akif'in *Safahat*'ta dile getirdiği düşüncelerin günümüz toplumunda ne

tür bir yansıma bulduğu da ele alınarak, Akif'in fikirlerinin güncelliği ve evrensel geçerliliği değerlendirilmektedir.

Araştırmanın Kaynakları

Çalışmaya kaynaklık eden öncelikli eser ve belge Mehmet Akif Ersoy'un ölümsüz eseri “*Safahat*”tır. “*Safahat*” içindeki şiirler, şairin toplumsal eleştirilerini, vatan sevgisini, adalet arayışını ve insanlık için önerdiği çözümleri içermektedir. Şairin toplumsal mesellere bakışını, olaylar karşısındaki duruşunu ve nihayetinde dile getirdiği soruna dair önerilerini gözler önüne sermektedir. Bu bakımdan sorunları tespit edebilmek ve sunduğu çözüm önerilerini anlamak için öncelikli olarak “*Safahat*”ın kendisi başat kaynak olarak kullanılmaktadır.

Ayrıca, çalışmada kullanılan diğer kaynaklar arasında “*Safahat*” üzerine yapılmış akademik çalışmalar da yer almaktadır. Bu çalışmalar, çeşitli tezler, makaleler ve araştırmaları içermektedir ve Mehmet Akif Ersoy'un eserlerine akademik bir bakış açısı sunmaktadır. Bununla birlikte, Mehmet Akif Ersoy ve “*Safahat*”ıyla ilgili yazılmış diğer eserler de çalışmada kaynak olarak kullanılmıştır. Bu sayede onun düşünce dünyası ve toplumsal görüşleri hakkında derinlemesine bir anlayış elde edilebilmek mümkün olmaktadır. Bu eserler, Akif'in hayatı, eserleri, düşünceleri ve etkileri hakkında geniş bir perspektif sunmaktadır.

Sonuç olarak, tezin kaynakları bölümü Mehmet Akif Ersoy'un “*Safahat*”ı ve bu esere dair yapılmış akademik çalışmaları, diğer yazılı eserleri ve araştırmaları içermektedir. Bu kaynaklar, tezin konusu olan Akif'in toplumsal sorunlara yaklaşımını ve çözüm önerilerini daha kapsamlı bir şekilde ele almaya olanak sağlamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. MEHMET AKİF ERSOY'UN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ

Mehmet Akif Ersoy, Türk milletinin gönüllerinde derin izler bırakmış, milli ve manevi değerlerimizin önemli simgelerinden biridir. Onu tarif etmek, sadece sözcüklerle değil, ruhunun derinliklerine yolculuk yaparak mümkündür.

Mehmet Akif Ersoy, 20. yüzyılın başlarında yaşamış bir şair ve düşünürdür. Ancak onu sadece bir şair olarak tanımlamak, onun asıl kimliğini ve önemini anlamaktan uzaktır. O, aynı zamanda bir vatansever, bir mücadele insanı ve bir ilham kaynağıdır.

Akif, milletine sevdalı, iman dolu bir kalptir. Şiirlerinde sık sık vatan sevgisini, milletin birlik ve beraberliğini, İslam'ın güzelliklerini işler. En ünlü eseri olan “İstiklal Marşı”, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesini ve inancını en güzel şekilde yansıtan bir destandır. Bu marş, sadece bir ulusal sembol değil, aynı zamanda bir milletin direniş ve azminin ifadesidir.

Akif'in kalemi; adaleti, insan haklarını ve özgürlüğü savunmuştur. Ancak onun mücadelesi sadece kalemle sınırlı kalmamış, aynı zamanda yaşadığı dönemin zorluklarına karşı da dik duruşunu sergilemiştir. O, her zaman doğru bildiği yolda ilerlemiş, hiçbir zaman taviz vermemiştir.

Mehmet Akif Ersoy'u anlamak sadece sözlerine ve eylemlerine bakmakla sınırlı değildir. Onun derinliği, inancında, fikirlerinde ve yaşam tarzında gizlidir. O, samimiyyetin, dürüstlüğün ve fedakârlığın simgesidir. İnancının gücüyle hayatını şekillendirmiş, hiçbir zaman prensiplerinden ödün vermemiştir.

Mehmet Akif Ersoy, Türk milletinin vicdanında ve tarihinde özel bir yer tutar. O, sadece bir şair değil, aynı zamanda bir lider, bir önderdir. İdealleri ve eserleriyle gelecek nesillere ilham kaynağı olmaya devam edecek olan bu büyük insanı anlamak, onun değerini tam olarak kavramak demektir.

2.1. Mehmet Akif ve Ailesi

Mehmet Akif Ersoy, 1873 senesi aralık ayında İstanbul'un Fatih ilçesine bağlı Sarıgözel semtinin Sarı Nasuh sokağında hayata gözlerini açmıştır. Akif'in dünyaya geldiği evin,

annesi Emine Şerife Hanım'ın -vefat eden- ilk eşi Tokatlı Derviş Efendi'den miras kaldığı bilinmektedir. Yedi veya sekiz civarında odası, küçük de bir bahçesi olan bu konak, 1888 senesinde çıkan bir yangında yanmıştır; yerine daha küçük bir ev yapılmış ve Akif'in evlendikten sonra bir süre bu evde ikamet ettiği de edinilen bilgiler arasındadır (Yetiş, 2011, s. 11).

Şevval ayında (1290) doğan Akif'e babası Mehmet Tahir Efendi ebcet hesabı ile hesaplayıp ilk aşamada Ragıyf adını koymuştur ve hep bu isimle hitap etmiştir. Lakin ismin ailede ve çevrede zor telaffuz edilişi sebebiyle geçen süre zarfında Akif'e dönüşmesi kaçınılmaz olmuştur (Mengüşoğlu, 2016, s. 16).

Ragıyf Arapçada kullanılan ekmek isimlerinden biridir. Mehmet Akif'in isminin Mehmet, şiirlerinde kullandığı mahlâsının Akif olduğunu söylediği bilinmektedir (Yetiş, 2011, s. 12).

Mehmet Akif'in bizzat kendi ifadesiyle: *“Babamın bana verdiği mahlas ‘‘Ragıyf’’tır. Ragıyf Arapça bir nevi ekmek demektir. ‘‘Ragıyf’’ ev halkı ve mahalleli tarafından kullanılmamış;’’Akif’e çevirmişler. Nüfus kaydına da ‘‘Akif’’ geçmiş. İşte bu suretle adım ‘‘Mehmet’’ mahlasım da ‘‘Akif’’ kalmıştır. Fakat babam hep ‘‘Ragıyf’’ derdi. Ragıyf tevellüd (doğum) tarihimi de ifade eder.”* (Edib, 2011, s. 494).

2.1.1. Annesi: H. Emine Şerife Hanım

Mehmet Akif'in annesi, H. Emine Şerife Hanım'ın kökleri Buhara'ya dayanmaktadır. Buhara'dan Anadolu'ya göç etmiş bir ailenin, Anadolu'da dünyaya gelen evladıdır. Mehmet Akif'in kendi anlattığına göre bir buçuk asır önce Buhara'dan gelerek Anadolu'ya yerleşen Hekim Hacı Baba, Boyabat'ta evlenmiştir. Hekim Hacı Baba buradan eşini de alarak Tokat' a gitmiş ve oraya yerleşmiştir. Emine Şerife Hanım da ailesinin yerleştiği Tokat'ta ve böylelikle Anadolu'da dünyaya gelmiştir (Bolay, 2019, s. 11).

Emine Şerife Hanım Şirvanlı Derviş Efendi ile evlenmiştir. Çift ilk önce Amasya'ya, oradan İstanbul'a ve son olarak da Akif'in de dünyaya gelmiş olduğu Fatih ilçesinde bulunan konakçığa yerleşmiştir. Bu evlilikten biri kız ikisi erkek olmak üzere üç tane evlat dünyaya gelmiştir; fakat iki erkek evlat da vefat etmiştir. Ardından Derviş Efendi'nin vefatıyla da Emine Şerife Hanım dul kalmıştır. Emine Şerife Hanım yaşadığı tüm bu talihsizliklerin ardından izdivacına talip olan Mehmet Akif'in babası Mehmet Tahir Efendi ile ikinci evliliğini yapmıştır. Bu sırada ilk eşinden dünyaya gelen son

çocuğu olan kızını da kaybederek geçmişte sahip olduğu aileyi tamamen kaybetmiştir. Genç yaşta yaşamış olduğu tüm bu hadiseler onu epeyce yıpratıp hüzne boğmuştur. Yaşanan tüm acıların ardından Akif’in doğumu Emine Şerife Hanım için yaşama tutunmanın, yeniden ayağa kalkabilmenin ve umudun vesilesi olmuştur (Mengüşoğlu, 2016, s. 15). Emine Şerife Hanım’ın 90 sene civarında yaşadığı, İstanbul Beylerbeyi’nde hayata gözlerini kapamıştır (Yetiş, 2011, s. 13).

2.1.2. Babası: Mehmet Tahir Efendi

*“Kimin oğluydu baban? Kimdi unuttun mu deden?
İpek’in köylüsü, ümmi, yarı vahşi bir adam...
Bir şey öğrenmedi elbette o ümmi babadan.
Ne kazanmışsa, bütün, kendi kazanmış, kendi.
Sen dua et babandan topladığın mirasa,
Hep onun himmetidir üç satır ilmin varsa.”* (Ersoy, 2021, s. 486-487).

Mehmet Akif’in dedesi (M. Tahir Efendi’nin babası), Arnavutluk’un İpek Kasabası Suşisa Köyü’nden Nurettin Ağa’dır. Mehmet Akif’in babası Tahir Efendi de yine burada dünyaya gelmiştir. Oldukça titiz ve temiz oluşu nedeniyle yakın çevresi tarafından “Temiz Tahir Efendi” diye anılmaktadır (Tansel, 1991, s. 23).

Tahir Efendi öğrencilik yıllarında pırıl pırıl ahlakı ve karakteri ile tanınmaktadır. Gurbette tüm ihtiyaçlarını bizzat titizlikle kendinin yapıyor olması, yaşadığı ortamı ve çevresini tertemiz muhafaza ediyor oluşu onun bu güzel lakabı almasında etkili olmuştur. Hatta Emine Şerife Hanım ile evlenmelerinde ortak noktaları olan temizlik ve titizliğin de olumlu bir etkisi olduğunu söylemek mümkündür (Mengüşoğlu, 2016, s. 16).

Mehmet Akif babasını: *“Beyaz sarıklı, temiz, yaşça elli beş ancak, vücudu zinde fakat saç sakal ziyadece ak...”* dizeleri ile tasvir etmektedir (Kabaklı, 2017, s. 17).

Mehmet Tahir Efendi, Fatih Medrese’si dersiamlarından (profesör). Nakşî şeyhi Feyzullah Efendi’nin mürididir. İpek’te kısa bir süre tahsil aldıktan sonra İstanbul’a gelmiş, Yozgatlı Mahmut Efendi’den eğitim almıştır. Tahir Efendi’nin İpek’in köyünden gelerek kendi çaba ve gayreti neticesinde hedeflediği makamlara nail olmuştur. Bu da onun ne denli çalışkan ve azimli bir yapıya sahip olduğunun göstergesidir (Bolay, 2019, s. 12).

1888 senesinde, Tahir Efendi 61-62 yaş civarındayken vefat etmiştir; Mehmet Akif o sıralar 15 yaşında bulunmaktadır. Mehmet Akif Safahat’ın üçüncü kitabında bulunan bir

şiiirinde (üçüncü şiir) şu sözlerle ifade etmektedir: “*Babam Fatih müderrislerinden İpekli Tahir Efendi merhumdur ki, benim hem babam hem hocamdır. Ne biliyorsam kendisinden öğrendim.*” (Düzdağ E. , 2014, s. 40).

2.1.3. Mehmet Akif Ersoy’un Eşi ve Çocukları

*“Hayat Arkadaşıma
Seni bir nûra çıkarsam, diye koştum durdum,
Ey, bütün dalgalı ömrümde, hayat arkadaşım!
Dağ mıdır, karşı gelen, taş mı, hep aştım, lâkin.
Buruşuk alnıma çarpan bu sefer kendi taşım!”* (Ersoy, 2021, s. 662).

Mehmet Akif Ersoy, eşine duyduğu derin sevgiyi, minnettarlığı ve onunla birlikte yaşadığı hayatta zorluklara karşı verdikleri mücadeleyi dile getirmiştir. Şair, hayatının iniş çıkışlarında hep yanında olan eşine duyduğu minneti, samimi ve içten bir dille anlatmaktadır. Şiirin sonundaki kendi taşıyla yüzleşme durumu ise, şairin kendi içsel çatışmalarını ve zorluklarını ifade eder, yaşadığı hayatın bir muhasebesini yapmaktadır.

İstiklâl Marşı şairimiz Mehmet Âkif Ersoy (1873-1936), 1893’te (Baytar Mektebini bitirdiği sene) İsmet Hanım’la evlenir ve bu evlilikten: Cemile, Feride, Suat, İbrahim Naim, Emin ve Tahir adlı çocukları dünyaya gelmiştir (Göçgün, 2012, s. 422).

Akif’in “*Asım*” adıyla yayımladığı eseri pek çok kişi tarafından oğlunun adı olarak bilinmektedir. Fakat durum bilindiğinin aksine buradaki Asım; oğlu “Emin Akif” kadar çok sevdiği, manevi oğlum dediği Âsım Gönül’dür (Göçgün, 2012, s. 422).

Mehmet Akif’in küçük kızı Suad’dan olan torunu (ismini dedesi verir) Selma Argon: Anneanne ve dedesinin (Akif) altı çocuğu olduğunu, İbrahim Naim’in çok erken vefat ettiğini anlatmaktadır. Anneannesinin ve dedesinin evinde öz teyzeleri olarak bildikleri Süheyla isimli bir hanımın olduğunu ve onun da biri kız biri erkek iki kardeşi olduğunu erkek kardeşin erkenden vefat ettiğini nakletmektedir. Anneannelerinin astım hastası olması dolayısıyla evdeki işleri çekip çeviren Halil Efendi adında bir beyin olduğunu da anlatmaktadır. Mehmet Akif’in görev sebebiyle yanlarında bulunmayışı ve maddi imkânsızlıklar neticesinde İsmet Hanım (Akif’in eşi) Halil Efendi’ye durumu üzümlerle anlatarak; memleketine gidebileceğini söylemektedir. Fakat aslen Bolulu olan Halil Efendi, “*Sizler bana Akif’in emanetisiniz*” diyerek kalmaktadır. Akif’ten bir sene haber alınmaz ve bir gün ailesini kimliklerini açıklamamak tembihiyle vapurla yanına Kastamonu’ya aldırılmaktadır; iki sene kadar burada yaşamlarını sürdürürler.

Kastamonu’da iki farklı evde ikamet ettikleri de anlatılanlar arasındadır (Argon, Argon, & Bayhan, 2015, s. 46-47).

Mehmet Akif’in yakın dostu -şair, yazar- Süleyman Nazif, Akif için yazdığı kitapta bir anekdottan bahsetmektedir: Balkan Harbi’nin yeni başladığı sıralarda, sözüne güvenilen ortak bir dostları Akif’in kirada oturduğu evine gitmektedir. Bu kişinin anlattığına göre evde Akif’in beş çocuğundan hariç dört çocuk daha bulunmaktadır. Arkadaşı Akif’e bu çocukların kim olduğunu sorduğunda Akif, “çocuklarım” diye yanıtlamaktadır. Akif Baytar Mektebi’nde okurken bir arkadaşısı ile birbirlerine bir söz verdiklerini anlatmaktadır. Bu anlaşmada kim diğerinden önce vefat ederse kalan kişi ölenin çocuklarına sahip çıkacaktır. Akif de verdiği sözü bağlılıkla yerine getirmektedir. Yine hikâyeyi anlatan kişi Akif’in o dönem parasız ve beş çocuğa sahip olduğunu da sözlerine eklemektedir (Nazif, 2015, s. 63).

Durumu anlayan Mithat Cemal, şu ifadeyi kullanmaktadır: “ *Akif’in varı yoğu olan tüm parası yeleğinin cebini geçmemektedir.* ” Yaşadığı tüm zorluklara rağmen Akif, verdiği sözü sonuna kadar tutmakta ve arkadaşının ailesine bakmaktadır. Çocuklardan büyük olanı erkektir, üniversiteyi bitirir ve çok geçmeden vefat etmektedir. Eşsiz insan, vefakâr dost emanetinin cenazesini de defnetmektedir. Arkadaşından emanet kalan iki kız çocuğu ise evlendikleri güne kadar Akif’in himayesinde bulunmaktadır (Mengüşoğlu, 2016, s. 24).

2.2. Karakteri

Akif’in karakterini şiirlerinde, seçimlerinde ve yaşamının tüm evrelerinde görmek mümkündür. Mehmet Akif Ersoy, vatan ve millet aşığı; ömrünü ve sanatını bu uğurda tüketmiş nadide bir şahsiyettir.

Akif’in yaşamında gerçekleşen bazı hadiseler de onun karakterinin şekillenmesinde ve hayata karşı daha güçlü duruşunda etkili olmuştur: ailesi, yetiştiği çevre, almış olduğu eğitimler, içinde bulunulan dönem, yaşamına dokunan insanlar, yangında evlerini kaybetmeleri ve babasının vefatı... Küçük yaşlarda hayatın zorluklarını göğüsleyerek, yaşam mücadelesine başlamış olması; onun erken yaşta olgunlaşmasına ve yaşama karşı daha dirençli bir duruş kazanmasına etki etmektedir.

Akif, değerli bir yazar ve şair olmakla birlikte önemli bir düşünce ve fikir adamıdır. Sebülürreşad, Sırat-ı Müstakim gibi uzun yıllar hizmet vermiş dergileri; başyazarlık

yaparak, Türk düşünce dünyasına kazandırmıştır. Aldığı farklı dallardaki eğitimleri (öğretmen, hekim, siyasetçi, vaiz, Kur'an müfessiri, veteriner) çalışma alanları neticesinde; kişiliği, çok yönlü olarak gelişmiş, renklenmiştir.

Akif'in en belirgin kişilik özellikleri:

- Dindar ve ahlaklı bir görev adamıdır,
- Doğru, dürüst ve oldukça güvenilirdir,
- Vefalı ve sözüne sadıktır,
- Dirayet sahibi ve dik duran bir yapıdadır,
- İyi bir dost, merhametli ve alçakgönüllüdür,
- Hak yiyen, cimrilik eden ve kibir sahibi kimselerden hoşlanmaz.

Mehmet Akif Ersoy hayatı boyunca dini ve ahlaki değerleri yaşamının merkezine almış; doğruluk ve dürüstlük düsturu ile hareket etmiştir. Sıralanan tüm kavramlar Akif'in kişiliğinin bütününe oluşturmaktadır. Bunun karşısında yer alan ikiyüzlülük, kibir, dedikodu, riyakârlık, cimrilik gibi sevilmeyecek hal ve tavırları hem onaylamamakta hem de yazılarında bu tür yanlışlara vurgu yapmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere Akif, toplumu ve özelinde de kişiyi yanlışlara karşı uyandırmayı, bilinçlendirmeyi görev edinmiştir (Taştan, 2022, s. 18-23).

Mehmet Akif Ersoy'un bir arkadaşı, onunla yeni tanıştığında Akif'e inanamadığını anlatmaktadır. Bu denli doğru, dürüst, temiz bir karakterin melek rolü oynadığından; bir süre sonra da oynadığı rolden çıkıp gerçek yüzünü ortaya koyacağından kuşkusunun olmadığından bahsetmektedir. Fakat Akif'in otuz beş senelik arkadaşlıkları süresince zerrece değişmediğini; inanamadığı rol zannettiği şeyin, Akif'in gerçek ve eşsiz karakteri olduğunu vurgulamaktadır.

Akif, doğru bildiği hiçbir konuda karakterinden ödün vermemektedir; bu konuda alacağı zararlar onu yolundan ve doğrularından saptıramamıştır. İktidarın yaptığı yanlış uygulamalara sessiz kalmamıştır; dergisinde yazdığı muhalif yazılar dolayısıyla dergisi kapatılmış, fakülte'deki hocalık görevine son verilmiştir. Yanlış bulduğu, aksaklıklarını belirttiği düzen nedeniyle işsiz ve parasız kalmaktadır; kira verme gücü olmadığı için beş evladıyla annesinin evine sığınmak zorunda kalmıştır.

Cemal Kuntay, Akif'in hiçbir tarafa mensup olmayan şahsına münhasır bir kişiliği olduğundan ve kimsenin yönlendirmesiyle hareket etmeyen eğilip bükülmeyen bir yapıya sahip olduğundan bahsetmektedir.

Akif'i en iyi tanıyanlardan Eşref Edip Bey, Akif'in sadece köşesine çekilip yazma işleriyle uğraşan bir şair olmadığını söylemektedir. Duygu, düşünce ve fikirlerini sadece yazıda bırakmamış, doğru bildiği her konuda bizzat harekete de geçmiş değerli bir cemiyet insanı olduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda azim sahibi, vefakâr, mütevazı, sözünün eri, metanet sahibi ve mert bir adam olduğunu vurgulamaktadır. Eşref Edip, Akif'in yalanın ne olduğunu bilmeyen, yalan söyleyenlere kızan ve şahsına sunulan övgülerden bile utanan, utangaç bir yapısı olduğunu anlatmaktadır (Düzdağ E. , 2014, s. 29-31).

Akif, hayatında boş durmak ve oturmak kavramlarını ölümle eş değer görmektedir. Hatta Mısır'da bulunduğu işsiz ve hareketsiz kaldığı dönemde ölmek istediğini söylemektedir. Kuşçubaşı Eşref Bey'e bir mektup yazmış ve şu ifadelerde bulunmuştur:

*“Gaye uğrunda çalışmak, didinmek ve ölmek...
Ah ne güzel meşgale, o ne hoş eğlence, o ne mes'ut hâtime imiş.”*

Akif'in karakterini bir baş kaldırış, bir isyan olarak da ifade etmemiz yerinde olacaktır. Gerek şiirleri ve yazılarıyla gerekse fiilen toplumu etkileyen, ilgilendiren; bozuk giden tüm düzene, tüm yanlışlara isyan ve itirazda bulunmaktadır. Tabii ki bunu yaparken hiçbir zaman şahsi duygu ve menfaatlerini mevcut mesele içine dâhil etmemektedir. Akif'in şu sözleri onun zihniyetinin şiirine tezahürüdür:

*“Zulmü alkışlayamam, zalimi asla sevmem,
Gelenin keyfi için geçmişe asla sövmem...”* (Ersoy, 2021, s. 525).

Şiirin tamamında kullandığı ifadeler ile de tüm adaletsizliklere, haksızlıklara karşı duruşunu kâğıda dökmektedir. Akif'in yaşadığı sürede ve ölümünden sonra hiç kimse savunduğu doğruların aksi davranış sergilediğini iddia ve ispat edememiştir. Akif'in yaşayışının ve sanatının her daim halkın menfaatleri doğrultusunda şekil aldığını görmekteyiz.

Mehmet Akif, daima halkın dertleriyle dertlenerek; romantik hikâyelerle okuyucuya seslenmeyip, edebiyatımızın sosyal-gerçekçi şiirlerinin ilk örneklerini vermektedir. Okula gidememiş çocuklardan, Seyfi Baba'nın yanından, meyhaneler aracılığıyla yok olan ailelerden, tembelliğin verdiği kayıplardan ve daha nice sorunlardan kendini alamamaktadır. Bu da onun ne denli duyarlı, vatansever ve halkla iç içe bir karakterde olduğunu göstermektedir. Akif, yaşamın ona sunduğu pek çok zor dönem geçirmesine rağmen Safahat'ında şahsi dertlerini, sıkıntılarını bir kez dahi dile getirmemiş; şikâyetçi

olmamıştır. Her daim milletine karşı umudun, sevincin ve azmin taşıyıcısı olmuştur (Kabaklı, 2017, s. 57-66).

2.3. Eğitimi ve Çalışma Hayatı

Mehmet Akif 1936 senesi haziran ayında Türkiye'ye Mısır Apartmanı'ndaki evine döndüğü sıralar aile dostları Nevzad Ayaz ziyaretine gelmiştir. Önceden hazırlamış olduğu soruları Mehmet Akif'in iznini alarak sormuştur. Mehmet Akif anısına Eşref Edib'in yazdığı kitaba Nevzad Ayas da bahsi geçen bu sorular ve uzunca bir yazı ile katkı sağlamaktadır (Düzdağ E. , 2014, s. 23).

Akif'in bizzat yanıtladığı sorular içerisinde eğitim süreci de yer almaktadır. Sorulara verdiği yanıtlar ışığında, edinilen bilgilerde; eğitim hayatına, dört yaşında Fatih'te Emir Buhari Mahalle Mektebi'nde başladığından ve iki sene burada eğitim aldığından bahsederek söze başlamaktadır. Ardından yine Fatih'te Muvakkithane yanında bulunan ve Maarif Nezareti'ne bağlı İptidai Mektebi'nde (ilkokul) eğitimine üç sene devam ettiğini anlatmaktadır. Okulda aldığı eğitimlerin dışında babasının da Arapça öğretmeye başladığını da sözlerine eklemektedir. Ortaokula (Rüştiye Mektebi), Fatih semtinde bulunan Fatih Merkez Rüştiyesi'nde devam etmektedir. Mehmet Akif rüştiyedeki tahsiline devam ederken babasından Arapça öğrenmeye devam ettiğinden ve babasının sahip olduğu donanım sayesinde mektepteki programın ilerisinde bir seviyeye ulaştığından bahsetmektedir. Ayrıca buradaki tahsili sırasında en çok dil ile ilgili derslere yoğun ilgi duymaktadır ve okulunda, dört dilde (Türkçe, Arapça, Farsça, Fransızca) birinci konumdadır. Mehmet Akif, dile olan ilgisinin yanında şiiri de çok sevmektedir; ilk kez okuduğu şiir kitabının Fuzuli'nin eseri “Leyla ve Mecnun” olduğunu belirtmektedir. İlk şiir deneyiminin ne zaman başladığı sorusuna: “ *Rüştiyede vezinsiz, kafiyesiz, özenme kabilinden nazım parçaları karalardım.*” diye cevap vermektedir.

Mehmet Akif Ersoy, rüştiyeyi bitirdikten sonra okul ve meslek seçimi konusunda babasının müdahale etmediğini, tercihi ona bıraktığını anlatmaktadır. Akif dönemin gözde mekteplerinden Mülkiye'de eğitim alma kararı vermektedir. O sene Mülkiye'nin beş senelik eğitim sisteminin ikiye ayrılmaktadır ve bu eğitim üç senelik idâdî bölüm, iki senelik âlî bölüm olarak iki aşamada tamamlanmaktadır. Akif de ilk olarak idâdî kısımdaki üç senelik eğimi bitirip mezuniyet belgesini alarak âlî kısma geçtiğini anlatmaktadır. Ardından babasının vefatı ve mezunların iş imkânı bulmakta yaşadıkları

sıkıntıları da göz önünde bulundurarak Akif ve birkaç arkadaşı dördüncü senede mülkiyeyi bırakma kararı almaktadır.

Akif, Mülkiye Mektebi ile bağlarını kopardıktan sonra, aynı dönemde yeni hizmete giren Mülkiye Baytar Mektebi'ne; yeni bir bölüm olmasından dolayı memuriyet verilebileceği düşüncesiyle, aynı arkadaşları ile kayıt olduklarını anlatmaktadır. İki yıl nehâri, iki yıl leylî olmak üzere dört yıllık eğitimi tamamladıklarından ve Baytar Mektebini birincilikle bitirdiğinden bahsetmektedir (Düzdağ E. , 2014, s. 26-30).

Mehmet Akif Ersoy, yüksek tahsilini bitirdikten sonra hafız olarak göreve başladığını; spora olan merakı sebebiyle bir dönem güreşle de meşgul olduğunu ifade etmektedir. Kayıkçı Osman Pehlivan'dan güreş eğitimi alarak, güreşlerini (kispet ve zeytinyağlı) Çatalca'nın köylerinde yaptığını; spora olan ilgisinin güreşle kalmadığı yüzme, koşma, atlama ve taş atma gibi sporun farklı dallarıyla da meşgul olduğunu sözlerine eklemektedir.

Eğitimini bitiren M. Akif Ersoy, Umur-ı Baytariyye şubesine tayin edildiğini; üç dört sene Rumeli, Anadolu ve Arabistan'da çalıştığını anlatmaktadır. Görev yaptığı bölgelerde köy halkı ile yakın ilişkiler kurarak onları tanıma imkânı bulmaktadır. Mehmet Akif Ersoy'un son görev yeri Umur-ı Baytariyye'de müdür muavinliği olmakla beraber Halkalı Ziraat Mektebi'nde “Kitabet”, Darülfünun'da “Edebiyat” dersleri vermektedir. Yine şairin kendi anlatımıyla Balkan Harbi sonrasında “Ziraat Nezareti”ndeki görevinden istifa ederek Umumi Harpte (1914-1918) Teşkilâtı Mahsûsa (Türk İstihbarat Teşkilatı) adına Almanya'da ve aynı şekilde siyasi görevler dolayısıyla Medine ve Necid'te bulunduğunu, siyasi çalışmaların bundan ibaret olduğunu da vurgulamaktadır. İstiklal Harbi döneminde de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Burdur milletvekili olarak görev yapmıştır (Kabaklı, 2017, s. 19).

2.4. Edebiyat Anlayışı

Milli şairimiz Mehmet Akif Ersoy, Türk edebiyatının önde gelen en önemli şair ve yazarıdır. Düşünce yapısı belirgin biçimde eserlerinde kendini göstermektedir. Mehmet Akif Ersoy toplumu merkeze alan bir edebiyat anlayışı ile yola çıkmaktadır; tüm eserlerini de bu anlayış ile ortaya koymaktadır.

Akif'in edebiyat anlayışının temelinde vatan, millet ve İslami değerlerin yoğunca yer bulduğu görülmektedir. Şairin ortaya koyduğu eserlerde sadece sanat anlayışı ile yola

çıkmadığı, aynı zamanda yazılanların bir mesuliyet ve topluma yol gösterir nitelikte sorumluluk duygusuyla ele alındığı her satırda kendini hissettirmektedir. Bu sebeptendir ki eserlerinde dini motifler, tarihi olaylar, toplumsal sorunlar ve milli değerler ana temayı oluşturmaktadır.

Mehmet Akif Ersoy'un, sanat anlayışında; bireysel hayal, duygu, söz ve ince üsluplu anlatımlar yer bulmamaktadır. Edebiyata estetik ve teknik yönden değer katacak yeni ürünler meydana getirmek gibi bir amaçla hareket etmemektedir. Onun tek derdi vatanının ve milletin sıkıntılı durumlarına ortak ve merhem olabilmektir. Bu gaye doğrultusunda, düşünce ve sanat anlamında tüm ürünlerini; vatan ve millet duygusuyla ortaya koymakta, bunu da sözlerle dile getirmektedir (Çetin, 2012, s. 15).

*“Hayır, hayal ile yoktur benim alışverişim;
İnan ki: Her ne demişsem görüp de söylemişim.
Şudur cihanda benim en beğendiğim meslek:
Sözüm odun gibi olsun; hakikat olsun tek”* (Ersoy, 2021, s. 326).

Mehmet Akif Ersoy'un bu dizeleri, sanat anlayışını ve düşünsel duruşunu yansıtır. Onun için en değerli olan şey, sözünün gerçeği ifade etmesidir. *“Sözüm odun gibi olsun; hakikat olsun tek”* ifadesi, Ersoy'un sanatında doğruluk ve hakikatin ne denli önemli olduğunu vurgular. Sanatının temel amacı, gerçeği yansıtmak ve topluma doğruyu göstermektir. Bu nedenle, herhangi bir süsleme veya abartıdan uzak, sadelik ve doğrulukla yazılmış sözler, onun için en değerli olanıdır.

Ersoy'un sanatında ifade özgürlüğü ve cesaret de önemli bir yer tutar. *“Her ne demişsem görüp de söylemişim”* ifadesi, Ersoy'un gerçeği dile getirmekteki kararlılığını ve cesaretini yansıtır. Bu dizeler, onun sansür ve baskılara rağmen gerçeği söylemekten çekinmeyeceğini ve toplumu doğruyu görmeye teşvik ettiğini gösterir.

Sözün gücü, Ersoy'un sanatında temel bir unsurdur. Onun için önemli olan, sözlerin etkisi ve anlamıdır. *“Sözüm odun gibi olsun; hakikat olsun tek”* ifadesi, sadece süslü sözlerin değil, içlerinde taşıdığı hakikatin gücünün önemli olduğunu vurgular. Ersoy'un sanatında, basit ama etkili bir dil kullanarak derin anlamlar ve düşünceler iletilir.

Son olarak, Ersoy'un sanatında yalınlık ve sadelik önemli bir yer tutar. *“Sözüm odun gibi olsun; hakikat olsun tek”* ifadesi, dilin yalın ve sade olmasının önemini vurgular. Bu şekilde, iletilmek istenen mesajın anlaşılabilirliği ve etkisi artar. Ersoy, sanatında yalınlık ve sadelikle birlikte güçlü bir mesajı bir araya getirerek, okuyucularını etkilemeyi amaçlamaktadır.

Akif'in edebiyat anlayışını Eşref Edip şöyle özetlemektedir:

- “*Sanat sanat içindir*” anlayışından uzak olduğunu dile getirmektedir.
- Edebiyatın da insanlar gibi bir vatanı olduğu fikrindedir ve bu sebeple başka milletlerin sahip oldukları edebiyatı sahiplenmekten kaçınmaktadır. Şarklıların birçok alanda olduğu gibi edebiyatta da Garbın gerisinde olduğunu üzümlerek ifade etmektedir. Garbın sanatından (teknik unsurlardan) istifade etmekle birlikte bize aitmiş gibi kullanıp ortaya sürmemeye özen gösterdiklerini anlatmaktadır. Eserlerimiz kaba saba olsa da dahi bize ait olmasının önemli olduğunu vurgulamaktadır.
- Edebiyattan beklentisinin, toplumsal ve ahlaki yararlar bağlamında bir beklenti olduğunu söylemektedir. Edebin olmadığı yerde edebiyatında olamayacağı görüşünü savunmaktadır.
- Eserlerinde toplumsal sorunları saklayıp gizlemeden ortaya koyduğunu; amacının kimseyi rencide etmek değil sorunların üzeri kapatılmadan çözülmesi arzusuyla olduğunu ifade etmektedir.
- Altı yüz seneden bu yana üst sınıfı düşünerek yapılan edebiyatın artık halk için yapılması gerektiğini anlatmaktadır.
- Sade bir dille halkın anlayabileceği yazılar yazdığından aykırı bir durum olduğunda da mecburiyetten bunu yaptığının bilinmesi gerektiğini açıklamaktadır.
- Akif şivenin bir dil için ne denli önemli olduğundan bahsetmekte, yabancılara sahip olduğumuz şivelerimizi çiğnetmememiz gerektiğini sözlerine eklemektedir (Yüce, 2022, s. 222-223).

Mehmet Akif'in Türk milletinin kalbine yazılmış eseri İstiklal Marşı, Akif'in edebiyat anlayışını yansıtan en güzel örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk milletinin bağımsızlık, özgürlük ve vatan sevgisi için verdiği destansı mücadele kusursuz bir şekilde anlatılarak yüreklere dokunmaktadır.

Mehmet Akif Ersoy eserlerinde sade, duru ve akıcı bir dil kullanmaya özen göstermiştir; bu hassasiyetinin de temelinde halka hitap ediyor olmasından kaynaklandığı apaçık görülmektedir. Coşkulu, etkileyici ve duygularla harmanlanmış bir üslupta eserlerini kaleme almaktadır. Eserleri yoluyla hitap ettiği kitleyi derinden etkileyerek vicdan

muhasabesi yapmaya ve milli değerlere sahip çıkmaya her daim teşvik etmeyi başarmıştır.

Mehmet Akif Ersoy'un Sebilürreşad'da yayımlanan (Eşref Edip'in Akif'e ait olduğunu söylediği) "Edebiyat" başlıklı yazısı Akif'in edebiyat ve sanatla ilgili fikirlerini en açık biçimde ifade ettiği yazı olarak bilinmektedir. Bu yazıda, *"Edebiyatı nasıl telakki ettiğimizi, nasıl bir meslek tutmak istediğimizi, şimdiye kadar çıkan yazılarımız elbette göstermiştir."* derken aslında yazdıklarının sanat anlayışının bir yansıması olduğunu beyan etmektedir.

Mehmet Akif Ersoy'un içinde bulunduğu ve eserlerini icra ettiği dönem savaş yıllarıdır. Halk yokluk, sefalet ve büyük sıkıntılar içerisinde. Balkan Harbi ardından I. Dünya Harbi olmakta vatan toprakları birer birer kaybedilmektedir. Halk tembellik, cehalet ve çaresizlik içinde bulunmaktadır. Mehmet Akif Ersoy böyle bir vaziyette kayıtsız kalmaz ve halkı uyandırmak, canlandırmak ve harekete geçirmek için edebiyatın gücünü, yüreğindeki vatan sevgisiyle yoğurarak eserlerini ortaya koyar. Bu durumu Akif şöyle özetlemektedir:

"Şiir için, edebiyat için "süs", "çerez" diyenler var. Karnı tok sırtı pek Milletlere göre belki bu doğrudur. Lakin bizim gibi aç, çıplak milletlere süsten, çerezden evvel giyecek, yiyecek lazım. Onun için ne kadar süslü olursa olsun, لباس hizmetini, gıda vazifesini görmeyen edebiyat bize bir şey söylemez." (Yetiş, 2011, s. 72-73).

Mehmet Akif Ersoy'un edebiyat anlayışını özetlediği yazıda, Akif, edebiyatı sadece estetik bir süs olarak görenlere karşı çıkar. Ona göre, edebiyat sadece karnı tok ve sırtı pek olan toplumlara hitap etmek için bir lüks değildir. Açlık ve çıplaklık gibi temel ihtiyaçlar karşılanmadan önce, insanların öncelikle giyecek ve yiyecek gibi maddi ihtiyaçlarını gidermesi gerekir. Dolayısıyla, edebiyatın asıl işlevi, insanların hayatlarını etkileyen temel meseleleri ele alması ve insanların gerçek ihtiyaçlarını karşılaması gerektiğini savunur.

Akif'in edebiyat anlayışı, işlevsel bir yaklaşımı temsil eder. Ona göre, edebiyatın süslü ve estetik yönleri önemlidir ancak bu yönler, insanların temel ihtiyaçlarını karşılamadığı sürece anlamını yitirir. Edebiyatın, toplumsal meseleleri ele alması, insanlara rehberlik etmesi ve onların gerçek hayatlarını şekillendirmesi gerektiğini vurgular. Bu nedenle, Akif'in edebiyat anlayışı, içerik ve mesaj odaklı bir perspektife sahiptir ve estetikten ziyade işlevsellik üzerinde durmaktadır.

*"Tasarrufâtını aynen alırsak İngiliz'in,
Fransız'ın, ne olur hâli, sonra, şivemizin?
Lisânın olmalıdır bir vakâr-ı millîsi,
O olmadıkça müyesser değil teâlîsi.
– Biraz muhâfazakârânedir ya şimdi bu da...
– Evet, muhâfazakârım... Bilir misin, bu moda
Te'ammüm etmeye başlarsa...
– Başlasın! Ne olur?
– İler tutar yeri kalmaz; lisânımız bozulur.
Bugün ne maskara olmuşsa milletin kılığı;
Lisan da öyle olur!" (Ersoy, 2021, s. 331-332).*

Mehmet Akif Ersoy'un edebiyat anlayışını şekillendiren hususlardan birisi de Türkçenin kullanımına verdiği önem ve hassasiyettir. Dilin sadece bir iletişim aracı değil, milletin tarih ve kültürünün taşıyıcısı olan en önemli unsurlardan biri olduğu kanaatinde. Dilin, o milletin kimlik, birlik ve beraberliğini yansıtan, muhafaza eden bir özellikte olduğu düşüncesindedir. Servet-i Fünûn edebiyatının dilini ve muhtevasını tasvip etmemiş söyleyişin Türkçe olması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Türkçenin yabancı dillerin etkisi ile bozulması hususunda Akif endişelidir ve konunun hassasiyetini her fırsatta dile getirmektedir.

Akif dilde milli duruştan yanadır; ihtiyacı karşılayan mevcut kelimelerin yerine yabancı kelimelerin benimsenmesi konusuna karşıdır. Dilin yenilenmesi gerektiği fakat yabancılaşmaması gerektiği fikrini savunmaktadır. Sanat yaşamı boyunca sade ve halkın dilini kullanmaya özen göstermiştir. Konu ile ilgili Ömer Seyfettin'in Genç Kalemler Dergisi'nde "Yeni Lisan " isimli makalede (isim verilmeden yayımlanan), Türkçe ve sadeleşme konuları Akif'in fikirleri ile benzerlik göstermektedir.

Dilde Türkçeleştirme çalışmalarının planlı ve kontrollü bir biçimde yapılması fikrini savunmaktadır. Türkçeleştirme birincil bir hedef olmalıdır yalnız bunun yanında hedefe ulaşırken sabırla ve sağlam adımlarla aceleye getirmeden yapılması gerektiği düşüncesindedir (Eker, 2022, s. 414-422).

Mehmet Akif Ersoy'un dile verdiği önem ve özen eserlerinde görülmektedir. Akif, dilin gücü ve zenginliğini halka sunarken oldukça sade ve anlaşılır bir dil kullanmaktadır. Mehmet Akif kaleme aldığı, ortaya koyduğu tüm ürünlerini aynı özen ve duyarlılıkla meydana getirmiş olduğu görülmektedir. Şiirlerinde tarihten, kültürden, toplumsal hassasiyetlerden ve vatandan bahsederken mensubu olduğu milletin dilini tüm incelikleriyle nakşeder. Bu da Akif'in dile verdiği önemin sadece şairlik duygusuyla olmayıp milletin kimliğini ve değerlerini koruma konusunda verdiği önemin şiirleri

vasıtasıyla yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Şiirleri, kişiliğinin, duygu ve düşünce dünyasının Türk ulusuna kalan mirasıdır.

Türk edebiyatının en önemli figürlerinden olan Mehmet Akif Ersoy, yaşamı boyunca sanat halk içindir anlayışıyla halka hitap eden konuşmalar, yazılar ve eserler ortaya koymuştur. Türk milletinin içinde bulunduğu milli ve toplumsal durumları şiirleriyle resmederken bir yandan da çözüme dair fikirlerini hemen hemen her eserinde beyan etmeyi sorumluluk duygusu ile görev edinmiştir. Akif şiirlerini belli bir zümreye değil, halka sunmaktadır.

2.5. Mehmet Akif Ersoy'un Poetikası

Mehmet Akif'in poetikası, Tanzimat sonrası Türk şiirinin evrimiyle birlikte şekillenmiş ve tartışmalara konu olmuştur. Akif'in poetikası üzerine yapılan eleştiriler, dönemindeki edebi tartışmalar ve o döneme özgü koşullar göz önüne alındığında, onun eserlerini anlamak ve değerlendirmek daha anlamlı hale gelir. Akif, poetik (şiire özgü, şiirsel) metinlerini Tanzimat'ın getirdiği yenilik hareketlerinin gölgesinde kaleme almıştır.

Ona göre, Osmanlı sanatçısı, hem Doğu hem de Batı medeniyetlerini derinlemesine anlamalı, ancak merkeze kendi medeniyetini, yani Doğu'yu koymalıdır. Sosyal yaşamda, Batı'nın bilim ve kültüründen faydalanılabilir, ancak ahlaki değerlerden taviz vermemelidir. Edebiyat alanında da, Batılıların tekniklerinden yararlanılabilir, ancak toplumun ahlakına zarar verebilecek içeriklerden kaçınılmalıdır.

Mehmet Akif, sanatın toplum için olduğunu ve sanatın, insanları doğru yola teşvik etmek gibi toplumsal bir işlevi olması gerektiğini vurgular. Bu nedenle, edebiyatın gerçekçi bir üslupla inşa edilmesi gerektiğini savunur. Akif, sanatın toplum için olduğu anlayışının bir parçası olarak gerçekçiliği öne çıkarır ve hayalciliğe karşı bir tavır alır.

Divan şiirini eleştirirken, belli bir plan ve programa sahip olmadığı, toplumsal gerçeklerden uzak kaldığı ve İran edebiyatını taklit ettiği gerekçeleriyle sert bir şekilde eleştirir. Akif'in poetikası, zevk ile fayda arasındaki ikilemde net bir şekilde faydanın yanında yer alır. Bu çerçevede, Tanzimat'ın ilk kuşak şairlerinden Namık Kemal'in çizgisini takip eder.

Edebiyat tarihine yapılan incelemeler, sadece edebi türler arasında değil, aynı zamanda poetikalar arasında da süreklilik ilişkisi bulunduğunu göstermektedir. Mehmet Akif'in

poetikaşı, Türk edebiyatının gelişimine ve döneminin kültürel bağlamına önemli bir katkı yapmıştır (Kelebek, 2021, s. 255-256).

Safahat'ın açılışında okuyuculara hitap ederken kaleme aldığı içten samimi dizeler; Akif'in eserinin derinliklerine ve şiirsel anlayışına doğru bir davettir. Bu dize dizisi, Akif'in eserinin özünde yatan duygusal yoğunluğu, içtenliği ve estetik duyarlılığı vurgulamaktadır. Bu dizeler, yalnızca Akif'in edebi başarısını değil, aynı zamanda onun poetik felsefesini ve estetik anlayışını da yansıtmaktadır. Şiir, samimi bir içtenlikle, bazen ifade edemediği duyguları dile getirme arzusuyla doludur. Mehmet Akif, hayal gücünden uzak, toplumsal meselelere çözüm arayan bir adam olarak iç dünyasını okurlarına sunmuştur (Çonoğlu, 2021, s. 17).

*"Bana sor sevgili kâri; sana ben söyleyeyim,
Ne hüviyette şu karşında duran eş'ârım;
Bir yığın söz ki, samîmiyyeti ancak hüneri;
Ne tasannu bilirim, çünkü ne san'atkârım.
Şi'r için "gözyaşı" derler; onu bilmem, yalnız,
Aczimin giryesidir bence bütün âsârım!
Ağlarım, ağlatamam; hissederim, söyleyemem;
Dili yok kalbimin, ondan ne kadar bîzârım!"* (Ersoy, 2021, s. 45).

Bu dizeler, Mehmet Akif'in şiir anlayışını derinlemesine ortaya koyar. Şiirdeki samimiyet, içtenlik ve duygusal derinlik, Akif'in poetikasının temel taşlarıdır. İşte bu dizelerin her biri, Akif'in şiir dünyasının kapılarını aralamaktadır.

"Bana sor sevgili kâri; sana ben söyleyeyim": Mehmet Akif, okuyucuya doğrudan hitap ederken, şiirin kaynağının kendisinde olduğunu ifade etmektedir. Şairin iç dünyasından beslenen şiirin, dışarıdan bir etkileşimle değil, içsel bir zorunlulukla doğduğunu vurgulamaktadır.

"Ne hüviyette şu karşında duran eş'ârım": Akif'in eserlerinin dış görünüşüne bakıldığında, yalnızca kelimelerden ibaret gibi görünse de asıl önemli olanın, içerdikleri samimiyet ve derinlik olduğunu belirtir. Yüzeydeki şekilden ziyade, içerideki mananın önemine vurgu yapar.

"Bir yığın söz ki, samîmiyyeti ancak hüneri": Şiirindeki samimiyetin, sadece şairin ustalığı ve becerisiyle değil, içten gelen bir duyguyla ortaya çıktığını ifade eder. Burada Akif, sanatın asıl amacının samimiyet olduğunu savunmaktadır.

“Ne tasannu bilirim, çünkü ne san'atkârım”: Akif, kendini büyük bir sanatkâr olarak görmemekte, edebi maharetlerini öne sürmek yerine, içten duygularını ifade etmektedir. Onun için asıl önemli olan, duyguları samimiyetle yansıtmaktır.

“Şi'r için "gözyaşı" derler; onu bilmem, yalnız”: Şairlikte asıl önemli olanın duygusal yoğunluk olduğunu vurgular. Gözyaşlarının dökülmesi gibi, içten duyguların ifadesi, Akif'in şiir anlayışında merkezi bir yer tutmaktadır.

“Aczimin giryesidir bence bütün âsârım”: Akif, kendi şiirlerini yazarken duyduğu aczini ve güçsüzlüğünü dile getirir. Ona göre, eserlerindeki derinlik ve güzellik, aslında kendi zayıflıklarının bir yansımasıdır.

“Ağlarım, ağlatamam; hissedirim, söyleyemem”: Şair, duygularını içtenlikle yaşar, ancak bu duyguları tam anlamıyla ifade edemez. Gözyaşlarıyla dökülen duyguları, kelimelere dökmekte zorlanır. Bu, Akif'in içtenlikle dolu ama çoğu zaman ifade edilemeyen duygusal dünyasını yansıtır.

“Dili yok kalbimin, ondan ne kadar bîzârım”: Akif, kalbinin dili olmadığını ifade ederken, aslında içsel dünyasının derinliğine ve zenginliğine işaret eder. Duyguları dile getirmekte yaşadığı zorluklar, onun insanî ve içten poetikasının bir parçasıdır.

Şiir, şairin iç dünyasından doğan samimi duyguların ve derin düşüncelerin bir yansımasıdır. Akif, şiirlerinde dış görünüşe değil, içeriğe ve samimiyete odaklanır. Kendi acziyetini ve duygusal zorluklarını ifade ederken, insanın içsel çatışmalarını ve duygusal karmaşıklıklarını da yansıtır. Şiir, gözyaşlarının dökülmesi gibi, içsel duyguların ifadesinin önemini vurgular. Akif'in mesajı, insanın iç dünyasındaki derinlikleri keşfetmek ve samimiyetle ifade etmek gerektiğini işaret etmiştir.

Mehmet Akif Ersoy'un poetikası, onun sanata ve edebiyata bakışını, estetik anlayışını ve edebi prensiplerini ifade etmektedir. Bu poetika, Akif'in eserlerinde görülen temaları, tarzı ve dil kullanımını belirleyen kılavuz niteliğindedir. Akif'in poetikası, Doğu ve Batı medeniyetlerini sentezlemesi, toplumsal sorumluluğa vurgu yapması, gerçekçilik anlayışını benimsemesi gibi unsurları içermektedir.

Akif'in poetikasını anlamak ve özümsemek, Türk edebiyatının evrimini ve kültürel mirasını derinlemesine kavramamıza yardımcı olmaktadır. Onun edebi prensipleri ve sanat anlayışı, Türk edebiyatının gelişimindeki önemli dönemeçleri ve toplumsal dinamikleri daha iyi anlamamızı sağlamaktadır. Akif'in eserlerini ve düşüncelerini

değerlendirmek, Türk edebiyatı ve kültürünün zenginliğini ve çeşitliliğini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Ayrıca, Akif'in toplumsal hassasiyeti ve edebiyatın toplumsal dönüşümdeki rolüne dair vurguları, günümüz edebiyatıyla ilgili düşünce ve tartışmalara da ışık tutmaktadır.

Akif'in poetikası, sadece kendi eserlerini anlamakla sınırlı kalmaz; aynı zamanda Türk edebiyatının ve kültürünün evrimine dair derinlemesine bir anlayış sunar. Onun şiirlerinde görülen derin duygusallık, içtenlik ve milli değerlere bağlılık, Türk edebiyatının özündeki önemli unsurlardan biridir. Akif'in eserleri, sadece bir dönemin değil, Türk milletinin duygu ve düşüncesinin de bir yansımasıdır.

Onun eserlerindeki milli ruh ve vatan sevgisi, Türk edebiyatının evriminde milli kimliğin önemini vurgular. Akif'in döneminin siyasi ve sosyal koşullarıyla sıkı sıkıya bağlantılı olan eserleri, o dönemin Türk toplumunun ruh halini ve mücadelelerini yansıtır. Bu bağlamda, onun poetikası, Türk edebiyatının ve kültürünün o dönemdeki dönüşümünü anlamamıza yardımcı olmaktadır. Ayrıca, Akif'in dil kullanımı ve şiir anlayışı da Türk edebiyatının gelişiminde önemli bir rol oynar. O, dilde sadeliği ve doğallığı esas alırken, aynı zamanda derin anlamların ve duyguların ifadesinde ustalık gösterir. Bu da Türk edebiyatının dil ve üslup açısından nasıl evrildiğini anlamamıza katkı sağlar.

Sonuç olarak, Mehmet Akif'in poetikası sadece kendi eserlerinin değerini anlamakla kalmaz, aynı zamanda Türk edebiyatının ve kültürünün genel gelişimine dair daha geniş bir bakış açısı sunar. Onun eserleri, milli kimliğin ve değerlerin edebi anlamda nasıl şekillendiğini anlamamıza yardımcı olurken, dil ve üslup kullanımı da Türk edebiyatının dil evrimini incelememize olanak tanır.

2.6. Sebîllürreşâd ve Sırat-ı Müstakîm Dergileri

Osmanlı Devleti'nin çalkantılı dönemlerinden birinde doğan Sebilürreşad Dergisi, İslam'ın modern çağın ihtiyaçlarına uygun bir şekilde yorumlanması ve İslam dünyasının kalkınması için mücadele veren bir platform olarak öne çıkmıştır. II. Meşrutiyet döneminde Sırat-ı Müstakim Dergisi'nin ardılı olarak kurulan bu yayın organı, İslamcı düşüncenin güçlenmesinde ve yaygınlaşmasında önemli bir rol oynamıştır.

İlk sayısı 27 Ağustos 1908'de yayımlanan dergi, başlangıçta İttihat ve Terakki'yi desteklerken zamanla muhafazakâr İslamcı bir çizgiye bürünür. Türkçü-İslamcı çizginin ayrılmasıyla birlikte muhafazakâr İslamcı görüşü benimseyen bir yayın haline gelir ve adını Sebilürreşad olarak değiştirir. Yazar kadrosunda dönemin önde gelen İslâmî isimleri bulunan dergi, sadece Osmanlı sınırları içinde değil, diğer İslam ülkelerinde de geniş bir okuyucu kitlesi edinmiştir.

Din, felsefe, edebiyat, hukuk ve ilimlerden bahseden dergi, zamanla siyasi konulara da ağırlık vermeye başlar. Takrir-i Sükûn kanununun yürürlüğe girmesiyle bir süre kapatılan dergi, 22 yıl aradan sonra 1948'de Sebilürreşad adıyla tekrar yayımlanmaya başlamış ve İslam-Türk kültürüne önemli katkılarda bulunmuştur.

Dergi, İslam dünyasının sorunlarını ve çözüm yollarını tartışmıştır. Müslümanların kalkınması, kadın hakları, din-devlet ilişkisi gibi konuların yanı sıra İslam'ın modern dünyayla nasıl bağdaştırılabileceği ve içtihadın gerekliliği gibi meseleler de derginin gündemini oluşturmaktadır.

Sebilürreşad Dergisi, İslam'ın modern çağın ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yeniden yorumlanması gerektiğini vurgulayan bir platform olarak Türk düşünce hayatında önemli bir yer edinmiştir (Yıldız, 2018, s. 112-114).

Sebilürreşad 1908-1925 yılları arasında toplamda 641 sayı olarak yayımlanmıştır. İlk olarak yayımlanan 182 sayı (1-7.ciltler) "*Sırat-ı Müstakim*" (apaçık, dosdoğru yol, doğru yolda olmak), sonra yayımlanan 459 sayı (8-25.ciltler) "*Sebilürreşad*" ismiyle Mehmet Akif Ersoy'un başyazarlığı ile Eşref Edip Fergan tarafından yayımlanmıştır. Sırat-ı Müstakim adıyla yayımlanan sayıların ardından 22 senelik ara verildiği görülmektedir. Dergi, 1948-1966 yıllarında Sebilürreşad adı ile yayın hayatını sürdürerek 362 sayı daha çıkarmıştır. Bunun dışında yayında olduğu süreler esnasında birçok kez sansür ve kapatılmaya maruz kalan dergi; yoğun baskıların olduğu bir dönemde, sadece iki sayısını (300-301. Sayılar, Haziran 1914) "*Sebilünnecât*" ismiyle çıkararak yayına ara vermemeye çalışmıştır.

Derginin kapatılması dolayısıyla verdiği zorunlu aralarda, derginin ikinci devresinden önce (1940-1948) yine Eşref Edip Bey'in yönetiminde Sebilürreşad ile aynı özellikleri taşıyan 104 sayı (2 cilt) "*İslam-Türk Ansiklopedisi Mecmuası*" yayımlanmıştır.

Sebilürreşad, hizmet verdiği uzun yıllar arasında, yaşadığı tüm zorluk ve engellere rağmen toplamda 58 yıl, 42 cilt, 1107 sayı ve 12 bin sayfa okuyucuyla buluşturulmuştur. Bahsi geçen “İslam-Türk Ansiklopedisi Mecmuası”na ait mecmualar da eklendiğinde 11.882 sayfa, 42 cilt, 1107 sayı olduğu görülmektedir. Derginin kâğıt sıkıntısı yaşanan dönemlerde iki sayı bir arada yayımlandığı da bilgiler arasındadır.

Dergi yayın tarihi, Meşrutiyet’in ilanının ikinci günü (11 Temmuz 1324) olarak kayıtlara girmektedir. Sebilürreşad yayın hayatı boyunca (istisnai nadir durumlar hariç) “haftalık” olarak yayımlanmıştır. İlk sayısında başlık atında: “*Din, felsefe, edebiyat, hukuk ve ulûmdan (ilimler) bahis haftalık gazetedir.*” sözleriyle gazete tanıtılmaktadır.

Dergi ikinci sayısında “*gazetedir*” ifadesi kaldırılmakta bu ifade yerine “*risaledir*” şeklinde tanımlanmaktadır. Ayrıca 19 Ağustos 1909’da yayımlanan 50. sayıda ilk defa derginin siyasi oluşu vurgulanmaktadır: “*Din, felsefe, ulûm, hukuk, edebiyattan ve siyâsiyâtta ve bilhassa gerek siyasî gerek içtimâî ve medeni ahvâl ve şu’ûn-i İslâmiyyeden bahseder ve haftada bir defa neşr olunur.*”

Derginin 2 Temmuz 1914’te yayımlanan 303. sayısı itibarıyla siyasi kelimesi çıkarılmaktadır: “*Dini, felsefi, ilmi, edebi haftalık mecmua-i İslamiyyedir*” ifadesi kullanılmaktadır (Düzdağ M. E., 2014, s. 148,149,155,156).

2.7. İlk Şiirleri

Mehmet Akif Ersoy’un şiirleri genellikle milli ve manevi konuları işlenir. Onun şiirlerinde İslam’a, vatan sevgisine, milli değerlere ve insanlık ideallerine sıkça yer verilir. Genç yaşlarda şiir yazmaya başlayan Ersoy, özellikle Tanzimat döneminin etkilerini taşıyan şiirler yazmıştır.

Ersoy’un ilk dönem şiirlerinde, Osmanlı Devleti’nin çalkantılı dönemlerinde yaşanan toplumsal ve siyasi olaylara dair duyarlılığı ve tepkileri görülür. Bu dönemde yazdığı şiirlerde genellikle toplumun çeşitli kesimlerinin yaşadığı sıkıntılar ve adaletsizliklere dikkat çekilmektedir.

Mehmet Akif Ersoy’un şiire ilgisi Fatih Merkez Rüştüyesi’nde, öğrencilik yıllarında (1882-1885); vezin ve kafiyeyle uzak şiirler yazmakla başlamaktadır. Şiirleri Baytar mektebinin son yıllarında hız kazanmakta; çoğunlukla gazel tarzında olan şiirler epey hacim kazanmaktadır. Fakat Safahat’tan önce yazılan, tüm bu gençlik dönemi şiirleri; şair tarafından imha edildiği bilinmektedir. Bu dönem yazılan şiirlerin bir kısmı

dönemin dergi ve gazetelerinde yer bulmuş olması nedeniyle günümüze ulaşmış olduğu görülmektedir.

Akif'in bilinen en eski şiiri, 3 Kasım 1892 tarihinde yazdığı “*Destur*” adlı manzumedir. Mehmet Akif'in şiir yayımladığı ilk dergi Hazine-î Fünûn olarak kabul görmektedir. Bu dergide Mehmet Akif'in imzası ile yayımlanan “*Allah'ı seversen nazarımdan güzar etme*” diye başlayan gazel, derginin 28 Aralık 1893 tarihli 25. sayısında yer almaktadır. Ayrıca bu tarih, Akif'in “Orman ve Me'âdin ve Zirâ'at Nezâreti Beşinci Şûbe Baytar Müfettiş Muavinliği”ne atandığı (26 Aralık 1893) tarihin iki gün sonrasına denk gelmektedir. Mehmet Akif'in, gençlik yıllarına dair şiirlerden birisi de: 14 Mart 1895'te, Mekteb Mecmuası'nın 26. Sayısında “*Kur'ân'a Hitab*” adlı şiiri olduğu görülmektedir (Kahraman, 1998, s. 345-346).

KUR'ÂN'A HÎTÂB

“Olmakta ulu'n-nihâye a'len,
Bin hârika her bir âyetinden.
Kur'ân'ı görüp duhât-ı urban
Hep kalmadılar mı lâl ü hayran?
Furkan ki zahîr-i mü'minîndir,
Misbah-ı münîr-i mü'minîndir,
Şehrâh-ı hüda onunla mekşûf,
Mechûl kalır o olsa meksûf.
Ya Rab bu nasıl kitâb-ı âli?
İdrake sığışmıyor meâli.
Ulviyyetin eyleyenler inkâr,
Bir mislini eylesinler izhar.
Elhak o kitâb-ı bî-nazîre,
Meydana getirmeden nazîre,
Aciz bu cihaniyân âciz,
Kim muktedir, ins û cân âciz?
Mâdâm ki iktidar yoktur,
Tanzîre de ictisâr yoktur.”

Mehmet Akif Ersoy (Edib, 2011, s. 619).

Mehmed Akif'in “*Kur'an'a Hitab*” şiiri, onun Kur'an-ı Kerim'e duyduğu derin hürmet ve saygıyı yansıtan özgün bir eserdir. Şiirin her bir bölümü, Kur'an'ın kutsallığını ve yüceliğini vurgulamak için özenle kaleme alınmıştır. Akif, hafızlık dönemine atıfta bulunarak Kur'an'ın insanın en değerli hafızası olduğunu belirtirken, şiirdeki ifadeler ve imgeler Kur'an'ın yüceliğini ve kutsallığını yansıtmaktadır.

Şiirin mesnevi tarzı, her bir bölümün özenle işlenmiş yapısıyla dikkat çeker. İlk ve son bölümlerde Kur'an'a doğrudan hitap edilerek onun yüceliği ve kutsallığı vurgulanırken,

diğer bölümlerde ise Hz. Peygamber'in sözlerine ve Kur'an'ın özelliklerine atıflar yapılmıştır. Bu atıflar, Kur'an'ın insanlığa rehberlik eden bir kaynak olduğunu ve onun öğretilerinin ışığında yaşamının önemini vurgular (Öztürk, 2019, s. 83).

Bu şiir, Mehmet Akif Ersoy'un erken dönem eserlerinden ve Safahat dışında kalan şiirlerinden biridir. Mesnevi tarzındaki şiir, toplamda dört kısımdan ve 28 beyitten meydana gelmektedir. Şiirde, Kur'an'ın ululuk ve eşsizliğini vurgulanır. Akif, Kur'an'ın her ayetinin büyük bir mucize olduğunu ve Kur'an'ın anlamının insan kavrayışının ötesinde olduğunu ifade etmektedir.

Şiirin ana sorunu, insanların Kur'an'ı anlamak ve değerini kavramakta yaşadığı zorluktur. Akif, Kur'an'ın derinliğinin ve yüceliğinin, insan zekâsı tarafından tam olarak idrak edilemeyecek kadar büyük olduğunu belirtilir. İnsanların Kur'an'ı yeterince anlayamadığı ve değerini tam olarak takdir edemediği için, onun ululuğunu inkâr etmektedirler.

Akif çözümün, insanların Kur'an'ı daha derinlemesine incelemesi ve anlamaya çalışmasında olduğunu vurgulamaktadır. Ancak Kur'an'ın derinliği ve eşsizliği karşısında insanın acizliğini kabul eder ve ona karşı mütevazı olmanın önemini farkındadır. Kur'an'ın ululuğu, eşsizliği ve insanların onu anlama ve değerini kavrama zorluğu üzerinde durulmaktadır.

2.8. Şiirlerin Muhtevası ve Şiir Tekniği

Şiir, kelime anlamı olarak Arapça “ş,a,r” kökünden gelir ve sezgi yoluyla bilmeyi, farkına varmayı, hissetmeyi ifade etmektedir. Türkçe’de şiir, başlangıçta “nazım” olarak adlandırılmıştır, ancak zamanla nazım olmayan kafiyeli metinlere bu terim uygulanmamıştır. Diğer terimler arasında “manzum eser”, “deyiş”, ve “koşuk” da bulunmaktadır. “Koşuk” terimi, Uygur manzumelerinde geçen bir ifadedir ve bir niyazın veya ricacının bir manzumeye dönüştürülmesini ifade eder. Şiirin kesin bir tanımını yapılamaz; çünkü duygu, düşünce ve hayallerin kısa, özlü, ahenkli ve etkili bir şekilde ifade edilmesiyle ortaya çıkar. Şiir, öznel, tarif edilemez ve çevrildiğinde özelliğini kaybeden bir sanattır. Şiirin ortaya çıkabilmesi için, şairin doğuştan gelen yeteneği ile birlikte kültürel ve teknik birikimini kullanarak ifade etmesi gerekir. Şiir, insanın sosyal yapısını, doğayı, varlığı, zamanı ve yaşamın karmaşıklığını keşfederek saf ve yüce duygulara nüfuz eder. Şiir, az sözle çok anlamı yoğunlaştırarak, mazmun,

simge ve imgelere yer vererek, ahenkli bir biçimde ifade edilir. Şiirin temel özellikleri arasında, vezin, kafiye, nazım şekilleri, tekrarlar ve müzikalite bulunur. İnsanlar tarihin ilk dönemlerinden itibaren dinî ve sosyal törenlerde şiir söylemiş ve yazının icadına kadar sözlü geleneğe bağlı kalmışlardır. Klasik Türk edebiyatında şiir, genellikle “vezinli ve kafiyeli söz” olarak tanımlanmıştır (Çetin, 2012, s. 9-10).

Şair, kelimeleri, düşünceleri ve günlük yaşamı çıplak bir şekilde sunmaz. Bu zenginlik ve materyal kendi evreninde özgün bir sentezle buluşur, yankılanan, uğuldayan bir ses olarak ortaya çıkar. Malzeme sadece çağrışımın aracıdır. Şiirin içeriğini incelemek için şu sorular sorulabilir: İçerik neyi ifade ediyor? İçerik özgün mü? Şiirde içeriğe ne kadar önem ve değer veriliyor? İçerik biçime, üsluba ve uyuma kurban ediliyor mu, yoksa bunlar uyum içinde mi sunuluyor? Şiirin içeriği kendi içinde tutarlı mı? (Çetin, 2019, s. 17).

Mehmet Akif’in şiirleri, muhteva bakımından incelendiğinde; içinde bulunduğu dönem ve kendinden sonraki dönem ile farklılıklar göstermektedir. Şiirlerde yüzyıllardan beri süregelen yaklaşım şiirde konunun değil temanın öne çıkarılmasıdır; şiirde lirizm ve duygulanma şiirin yapısını oluşturmaktadır. Dünya edebiyatının neredeyse tamamında ana tema aşkı oluşturmaktadır; vatana, anneye, sevgiliye, tabiata, Tanrıya...

Mehmet Akif’in şiirlerinde bu tip temalar yer almamaktadır. Akif’in şiirlerinde, vatanın içinde bulunduğu ıstıraplar, perişanlık, düşmanlarca çiğnenişi, maruz kaldığı tüm acılar ve sıkıntılar yer bulmaktadır. Bu minvalde Mehmet Akif’e vatan şairi demek de yerinde olacaktır. Akif’in derdinin vatanın, milletin derdi ile dertlenmek olduğu şiirlerinde apaçık görülmektedir:

*“Şi’r için “gözyaşı” derler; onu bilmem, yalnız,
Aczimin giryesidir bence bütün âsarım!”* (Ersoy, 2021, s. 45).

Akif’in yazdıklarından anlaşılacağı üzere toplumun içinde bulunduğu tüm ıstıraplar onun asıl derdi ve ağıtı olmaktadır. Kaleme aldığı eserleri incelediğimizde ilk kitabı “Safahat” yedi bölüm şeklinde sunduğu yapıtın tamamının konusunu, ana fikrini, fihristini özetler niteliktedir (Yetiş, 2011, s. 83-84).

Mehmet Akif’in bu dizeleri oldukça derin bir içeriğe sahiptir. “Şi’r için ‘gözyaşı’ derler; onu bilmem, yalnız, / Aczimin giryesidir bence bütün âsarım...” cümleleri duygusal bir derinlik taşır ve birçok farklı yoruma açık bulunmaktadır.

“Şi’r için ‘gözyaşı’ derler; onu bilmem” ifadesiyle Akif, şiirin duygusal bir ifade aracı olduğunu ifade etmektedir. Şiirin, içsel bir derinliği, duygusal bir yükü temsil edebileceğini ima etmekte; “Gözyaşı” metaforuyla da bu duygusal yükü ve derinliği vurgulanmaktadır. Ancak, Akif daha sonra bu duygusal yükün kaynağını belirtmektedir: “Aczimin giryesidir bence bütün âsarım...” Bu kısım oldukça önem teşkil etmektedir. “Aczimin giryesi” ifadesiyle Akif, kişisel zayıflık, güçsüzlük veya acziyetini ifade etmekte; “Girye” kelimesi, sıkıntı, sıkıntı veya endişe anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, Akif burada, içinde bulunduğu zayıflık ve acziyet durumunun, şiirlerindeki duygusal yoğunluğun kaynağı olduğunu dile getirmektedir.

Bu dizeler, Akif’in şiirlerindeki duygusal derinliği, iç çatışmaları ve insanın zayıflıklarını ele aldığı genel temalarına da işaret etmektedir. O, şiir aracılığıyla hem kendi kişisel deneyimlerini ifade etmekte hem de toplumsal meselelere dair derinlemesine düşünmektedir. Bu dizelerde de bu derinlik ve içsel çatışma teması belirgin bir biçimde ortaya konmaktadır.

Mehmet Akif’in bu dizeleri, şiir tekniği ve muhtevası bu dizeler bağlamında incelenebilir:

- **Dil ve İfade:** Akif, dilin gücünü kullanarak derin duyguları ve düşünceleri ifade etmede ustaca bir yaklaşım sergilemektedir. Dizelerinde sade ve etkileyici bir dil kullanmakta; “Gözyaşı” ve “aczimin giryesi” gibi metaforlar, onun dilinin imgelerle dolu olduğunu göstermektedir.
- **İroni ve Derinlik:** Akif’in şiirlerinde sıklıkla ironi ve derinlik bulunmaktadır. Bu dizelerde de ironi ve derinlik bir arada kullanılır. “Şi’r için ‘gözyaşı’ derler; onu bilmem” ifadesindeki ironik yaklaşım ile şiirin duygusal yoğunluğu sorgulanır. Ancak, ardından gelen “Aczimin giryesidir bence bütün âsarım...” ifadesiyle derin bir içsel çatışma ve acziyet ifade edilir.
- **Kişisel Deneyim ve Toplumsal Eleştiri:** Akif’in şiirlerinde, genellikle kişisel deneyimler ve toplumsal meseleler harmanlanır. Bu dizelerde de bireysel bir iç hesaplaşma ile toplumsal bir yükümlülük arasında bir denge kurulur. Şair, kendi içsel zayıflıklarını ve acziyetini kabul ederken, toplumsal sorunlara dair bir mesajı da öne çıkarmaktadır.
- **Duygusal Derinlik:** Akif’in şiirlerinde duygusal derinlik her zaman ön planda bulunmaktadır. Bu dizelerde de duygusal bir yoğunluk ve içsel çatışma

hissedilir. Şairin kendi zayıflıklarını kabul etme ve bunları açıkça ifade etme cesareti, okuyucuda derin bir etki bırakmaktadır.

Sonuç olarak, Mehmet Akif'in bu dizeleri, dilin gücünü, ironiyi, derinliği ve duygusal yoğunluğu ustaca kullanarak, kişisel deneyimlerini ve toplumsal meseleleri bir araya getiren etkileyici bir şiir örneği olarak ifade edilebilir.

Safahat'ın (1911'de yayımlanan ilk baskı) önsözünde Akif'in şiir anlayışı anlatılırken burada yer alan (başlıksız) şiiri onun poetik (Şiire özgü, şiirsel) görüşünü ve alçakgönüllü sanatkârlığını yansıtmaları bakımından önem arz etmektedir:

*“Bana sor sevgili kâri’ sana ben söyleyeyim
Ne hüviyyette şu karşında duran eş’ârım :
Bir yığın söz ki, samîmiyyeti ancak hüneri;
Ne tasannu’ bilirim, çünkü, ne san’atkârım.
Şi’r için “gözyaşı” derler, onu bilmem, yalnız,
Aczimin giryesidir bence bütün âsârım !
Ağlarım, ağlatamam; hissederim, söyleyemem;
Dili yok kalbimin, ondan ne kadar bîzârım !
Oku, şâyed sana bir hisli yürek lâzımsa;
Oku, zîrâ onu yazdım, iki söz yazdım .” (Ersoy, 2021, s. 45)*

Şair şiiriyle bir anlamda okuyucusuna hesap verir nitelikte açık yüreklilikle durumu izah etmektedir. Şiirde dikkat çeken başkaca unsur, Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âti şiir anlayışlarına örtülü eleştiri yapmaktadır. Bu eleştiri sanatsal kaygılar güderek meydana gelen gelecek olan şiirlerin doğallıktan uzak, santimentalist (aşırı duygucu) düzeyde kalacağı düşüncesini vurgulamaktadır. Akif bu düşüncesiyle sanata ve yaşama karşı duruşunu da sergilemektedir (Ersoy, 2021, s. 27).

Mehmet Akif'in bu şiiri, sanat anlayışının temel öğelerini yansıtmaktadır:

- **Samimiyet:** Akif, sanatında samimiyetin önemini vurgulanmaktadır. Ona göre, bir eserin gerçek değeri, içindeki samimiyetle ölçülür ve bu samimiyet sadece yazarın yeteneği ile değil, aynı zamanda içtenliğiyle de ilgili olduğu düşüncesindedir.
- **İçsel Zorunluluk:** Şair, sanatını yaparken estetik kaygıların değil, içsel bir zorunluluğun peşinden giderek hareket ettiğinden bahsetmektedir. Ona göre, sanat yapmak bir tür içsel ihtiyaçtır ve bu ihtiyaç, sanatçının kendisini ifade etme gerekliliğiyle bağlantılı görülmektedir.

- **Duygusal Derinlik:** Akif'in eserlerinde genellikle derin duyguları ve içsel çatışmaları yansıtmaktadır. Şiirdeki ifadelerinde, insanın duygusal dünyasına ve içsel acılarına odaklanmaktadır. Şair, duygusal derinlikle birlikte ifade edilen çaresizlik ve acizlik hissini de aktarmaktadır.
- **Okuyucuyla Etkileşim:** Akif, okuyucuya yönelik bir çağrıda bulunmaktadır. Şiirinde, okuyucunun kendi duygusal dünyasına katkıda bulunmasını ve anlamasını beklediğini belirtmektedir. Bu şekilde, Akif'in eserleri, okuyucuyla derin bir etkileşim kurmayı hedeflemektedir.

Bu unsurlar, Mehmet Akif'in sanat anlayışını derinlemesine anlamak için önem arz eder ve onun eserlerindeki temel temaları ve yaklaşımını anlamamız bakımından birer gösterge niteliğini taşımaktadır.

2.9. Safahat ve Bölümleri

Mehmet Akif Ersoy, yalnızca bir şair değil, aynı zamanda milletin yürek atışlarını, en kuytu köşelerinde gizlenen vicdan çılgınlıklarını yansıtan duyguların sözcüsü; doğrularından ve ideallerinden dönmeyen, halkı bilinçlendirmeye ömrünü adanmış bir fikir ve dava adamıdır. Akif'in kaleminden dökülen kelimeler, sadece kâğıt üzerinde estetik bir iz bırakmaz, aynı zamanda bir milletin ruhunu kucaklayan veciz bir beyanın ifadesi olmaktadır. İşte bu veciz beyanların bütünleştiği, Ersoy'un kaleminden çıkan, her döneme kılavuzluk edebilen eser, "Safahat" adıyla Türk edebiyatında yer almaktadır. Bu muazzam eser, Türk edebiyatının kutsal metinlerinden biri olarak kabul edilir ve Ersoy'un eşsiz mirası olarak parıldamaya devam etmektedir.

"Safahat", sadece bir kitap değil, bir milletin sesinin, tarihinin ve değerlerinin yankılandığı bir destan kıvamındadır. Eser, derinlerine inildikçe Türk milletin tarihî serüvenini, kültürel değerlerini ve toplumsal hassasiyetlerini barındıran bir hazine olduğu görülmektedir; bu bağlamda sadece edebiyat tarihinde değil, Türk milletin ruhunda da derin izler bırakmıştır.

Yedi muhteşem kitabın bir araya gelmesiyle oluşan bu başyapıt, Türk edebiyatının kalbine kazınmış nadir eserlerdendir. Akif'in kaleminden akan bu muhteşem eser, yalnızca edebi bir şölen sunmakla kalmaz, aynı zamanda bir milletin varoluş mücadelesini, inancını, sevincini ve hüznünü de yansıtmaktadır. Eserde, Mehmet Akif'in millî mücadele ruhunu ve vatan sevgisini en derin şekilde hissedilmektedir. O,

sadece kelimelerle değil, yüreğiyle de vatanına olan bağlılığını ortaya koymuştur. Bu bağlılık, sadece bir şairin değil, bir vatanseverin ifadesidir. Onun dizelerindeki coşku, Türk milletinin bağımsızlık tutkusunun bir yansımasıdır.

Ancak “Safahat”, sadece millî duyguları işleyen bir eser değildir. Mehmet Akif, aynı zamanda insanın iç dünyasını da derinlemesine irdelemiştir. İnsanın zaafalarını, kırılğanlıklarını ve arayışlarını ustalıkla işleyen şair, okuyucusunu hem düşündürmüş hem de duygulandırmıştır. “Safahat”, insana dair her türlü duyguyu barındıran birer hazine sandığı gibidir. Eserde işlenen konuların çeşitliliği ve derinliği, Mehmet Akif’in edebi yeteneğinin yanı sıra entelektüel derinliğini de göstermektedir. O, sadece duygularıyla değil, aynı zamanda zekâsıyla da ön plana çıkmaktadır. “Safahat”, sadece şiir sevenlerin değil, düşünmeyi seven herkesin ilgisini çekecek niteliktedir.

Bu destansı eserde, sadece bireysel duyguların değil, aynı zamanda toplumsal ve tarihsel dokunun izleri gözlemlenmektedir. Akif, adaletin, vatanseverliğin, insan haklarının önemini vurgulamış; bireylerin ve toplumun aksayan yönlerin tamiri için kafa yorup, endişe duyarak çözüme dair öneriler vermiştir. Onun dizeleri, sadece estetik bir zevk sunmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal bir dönüşümün de ilhamını vermektedir.

Mehmet Akif Ersoy’un “Safahat”ı, sadece bireysel duyguları değil, toplumsal ve sosyal konuları da derinlemesine ele alması bakımından oldukça önem arz etmektedir. Akif’in toplumsal eleştirileri ve insan haklarına olan duyarlılığı, onu sadece bir şair değil, aynı zamanda bir toplum bilimci olarak da ön plana çıkarmaktadır.

“Safahat, görünüşte yedi ayrı kitaptan oluşmaktadır. Ama o, bir bütündür. Bu esere bütünlük kazandıran ise bizi biz kılan, ciddi anlamda imandan beslenen idealizmin terbiyesinde oluşmuş değerler ile çözülüşün girdabında yaşanan hayat karmaşasının karşı karşıya gelmesi, daha yerinde bir ifadeyle çatışmasıdır. Safahat’taki her manzume hatta uzun manzumelerde kendi içinde bir bütünlük manzarası arz eden her parça bu çatışmanın bir yönünü ifade eder.” (Aktaş, 1996, s. 191-192).

Şerif Aktaş’ın yorumu, Safahat’ın aslında bir dönemin ruhunu ve insanın evrensel varoluşsal meselelerini ele aldığı bir bütün olarak görülmesi gerektiğini işaret etmektedir. Her ne kadar kitaplar arasında belirgin farklılıklar olsa da, Safahat’ın temelinde insanın iç dünyası, toplumsal meseleler, vatan sevgisi, adalet arayışı gibi evrensel konular bulmaktadır. Bu temalar, Safahat’ın bütününde birbirine bağlanır ve eseri bir tür bütünsel deneyim haline getirmektedir. Safahat’ın sadece bir edebi eser

olarak değil, aynı zamanda bir toplumun, bir milletin ve insanlığın ortak tecrübesini yansıtan bir belge olarak görülmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu yorum, Safahat'ın anlamını derinleştirir ve okuyucuya eserin içsel zenginliği hakkında daha kapsamlı bir anlayış sunmuştur.

Şerif Aktaş'ın; “*Safahat, görünüşte yedi ayrı kitaptan oluşmaktadır. Ama o, bir bütündür.*” yorumu, eserin yedi ayrı kitaptan oluşmasına rağmen bir bütünlük içerdiğini belirtmektedir. Bu yorumu derinlemesine açmak için şu unsurları ele alınabilir:

- **Tematik Bütünlük:** Safahat'ın yedi farklı kitabı, genellikle farklı temalara odaklanır. Ancak, bu farklı temalardaki şiirler bile genellikle birbiriyle organik bir şekilde bağlantılıdır. Akif'in milli duyguları, vatan sevgisi ve insanlık idealleri gibi temaları, her bir kitapta farklı açılardan ele alsa da, bunlar eserin bütününde tutarlılık sağlamaktadır. Bu bağlamda, “*Safahat bu bütünlüğü oluşturan bir külliyyattır*” şeklinde ifade etmek uygun olacaktır.
- **Dil ve Üslup Bütünlüğü:** Akif'in dili ve üslubu Safahat'ın her bir kitabında tutarlıdır. Onun şiirlerindeki vurgu, coşku ve derinlik, her kitapta hissedilir. Bu tutarlılık, eserin parçalarının birbirine organik bir şekilde bağlanmasını sağlar.
- **Zaman ve Mekân Bütünlüğü:** Safahat, geniş bir zaman diliminde ve farklı coğrafyalarda yaşanan olayları ve duyguları kapsar. Ancak, Akif'in bu farklı zaman dilimlerinde ve mekânlarda işlediği temalar arasında da bir bağlantı ve bütünlük vardır. Bu da eserin parçalarının birbirine sıkıca bağlı olduğunu gösterir.
- **Duygu Bütünlüğü:** Safahat'ın her bir şiiri, genellikle derin duygularla yüklüdür. Milli mücadele dönemindeki vatan sevgisi, insanlık idealleri veya toplumsal eleştirilerdeki öfke gibi duygular, eserin her bir parçasında kendini hissettirir. Bu da eserin duygusal bütünlüğünü sağlar.

Bu unsurlar bir araya geldiğinde, Safahat'ın sadece farklı kitaplardan oluşan bir derleme olmadığı, aksine bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiği açıklığa kavuşmaktadır. Şerif Aktaş'ın yorumunda, bu bütünlüğe dikkat çekilir ve Safahat'ın içsel zenginliği ve derinliği vurgulanır. Bu bağlamda Safahat'ı bir bütün olarak özümsemek ve ayrılan kısımları bölüm olarak nitelemek uygun olacaktır.

“Safahat”, toplamda 11.240 mısradan oluşan 108 şiiri içerir ve şiirlerin boyutu, dört dizeden başlayıp Asım'da olduğu gibi 2292 satıra kadar uzanabilen çeşitli uzunluklara

sahiptir. İstiklal Marşı “Safahat”ta yer almaz. Mehmed Akif Ersoy, “İstiklâl Marşı”nın, ona ait olmadığını, tamamen millete ait bir eser olduğunu belirterek “Safahat” içerisine dâhil etmemiştir. “Çanakkale Şehitleri” adıyla ünlenen şiir de Safahat’ın altıncı kitabı olan “Asım” içinde yer almaktadır. Bu şiirlerin bazıları bestelenmiş ve müzikle buluşmuştur (Düzdağ M. E., 2020, s. 52-53).

Safahat’ın Bölümleri:

1. Bölüm: Safahat
2. Bölüm: Süleymaniye Kürsüsünde
3. Bölüm: Hakkın Sesleri
4. Bölüm: Fatih Kürsüsünde
5. Bölüm: Hatıralar
6. Bölüm: Âsım
7. Bölüm: Gölgeler

2.9.1. Safahat (1.Bölüm)

1911’de yayımlanan kitap, Sırat-ı Müstakim Dergisi’nde 1908-1910 arası yayımlanan şiirlerden oluşmaktadır. Şiirler Akif’in yaşadığı çevre ve dönemin önem teşkil eden toplumsal problemleri gözlemlenip konu alınarak yazılmıştır. “Seyfî Baba”, “Selma”, “Hasta”, “Bayram” gibi şiirler yazarın çevresinde gelişen olaylardan; “Meyhane”, “Küfe”, “Hasır” ve “Mahalle Kahvesi” gibi şiirler de dönem içerisindeki mevcut sosyal, toplumsal sorunları ele alan manzum hikâyelerdir. Ayrıca “Dirvas”, “Kocakarı ile Ömer” gibi bazı şiirlerin konusu İslam tarihinden alınmaktadır (Ersoy, 2021, s. 13).

“*Safahat*” içerisindeki konulara bakıldığında; cehalet, acizlik, fakirlik, yardım, istibdat (baskıcılık, tek adam yönetimi), geçim sıkıntısı, kahvehanelerin zararları, tembellik gibi toplumsal konuların ve aksaklıkların üzerinde durulduğu görülmektedir. Meşrutiyet’in ilanının ardından memleketin maruz kaldığı sıkıntılı gidişata çözümler üretebilme noktasında Akif’i; “*Safahat*” vasıtasıyla bir misyon üstlenerek bir anlamda vatan şairi olarak da ifade etmek yerinde olacaktır. M. Akif, vatanın ve milletin içinde bulunduğu siyasi, sosyal, bireysel ve toplumsal tüm meseleler üzerine dertlenmiş, ıstırap duymuş ve bu konularda fikirlerini önerilerini şiirleri vasıtasıyla halka ulaştırmayı hedefleyerek kendine görev edinmiştir (Ersoy, 2021, s. 28).

Eserdeki şiirler, Akif'in yaşadığı dönemin sıkıntılarını ve çalkantılarını yansıtarak, toplumsal meselelere duyarlı bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Seyfi Baba, Selma, Hasta gibi eserler, yazarın çevresindeki olaylardan beslenirken, Meyhane, Küfe, Mahalle Kahvesi gibi eserler ise dönemin sosyal ve toplumsal sorunlarına dair manzum hikâyeler sunmaktadır. Akif'in Safahat'ta işlediği konular arasında cehalet, fakirlik, istibdat gibi toplumsal aksaklıklar ve sorunlar öne çıkmaktadır. Meşrutiyet'in ilanı sonrası ise Akif, vatanının ve milletin içinde bulunduğu durumu anlamlandırmaya, çözümler üretmeye adanmış bir misyon üstlenmektedir. Safahat, Akif'in vatanseverliği ve toplumsal duyarlılığı ile özdeşleşerek, onu bir vatan şairi olarak da konumlandırmaktadır. Akif, şiirleri aracılığıyla halka seslenerek, siyasi, sosyal ve toplumsal meselelerde fikirlerini ve önerilerini paylaşırken, bu eserleriyle bir yandan geçmişten ilham alırken diğer yandan geleceğe ışık tutmaktadır.

2.9.2. Süleymaniye Kürsüsünde (2. Bölüm)

11 Ocak 1912 – 29 Ağustos 1912 arasındaki ilk 4 tefrika Sırât-ı Müstakîm Dergisi'nde; bunun dışındaki beş tefrika ise Sebîlürreşâd Dergisi'nde yayımlanmıştır. Kitap uzunca ve tek manzumelik bir şiirden oluşmakta ve bu kitap Akif'in İslam birliği düşüncesinin temeli, başlangıcı niteliğindedir.

Mehmet Akif Ersoy bu eserde Haliç'ten Süleymaniye Camii'ne bakarken gördüğü gerek caminin yapısına dair gözlemler gerekse Müslümanların durumlarını anlatırken bu genel manzaranın birlik beraberlik gayretiyle düzelebileceğine dair düşüncelerini ortaya koyduğu uzun soluklu bir şiir olarak karşımıza çıkmaktadır (Ersoy, 2021, s. 29).

Mehmet Akif Ersoy'un “*Süleymaniye Kürsüsü*” adlı eseri, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yaşanan zorlu süreçleri ve Müslümanların içinde bulunduğu durumu ele alırken, aynı zamanda İslam birliği ve dayanışma idealini ön plana çıkarmaktadır. Akif, eserinde Haliç'ten Süleymaniye Camii'ne baktığı sırada gözlemlediği manzarayı kullanarak, Müslümanların içinde bulunduğu zorluklara rağmen birlik ve beraberlik ruhuyla bu zorlukların üstesinden gelebileceklerine dair güçlü bir inancı ifade etmektedir. Bu uzun soluklu şiir, sadece bir mimari eserin tasviri değil, aynı zamanda İslam dünyasının içinde bulunduğu ruhsal ve toplumsal durumu derinlemesine değerlendirmektedir. Akif'in eseri, Müslümanların yeniden bir araya gelerek güçlerini birleştirmeleri gerektiği çağrısını yaparken, aynı zamanda umut dolu bir geleceğe işaret etmektedir.

2.9.3. Hakkın Sesleri (3. Bölüm)

Hakkın Sesleri, “Hazin Bir Mevlit Gecesi” adlı bölüm, sekiz ayet ve bir hadis açıklamasından oluşan toplamda on manzumenin yer aldığı bir eser niteliğindedir. Balkan Savaşları ve bu savaşın verdiği hasarlardan; diğer kitaplarında da yer verdiği ümitsizlik, cehalet, atalet, tefrika (anlaşmazlık, ikilik) gibi sorunlardan bahsederken milleti uyandırmak için çabalamaktadır (Ersoy, 2021, s. 29).

Ayetler ve hadisten oluşan kitabın içeriği göz önünde bulundurulunca; konuşan Yaradandır, Haktır ve eserde hadislerin Müslümanları sarsıp harekete geçirecek nitelikte seçildiği görülmektedir. Akif ayetleri yorumlarken tamamen o günün durum, olay ve gündeminden beslenerek yorumlamaktadır. Bu sebeple ayetler farklı zaman ve olaylar karşısında yorumlanacak olursa bambaşka yorumlar ortaya çıkacağı söylenebilir.

Şiirde Müslümanların yaşam sürdüğü ülkelerin toplu bir resmi çizilmektedir. Akif’in realist, yer yer acımasızca tasvirlerinin amacı bu manzaradan insanların sadece kendi çaba ve gayretleri ile kurtulabilecekleri gerçeğini hatırlatıp, onları harekete geçirme çabasında olduğu anlaşılmaktadır (Yetiş, 2011, s. 96).

Akif’in eserlerindeki temel amaç, toplumu uyandırmak ve harekete geçirmektir. Eserde seçilen ayetlerin ve hadisin Müslümanları sarsıp harekete geçirecek niteliktedir. Akif, ayetleri o dönemin sosyal ve siyasi olaylarına dair yorumlar yaparak kullanmaktadır. Bu nedenle, farklı zaman ve olaylar karşısında ayetlerin farklı yorumlara açık olduğu ifade edilebilir.

Şiirde, Müslümanların yaşadığı ülkelerin toplu bir resmi çizilir. Şiirlerdeki gerçekçi ve bazen acımasızca tasvirler aracılığıyla; insanlara, kendi çabalarıyla sorunlardan kurtulabilecekleri gerçeğini hatırlatmak ve onları harekete geçirmek amaçlanmaktadır.

Sonuç olarak, Mehmet Akif Ersoy’un eserleri, döneminin sosyal ve siyasi gerçekleriyle yoğrulmuş, toplumu harekete geçirmeye yönelik güçlü bir çağrı niteliğindedir. “Hakkın Sesleri” bölümü de bu amaç doğrultusunda şekillenmiş, insanların kendi iradeleriyle sorunlara çözüm bulabileceklerini vurgulaması bakımından oldukça önem arz etmektedir.

2.9.4. Fatih Kürsüsünde (4. Bölüm)

Mehmet Akif Ersoy kitaplarının isminden de anlaşılacağı üzere hep bir haykırış hep bir sesleniş içerisinde bulunmaktadır. Dördüncü kitap olan *Fatih Kürsüsü'nde* yine topluma hitap etmekte ve yine bir kürsüden seslenmektedir.

Kitabın ilk baskısı 1914'te gerçekleşir. Fatih Camii'ne giderken yolda iki arkadaşın konuşmasından ve camii kürsüsünden verilen vaazın ekseninde yazılmış uzunca bir manzume olma vasfını taşımaktadır. Eser içerisinde yine hayale değil gerçeklere yer verilmektedir; tembellik, milli ve dini değerlerin eksikliği, Batı'nın taklit edilmesi, karamsarlık girdabı gibi mevcut durumlar eleştirilmektedir. Tüm bu konulardan duyulan rahatsızlık ve endişe dile getirilirken azimle çalışıp çabalamanın önemine de vurgu yapılmaktadır. Ayrıca Batı taklidi yerilirken Batı'nın bilimsel ilerleyişinin de örnek alınıp yararlanılması tavsiyelerinde de bulunmaktadır (Ersoy, 2021, s. 13).

Eser, Sebîlürreşâd'ın 28 sayısında (10 Temmuz 1913-23 Temmuz 1914 arası) yayımlanmıştır. “İki Arkadaş Fatih Yolunda” ve “Vâiz Kürsüde” isimli iki bölümden meydana gelmektedir. Eser bitiminde vaiz, ağlamakta olan cemaat ile dualar eşliğinde vaazına son vermektedir (Ersoy, 2021, s. 30).

Fatih Kürsüsü'nde Mehmet Akif Ersoy, kahramanlık ve iman dolu bir ruhla toplumu kucaklar, ancak aynı zamanda okuyucuyu acı bir gerçekliğin derinliklerine götürmektedir. Her satırında yankılanan çığlık, sadece döneminin değil, bugünün de aynası olmuş, yüzyılları aşan bir çağrıya dönüşmüştür. Bu metin, kelimelerin ötesinde bir duruş, bir direniş ve bir umut niteliğindedir.

Ersoy'un kalemi, toplumun yarasına merhem olmakla kalmaz, aynı zamanda bu yarayı deşer, çürükleri açığa çıkarmaktadır. Şair okuyucuyu, tembellikten değerlerin yitirilmesine; karamsarlıktan, Batı'nın körü körüne taklit edilmesine kadar, çarpıcı bir eleştiri silsilesiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Ancak bu eleştiri sadece bir serzeniş değil, aynı zamanda bir uyarı ve bir çağrı anlamı da taşımaktadır.

Fatih Kürsüsü'nde umutsuzluğa kapılmak yerine, çabalamak ve azmetmek gerektiği vurgulanır. Her dize, her kelimede, toplumun yeniden dirilişine ve aydınlık yarınların müjdesine bir davet niteliğindedir. Batı'yı taklit etmek değil, ondan öğrenmek ve kendi özünden beslenmek gerektiği öne sürülürken; aslında bir kimlik arayışının ve özgüvenin izleri de sürülmektedir.

Bu derinlikte bir eserin ardında, sadece Mehmet Akif'in sesi değil, aynı zamanda bir milletin nefesi yankılanmaktadır. Akif'in dizeleri, gözlerimizi dolduran dualarla ve yüreklerimizi titreten bir vefa ile sona ermektedir. Bu son, sadece bir nokta değil, yeni başlangıçların habercisi arzusunda kaleme alınmıştır. Çünkü "*Fatih Kürsüsünde*", şair için sadece bir şiir değil, bir dava, bir duruş ve bir umudun satırlara dökülmesidir.

2.9.5. Hatıralar (5. Bölüm)

Mehmet Akif Ersoy bu eserinde de tıpkı "Hakkın Sesleri" kitabında kullandığı yöntemi tekrarlayarak bazı hadis ve ayetleri yorumlamak suretiyle eserine şekil vermektedir. Kitabı ismini veren eser içerisinde yer alan üç önemli şiir bulunmaktadır. Bunlar: "*El Uksur'da*", "*Berlin Hatıraları*", "*Necid Çöllerinden Medine'ye*" şeklinde sıralanabilir.

Eser, Akif'in Mısır, Arabistan, Medine ve Berlin seyahatlerini (1914-1915) manzum hikâyeler haline getirip kaleme almasından oluşmaktadır. Eserin baş tarafında bulunan yedi manzume, Akif'in vatan, millet aşkı ve toplumsal duyarlılığı vesilesiyle sorunları ele alır niteliktedir. Balkan Harbi ve sonrasında meydana gelen I. Dünya Savaşı sırasında oluşan felaketler Akif'e bu yedi manzumeyi yazdırmaktadır.

Eserin sekizinci manzumesi olan "*El-Uksur*", 1914 senesinde gerçekleştirdiği Mısır seyahatinin ürünüdür. Bu eser Akif'in tasvirdeki ustalığının en güzel göstergelerinden olması bakımından da değerlidir (Yetiş, 2011, s. 116).

"*Berlin Hatıraları*" eserin dokuzuncu manzumesidir; Akif burada garp ve şark karşılaştırması yapmaktadır. Yaptığı değerlendirmede Alman toplumunun ileride oluş nedeni olarak sahip oldukları "birlik" olgusunu vurgularken bizde durumun tam tersi olduğundan yakınmaktadır. Akif şiirini zihninde canlı duran Çanakkale ile sonlandırmaktadır (Ersoy, 2021, s. 30).

Hatıralar'ın son manzumesi "*Necid Çöllerinden Medine'ye*" Akif'in Berlin seyahatinin ardından görevli olarak gittiği Arabistan'a dair hatıralarından oluşmaktadır. Dört beş ay civarında süren seyahatten hatıraların yoğun tasvirlerle kaleme alındığı eserde Akif'in 1915 senesinde Hz. Muhammed'in kabrini, Medine'yi ziyareti esnasında yaşadığı derin hislerin yansıması niteliğindedir (Yetiş, 2011, s. 127).

Eserde, "Hatıralar" bölümü sadece bir şairin seyahatlerini anlatan bir metin değil, aynı zamanda bir milletin ve insanlığın acılarını, umutlarını ve döneminin sosyal-politik atmosferini yansıtan bir ayna niteliği taşımaktadır.

Akif'in seyahatlerindeki gözlemleri ve duygularının, sadece coğrafi bir keşif değil, aynı zamanda insanlık durumunun derinlemesine bir analizi olduğu görülmektedir. Özellikle Balkan Harbi ve I. Dünya Savaşı gibi dönemin karanlık olaylarının yaşandığı zamanlarda yazılmış olması, Akif'in eserine bir ağırlık ve derinlik katmaktadır. Bu dönemdeki acıları ve sıkıntıları sadece bireysel bir deneyim olarak değil, aynı zamanda bir milletin ve insanlığın yaşadığı bir trajedi olarak ele alındığı anlaşılmaktadır.

Her bir manzumede, bir coğrafyanın ve zaman diliminin portresini çizerken, Akif'in duygu ve düşünceleri derinlemesine yansıtılmaktadır. Mısır'ın mistik atmosferinden, Berlin'in modernizminin çelişkilerine, Arabistan'ın manevi atmosferinden, Medine'nin kutsal atmosferine kadar, her bir bölümde Akif'in derin bir gözlemci ve duyarlı bir şair olduğunu görülmektedir.

Şairin, sadece coğrafi manzaraları değil, aynı zamanda insanların iç dünyalarını, toplumsal yapıları ve kültürel farklılıkları da incelediği görülür. Batı ve Doğu'nun karşılaştırılması, sadece dışsal bir değerlendirme olmayıp, aynı zamanda insanlığın evrensel sorunlarına dair derinlemesine bir düşünceyi de içermektedir.

Sonuç olarak, “Hatıralar” bölümü, Mehmet Akif Ersoy'un sadece bir şair olarak değil, aynı zamanda bir düşünür ve gözlemci olarak da ne kadar derin ve etkileyici olduğunu göstermektedir.

2.9.6. Asım (6.Bölüm)

Asım'ın kitap olarak yayımlanış tarihi 1924'tür. Toplamda 2292 mısradan oluşan Asım, uzun tek parçalık bir manzumedir. Birinci Dünya Savaşı zamanı, Fatih yangınından evvel Mehmet Akif Ersoy'un (Hocazade) Sarıgözü'de bulunan evinde gerçekleşir. Eser üç kişinin arasında geçen konuşmalardan oluşmaktadır ve bu yapısıyla bir tiyatro eserine benzemektedir. Bahsi geçen bu kişiler:

- Hocazade (Mehmet Akif),
- Köse İmam (Akif'in babasının öğrencisi Ali Şevki Efendi),
- Asım (Ali Şevki Efendi'nin Oğlu) olarak sıralanmaktadır.

Safahat'ın 6. kitabı olan Asım, Mehmet Akif Ersoy'un dünya görüşünü detaylı bir biçimde yansıtan bir eserdir. Mehmet Akif'in düşlediği ideal gençlik, Asım ve Köse İmam ile sembolize edilmektedir. Akif, Batıdaki pozitif bilimlere hâkim, manevi değerlerinden kopmamış; bedenlen güçlü ve zinde genç bir nesli arzulamaktadır. Ayrıca

bu nesil Çanakkale Savaşı'nı da kazanan bir nesildir ki Akif'in bu savaşta şehadete erenlere yazdığı destan da bu kitapta yer almaktadır.

Kitap, karşılıklı konuşmalarla ilerlemekte; memleketin içinde bulunduğu sosyal-toplumsal pek çok olumsuz duruma değinilmektedir. Eğitim kurumları, köylüler, gençlik, savaş vurguncuları, fuhuş ve ahlaken çöküntü içindeki birçok konu ele alınmaktadır. Tüm bu kötü durumları ortadan kaldıracak olan da Asım'ın nesli olarak görülmektedir (Ersoy, 2021, s. 14).

Eserde, toplumsal sorunlar ele alınırken Asım'ın nesli hakkında tespitler, eleştiriler ve takdirler sıralanmaktadır. Köse İmam'ın ahlaki çöküntü içerisindeki toplumun kim tarafından kurtarılacağına dair soru sormaktadır. Hocaşade (Mehmet Akif) bu soruya cevaben kurtuluşu Asım'ın neslinin gerçekleştireceğini ifade etmektedir. Eserde zihinlere kazınan en etkileyici bölüm burasıdır ki Hocaşade Asım'ın neslini övmekte, bu konudaki tespitlerini paylaşmakta ve sözlerini Çanakkale Şehitleri'ne ait mısralarla bitirerek noktayı koymaktadır.

Ayrıca eserde Hocaşade, Asım'a memleketin neden geri kalmış olduğuna dair görüşlerini anlatmakta ve eğitimin ne denli değerli, gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Batı'yı yakalayabilmek ve ona karşı geride kalmamak için bilginin ve bilimin yolundan ayrılmamamız gerektiğini Asım'a anlatmaktadır. Anlatılanları doğru bulan bu yolla ufku açılan Asım, eğitimi tamamlayabilmek için arkadaşları ile Almanya'ya gitme kararı almaktadır (Ersoy, 2021, s. 31).

“Asım”, Mehmet Akif Ersoy'un Safahat'ında toplumsal bir manifestoyu işlemektedir. Akif'in kaleminden çıkan bu eser, sadece bir gençlik ideali değil, aynı zamanda bir milletin kurtuluş reçetesi denilebilir. Asım, sadece bir karakter değil, umut dolu bir neslin simgesi olarak sunulmaktadır. Eserde ele alınan toplumsal sorunlar ve çöküntüler, Asım'ın neslinin omuzlarında yükselen bir sorumluluk halini almaktadır.

Mehmet Akif Ersoy'un, “Asım” aracılığıyla dile getirdiği düşüncelerin; tarihi bir dokuyla işlendiği, geleceği şekillendirecek bir vizyonla yoğrulmuş olduğu gözlemlenmektedir. Çanakkale Savaşı'nın kahramanlarından ilham alan Mehmet Akif, bu ruhu Asım'ın nesline taşıırken onları toplumu kurtaracak güç olarak görmektedir.

Eğitimin önemi vurgulanırken, Batı'nın bilimsel ilerlemesine yetişmek ve onunla yarışmak için milli değerlerden ödün vermemenin gerekliliğinin altı çizilmektedir.

Bunun, sadece bir eğitim çağrısı değil, aynı zamanda milli bir uyanışın daveti olduğu anlaşılmaktadır.

Mehmet Akif Ersoy'un Safahat'ındaki bu bölümde, umut dolu bir geleceğe ışık tutulurken; Asım'ın neslinin taşıdığı potansiyel de yüceltilir. Akif'in vizyonu, bu eserde canlanır ve okuyucuya toplumsal bir dönüşümün mümkün olduğu, umutsuzluğa kapılmadan mücadele etmenin gerekliliği hatırlatılır.

2.9.7. Gölgeleler (7. Bölüm)

Bu bölüm 41 şiirden oluşmakta ve ilk olarak da Kahire'de (Mısır) 1933'te yayımlanmaktadır. Ümitsizlik, birliğin bozulması; azmederek çalışmanın önemini anlatan şiirler bulunmaktadır. Bu bölümü diğerlerinden ayıran en önemli nokta, şair burada mistik ve lirik şiirlere yer vermektedir (Ersoy, 2021, s. 14).

Diğer kitaplarında toplum ve insana dair konuları irdelerken bu kitabın genelinde iç dünyasına ve tasavvufa yönelmektedir. “Gece, Hicran, Secde” bu yönelişin ürünü eserlerden bazılarıdır. Arkadaşını hastanede ziyareti sırasında Akif “Gece” şiirini okumaktadır. Okuduğu bu şiir üzerine arkadaşı Akif'e şiirlerinde fark ettiği değişimi sormaktadır. Akif benimsediği şiir anlayışının aslında bu tarzda olduğunu fakat diğer şiirlerini topluma faydalı olabilmek gayesiyle kaleme aldığını dile getirmektedir (Ersoy, 2021, s. 32).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MEHMET AKİF ERSOY'UN YAŞAMI, FİKİR DÜNYASI VE DÜNYA GÖRÜŞÜNE DAİR MESELELER

Mehmet Kaplan, Mehmet Akif Ersoy'u şöyle anlatmaktadır:

“Türk edebiyatında onun kadar içinde yaşadığı devri bütün teferruatı ile gören ve gösteren başka bir şair yoktur, denilebilir. Safahat, âdeta, muayyen bir nokta-i nazardan tasvir edilen bir manzum romana benzer: Sokak, ev, kulübe, saray, meyhane, câmi, köy, şehir, fakir, zengin, dindar, dinsiz, cılız, pehlivan, korkak, kahraman, halk, yüksek tabaka, münevver, câhil, yerli, yabancı, Avrupa, Asya, ticaret, siyaset, harp, sulh, şehircilik, köycülük, mâzi, hâlihâzır, hayâl, hakikat, hemen hemen her şey Âkif'in duyuş ve görüş sahnesine girer. Ve o bunları yalnız şiirin değil, edebiyatın bütün ifade vasıtalarıyla anlatır: Tasvirler yapar, portreler çizer, hikâyeler söyler, fıkralar anlatır, konuşmalara baş vurur, vaaz verir. Komik, trajik, öğretici, hamâsî, lirik, hakîmâne her edâyı, her tonu kullanır. Bu suretle Âkif, şiirin hududunu nesir kadar, edebiyat kadar genişletir; hattâ edebiyatı da aşar, onu hayatın ta kendisi yapar.” (Kaplan, 2020, s. 185).

Mehmet Kaplan'ın Mehmet Akif ile ilgili yaptığı değerlendirme Akif'i tüm yönleriyle anlatmaktadır. Mehmet Kaplan'ın yorumu, Akif'in eserlerinin kapsamını ve derinliğini vurgulayarak, onun Türk edebiyatındaki eşsiz konumunu ortaya koymaktadır. Bu yorum, Akif'in “Safahat” adlı eserinin benzersizliğini ve çeşitliliğini detaylı bir şekilde açıklamaktadır.

Kaplan'a göre, Mehmet Akif Ersoy, döneminin sosyal, kültürel ve siyasi dokusunu bütün teferruatıyla gören ve gösteren bir şair olarak anlatılmaktadır. Akif'in eseri “Safahat”, adeta bir manzum roman gibi, dönemin yaşamını ve insanlarını muayyen bir noktadan tasvir etmektedir. Sokaklardan saraylara, köylerden şehirlere, fakirlerden zenginlere kadar her kesim ve her mekân, Akif'in duyuş ve görüş sahnesine girmektedir. Bu, Akif'in eserlerinin toplumsal ve kültürel bir panoramayı içerdiğini ve dönemin karmaşıklığını derinlemesine anlamamıza yardımcı olduğunu göstermektedir.

Kaplan'ın yorumuna göre, Akif, bu çeşitliliği sadece şiirin değil, edebiyatın bütün ifade vasıtalarıyla anlatmaktadır. Tasvirler yapar, portreler çizer, hikâyeler anlatır, fıkralar aktarır, konuşmalara başvurur ve hatta vaazlar vermektedir. Bu çeşitlilik, Akif'in eserlerinin zenginliğini ve derinliğini ortaya koymaktadır. Komikten trajiğe, öğreticiden hamasiye kadar her tür ve ton, Akif'in kaleminde hayat bulmaktadır. Bu da Akif'in,

sadece şiirin hududunu nesir kadar, edebiyatın geniş kapsamını aşarak, onu hayatın ta kendisi haline getirdiğini göstermektedir.

Kaplan'ın yorumu, Mehmet Akif Ersoy'un eserlerinin evrensel bir niteliği olduğunu ve Türk edebiyatının zengin mirasına eşsiz bir katkı sunduğunu ortaya koymaktadır. Akifin, döneminin ruhunu ve ruh halini yansıtarak, edebiyat dünyasında eşsiz bir konuma sahip olduğu anlaşılmaktadır.

3.1. Dönemin Kültürel, Sosyal, Edebi, Siyasi Olayları İçinde Akif ve Şiirle İştigali

13. Asırdan sonra Türk Edebiyatı içerik ve şekil anlamında olmasa da kendi içerisinde ciddi anlamda gelişimler göstermektedir. 1683 Viyana Bozgunu ile başlayıp, 1699 da gerçekleşen Karlofça Antlaşması ile devam eden süreç sonunda toplum tarafından, o zamana kadar çok da sorgulanmayan; idari, siyasi ve sosyal oluşumların irdelenmeye başlanıyor. 17. yüzyıl itibarıyla meydana gelen bu aydınlanma, 18. yüzyılda da ilerleyişini sürdürür. Bu esnada Batı karşısında yenilgilerin devam ediyor olması dolayısıyla aydınlar ve devlet yöneticileri yaşanan bu mağlubiyetlerin nedenlerini tespit edip çözüm yolları aramaya koyulurlar. Sonrasında askeri ve idari anlamda değişimler ve çeşitli tedbirler alınmaya başlanır. Bu anlamda 1839'da Tanzimat Fermanı ve 1856'da Islahat Fermanı hedeflenen; hukuki, idari, askeri, siyasi ve daha pek çok alanda düzenlemeler ve yeniliklere yönelik harekete geçiren ciddi bir etki yaratmıştır. Devletin ileri gelenleri ve aydın kesim batının inkâr edilemez üstünlüğünü kabul etmek durumunda kalmışlardır. 19. asır süresince özellikle de ikinci yarısından sonra daha hızlı bir şekilde Osmanlı Devletini kurtarabilmek, eski gücüne kavuşturabilmek için ciddi çalışmalar yapılmıştır. Yapılan tüm çalışmalar, iyileştirme çabaları dönem içerisinde gerçekleşen sarsıcı ve yıpratıcı hadiselerin ilerleyişine engel olamamıştır; idari, sosyal, maddi ve manevi yapı derin yaralar almıştır. Tüm bu gelişmelerin idari ve siyasal yapılarda hissedilmesinin yanında toplumda geleceğe dair endişe ve korkuya yol açmıştır. Devletin ileri gelenleri ve aydın kesim, her ne kadar mücadeleyi elden bırakmasa da aslında mevcut gelişmelerin önüne geçemeyeceklerini içten içe kabullenmiş durumdadır. Devletin refahı, yaşaması için kafa yoranların birçoğu batılılaşmanın gereği ve İslâm'ın gelişimin önünde bir engel olduğu düşüncesi içindedirler. Bu fikri yanlış ve tehlikeli olarak nitelendiren karşıt görüşler de oluşmuş; devlet adamları ve aydınlar arasında fikir ayrılıkları ortaya çıkmıştır (Yetiş, 2011, s. 45).

Mehmet Akif Ersoy, bu gelişmelerin yaşandığı memlekette karamsarlığın ve olumsuz gelişmelerin hüküm sürdüğü bir dönem içerisinde eserlerini oluşturmaktadır. Hal böyle olunca, yaşananlara kayıtsız kalamayan ve vatan millet aşkıyla yanıp tutuşan Akif; yazılarının neredeyse tamamında milletin derdiyle dertlenmiş, yaşananlara kafa yormuş ve çözüm önerilerinde bulunmaya gayret göstermiştir. İslam dünyasında en büyük güç olan Osmanlı'nın zayıflaması tüm İslam ülkelerinde olumsuz, sarsıcı etkiler yaratmıştır. İslami anlamda ciddi bir terbiye ve eğitimden geçmiş olan Mehmet Akif, memleket ve İslam'ın içinde bulunduğu tehditleri üzüntüyle karşılarken, mücadele için elinden gelen tüm çabayı ortaya koymakta kararlıdır; tüm benliği ile vatan, millet, İslam için yaşamını yeniden şekillendirir. Müslüman kesimi bilinçlendirmek, yanlış olan tutum ve davranışlarından vazgeçirmek, refahın ve kurtuluşun çareleri için çözüm önerileri üretmek amacıyla resmi görevinden feragat eder (Yetiş, 2011, s. 48-49).

Siyasi ve sosyal ortamda meydana gelen gelişmeler duygu ve düşünce dünyalarıyla eser ortaya koyan tüm yazar ve şairleri etkileyerek edebiyat dünyasında da yansımaları derinden hissedilmiştir. Namık Kemal'den başlayarak toplumsal meseleler ve bunlar için üretilecek çıkış yolları edebiyat dünyasının derdi ve ana teması olmaktadır. Edebiyatçılar bu manada toplumu bilinçlendirip, uyandırmayı kendilerine görev edinmektedirler. Bu dönemde neredeyse sanat tamamıyla toplum için yapılmaktadır (Yetiş, 2011, s. 49).

M. Akif'in yazmaya, üretmeye başladığı yıllarda edebiyatımız Servet-i Fünûn edebiyatını tecrübe etmeye hazır bir durumdadır. Bunun yanı sıra Türk edebiyatı Tanzimat sonrasında belli bir çizgide ve şekilde karar kılmış değildir. Bu dönemde anlayışların birbirinden çok farklı olduğu da görülmektedir. Tanzimat'tan sonra yeni ve eski şiir devam eder. Bu bir anlamda büyük bir renklilik ve zenginlik de meydana getirmiştir (Yetiş, 2011, s. 49).

Servet-i Fünûn birlikteliği, oluşumu meydana gelmeden Mehmet Akif, Hazine-i Fünûn'da gazel yazmaktadır. M. Akif'in, Muallim Naci'nin etkisiyle gazeller yazdığı yakın çevresi tarafından (Mithat Cemal Kuntay, Eşref Edip...) dile getirilmiştir. M. Akif yazdıklarını M. Naci'nin bir yansıması olarak gördüğü için bundan derin üzüntü duyduğu, zaman zaman da mutlu olduğu anlatılır. Bir başka söyleme göre ise bunları mevcut endişeler ve huzursuzluk duyması sebebiyle hepsini yırtarak kitaplarında yer vermediği anlatılan bilgiler arasındadır (Yetiş, 2011, s. 50).

M. Akif'in Yayımlanan ilk şiiri için de farklı söylemler mevcuttur. Celal Tarakçı ve Kaya Bilgegil ilk şiirini 28 Aralık 1893'te Hazine-i Fünûn'da yayımlanmış olduğundan; Eşref Edip, Akif'in İlk şiirinin 14 Mart 1895'te Mektep'te yayımlandığından söz eder. Bunların yanında Fevziye Abdullah Tansel ise 3 Kasım 1892'de yazılmış bir şiirden bahsetmektedir. Tüm bu bilgilerden yola çıkarak Mehmet Akif'in ilk şiirlerini Muallim Naci'nin etkisiyle kaleme aldığı görülmektedir. Tüm bu tecrübelerle rağmen M. Akif Servet-i Fünûn topluluğunda yer almaz. Bunun sebebinin de Akif'in yaşamına ve sanatına yansıttığı iman gerçeğinin kaygıları Servet-i Fünûn yazarlarında görülmez. Onlar daha ferdiyetçidir ve onların düşünce, yaşam anlayışları da sanatlarında yer bulur. M. Akif Servet-i Fünûncuların aksine toplumla iç içe bir bütün olarak yaşamaktadır (Yetiş, 2011, s. 50).

Akif'in tam manasıyla kültürel, edebi çalışmalarının başlaması ve daha aktif bir biçimde ilerleyişi İkinci Meşrutiyet'ten itibaren gerçekleşir. Pek de sevmediği baytarlık mesleğiyle birlikte 1906'da Halkalı Ziraat Mektebi, 1907'de Çiftçilik Makinist Mektebi muallimliği görevlerinde bulunmuştur. Böylelikle gönlündeki ve ruhuna hitap eden işi de icra etmektedir. İlk sayısı Eşref Edip ve Ebul'ulâ Mardin tarafından 14 Ağustos 1908 itibarıyla yayımlanan Sırat-ı Müstakîm'in başyazarı Mehmet Akif'tir. Sırat-ı Müstakîm'de başlayan edebiyat yolculuğu; Akif'in şiirleri, tercümeleri ve nesirlerinin yayımlanmasına ve 11 Ekim 1908'de Darülfünun'da edebiyat hocası olarak başlamasına edebiyatla olan bağının sağlamlaşmasına bir araç olmuştur. Böylelikle Akif toplumla bağlarını iyice sağlamlaştıracak, sosyal konulara derinlemesine giriş yapacaktır. Akif, İkinci Meşrutiyet'le kendini bulacak, ifade edecek ve tüm varlığıyla milleti için üretip kafa yormaya başlayacaktır (Yetiş, 2011, s. 51).

Tanzimat sonrası edebiyatımızda ve yaşamımızda etkinliği azalan din konusu, Akif'in yazdıklarıyla tekrar varlık göstermeye başlar. Akif'in "Fatih Camii" isimli şiiri Sırat-ı Müstakîm'in ilk sayısında yayımlanır ve bu şiir Safahat'ın birinci kitabında yer bulur. Bu dönemde Fransız materyalizmini benimseyen ve onun etkisinde olan Türk aydınları İslâm'ın ilerleme ve gelişmeye engel teşkil ettiği görüşündelerdir. M. Akif, bu şiiri ile dönem içerisindeki İslâm ve iman konusundaki zayıflamaya, güç verir nitelikte bir görev üstlenmiştir; M. Akif'in edebiyat dünyasına ciddi manada girişi de bu şekilde gerçekleşmiştir (Yetiş, 2011, s. 51).

Mehmet Akif Ersoy, Osmanlı'nın zorlu dönemlerinde, toplumun karşı karşıya olduğu siyasi, sosyal ve kültürel zorlukları şairane bir şekilde dile getiren önemli bir figürdür. Bu dönem, Batı karşısında yaşanan yenilgilerin ardından aydınların ve devlet yöneticilerinin içsel bir hesaplaşma sürecine girdiği, modernleşme ve batılılaşma çabalarının hız kazandığı bir dönemdir.

Akif, karamsarlığın ve olumsuz gelişmelerin hüküm sürdüğü bu dönemde, vatan ve millet aşkıyla dolup taşarak eserlerini oluşturur. İslam dünyasının güçlü temsilcisi olan Osmanlı'nın zayıflaması, Akif'in derin üzüntüsüne sebep olur ve o, vatan, millet ve İslam için yaşamını adar. Şiirleri, toplumsal meselelere duyarlılıkla yaklaşırken, çözüm önerileri sunarak toplumu bilinçlendirme ve uyanık olmalarını sağlama amacı güder.

Özellikle İslam ve iman konularındaki güçsüzlüğe karşı bir duruş sergileyen Akif, şiirleriyle bu zayıflamaya güç verir ve edebiyat dünyasına bu önemli meseleleri taşır. Servet-i Fünûn topluluğundan ayrı bir duruş sergileyen Akif, toplumla iç içe yaşar ve eserlerinde toplumsal meselelere derinden temas eder.

İkinci Meşrutiyet döneminde, Akif'in edebi çalışmaları daha da aktif hale gelir. Sırat-ı Müstakim'in başyazarı olarak başladığı yolculuk, onun edebiyatla olan bağını güçlendirir ve toplumla bağlarını sağlamlaştırır. Din konusunun yeniden gündeme geldiği bir dönemde, Akif'in şiirleri, İslam'a ve imana olan sadakatini ve güvenini yansıtır.

Sonuç olarak, Mehmet Akif Ersoy, dönemin zorlu koşullarında vatanseverlik, milliyetçilik ve dini duyarlılık gibi önemli değerleri eserlerinde işleyerek topluma ilham vermiş, bilinçlendirme ve uyanıklık sağlama çabası içinde olmuştur.

3.2. Devrin Fikir Akımları ve Akif

Batı Hun İmparatoru Atilla'dan bu yana Batı, Türkleri tanımaktadır ve Batı, asırlar boyu Türklerin gücünden çekinmektedir. Büyük Selçuklular, Anadolu Selçukluları ve arkasından da Orta Asya'dan gelmiş olan Osmanlılar bu nesli devam ettirmektedir. Osmanlı Devleti bu süreçte kazanılan (tekke, medrese, mülkiye, lonca ve devletin idari pek çok mesele...) tek düze alışkanlıklarından kurtulamamaktadır.

Batı 19. Asır itibarıyla iktisadi, idari ve teknik pek çok alanda büyük gelişmeler göstermektedir. Aynı dönem içerisinde Osmanlı gücünü iyice yitirmektedir; yıllarca

sahip olunan gücün kayboluşu halkta ve devlet yöneticilerinde psikolojik çöküntülere ve yoğun panik durumuna sebep olmuştur.

İçinde bulunulan durumdan bir an evvel kurtulmak ve Osmanlı Devletini ayakta tutmak gerekmektedir. Bu esnada halk iki gruba ayrılmakta gelişmeleri yakalayabilmek ve toparlanabilmek için Batının tüm yeniliklerini tüm fikirlerini istisnasız kabul eden bir grup vardır. Bir de bunun karşısında İslami değerlere sarılmak ve müdafaa etmek için çaba gösteren grup bulunmaktadır.

Tüm bu karmaşa ve fikir ayrılıkları birçok tartışmayı da gündeme getirmektedir; Akif bu tartışmaların içinde doğrudan bulunmaktadır. Bir tek Batıcılık düşüncesinin önde gelen ismi olan Abdullah Cevdet'i ismini belirtmeden eleştirmektedir.

Akif'e göre, Osmanlının ayakta kalması, tüm dünya Müslümanları için ümit anlamına gelmektedir. Akif de bu konuyu kaleme aldığı birçok eserde vurgulayarak dile getirmektedir. Bu anlamda ümidi yeşertmek ve toparlanabilmek için manevi birliğin ve mücadelenin önemini her fırsatta dile getirmektedir. Yazdıkları aracılığıyla Müslümanlar arasındaki bağı kuvvetlendirmeyi mücadele ruhunu canlandırmayı görev edinmektedir. Sadece şiirleriyle değil makaleler ve verdiği vaazlarla da toplumu uyandırmak, bilinçlendirmek istemektedir (Yetiş, 2011, s. 189-214).

Akif'in döneminde, Osmanlı Devleti'nin çöküşü ve Batı'nın yükselişi gibi büyük tarihi değişimler yaşanmıştır. Bu dönemde Osmanlı toplumu da ikiye bölünmüş; Batılılaşma yanlıları ve İslami değerlere sıkı sıkıya bağlı olanlar diye iki ayrı fikir oluşmuştur. Akif, bu iki fikir akımı arasında sıkışmış bir Osmanlı Müslüman'ı olarak, ülkesinin ve İslam dünyasının geleceği için büyük bir sorumluluk hissetmiştir.

Akif'in yazılarında, özellikle şiirlerinde, milli ve manevi değerlerin korunması ve güçlendirilmesi için yürekli bir çağrı yapılmaktadır. Ona göre, Osmanlı'nın ayakta kalması sadece bir devlet meselesi değil, tüm Müslümanların umuduyla doğrudan ilgilidir. Batılılaşma eğilimlerine karşı çıkarken, Batı'nın teknolojik ve bilimsel ilerlemelerini reddetmemiştir; ancak bunların İslami değerlerle uyumlu bir şekilde alınması gerektiğini savunmaktadır.

Akif, İslam'ın ve Osmanlı'nın geleceğini şekillendirecek olan fikir savaşında safını net bir şekilde belirlemiştir. Onun eserlerinde manevi birliğin, İslam kardeşliğinin ve milli direncin önemi sürekli olarak vurgulanmaktadır.

Sonuç olarak, Mehmet Akif, dönemindeki fikir akımlarını derinlemesine anlamış ve kendi duruşunu net bir şekilde ortaya koymuştur. Onun eserleri, sadece o dönemin değil, günümüzün de düşünce dünyasına ışık tutmaya devam etmektedir.

3.3. Safahat Manası

Akif'in kitabına isim olarak seçtiği “*Safahat*” sözcüğü dönemler, safhalar, devreler; hayattan manzaralar, görünüşler gibi anlamlara gelmektedir. Küfe, Hasır, Seyfi Baba, Meyhane, Fatih Camii, Hasta gibi toplumun yaşantısından manzaraları anlatan -birinci kitabı oluşturan- 22 şiir; “*Safahat-ı Hayattan*” adıyla Sırât-ı Müstakîm’de yayımlanmaktadır (Düzdağ M. E., 2020, s. 53).

“Safahat” sözcüğünün Mehmet Akif Ersoy'un kapsamlı eseri için seçilmesi, Mehmet Akif Ersoy'un eserindeki, derin anlam katmanlarını ve kitabın özünü yansıtır olmasındandır. Kitabın adı, dönemlerin, safhaların ve hayattan manzaraların bir araya gelerek bir tür dökümünü sunmaktadır. “Safahat”, sadece bir zaman dilimini veya tek bir bakış açısını ifade etmekle kalmayarak, aynı zamanda yaşamın farklı yönlerini, farklı devrelerini ve toplumun çeşitli kesimlerinin görünüşlerini de içermektedir.

Mehmet Akif'in Safahat adlı eseri, sadece toplumun yaşantısından kesitleri sunmakla kalmamakta, aynı zamanda derin insanî duyguları, idealleri ve mücadeleleri de ele almaktadır. Küfe, Hasır, Seyfi Baba, Meyhane, Fatih Camii, Hasta gibi farklı mekânlar ve figürler, toplumun çeşitli yönlerini ve insanın iç dünyasını temsil etmektedir. Bu şiirler, okuyucuya sadece dönemin ruhunu değil, aynı zamanda insanın evrensel olanla ilişkisini ve içsel yolculuğunu da keşfetme fırsatı sunmaktadır. O halde “Safahat” anlam bakımından da kitabın ruhunu yansıtan bir özelliğe sahiptir demek mümkündür.

3.4. Safahat’a Dâhil Olmayan Şiirler

Mehmet Akif Ersoy, Halkalı Baytar Mektebi’nde (1891-1893) sonuncu sınıfta eğitimini sürdürürken yazdıklarını dönemin dergilerine göndermeye başlamaktadır. Akif bu vesileyle yayınlarını sıklaştırdığı döneme gelmeden bile epeyce tanınmaktadır.

Akif 1908 öncesi kaleme aldığı şiirlerden seçtiği az bir sayıda şiiri neşretmektedir; onun dışında kalan yoğun miktarda şiiri (Safahat hacminde) yok etmektedir. Bunun dışında eşi dostuna verdiği şiirler de 1908 sonrasına ulaşmaktadır.

M. Ertuğrul Düzdağ, bu zamana kalan şiirlerin 3550 mısralık (100 adet manzume) mevcut kaynaklar vasıtasıyla taraflarınca derlenmiş ve 2009 senesinde bir arada yayımlanmıştır (Düzdağ M. E., 2020, s. 52).

Mehmet Akif Ersoy'un vefatından sonra 1943 senesinde Safahat yeni harflerle Ömer Rıza Doğrul yayımlamakta ve sonuna yayımlanmayan şiirler, İstiklal Marşı da dâhil edilmektedir. Eklenen bu kısma da “Son Safahat” ismi verilmektedir; burada Akif'in yayımlanmamış 16 şiiri yer almaktadır. Ondan önce de Eşref Edip, “Mehmed Akif” adlı kitabında “Safahat’a Dercolummayan Şiirleri” adıyla 18 şiire yer vermektedir:

1. Beyit
2. Kıt'a
3. Kıt'a
4. Mektup
5. Takriz
6. Hersekli Ârif Hikmet
7. Mektup
8. Beyit
9. Kıt'a
10. Sırat-ı Müstakim
11. Kıt'a (Bayram)
12. Hasbîhâl
13. Yarası Olmayan Gocunmasın
14. Beyit
15. Berlin Hatıralarından Çıkarılan Elli Beyit
16. Kıt'a
17. Kıt'a
18. Abbas Halim Paşa'ya Mektubu
19. Rübâ'î
20. Kıt'a.

Tansel, derlenip toparlanan tüm şiirlerin bir gün “*Safahat*”ın sekizincisi olarak yayımlanmasını arzuladıklarını da sözlerine eklemektedir (Tansel, 1991, s. 229-262).

Mehmet Akif Ersoy Milli marşımız “İstiklal Marşı”nı da , "*O benim eserim değildir, milletimin eseridir.*" demiştir; şiir Safahat'ta yer almamaktadır

3.4.1. İstiklal Marşı

“*İstiklal Marşı*”, Türk milletinin tamamen bağımsız bir biçimde milletçe, devletçe varlığını tescilinin milli mutabakat metni olma özelliğini taşımaktadır. Milli

mücadelenin en kritik zamanlarında milli ruhu ve mücadeleyi harekete geçirmek gayesiyle kaleme alınmaktadır.

Akif bu süreçte Anadolu'nun her köşesinde halkı mücadeleye davet etmek ve istiklâlin elden gidiyor oluşuna dair uyarmak için adeta çırpınmaktadır. Akif o gönüllere kazınan “*Korkma!*” nidası ile halka güç ve ümit vermektedir; 12 Mart 1921'den bu yana da gururla okunan Milli Mücadelemizin mirası, destanı niteliğindedir. Ayrıca Akif'in tüm yazdıkları gibi marşımız da o günün şartlarını konu edinirken gelecekle bağını sımsıkı tutmaktadır. Bu minvalde geçmişte yazılanlar bugün de geçerliliğini korumakta, güncelliğinden hiçbir şey kaybetmemektedir (Çetin, 2021, s. 7-10).

İstiklal Marşı, Türk milletinin bağımsızlık ve özgürlük mücadelesini yücelten, milletin coşkusunu ve iradesini ifade eden muazzam bir eser niteliği taşımaktadır. Mehmet Akif Ersoy'un kaleme aldığı bu kahramanlık destanı, Türk milletinin tarihine altın harflerle yazılmış bir şeref belgesi niteliğindedir.

Her dizesinde vatan sevgisi ve milli ruhun coşkusuyla dolu olan İstiklâl Marşı, Türk milletinin bağımsızlık tutkusunu en güçlü şekilde ifade etmektedir. Marşın kabul ediliş hikâyesi, Türk milletinin İstiklal Savaşı'ndan zaferle çıkmasının ardından, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından başlatılan bir yarışma ile başlamakta; Mehmet Akif Ersoy'un eseri, diğer katılımcıların arasından sıyrılarak Türk milletinin kalbinde taht kurmaktadır.

Marşın önemi sadece sembolik değil, aynı zamanda milli kimliğin bir parçası haline gelmiş olmasıyla da büyük önem arz etmektedir. İstiklâl Marşı, Türk milletinin birlik ve beraberliğini, vatan sevgisini ve özgürlük mücadelesini en güçlü şekilde yansıtan bir miras konumundadır. Her okunduğunda, milletin ruhunda bir diriliş ve birlik duygusu uyandırmaktadır.

İstiklal Marşı'nın dizeleri, Türk milletinin bağımsızlık ateşini sürekli canlı tutmaktadır. Vatan sevgisiyle dolu bu büyük eser, Türk gençliğine ve gelecek nesillere vatanın kutsallığını, özgürlüğün değerini ve milli birliğin önemini her daim hatırlatmaktadır. İstiklal Marşı, Türk milletinin özgürlük ve bağımsızlık mücadelesinin ebedi şeref belgesi olarak sonsuza kadar yaşayacak, gururla okunacak ve yüreklerde taht kurmaya devam edecektir.

“İSTİKLAL MARŞI (Kahraman Ordumuza)”

*“Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak,
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak...
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.”*

Başlangıçta “*Kahraman Ordumuza*” ifadesi dikkat çekmektedir. Bu dizede, şair İstiklâl Marşı'nı, Türk milletinin kahraman ordusuna adanarak sözlerine başlamaktadır. Bu ifade, marşın milli birlik ve beraberlik duygusunu vurgulayan bir başlangıçtır. Ordunun kahramanlığı, vatanın korunması için gösterilen fedakârlıklar ve cesaret anlamında önem teşkil etmektedir.

“*Korkma!*”: Bu kelime, cesaret verici bir şekilde başlar ve halka güven ve cesaret aşılamaktadır. “*Korkma*” demek, karamsarlığa kapılmamayı, zorluklar karşısında yılmamayı, mücadele etmeyi ve vatanseverliği simgelemektedir. Türk milletine güven duygusu aşılayarak, geleceğe umutla bakılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır.

“*Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak, Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.*”: Bu dizede, “al sancak” Türk bayrağını simgelemektedir. “Şafak” ise yeni bir başlangıcı, umudu ve aydınlığı temsil etmektedir. Bayrağın “sönmez” olması, Türk milletinin varlığının sonsuza kadar devam edeceği, özgürlük ve bağımsızlık idealinin kaybolmayacağı fikrini vermektedir. “En son ocak” ise son umudun, son direnişin ifadesi olarak dile getirilmektedir. Bu dizede vurgulanan, Türk milletinin bağımsızlığı uğruna varını yoğunu ortaya koyacağı, son nefesine kadar direneceği ve asla pes etmeyeceği mesajı olarak ortaya konmaktadır. Türk milletinin varlığının sonsuza kadar devam edeceği, bayrağının daima dalgalanacağı güçlü bir mesaj ile verilmektedir.

“*O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;*”: Bu kısım, Türk milletinin gelecekteki parlaklığına, ilerlemesine ve gelişimine atıfta bulunmaktadır. “Yıldız”, umudu, aydınlığı ve gelecek nesillerin başarısını temsil etmektedir. Türk milletinin özgürlük ve bağımsızlık idealinin asla sönmeyeceğini, tam tersine parlayarak devam edeceğini vurgulamaktadır.

“*O benimdir, o benim milletimindir ancak.*”: Bu son dizede, “o” (yıldız) Türk milletinin bir parçası olarak sahiplenilir. Bu ifade, Türk milletinin birliğini, beraberliğini ve dayanışmasını vurgulamakta; milletin bağımsızlık mücadelesinde yalnız olmadığı ve her bir bireyin bu mücadeledeki öneminin altını çizmektedir.

*“Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal!
Kahraman ırkıma bir gül; ne bu şiddet, bu celal?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal...
Hakkıdır, Hakk’a tapan milletimin istiklal.”*

“Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal!”: Bu dize, Türk milletinin sembolü olan ay yıldızlı bayrağa ve onun temsil ettiği değerlere bir hitap niteliği taşımaktadır. Şair, bayrağın asil ve nazlı görüntüsünü canlandırırken, ona zarar gelmesini istememektedir. Mehmet Akif Ersoy, Türk bayrağını ve onun sembolize ettiği Türk milletinin onurunu ve gururunu ifade etmektedir. “Nazlı hilal” ifadesi, Türk bayrağının ay yıldız şeklindeki görüntüsünü çağrıştıır ve ona karşı bir saygı ve sevgi ifade etmektedir. “Çatma” kelimesi, bayrağın incitilmesini dahi istemediğine dair yalvarıştır; şair bayrağın zarar görmemesini dilemektedir.

“Kahraman ırkıma bir gül; ne bu şiddet, bu celal?”: Bu dizede, şair Türk milletini “kahraman ırk” olarak nitelendirir ve bu kahraman ırkın uğruna mücadele ettiği bayrağa seslenmektedir. Mehmet Akif, bayrağın endişe içinde olduğunu görmekte bu endişenin yersiz olduğunu anlatmaktadır. Bayrağın kahraman millete gülümsemesinin yoksa bu uğurda verilen mücadelenin helal olmayacağını ifade etmektedir. Akif, Türk milletini “kahraman ırk” olarak nitelendirirken, onların tarih boyunca gösterdikleri cesaret, direniş ve bağımsızlık mücadelesiyle kazandıkları değeri ifade edilir. “Kahraman ırk” tanımı, Türk milletinin sadece fiziksel güçleriyle değil, aynı zamanda ruhsal ve ahlaki değerleriyle de donanmış olduğuna işaret edilir. Türk milletinin tarih boyunca yaşadığı zorluklar karşısında gösterdiği direniş, onların kahramanlık vasfını ortaya çıkarmış ve bu da onları “kahraman ırk” olarak nitelendirmeye layık kılmıştır.

Bayrağa yapılan sesleniş, Türk milletinin birlik ve beraberliğini, vatan sevgisini ve bağımsızlık tutkusunu simgelemektedir. Akif, bayrağın endişe içinde olduğunu ima ederek, Türk milletinin yaşadığı zorluklar karşısında bayrağın da üzgün olduğunu, ancak aslında bu endişenin yersiz olduğunu vurgulamaktadır. Bayrağın kahraman millete gülümsemesi gerektiğini belirtmektedir. Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinde gösterdiği kararlılık ve fedakârlığın karşılığında bayrağın gururla dalgalanması gerektiğini ifade etmektedir. Bayrağın kahraman millete gülümsemesi, bu uğurda verilen mücadelenin değerini ve kutsallığını vurgulamaktadır. Türk milletinin gösterdiği bu kahramanlık ve fedakârlık, bayrağın gülümsemesini hak eder ve bu sayede mücadele edilen her şeyin anlamı ve değerinin artacağı ifade edilmektedir. Çünkü Türk

milletinin, tarih boyunca bayrağı için canını feda etmeye hazır olmuş ve hiçbir zaman bağımsızlık ve özgürlük mücadelesinden vazgeçmemiş olduğunu vurgulanmaktadır.

Bu dize, Mehmet Akif'in vatan sevgisi, milli duygular ve bağımsızlık tutkusuyla dolu olan eserinin bir parçasıdır. Türk milletinin geçmişte yaşadığı mücadelelerden aldığı güç ve cesaret, onları bugün de aynı kararlılıkla ayakta tutmaktadır. Bu nedenle Akif'in bu dizesi, Türk milletinin varlığını ve bağımsızlığını korumak için gösterdiği azmi ve kararlılığı yücelten bir anlam taşımaktadır.

“Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal...”: Bu dizede, şair Türk milletinin bağımsızlık uğruna döktüğü kanların hesabını sormaktadır. “Helal” kelimesi, burada genelde İslami bir terim olarak kullanılan, kabul edilebilir, makbul anlamındadır. Ancak bu dizelerde “helal” kelimesi bir onaylama veya affetme anlamında kullanılmamaktadır. Aksine, burada dökülen kanların hesabının sorulduğu, unutulmayacağı vurgulanır. Bu dizeler, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinde verdiği mücadele ve akıtılan kanların hesabının sorulacağına dair bir güçlü ifade kullanılmaktadır.

“Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklal.”: Bu dizede, şair Türk milletinin istiklal mücadelesinin haklılığını ve kutsallığı vurgulanır. “Hakk'a tapan millet” ifadesi, Türk milletinin Allah'a olan inancını ve bağımsızlık mücadelesini dini bir inançla desteklediğini ifade edilir. Türk milletinin istiklal mücadelesi, Allah'ın adaletine olan güven ve inançla desteklenmektedir. Bu dize aynı zamanda Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinin haklılığını ve meşruluğu vurgulanmaktadır:

*“Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım,
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım.
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım,
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.”*

Üçüncü dördlükte, Türk milletinin özgürlük ve bağımsızlık tutkusuna vurgu yapılır. Türk milletinin tarihi boyunca özgürlüğüne olan bağlılığı ve kararlılığı ifade edilir. Her türlü zorluğa ve baskıya rağmen Türk milletinin özgürlük mücadelesinden asla vazgeçmeyeceği vurgulanır.

*“Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
“Medeniyet” dediğin tek dişi kalmış canavar?”*

Dördüncü kıt’ada, Türk milletinin düşmanlarla karşı karşıya olduğu zorlu durum anlatılır. Ancak, Türk milletinin inanç ve kararlılığıyla bu zorlukların üstesinden geleceği ifade edilir. Türk milletinin iman dolu göğsü gibi sınırları vardır ve bu sınırlar her türlü zorluğa karşı dayanıklıdır. Bu dörtlükte, Türk milletinin direnci ve mücadele azmı vurgulanmaktadır.

*“Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın,
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana vadettiği günler Hakk’ın,
Kim bilir, belki yarın belki yarından da yakın.”*

Bu dörtlükte, vatanın korunması için gösterilecek fedakârlık ve cesaret vurgulanır. Türk milletinin düşmanlarına karşı birlik içinde olması ve vatan topraklarını koruması gerektiği ifade edilir. Türk milletinin birlik ve beraberliğiyle vatanının her türlü tehlikeden korunacağına dair güç verilir; Türk milletinin geleceğe olan umudu ve kararlılığı hatırlatılır. Her ne kadar zorluklarla karşı karşıya olsalar da, Türk milletinin geleceğe olan inancı ve umudu asla kaybolmaz. Yarının daha iyi olabileceği umuduyla mücadele eden bir milletin varlığına işaret edilmektedir.

*“Bastığın yerleri “toprak” diyerek geçme, tanı,
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır atanı,
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.”*

Burada, vatan topraklarının kutsallığı belirtilmiştir ve toprağın sadece bir zemin olmadığı, onun altında binlerce şehidin yattığı hatırlatılmaktadır. Şehitlerin fedakârlığı ve vatan sevgisi, vatanın değerini her şeyin üzerinde tutmak gerektiğini mesajı verilmiştir.

*“Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak, toprağı sıksan şüheda.
Canı, cananı, bütün varımı alsın da Hüda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.”*

Dörtlükte vatan uğruna fedakârlık yapmanın yüceliğine vurgu yapılmış; vatan için ölümün, şahadetin en yüce mertebesi olduğu anlatılmıştır. Kişinin sevdiği her şeyi, hatta hayatını bile feda etmeye hazır olması, vatan sevgisinin ne kadar derin olduğunu gözler önüne sermektedir.

*“Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli.
Bu ezanlar ki şahadetleri dinin temeli,*

Ebedî, yurdumun üstünde benim inlemeli. ”

Vatanın dini ve manevi değerlerle bağlantısı hususu ele alınmıştır. Vatanın toprakları üzerinde yükselen ezan sesinin, dinin temel prensiplerini yansıttığı belirtilmektedir. Vatanın kutsal alanlarına dokunulmaması gerektiği vurgulanarak, milli ruhun inançla ve maneviyatla da beslendiği ifade edilmiştir.

*“O zaman vecd ile bin secde eder, varsa taşım,
Her cerihamdan, İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fıskırır ruhu mücerret gibi yerden naaşım,
O zaman yükselerek arşa değer belki başım. ”*

Mehmet Akif burada, vatan sevgisinin kişinin tüm varlığına nüfuz ettiği anlatılmaktadır. Vatan uğruna yapılan fedakârlıkların, ruhu yücelten bir güce sahip olduğu ifade edilir. Şehitlerin kanlarıyla sulanan toprakların, ruhun sonsuzluğa yükselişini simgelediği belirtilmiştir

*“Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helal.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlal. ”*

Şair, Türk milletinin simgesi olan hilalin yüceliği ve değerinden bahseder. Hilalin, şafak gibi yükselmesi, milletin diriliş ve özgürlük arzusunu ifade edilmiştir. Vatan uğruna dökülen kanların, hilalin altında helal olduğu belirtilerek, milletin bağımsızlık ve özgürlük mücadelesinin sonsuza kadar devam edeceği vurgulanıyor.

*“Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk’a tapan milletimin istiklal. ”*

Mehmet Akif Ersoy

Son dizelerde, bayrağın ve milletin hürriyetinin kutsallığı ifade edilmiştir. Bağımsızlığın, milletin en temel hakkı olduğu ve bu uğurda mücadele etmenin gerekliliğine dikkat çekilmiştir.

Mehmet Akif Ersoy'un "İstiklal Marşı"ndaki dizeler, Türk milletinin milli ruhunu ve bağımsızlık arzusunu en güçlü şekilde yansıtmaktadır. Her bir kıtada vatan sevgisinin, şehitlerin azmiyle ve milletin birliğiyle nasıl doruklara ulaştığını görülür. Bu dizeler, geçmişten günümüze kadar Türk milletinin bağımsızlık ve özgürlük mücadelesini anlatırken, gelecekte de bu değerlerin korunup yaşatılmasının gerekliliği ifade edilmiştir. İstiklal Marşı, Türk milletinin birlik, beraberlik ve vatan sevgisiyle dolu

destansı bir hikâyesidir, her bir kelimesiyle gelecek nesillere bu değerleri aktarmak ve yaşatmak için kutsal bir rehber özelliği taşımaktadır. Milletın bağımsızlık ve istiklal arzusu, onun Allah'a olan bağılılıının doğal bir sonucu olarak kabul edilir.

Mehmet Akif Ersoy'un “İstiklal Marşı”, sosyolojik ve toplum bilimsel araştırmalara değerli bir katkı sağlamaktadır. Marş, Türk milletinın milli bilinç, vatan sevgisi ve bağımsızlık arzusunu yoğun bir şekilde yansıtarak, toplumsal değerleri ve birliğı güçlendirmektedir. Ayrıca, marşın analizi, milli kimlik oluşumu, sembolizm ve toplumsal hareketlerin incelenmesinde önemli bir kaynak olarak kullanılabilir.

3.5. Vatanından Uzak Geçen On Yıl

Mehmet Akif Ersoy milli mücadele yıllarında hutbeler, vaazlar, şiirler vasıtasıyla milli mücadeleye destek vermekte; ailesini ihmal etmek pahasına çaba ve mesai harcamaktadır. Özellikle Kastamonu'daki vaazı büyük ses getirmektedir. Sırat-ı Müstakim ve Sebillürreşad Dergilerinde İslam âleminin yenilikçi ruhunu kaleme alan kıymetli âlimlerin (Reşit Rıza, Ferit Vecdi, Muhammed Abduh) yazılarını tercüme etmekte; şiir ve yazılar yazmaktadır.

Akif kendisini takip eden hafiyelerin farkına vardığı ve vatan düşmanı muamelesi gördüğünü hissetmektedir; durumu kabullenemeyen Akif, Mısır'a gitme kararı almaktadır. İki sene kadar Mısır'da yalnız kalan Akif daha sonra ailesini de yanına almaktadır.

Mısır'da on sene büyük sıkıntılar çeker ve nihayetinde siroz hastalığına yakalanmaktadır. Hastalık dolayısıyla tanınmayacak bir halde bulunan şair oldukça zayıflayarak kemikleri sayılacak bir duruma gelmiştir. Deniz yoluyla ıstıraplı bir yolculuk sonunda İstanbul'a gelmekte, Beyoğlu'nda bulunan Mısır apartmanına yerleşmektedir. Sonrasında her gün hastaneye gidip gelmek zorunda olan Akif'i Alemdağ'da bulunan Halim Bey Köşküne yerleştirirler. Akif, bir süre arabayla buradan hastaneye gidip gelmektedir.

Sıkıntılarla ve hastalıkla mücadele içinde geçen son yıllar 26 Aralık 1936 pazar günü Mehmet Akif Ersoy'un vefatı ile noktalanmaktadır. Mevcut hükümet, Akif'in cenazesine katılmak isteyen memur ve talebelere engel olmak için elinden geleni yapmaktadır. Beyazıt Camii'nde az sayıda kişi ile musalla taşına bırakılan cenaze bir garibin, bir yoksulun cenazesinden farksız durumdadır. Çok geçmeden ellerine

bayraklar akın akın gelen talebeler avluyu insan seline çevirmektedir. Bayrağa sarılan milli şairin naaşı; hak ettiği bir muamele ile omuzlarda, saygı ve sevgi seli içerisinde Edirnekapı Mezarlığı'na taşınarak ebedi istirahatgahına uğurlanmaktadır (Mengüşoğlu, 2016, s. 20-21).

3.6. Akif'in Mısır'a Gidişi ve Bu Seyahatin Nedenleri

Türkler ve Mısır arasındaki tarihî ilişkiler sağlam temellere dayanır. Mısır'daki Türk varlığı IX. yüzyılda Tolunoğulları (868-905) ile başladı ve XIV. yüzyılda Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi (1517) ile derinleşti. Osmanlı yönetimi altında, bu iki millet İslam ortak paydasında birleşerek idari, mali, sosyal ve askeri alanlarda işbirliği yaptılar. Osmanlı Türklüğünün Mısır'da bıraktığı kültürel izler, ülkede hala varlığını korumaktadır.

Mehmet Akif, Ortadoğu'da yaptığı propagandalar sırasında birçok kişiyle tanışma fırsatı bulur. Bu tanışmalar, özellikle Mısır'da dostluklar geliştirmesine ve özellikle Abbas Halim Paşa ile yakın ilişki kurmasına vesile olmaktadır.

Abbas Halim Paşa'nın davetiyle 1923 ve 1924 yıllarının sonlarında Kahire'ye giden Mehmet Akif, bu ziyaretlerin verimli olduğunu görür. Uzun süreli bu seyahatler sırasında kışları da Mısır'da geçirmektedir. 1924 ve 1925 baharında İstanbul'a döndükten sonra, kesin bir karar alarak 17 Haziran 1936'ya kadar Mısır'da kalmaya karar verir. Mısır'da, Hilvan kasabasında Abbas Halim Paşa'nın sarayının karşısındaki küçük bir köşkte kalır ve ailesini yanına aldıktan sonra mütevazı bir ev kiralayarak yaşamını sürdürmüştür. Mehmet Akif'in neden bu kararı aldığı, Abbas Halim Paşa'nın rolü ve Mısır'da nasıl geçindiği tam olarak bilinmemektedir. Ancak Mısır'da kaldığı süre boyunca Kahire Üniversitesi'nde Türkçe dersleri verdiği bilinmektedir. Akif, Mısır'da zor şartlarla mücadele ettiğini belirtirken, diğer milletlerin lobicilik faaliyetlerine vurgu yapmış ve iş bulma konusunda zorluklar yaşadığını ifade etmiştir. Ayrıca, ailesiyle düzenli olarak mektuplaşarak onlara halini anlatmış ve memleketiyle ilgili gelişmeleri takip etmiştir.

Mehmet Akif Ersoy'un Mısır'daki yaşantısı tam manasıyla bilinmemektedir. Bu konuda en geniş bilgiye Tevfik Kolaylı -bilinen adıyla Neyzen Tevfik- tarafından yazılmış yazılarda ulaşılır. Neyzen Tevfik, Akif'in Hilvan'daki evine misafir olmakta ve yazdıklarında bunları aktarmaktadır (Alşan, 2015, s. 83-84).

Akif'in Mısır yaşantısına (1923-1936) dair en doğru ve güvenilir belgeler, o dönem dostlarına yazmış olduğu mektuplardır. İkinci önemli kaynak ise o dönem Mısır'da eğitim için bulunanların yazdıklarıdır. Yayımladıkları hatıratlar ve makaleler aracılığıyla Akif'e dair yazılan anılar, biraz da olsa bilinmeyenleri aydınlatmaktadır (Sayar, 2021, s. 286-287).

Şefik Kolaylı (Tevfik Kolaylı / Neyzen Tevfik'in kardeşi ve Akif'in ev arkadaşı), Akif'in Mısır'a neden gittiğini yaşadığı bir hatıra aracılığıyla ifade etmektedir. Akif'in çocukları, o dönem eğitim-öğretime devam etmektedir. Akif'e, böylesine kritik bir dönemde, bu gidişin çocukların eğitimini sekteye uğratacağı öngörüsüyle; aldığı karardan dönmesi hususunda ısrar ettiklerinden bahsetmektedir. Bunun üzerine Akif, Mısır'a gidişini; vatanını satan ve ihanette bulunan hain bir suçlu muamelesi görmek ve polisler tarafından takip ediliyor olmaktan büyük bir hüznü duyduğunu, buna katlanamayıp üzülmeye gitme kararı aldığını söylemektedir (Düzdağ E. , 2014, s. 56-57).

3.7. Yaşadığı Karamsarlıklar

Arapların istiklal için verdikleri mücadele olumsuz sonuçlanmıştır ve İslam dünyası yok olmakla karşı karşıyadır. Tüm bu gelişmeler Mehmet Akif'i derinden etkilemekte Akif, (1918) karamsarlığa kapılmaktadır. İslam dünyasının birlik, beraberlik içinde verecekleri mücadele kurtuluş için en önemli faktör olmaktadır. Fakat bunun tam tersi davranışların sergilenmekte olması mahvoluşu da beraberinde getirmektedir. Akif bu konuda Garbın örnek alınmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Gerektiğinde aynı amaç uğruna, tüm farklılıklarına (din, dil, ırk ahlak) rağmen aynı çatı altında toplanabilmeleri; bizim ise küçük bir topluluk içerisinde bile bunu yapamayışımızın başarısızlığımızın başlıca müsebbibi olmaktadır. Akif'in 1918'de konuya ilişkin fikirlerini dile getirdiği belli başlı şiirleri: “*Hala mı Boğuşmak*”, “*Şark*”, “*Umar mıydın?*” ve “*Alınlar Terlemeli*” Sebilürreşad'da yer bulmaktadır.

Mehmet Akif'in 1919 Ekim ayında neşrettiği, -yedinci kitabında bulunan- “*Hüsrân*” adlı şiir, şairin yaşadığı bedbinliğin delili niteliğindedir (Tansel, 1991, s. 96-97).

HÜSRÂN

“Ben böyle bakıp durmayacaktım, dili bağlı,
İslâm'ı uyandırmak için haykıracaktım.
Gür hisli, gür îmanlı beyinler, coşar ancak,
Ben zâten uzun boylu düşünmekten uzaktım!
Haykır! Kime, lâkin? Hani sâhipleri yurdun?”

*Ellerdi yatanlar, sağa baktım, sola baktım;
Feryâdımı artık boğarak, na'şını, tuttum,
Bin parça edip şi'rime gömdüm de bıraktım.
Seller gibi vâdîyi enînim saracakken,
Hiç çağlamadan, gizli inen yaş gibi aktım.
Yoktur elemimden şu sağır kubbede bir iz;
İnler “Safahât”ımdaki hüsrân bile sessiz!” (Ersoy, 2021, s. 585).*

Şiirdeki “Hüsrân” (hayal kırıklığı) teması, şairin kendini ifade ederken yaşadığı engellenmişlik duygusuyla derinleşmektedir. Şiirdeki ilk dört dizede, şairin sessizliği ve çaresizliği betimlenir. Şair, içinde bulunduğu durumu anlatırken “dili bağlı” olduğunu ve haykırmak için gücü yetmediğini ifade edilmektedir. İslam'ı uyandırmak için bir güç kaynağına ihtiyaç duyan şair, bu gücü bulamadığı için sessizliğe gömüldüğünü aktarmaktadır.

Şiirin ikinci bölümünde, şairin iç dünyasındaki çatışma ve hayal kırıklığı daha da belirginleşmektedir. Şair, “Ellerdi yatanlar” ifadesiyle önceki nesilleri kastederek, onların İslam'ı uyandırmak için gösterdikleri çabayı takdir eder, ancak kendi döneminde böyle bir güçlülüğün olmadığını düşünmektedir. Şair, içsel feryadını ve hayal kırıklığını dile getirirken, kendi çabalarının boşa gittiğini hissetmektedir.

Üçüncü bölümde, şairin içinde bulunduğu çaresizlik ve umutsuzluk daha da derinleşmektedir. “*Seller gibi vâdîyi enînim saracakken*” ifadesiyle, şairin içsel coşkunluğunun ve hareketliliğinin engellendiği vurgulanır. Şair, kendini ifade etmek için var gücüyle çabalarken, etkisiz kaldığını ve duygularını ifade edemediğini dile getirmektedir.

Son bölümde, şairin hüsrânı ve çaresizliği daha da belirginleşmektedir. “*Yoktur elemimden şu sağır kubbede bir iz*” ifadesiyle, şairin duygularının etkisiz olduğu ve hiçbir iz bırakmadığı vurgulanır. Şair, yaşadığı hüsrânın bile çevresinde bir etki yaratmadığını ifade ederek, içsel çatışmasını ve umutsuzluğunu derinleştirmektedir.

Sonuç olarak, Mehmet Akif'in “*Hüsrân*” adlı şiiri, şairin iç dünyasındaki hüsrânı ve çaresizliği derinlemesine işleyerek, insanın içsel çatışmalarını ve umutsuzluğunu etkileyici bir şekilde dile getirmektedir.

3.8. Kültür Çevresi

Akif'in kültür çevresini anlayıp yorumlarken ömrünü geçirdiği ve içerisinde yetişip ilham aldığı bilgi kaynaklarını değerlendirmek gerekmektedir. Daha çok Akif için dost

ve arkadaşları tarafından yazılmış ve kısmen de yazdıkları aracılığı ile kültür dünyasını tanımak mümkün olmaktadır. Bu bağlamda:

- Akif'in yetiştiği ortamdaki bilgi ve kültür aktarımlarına
- Akif'in ilmi birikimi ve kültürel bakış açısına
- Akif'in yazdıklarında (nesirler ve Safahat) bilimsel savunmalarına, okuyucuya vermek istediği mesajlara bakmak ve iyi yorumlayabilmek gerekmektedir.

Mehmet Akif Ersoy'un bilgi ve eğitim anlamında ilk edinimleri ailede başlamakta özellikle Fatih Camii müderrislerinden olan babası Tahir Efendi'den ilmi ve dini bakımdan eğitimler almaktadır. Akif, küçük yaşlardan itibaren babasından Arapça; Fatih Camiinde namaz sonrası önemli eserlerden (Hâfız Divanı, Gülistan, Mesnevi) okumalar yaptıran Esad Dede'den Farsça öğrenme fırsatına sahip olmaktadır. Dil öğrenme konusunda oldukça yetenekli ve azimli olan şair dört dilde (Türkçe, Fransızca, Farsça ve Arapça) oldukça başarılı duruma gelmektedir. Bu sayede dil eğitimi konusunda -tahsil hayatı boyunca- her zaman müfredatın hep ilerisinde bulunmaktadır.

Akif küçük yaşlardan itibaren şiire karşı ilgi duymaktadır. Okumuş olduğu ilk şiir kitabının Fuzuli'ye ait Leylâ ve Mecnûn'dur. Şiir ile meşguliyetinin arttığı yıllar Baytar Mektebi'nin (Halkalı' da) son iki yılında artmaya başlamaktadır.

Akif'in aileden başlayarak eğitim yıllarında, tüm çalışma hayatında, yurt dışı seyahatleri (Berlin ve Necid), İstiklâl Savaşı sırasında Anadolu'da, milletvekili olduğu ve Mısır'da kalıp profesörlük yaptığı yıllarda... Daha sayılabilecek nice kültür çevresinde bulunan Akif bu sayede sayısız farklı kültürü tanıma imkânı bulmaktadır (Kabaklı, 2017, s. 43-46).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.MEHMET AKİF ERSOY'UN ŞİİRLERİNDE TOPLUMSAL SORUNLARIN TESPİTİ ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

4.1. Mehmet Akif Ersoy'un Toplum Algısı ve Yapısal Analizi

4.1.1. Toplumun Tanımı:

Mehmet Akif Ersoy, “toplum” kelimesi yerine “cemiyet” terimini tercih ederek, insanların ortak değerler etrafında birleştiği sosyal bir yapıyı ifade etmektedir. Mehmet Akif Ersoy'un “cemiyet” kavramını tercih etmesindeki sebep, toplumun sadece fiziksel bir birlik değil, aynı zamanda ortak değerlere ve davranışlara sahip bir sosyal organizasyonlar bütünü olduğunu vurgulamaktır. Ona göre, bir toplum, sadece belirli bir coğrafi bölgeyi paylaşan insanların topluluğu değil, aynı zamanda ortak idealleri gerçekleştirmek için bir araya gelen bir organizasyon olarak da nitelendirilmelidir. Bu anlayışa göre, bir toplum, sadece coğrafi sınırlarla tanımlanmaz, aynı zamanda ortak bir vizyonu gerçekleştirmek için bir araya gelen insanların birliği olarak da görülmelidir. Bu bağlamda toplum, insanların ortak değerlere sahip olduğu, belirli bir coğrafi alanda yaşayan ve birlikte hareket ederek belirli bir ideali gerçekleştirmeye çalışan bir sosyal organizasyonlar bütünüdür.

4.1.2. Toplumun Yapısı:

Mehmet Akif Ersoy'un anlatımına göre, insanlar ancak bir araya gelip işbirliği yaparak, çabalarını birleştirip dayanışma içine girdiklerinde hayatta var olabilmektedirler. Toplum hayatı, fert için kaçınılmaz bir gerekliliktir ve bireyin yalnızca var olması mümkün değildir. Çağımız, toplumun merkezî bir öneme sahip olduğu bir dönemdir; insanlar, birbirleriyle etkileşim halinde olduklarında gelişip ilerlemektedir.

“Cihân artık değişmiş, infirâdın var mı imkân,
Göçüp ma'murelerden boylasan hatta beyâbânı ?
Yaşanmaz böyle tek tek, devr-i hâzır devr-i cem'îyyet.” (Ersoy, 2021, s. 590).

Mehmet Akif Ersoy, bu dizelerinde çağın değiştiğini ve bireysel olarak hayatta kalmak için artık farklı bir düzenin gerekli olduğunu belirtmektedir. İnsanların tek başlarına

yaşamalarının zorlaştığını ve toplumla bütünleşmeleri gerektiğini vurgulamakta; toplumsal dayanışma ve bir arada olma ihtiyacını dile getirmektedir.

Akif Kastamonu'nun Nasrullah Camii'nde verdiği vaazında, toplumun işleyişini ele alırken çağdaş sosyoloji teorilerinden biri olan “Fonksiyonalist Teori”ye benzer bir yaklaşım sergilemektedir. Bu teoriye göre, toplum bir vücut gibi düşünülür ve içindeki unsurlar birbirine bağımlı ve etkileşim halindedir. Akif, toplumu insan vücudu gibi bir bütün olarak görmekte ve bu bütünlüğün sağlanması için dayanışma ve bütünleşmenin önemini vurgulamaktadır.

Vaazında, toplumu oluşturan unsurların birbirine benzediği ve bir vücudun organları gibi karşılıklı olarak etkileşim içinde olduğunu belirtmektedir. İnsanların birbirleriyle olan ilişkileri, vücuttaki organların işlevleri gibi birbirini tamamlayıcıdır ve toplumun sağlıklı işleyişi için gereklidir.

Akif'e göre, toplum objektif bir gerçeklik olarak kabul edilmelidir. Bu anlayış, Sezai Karakoç'un da ifade ettiği gibi Akif, Osmanlı toplumunu hasta bir canlı organizma gibi görmektedir. Dolayısıyla, toplumun teşhis edilmesi ve tedavi edilmesi gereken bir varlık olduğunu düşünmektedir.

Toplumun yapısını parçaları arasındaki karşılıklı bağımlılık ve etkileşimle tanımlayan Akif'e göre, toplum canlı bir organizma gibi işler ve bu organizmanın sağlıklı bir şekilde işlemesi için her parçanın işlevini yerine getirmesi önemlidir. Bu nedenle, toplumun her bireyi ve her kesimi, bir vücuttaki organlar gibi, birbirleriyle uyum içinde çalışmalı ve dayanışma içinde olmalıdır (Kır, 1990, s. 171-172).

Mehmet Akif Ersoy'un toplum anlayışı, insanların ortak değerler etrafında bir araya gelerek dayanışma içinde olmalarının hayati önemini vurgular. Ona göre, toplum sadece coğrafi sınırlarla değil, ortak idealleri gerçekleştirmek için bir araya gelen insanların birliği olarak da tanımlanmalıdır. Bu anlayış, toplumun bir vücut gibi düşünülüp parçaları arasındaki karşılıklı bağımlılığı ve etkileşimi vurgulayan fonksiyonalist bir bakış açısıyla örtüşmektedir. Dolayısıyla, Akif'e göre, toplumun sağlıklı işleyişi için her bireyin ve kesimin birbirleriyle uyum içinde çalışması ve dayanışma içinde olması gereklidir.

Mehmet Akif Ersoy yaşamı boyunca her daim milletin içinden biri olmuş onun derdiyle dertlenmiş onun sevinciyle umutlanmıştır. Akif'in kaleme alıp ortaya koyduğu neredeyse tüm yazılanlar mensubu olduğu Türk milletinin ortak meseleleridir.

Akif hayali değil gerçekleri konu edinmiş ve bunu yaparken de fayda ilkesini elden bırakmamıştır. O bir ressam değil bir fotoğrafçıdır; eserine konu olan durum gerçeklerin ta kendisi durumundadır. Manzaranın fotoğrafını çekmiş, yapılabilecekler için kafa yormuş ve ömrünü bu uğurda feda etmiştir.

Onun şiirlerinde vatan vardır; millet vardır; aksaklıklar ve yitip gitmesine gönlünün razı gelmediği birçok değer bulunmaktadır. Akif tüm yazdıklarında kanayan yaraları tespit ederken, bu konuda aydınlatmaya farkındalık yaratmaya ve son olarak da kendi şahsında fikirlerini, çözüm olabileceğini düşündüğü noktaları şiirleri vasıtasıyla bizlere sunmaya çalışmaktadır.

Akifin şiirleri, toplumun kusurlarını çarpıcı bir şekilde dile getirirken, tespit edilen sorunlara çözümler de sunmuştur. Bu çözümler bazen açıkça ifade edilirken, bazen de şiirin derinliklerinde üstü kapalı bir şekilde okuyucuya aktarılır. Ancak genel olarak bakıldığında, Akifin şiirlerinin herhangi bir noktasında, sorunların çözümüne dair bir ışık parıldamaktadır.

Mehmet Akif Ersoy, ömrünü vatanına, milletine adanmış; hisli, duyarlı yüreği insan memleket sevgisiyle dolu yazar, şair ve aslında en çok da fikir adamı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşamının bütün evrelerinde faydayı ve işleyişte bozuk giden her ne varsa düzeltmeyi kendine görev edinmektedir. Akif şiirlerinde kendini kendi dert ve sıkıntılarını ya da mutluluklarını bir an olsun şiirine konu etmemektedir.

Almış olduğu kaliteli eğitimler ve üstlendiği önemli görevler sayesinde, çok yönlü düşünebilen bir zihin oluşturmuştur. Hem hayatın hem de ilmin derinliklerinde kazandığı tecrübelerle donanmış, etkileyici bir kalem haline gelmiştir. Akifin Safahat'ı, dünya görüşü ve mücadelesinin zl bir zeti niteliğindedir. Her bir satırı, geçmişten günümüze ders çıkarılabilecek derinlikte bir anlam taşımaktadır. Bu sebeple Safahat, zamanın akışına meydan okuyarak güncelliğini ve değerini asla yitirmemiştir.

Akifin Safahat'ı ve içerdiği toplumsal meseleler, defalarca incelenip değerlendirilmiş olsa da, her dönemde başvurulabilecek bir hazine olma özelliğini hiçbir zaman kaybetmemektedir. Bu eser, her okunduğunda derin bir feyz ve anlam sunmaktadır; zamanın etkisine meydan okurken, taptaze bir kaynak olarak ölümsüz bir eser olma özelliğini kanıtlamaktadır.

4.2. Safahat'ta Değinilen Toplumsal Sorunların Bazıları

Safahat'ın tamamına bakıldığında toplumun birçok sorununun ele alındığı, bu konularda fikir ve çözüme dair değerlendirmelerin yapıldığı görülmektedir. Bu yönü ile ele aldığımızda sorunlara dair pek çok başlık atmamız mümkün olacaktır:

- Aile
- Kahvehane
- Atalet
- Yoksulluk
- Uyuşukluk
- Cahillik
- Yalan Söyleme
- İçki, Kumar
- Ümitsizlik
- Mücadele
- Geri Kalmışlık
- Araştırmama
- Tefrika (Anlaşmazlık, İkiye Ayrılma)
- İstibdat (baskıcılık, tek adam yönetimi)
- Geçim Sıkıntısı
- Yeis (Karamsarlık)
- Osmanlıda Gerileme, Çözülme, Dağılma
- Okumama

Mehmet Akif'in Safahat'ı incelendiğinde, belirtilen konu başlıklarına ek olarak daha birçok derinlikli tema bulunmaktadır. Akif, çevresinde olup bitene duyarsız kalmamış, her rahatsız edici durumda ve endişe uyandıran konuda kalemini harekete geçirmiştir. Onun edebiyat anlayışında sadece duygulara hitap etmek yerine, toplumu aydınlatmak, bilinçlendirmek ve eksiklikleri gidermek amacıyla sanatını icra etmek yatmaktadır. Akif'in eserleri, sadece bir köşeye çekilip sanat yapma arzusundan ziyade, toplumsal dönüşüm ve adalet arayışının ateşli birer yansımasıdır.

4.3. Tüm İslam Coğrafyasının Derdiyle ile Dertlenen Bir Şair

*“Asırlar var ki, aydınlık nedir, hiç bilmez âfâkım!
Teselliden nasîbim yok, hazân ağlar bahârımda;
Bugün bir hânümânsız serseriyim öz diyârımda!
Ne hüsrandır ki: Şark'ın ben vefâsız, kansız evlâdı,
Serâpâ Garba çiğnettim de çıktım hâk-i ecdâdı!
Hayâlimden geçerken şimdi, fikrim herc ü merc oldu,
Salâhaddîn-i Eyyûbî'lerin, Fatih'lerin yurdu.
Ne zilletir ki: nâkûs inlesin beyninde Osman'ın;
Ezan sussun, fezâlardan silinsin yâdı Mevlâ'nın!
“Ne hicrandır ki: en şevketli bir mâzi serâp olsun;*

*O kudretler, o satvetler harâb olsun, türâb olsun!
Çökük bir kubbe kalsın ma'bedinden Yıldırım Hân'ın;
Şenâatlerle çiğnensin muazzam kabri Orhan'ın!
Ne heybettir ki: Vahdet-gâhı dînin devrilip, taş taş,
Sürünsün şimdi milyonlarca me'vâsız kalan dindaş!
Yıkılmış hânümânlar yerde işkenceyle kıvransın;
Serilmiş gövdeler, binlerce, yüz binlerce doğransın!
Dolaşsın, sonra, İslâm'ın harem-gâhında nâ-mahrem...
Benim hakkım, sus ey bülbül, senin hakkın değil mâtem!" (Ersoy, 2021, s. 610-611).*

Akif, sadece yaşam sürdüğü coğrafya değil, doğunun tümünü ve İslam dünyasını da göz önünde bulundurmaktadır. O, bu bölgelerin meselelerini anlamak ve çözüm arayışında olan biridir. Bu nedenle, onların yaşadığı sıkıntılar da Akif için derin bir ıstırap kaynağıdır (Sevgi, 1997, s. 215).

Mehmet Akif Ersoy, sadece Osmanlı Devleti (Devlet-i Âli Osman) coğrafyasını değil, genel olarak Doğu'yu ve İslam dünyasını da kapsayan bir düşünce yapısını barındırmaktadır. Onun eserlerindeki derinlik, bu geniş coğrafyanın ve kültürel birikiminin içsel karmaşıklığını da yansıtmaktadır.

Akif'in eserlerinde, Doğu'nun ve İslam dünyasının zengin tarihî ve kültürel mirasıyla derinlemesine ilgilendiği görülmektedir. Şiirlerinde sıklıkla İslam'ın temel değerlerini, tarihî olayları ve İslam medeniyetinin yüceliğini yansıtan motiflere rastlanır. Özellikle "Safahat" adlı eserinde, İslam tarihindeki önemli olayları ve kişilikleri işlerken, İslam'ın insani ve ahlaki prensiplerine de vurgu yapmaktadır.

Akif'in eserlerindeki derinlik aynı zamanda Doğu'nun ve İslam dünyasının içsel sıkıntılarına ve çatışmalarına da bir ayna tutar niteliktedir. Özellikle Osmanlı Devleti'nin çöküş dönemindeki toplumsal, siyasal ve kültürel krizlere ilişkin duyarlılığı dikkat çekmektedir. Akif'in eserlerinde sıkça vurguladığı adalet, özgürlük ve insan hakları gibi kavramlar, Doğu toplumlarının içsel çatışmaları ve dışsal baskılarla mücadelesini yansıtmaktadır.

Bununla birlikte, Akif'in Doğu ve İslam dünyası hakkındaki derin düşüncesi sadece tarihî ve toplumsal boyutta değil, aynı zamanda bireyin iç dünyasına da odaklanmaktadır. İnsanın manevi ve dini boyutu, Akif'in eserlerinde sıkça ele aldığı bir tema olarak gözlemlenmektedir. İnsanın içsel çatışmaları, imanın sorgulanması, vicdanın sesi gibi konular, onun şiirlerinde derinlik kazanmaktadır. Akif'in eserlerindeki derinlik, Doğu'nun ve İslam dünyasının tarihî, kültürel ve toplumsal dokusunu anlama

çabasıyla birleşmiştir. Onun eserleri, bu geniş coğrafyanın ve zengin kültürel mirasın karmaşıklığını ve çeşitliliğini yansıtırken, aynı zamanda insanın evrensel ve manevi boyutunu da keşfetmeye yönelik derin bir içsel yolculuğu temsil eder niteliktedir.

Mehmet Akif Ersoy “Bülbül” isimli şiirinde dizelere teker teker bakılırsa:

“*Asırlar var ki, aydınlık nedir, hiç bilmez âfâkım!*”: Şair, çağlar boyunca ışığın ne olduğunu bilmeyen karanlık zamanlardan bahsetmektedir. Bu, bilgisizlik ve karanlık bir döneme işaret etmektedir.

“*Teselliden nasibim yok, hazân ağlar bahârımda;*”: Şair, içinde bulunduğu durumun çaresizliğini ifade ederken, baharın gelişine rağmen içindeki hüznün devam ettiğini anlatmaktadır.

“*Bugün bir hânümânsız serseriyim öz diyârımda!*”: Şair, yabancılaşmanın ve yalnızlığın derin duygusunu dile getirmektedir. Kendi toprağında bile yabancılaşmış hissettiğinden bahsetmektedir.

“*Ne hüsrandır ki: Şark'ın ben vefâsız, kansız evlâdı,*”: Şair, Doğu'nun vefasız ve kana batmış bir evladı olduğunu söylemiş; bu ifadede tarihsel olarak Doğu'nun yaşadığı acılara işaret edilmiştir.

“*Serâpâ Garba çiğnettim de çıktım hâk-i ecdâdı!*”: Akif bu dizede, geçmişini ve atalarından aldığı değerleri sorgulamış; atalarının mirasına sahip çıkamamış olmanın hüznünü ifade etmiştir. Bu dize, şairin kişisel dönüşümünü ve geçmişle hesaplaşmasını ifade etmektedir.

“*Hayâlimden geçerken şimdi, fikrim herc ü merc oldu,*”: Şair, geçmişteki büyük hayallerinin artık yerle bir olduğunu ve umutlarının yok olduğunu belirtmektedir.

“*Salâhaddîn-i Eyyûbî'lerin, Fatih'lerin yurdu.*”: Bu dizede geçmişteki büyük liderlerin ve zaferlerin toprağı olan bir coğrafyada bulunduklarını hatırlatmaktadır.

“*Ne zillettir ki: nâkûs inlesin beyninde Osman'ın;*”: Şair, Osmanlı'nın onurunun yerlerde süründüğünü ifade etmiştir.

“*Ezan sussun, fezâlardan silinsin yâdı Mevlâ'nın!*”: Şair, İslam'ın sembolü olan ezanın ve Allah'ın hatıralarının yok edilmesinin acısını dile getirmektedir.

“*Ne hicrandır ki: en şevketli bir mâzi serâp olsun;*”: Şair, geçmişin şanlı hatıralarının bile yok olmasının acısını çekmektedir.

“O kudretler, o satvetler harâb olsun, türâb olsun!”: Şair, geçmişteki güçlü ve cömert karakterlerin artık sadece toprak olduğunu anlatmaktadır.

“Çökük bir kubbe kalsın ma'bedinden Yıldırım Hân'ın;”: Şair, büyük liderlerin anılarının bile yıkık ve harap olduğundan bahsetmiştir.

“Şenâatlerle çiğnensin muazzam kabri Orhan'ın!”: Şair, Orhan Gazi gibi büyük liderlerin anılarının bile yok edilmesinin acısını dile getirmektedir.

“Ne heybettir ki: Vahdet-gâhı dînin devrilip, taş taş,”: Şair, İslam'ın birliğinin ve dini değerlerin yerle bir edilmesinin acısını hissetmektedir.

“Sürünsün şimdi milyonlarca me'vâsız kalan dindaş!”: Şair, dini inançları uğruna acı çeken milyonlarca insanın durumuna dikkat çekmiştir.

“Dolaşsın, sonra, İslâm'ın harem-gâhında nâ-mahrem...”: Şair, kutsal İslam topraklarının artık yabancıların elinde olduğunu dile getirmektedir.

Bu örnekten de anlaşılacağı üzere, Mehmet Akif'in dizeleri, sadece kendi memleketi için değil, tüm İslam coğrafyasının acılarını yansıtmıştır. O, içinde bulunduğu dönemin zorluklarını ve İslam dünyasının yaşadığı çöküşü, yıkımı derin bir acıyla hissetmektedir. Bu şiirdeki her dize, İslam coğrafyasının geçmişteki şanlı günlerine olan özlemi ve bugün yaşadığı ıstırapı anlatmaktadır. Akif, Osmanlı'nın yıkılışıyla başlayan ve İslam dünyasının dönüşü olmayan bir yola girmesinin getirdiği hüsrana yansıtmıştır. Ancak onun dizelerinde aynı zamanda bir umut ve direniş de bulunmaktadır. Mehmet Akif'in bu ıstırap dolu dizeleri, İslam coğrafyasının yaşadığı sıkıntılara dikkat çekerek, bu toplumun uyanışına ve yeniden şahlanışına olan inancını da yansıtmaktadır.

4.4. Safahat'ta Sosyal-Toplumsal Aksaklıkların Yansımaları

Nurullah Çetin'in *“Emperyalizme Direnen Türk: Mehmet Akif Ersoy”* adlı eserinde, toplumsal meselelere karşı Akif'in ürettiği çözümler ele alınarak değerlendirilmektedir.

Akif, Müslüman toplumların içindeki olumsuz durumları, belirli eksiklikler ve yanlışlarla ilişkilendirir. Akif'in, milletimizin sosyal yapısında gözlemlediği olumsuz değerler ve bu değerlere karşı önerdiği olumlu alternatifler bulunmaktadır:

- Atalete Karşı Sa'y
- Cehalete karşı Maarif

- İhtilafa Karşı İttihad
- Ye'se Karşı Ümit
- Medeniyete Karşı İnsaniyet
- Kozmopolit Ahlaka Karşı Türk-İslam Kültürü
- Yabancılaşmaya Karşı Yerlilik
- Irkçı Ayrılmaklığa Karşı Milli Birlik

4.4.1. Tembelliğe, Uyuşukluğa Karşı Çalışma

Müslümanların yaşadıkları sıkıntıların temelinde tembellik, hesabetmeden hareket etme, ciddi ve planlı olamama gibi durumlar rol oynar. Akif de bu durumu duyarlı kişiliği vasıtasıyla görmekte ve üzüntü duymaktadır.

Akif 19. Yüzyıldan sonraki Müslüman toplumunda oluşan olumsuz gidişatı şaşkınlık ve kederle gözlemlemekte; Balkan Savaşları esnasında Bulgarların ordumuzu ezici üstünlüğü karşısında hayretler içerisinde kalmaktadır.

Bulgarların otuz sene önce sayı saymayı bilmezken, her alanda kat ettikleri mesafenin ne denli örnek alınası olduğunu ifade etmektedir. Bulgarların eğitim-öğretimiyle, politikasıyla ve ordularıyla gelişip; bizleri bastırır gelişini çok çalışmalarına, fedakârlık ve görev duygularının üst düzeyde oluşuna bağlamaktadır. Bizdeki sorunun ise bu tür duygulardan uzak oluşumuzdan ve tembellikten kaynaklandığından dem vurmaktadır. Eğitimli bir Bulgar aydını yeri gelince -çoban kıyafeti giyip- köye giderek oradaki halkı bilinçlendirmek için mesai harcarken; bizdeki aydın kemsimin rehavete kapılmış, uyuşukluk içinde bulunuşunun sorunun başlıca sebeplerinden oluşuna dikkat çekmektedir.

*“Oturup kör gibi, namerde el açmak iyi mi?
Kim kazanmazsa bu dünyada bir ekmek parası
Dostunun yüz karası; düşmanının yüz karası!”* (Ersoy, 2021, s. 129).

Çözüm önerisi olarak da toplumsal ve şahsi anlamda kararlı ve gönülden çalışarak ilerlemenin sağlanabileceğini hatta Batının ilerisine dahi gidilebileceğini söylemektedir.

Akif Müslümanların üzerindeki uyuşukluk ve ataletin; yanlış tevekkül anlayışından ve kahvehanelerin kişileri sevk ettiği olumsuzluklardan kaynaklandığını ifade etmektedir(Çetin, 2012, s. 15-17).

Mehmet Akif'in bu dizeleri, ataletin yarattığı zararları ve hayatta bir amaç edinmenin önemini vurgulayan güçlü bir mesaj içermektedir. Akif, sadece bireyin pasifliğini eleştirmekle kalmayıp, toplumsal sorumluluklarını ve insan ilişkilerini de irdeleyen derin bir yergi sunmaktadır. Şair, öncelikle, “*Oturup kör gibi, namerde el açmak iyi mi?*” ifadesiyle, insanın kendi potansiyelini değerlendirmemesini ve çevresindeki fırsatları görmezden gelmesini eleştirmektedir. “*Namerde el açmak*” terimi, birinin başkalarından kolayca elde etmek yerine kendi çabalarını göstermeden destek talep etmesini ima etmektedir. Bu durum, bireyin içsel gücünden ve potansiyelinden yoksun olduğunu, dolayısıyla da kendi hayatını şekillendirmede pasif kaldığını ifade etmektedir.

İkinci dizede, “*Kim kazanmazsa bu dünyada bir ekmek parası*” ifadesiyle, yaşamın zorluklarına ve hayatın temel mücadelesine dikkat çekilir. Burada, “kazanmak” sadece maddi anlamda değil, genel anlamda yaşamda başarı ve geçimini sağlama olarak da yorumlanabilir. Şair, insanın sadece kendi çabalarıyla ve emeğiyle kazanabileceği bir yaşamı olduğunu vurgulamaktadır. Bu, bireyin kendi geçimini sağlama sorumluluğunu almaktan kaçınmaması gerektiğini ifade etmektedir.

Son dizede ise, “*Dostunun yüz karası; düşmanının yüz karası!*” ifadesiyle, insanın davranışlarının hem dostlarına hem de düşmanlarına nasıl yansıdığına dikkat çekilir. Bu, insanın bireysel eylemlerinin toplum içinde nasıl değerlendirildiğini göstermektedir. Eylemsizlik ve atalet, insanın hem kendi onurunu hem de başkalarının gözündeki itibarını zedeleyeceğine işaret edilir. Bu ifade, bireyin harekete geçmesi ve topluma olumlu katkılarda bulunması gerektiğini vurgulamaktadır. “*Düşman*” ifadesi burada Batı'yı ima etmektedir. Mehmet Akif Ersoy'un döneminde Osmanlı Devleti, içinde bulunduğu zorlu dönemde Batılı devletlerle karşı karşıya gelmiş ve Batı'nın emperyalist politikalarıyla mücadele etmiştir. Dolayısıyla, Akif'in şiirinde “*düşman*” kelimesi, bu emperyalist güçleri ve onların Osmanlı toprakları üzerindeki etkilerini temsil etmektedir.

Şiirdeki bu ifade, pasiflik ve tembellikle mücadele çağrısını yaparken, aynı zamanda Batı'nın baskıcı ve sömürgeci politikalarına karşı uyanık olmayı ve mücadele etmeyi vurgular. Akif'in dönemindeki siyasi ve sosyal atmosfer, Osmanlı'nın zor durumunu ve Batı'nın bu durumu istismarını yansıtmaktadır. Dolayısıyla, “*düşman*” ifadesi, şiirdeki

tembelliğe karşı mücadelenin bir yönü olarak, dönemin siyasi gerçeklerine de gönderme yapmaktadır.

Sonuç olarak, bu dizelerde, çalışmanın önemine; bireyin kendi potansiyelini kullanması, yaşam mücadelesini kabul etmesi ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirmesinin gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. Akif'in dizeleri derin toplumsal ve bireysel mesajlar içermekte; insanları ataletten kaçınarak, çalışmaya ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirmeye teşvik ettiği görülmektedir.

4.4.2. Bilgi Işığında Cehaletin Karanlığına Meydan Okuma

Mehmet Akif Ersoy'un, Türk toplumunda gördüğü önemli sorunlardan birisi de cehalettir; bilimin ilerleyişi görmezden gelmek ve eğitimi önemsememek cehaletin temel göstergesidir.

Akif, içinde bulunulan sorunun tek çözüm yolunun eğitim olduğunu belirtmektedir. Halkın okuma yazma ile ilgilenmediğini, okuyan küçük bir kesimin de iki cihanda da faydası olmayan kuramsal bilgilerle vakit harcadığını söylemektedir.

Değerli şairimiz Mehmet Akif Ersoy, toplumumuzdaki cahilliğin nedeninin bilgisizlikten ve dini anlayıp yoruma kısmında yapılan yanlışlıklardan kaynaklı olduğu görüşündedir. Din adına ortalıkta dolaşan cahil insanların önce kendine sonra dine ve Müslümanlara zarardan başka bir katkısı olmadığı görüşündedir; bu duruma da “Köse İmam” şiirinde değinmektedir.

Sıralanan sıkıntıların çözümünün “cahilliğe karşı bilim” ilkesi ile sağlanabileceği kanaatinde olan Akif; temelde aileden itibaren toplumun tüm kademelerinde ilim yoluna gidilmesinin gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Akif'e göre bunu gerçekleştirebilmenin de belirli unsurları bulunmaktadır:

- Öğretmen
- Okul
- Eğitim Sistemi ve Anlayışı
- Pratik Faydaya Dönük Bilgi
- Batının Bilim ve Tekniğini İktibas
- Basın Yayın (Çetin, 2012, s. 19-24).

*“Sâde Garb’ın yalnız ilmine dönsün yüzünüz.
O çocuklarla beraber, gece gündüz didinin;
Giden üç yüz senelik ilmi sık elden edinin.
Fen diyârında sızan nâ-mütenâhî pınarı,
Hem için, hem getirin yurda o nâfi’ suları.
Aynı menbaaları ihyâ için artık burada;
Kafanız işlesin oğlum, kanal olsun arada.”* (Ersoy, 2021, s. 577-578).

Şair, toplumun cehaletle mücadelede önemli bir rolü olan eğitim ve bilginin değerini vurgulamaktadır. *“Sâde Garb’ın yalnız ilmine dönsün yüzünüz”* dizesinde, Batı’nın sadece bilim ve ilimle ilgilendiğini, bu yüzden Batı’nın geliştiğini ve ilerlediğini ifade eder. Şair, toplumun Batı’dan geri kalmaması için eğitim ve bilgiye önem verilmesi gerektiğini belirtir.

“O çocuklarla beraber, gece gündüz didinin; Giden üç yüz senelik ilmi sık elden edinin” dizesinde ise, gelecek nesillerin eğitime ve bilgi birikimine önem verilmesi gerektiği vurgulanır. Geçmişte kaybedilen 300 yıllık bilgi birikiminin yeniden kazanılması için çaba harcanması gerektiğini ifade eder.

“Fen diyârında sızan nâ-mütenâhî pınarı, Hem için, hem getirin yurda o nâfi’ suları” dizesinde, batıdan gelen faydalı bilgilerin alınması ve kendi toplumuna aktarılması gerektiği belirtilir.

“Aynı menbaaları ihyâ için artık burada; Kafanız işlesin oğlum, kanal olsun arada” dizesinde ise, aynı kaynakları kullanarak kendi medeniyetini geliştirmenin önemine dikkat çekilir. Toplumun bireylerine, zihinlerini çalıştırarak bilgiyi alıp aktarmaları gerektiği mesajı verilir.

Mehmet Akif’in bu şiiri, Osmanlı toplumunda eğitim ve bilgiye verilen önemin altını çizerken, Batı’nın ilerlemesinin temelinde yatan faktörlerden birinin eğitim ve bilgi olduğunu vurgular.

Bu şiirde, çağının Osmanlı toplumunda yaygın olan cehalet sorunundan bahsedilmektedir. Şair, toplumun cehaletle mücadelede önemli bir rolü olan eğitim ve bilginin değerini vurgulamaktadır. Osmanlı toplumunun geri kalmışlığının ve çözümsüzlük halinin altında yatan temel sorunlardan birinin cehalet olduğunu işaret eder.

Mehmet Akif’in bu şiirinde sunulan çözüm önerisi, eğitim ve bilgiye önem verilmesi, özellikle de Batı’da olduğu gibi bilim ve ilim alanında ilerlemeye odaklanmasıdır. Şair,

toplumun ilerlemesi ve çağdaşlaşması için çocukların eğitime ve bilgi birikimine önem verilmesi gerektiğini vurgular. Gelecek nesillere, geçmişte kaybedilen bilgi birikiminin yeniden kazandırılması ve Batı'dan gelen faydalı bilgilerin alınıp yerli kültüre aktarılması gerektiği mesajını verir.

Bu değerlendirme, şiirin sadece cehalet sorununa değil, aynı zamanda çözüm önerisi olarak eğitim ve bilgiye odaklanmanın önemine dikkat çeken etkileyici bir ifade sunmaktadır. Şair, toplumun ilerlemesi için bilginin ve eğitimin gücüne olan inancını güçlü bir şekilde yansıtmaktadır.

4.4.3. Birlikte Güçlenmek: İttihadın Önemi

Mehmet Akif Ersoy, birlik ve beraberliğin hâkim olduğu; ayrışmanın, anlaşmazlıkların kenara bırakıldığı bir fikri savunmaktadır. Akif'in eserlerini oluşturduğu dönemde oluşan ayrılıklar, toplumun derdiyle dertlenen şairin dert edindiği konular arasında yerini bulmaktadır. Osmanlı Devleti'nin gücünün ve otoritesinin mevcut olduğu dönemlerde birçok farklı topluluk bir arada uyum ve huzur içinde bir arada yaşamaktadır. Tanzimat dönemiyle Batı karşısındaki gücün azalması bu devletlerin Osmanlıyı parçalama planlarını hızlandırmıştır. Batının sözde gayrimüslim halkı koruma, himaye etme adı altında sundukları Islahat ve Tanzimat Fermanları; uyum içinde yaşayan toplumun farklı renklerini ayrı milletlere bölünme niyetiyle hareket etmektedir. Bu durum parçalanmaya ivme kazandıran unsurların başında gelmektedir ve nitekim de başarılı olmuştur.

Akif, hassasiyet sahibi, bilinçli ve duyarlı kişiliği hasebiyle toplumda baş gösteren tefrika (ayrılık) sorununu fark ederek bu konuda halkın uyandırılması gerektiğini savunmaktadır. Tefrika, İslam dünyasına Batının uyguladığı emperyalizmin bir parçası olmaktadır. Batı bu yolla ırkçılık fikrini damarlara enjekte etmekte, ayrılık ve parçalamaya zemin hazırlamaktadır. Durumun ehemmiyetinin farkında olan büyük şairimiz, Ertuğrul Düздаğ 'ın aktardığı ("Hutbe ve Mevaiz", Sırat-ı Müstakim) bir vaazında, Avrupalıların Doğu politikaları hakkında şunları dile getirmiştir:

"Avrupalılar zaptetmeyi kararlaştırdıkları memleketin ahalisi arasına evvele tefrika sokarlar, senelerce milleti birbiriyle boğuştururlar. Sersem ahali bu suretle yorgun düştükten sonra gelip çullanırlar. Bugün de işte bize karşı aynı siyaset kullanıldı. Zaten her yerdeki siyasetleri budur. Hindistan'da daha evvel Endülü's'te, sonraları Cezayir'de, İran'da hep böyle yaptılar. Takip ettikleri siyaset hep aynı siyasettir, hiç değişmez." (Düздаğ M. , 1998, s. 199).

Akif, yine bir vaazda (Beyazıt Camii) İngilizlerin, Hindistan’da bulunan Müslüman halkın fikir ve inançlarını bozma niyetiyle kurban bayramında öküz kesmeye teşvik ettiklerini anlatmaktadır. Ayrıca Budistlere de “*siz de domuz kesip başını camiye bırakın*” diyerek Müslümanlarla Budistleri birbirine düşürme çabalarını da sözlerine eklemektedir.

Akif’in tüm zamanlara hitap edebilen ileri görüşlü tespitleri bugün dahi yerini bulmakta, aynı hadiseler farklı gündemlerle karşımıza çıkmaktadır; böl parçala siyaseti bugün de devam etmektedir (Çetin, 2012, s. 25-29).

Mehmet Akif Ersoy’un eserlerinde vurguladığı birlik ve beraberlik idealinin yanı sıra, döneminin toplumsal sorunlarına karşı duyarlı bir tutum sergilediği görülür. Özellikle, Osmanlı Devleti’nin zorlu dönemlerinde yaşanan ayrışma ve parçalanma tehlikesine dikkat çekilmiştir. Akif’in değindiği tefrika (ayrılık) sorunu, İslam dünyasında Batı emperyalizminin etkileriyle birlikte ortaya çıkan ve toplumun birliğini tehdit eden önemli bir mesele olmuştur.

Akif, Batı’nın bu bölmeci siyasetini çeşitli örneklerle göstererek, toplumun birlik ve beraberliğini koruması için uyarılarda bulunmuştur. Özellikle, Hindistan’daki Müslümanları öküz kesmeye teşvik etme ve Budistleri camilere domuz başı bırakmaya yönlendirme gibi manipülatif taktiklerin altını çizerek, toplumun dikkatini bu tür ayrılıkçı oyunlara karşı uyanık olmaya çağırmaktadır.

Akif’in bu uyarıları günümüzde de önemini korumaktadır. Küreselleşme ve siyasi manipülasyonlarla birlikte, toplumların birlik ve beraberliklerini zayıflatma çabaları devam etmektedir. Bu sebeple, Akif’in öngörülleri ve uyarıları günümüzde de dikkate alınmalı ve toplumsal birliği korumak adına gerekli tedbirler alınması önem teşkil etmektedir.

Sonuç olarak, Mehmet Akif Ersoy’un birlik ve beraberlik idealini savunurken, ayrılık ve parçalanma tehlikesine karşı uyarıları, günümüzde de önemli bir rehberlik sunmaktadır. Akif’in vurguladığı toplumsal birlik ve beraberlik, güçlü ve dirençli bir toplumun temelini oluştururken, ayrılıkçı siyasetlere karşı da dikkatli olunması gerektiğini hatırlatmaktadır.

4.4.4. Ye'se (Yeis) Direnmek: Umutsuzluğa Karşı Ümit

“Bana dünyaya çıkarken ‘batacaşın!’ dediler,

.....

Ye'si ezber bilirim, azmi yüzünden tanımam!

.....

Bir ışık gösteren olsaydı eğer, tek bir ışık,

Biz o zulmetleri bin parça edip çıkmıştık.

İki üçyüz senedir serpemiyor bizde şebâb;

Çünkü bîcârenin âtîsine îmanı harâb.

Hissi yok, fikri bozuk, azmini dersen: meflûc...” (Ersoy, 2021, s. 535).

Akif, 6. Kitabı “*Asım*”da toplumun temelinde eğitimsizliğin yattığı bir ümitsizlik içinde olduğundan yakınmaktadır. “*Dünyaya çıkarken ‘batacaşın!’ dediler,*” ifadesi, insanın doğumundan itibaren karşılaştığı olumsuz beklentilere işaret edilmektedir. Ancak bu olumsuzluklara rağmen, bireyin içindeki azmi ve inancı kaybetmemesi gerektiği de belirtilmektedir.

“*Ye'si ezber bilirim, azmi yüzünden tanımam!*” sözü, umutsuzluğun alışkanlık haline gelmemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Umutsuzluğun ezberlenmesine rağmen, azim sayesinde aşılabileceğini ifade edilmektedir.

“*Bir ışık gösteren olsaydı eğer, tek bir ışık, Biz o zulmetleri bin parça edip çıkmıştık.*” Bu satırlar, umudu temsil eden bir ışığın varlığının insanları güçlendireceği ve böylelikle zorlukların aşılabileceğine vurgu yapmaktadır.

“*İki üçyüz senedir serpemiyor bizde şebâb; Çünkü bîcârenin âtîsine îmanı harâb.*” Bu dizede, geçmişine inancı olmayanların; geleceğe inancının, eksik ve sıkıntılı olduğu ifade edilmektedir. Ancak, bu durumun değiştirilebileceği ve umudun yeniden inşa edilebileceği mesajı verilmektedir.

“*Hissi yok, fikri bozuk, azmini dersen: meflûc...*” ifadesi, duygusal ve zihinsel olarak zayıflayan bir bireyin umutsuzluğa mahkûm olduğunu belirtilmektedir. Ancak, bu durumun asıl nedeninin azmin zayıflaması olduğuna da dikkat çekilir.

Genel olarak, Mehmet Akif Ersoy'un bu dizelerinde, umutsuzluğun karşısında umudu ve azmi korumanın önemini vurgulanmaktadır. İnsanların içindeki gücü ve inancı kaybetmeden mücadele etmeleri gerektiği anlatılmaktadır. Bu bakımdan, sorunlar karşısında umudu koruyarak, azimle çözüm aramak önemli bir mesaj olarak öne çıkarılmaktadır.

*“Yurdun ezeli yasçısı baykuş gibi herkes,
Ye’sin bulanık rûhunu zerk etmeye baktı;”* (Ersoy, 2021, s. 601).

Akif, Müslüman toplumu içine düştüğü ümitsizlik batağından derhal kurtarılması gerektiğini ifade etmektedir. Yazdıkları aracılığıyla İslam toplumuna kaybettiği ümidi ve mücadele ruhunu yeniden kazandırmaya çalışmaktadır (Çetin, 2012, s. 30).

Mehmet Akif Ersoy'un bu dizeleriyle, insanların umutsuzluğa kapılmış, karamsar bir ruh haline sahip olduklarını ve bu durumun toplumu nasıl etkilediğini anlatmaktadır. *“Yurdun ezeli yasçısı baykuş gibi herkes”* ifadesiyle, insanların içsel bir karanlığa ve umutsuzluğa sahip olduğu tasvir edilir. Bu karamsarlık ve umutsuzluk hali toplumun geneline yayılmış gibi görünmektedir.

“Daha fazla umutsuzluğa neden olmak için çaba harcadılar” anlamına gelen *“Ye’sin bulanık rûhunu zerk etmeye baktı”* ifadesi ise, insanların umutsuzluğu ve karamsarlığı beslemeye çalıştıklarını belirtilmektedir.

Bu dizelerde Akif, milleti umutsuzluğa kapılmaktan ve karamsarlığa sürüklenmekten kaçınmaya teşvik etmektedir. Akif, bu karamsarlığı aşmanın ve toplumu olumsuz duygulardan kurtarmanın önemini vurgulamaktadır. Daha umut dolu bir bakış açısıyla, çözüm odaklı düşünmeyi ve toplumsal olarak olumlu bir değişim için çaba göstermeyi çözüm önerisi olarak sunmaktadır.

4.4.5. Medeniyetle Bütünleşmek ve İnsani Değerlerimizi Sürdürmek

Mehmet Akif Ersoy, Batının sahip olduğu medeniyeti dünyanın genelini kapsayan bir anlayışla kullanmamakta olduğu görüşündedir. Balkan Savaşlarında, Batı vahşete dönüşen medeniyet anlayışını Türk katliamı yaparak da ortaya koymaktadır. Akif bunu şöyle dile getirmektedir:

*"Azıcık kurcala toprakları, seyret ne çıkar:
Dipçik altında ezilmiş, parçalanmış kafalar!
Bereden rengi reng-i hüviyetleri uçmuş yüzler!
Kim bilir hangi şenâatle (kötülük, alçaklık) oyulmuş gözler!
"Medeniyet" denilen vahşete lâ'netler eder"* (Ersoy, 2021, s. 292).

Akif'e göre Batı, “medeniyet” kavramını daima emperyalist amaçlarını yaymak benimsetmek için kullanmaktadır. Çanakkale Savaşı sırasında da Batının gizlediği yüzü ortaya çıkmaktadır:

*"Kustu Mehmetçiğin aylarca durup karşısına,
Döktü karnındaki esrarı hayâsızcasına...
Maske yırtılmasa hala bize afetti o yüz...
Medeniyet denilen kahpe, hakikat, yüzsüz!"* (Ersoy, 2021, s. 555).

Mehmet Akif Ersoy, aydın ve ileri görüşlü kişiliği sayesinde Batıyı iki yönüyle görebilmekte ve çok iyi analiz etmektedir. Yine burada Akif'in yazdıklarının tüm zamanlara hitap edebilir nitelikte güncelliğini koruyan fikirler oluşu karşımıza çıkmaktadır (Çetin, 2012, s. 29-34).

*"Azıcık kurcala toprakları, seyret ne çıkar:
Dipçik altında ezilmiş, parçalanmış kafalar!
Bereden rengi reng-i hüviyetleri uçmuş yüzler!
Kim bilir hangi şenâatle (kötülük, alçaklık) oyulmuş gözler!
"Medeniyet" denilen vahşete lâ'netler eder."* (Ersoy, 2021, s. 292).

Şair, Batı'nın emperyalist amaçları doğrultusunda şekillendirilen yüzeysel bir algıyı eleştirmektedir. Batı'nın emperyalist politikaları, sadece maddi refah ve teknolojik ilerleme üzerine odaklanmış, insani değerlerden ve adalete saygıdan uzak bir medeniyet algısı oluşturmuştur.

Akif'in dizelerinde ifade ettiği gibi, Batı'nın medeniyet anlayışı, *"Bereden rengi reng-i hüviyetleri uçmuş yüzler!"* gibi yüzeysel bir parlaklık sunar, ancak aslında bu parlaklık altında insanların manevi değerlerinin çöküşü ve adaletsizliğin yattığına işaret eder. Batı'nın emperyalist politikaları, sadece kendi çıkarlarını korumak ve genişletmek için kullanılmıştır.

Medeniyet kavramı, Batı'nın emperyalist politikalarının bir aracı olarak kullanılmıştır. Batı, kendi medeniyetini diğer kültürleri ve toplumları aşağılayarak, onlara üstünlüğünü dayatmış ve kendi ideolojilerini benimsetmiştir. Bu, Mehmet Akif'in ifadesiyle, *"Medeniyet denilen vahşete lâ'netler eder"* şeklindeki eleştirilere yol açmaktadır.

Akif'in şiirindeki çözüm önerisi, Batı'nın bu yüzeysel medeniyet anlayışına karşı gerçek medeniyetin insani değerlere, adalete ve vicdana dayalı olması gerektiğini vurgular. Gerçek medeniyet, insanların birbirlerine saygı gösterdiği, vicdanlarını canlandığı ve adil bir düzen içinde yaşadığı bir toplumsal düzen olarak tanımlanır. Bu, Batı'nın emperyalist politikalarına karşı bir alternatif sunar ve insanlığın gerçek anlamda medeniyet yolunda ilerlemesini sağlayabilir.

4.5. Kahvehane Sorununa Karşı Yeniden Diriltme Çabası, Milli ve Manevi Değerlere Bağlılık (“Mahalle Kahvesi” Şiiri)

Dönemin mahalle kahveleri de Akif’in üzerinde durduğu, derinden üzüntü duyduğu toplumsal-sosyal problemlerden arasında yer almaktadır. Başlangıçta “Mahalle Kahvesi” olarak yüzeysel anlamda değerlendirilemeyecek bir derinliğe sahip olan “Mahalle Kahvesi”; esasında Osmanlı Devleti’nin ve toplumun çözülüşünü, çöküşünü belki de özetleyen en güzel şiirler arasında ilk sıralarda bulunmaktadır. Mehmet Akif Ersoy “Mahalle Kahvesi” adlı şiirinde toplumsal duyarlılık ve toplumsal meseleler açısından incelenebilecek başat şiirlerden bir örnek olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. “Mahalle Kahvesi” şiirini toplumsal meseleler bağlamında incelerken Akif’in fikir ve duygu dünyasını anlamak, anlamlandırmak daha mümkün olacaktır. Burada öncelikle Mehmet Akif’in gözünden mahalle kahvesinin nasıl tasvir edildiğini aktarıp mahalle kahvesinde geçen sosyal meselelere değinmek daha yerinde olacaktır. Bu sosyal meseleler başlangıçta ataletten başlayıp insanlar arasındaki ilişkilere, aile yapısına, toplumdaki çözülmeye, kahraman atalardan uzaklaşıp yeni bir nesli devşirmeye... gibi pek çok konunun ele alındığı görülmektedir. Toplumsal meseleler, oldukça geniş bir perspektiften sunulmuştur.

Mahalle Kahvesi, Mehmet Akif’in sosyal ve toplumsal konulara olan hassasiyet ve duyarlılığının yoğun biçimde hissedildiği önemli bir şiirdir. Mahalle kahvelerinin topluma ne kadar zarar verdiği, yapılan tasvirlerle iğrenilesi pis ve perişan yerler olduğu gözler önüne serilmektedir. Kahvenin genel görünümü okuyucuya yansıtılırken içerisindeki insanların tüm olumsuz halleri de adeta resmedilmektedir (Yetiş, 2011, s. 88).

Mehmet Akif, kahvehanelerin acilen kapatılmasını istemektedir. Bu mekânların kişileri tembelliğe, miskinliğe iten; tüketen, çürüten ve çalışmadan üretmeden uzaklaşıp uyuşturan olumsuz yerler olduğu görüşündedir. Fikirlerini de şu dizelerle dile getirmektedir:

*“Mahalle kahvesi Şark'ın harim-i katilidir;
Tamam, o eski batakhaneler mukaabilidir.
Zavallı ümmet -i merhume ölmeden gömülür;
Söner bu hufrede idraki, sonra kendi ölür
Muhit-i levsine dolmuş ki öyle manzaralar:
Girince nur-i nazar simsiyah olur da çıkar!”* (Ersoy, 2021, s. 186).

Akif'in yazdıklarının güncelliğini yitirmediği her devre kılavuz olduğu; ileri görüşlü bir şair ve aydın oluşu satırlarından anlaşılmaktadır (Çetin, 2012, s. 17).

Mahalle kahvelerinin ilk ortaya çıkışına bakıldığında Osmanlı toplumunda camilerin yanına açılmakta, sosyalleşme alanları olarak kullanılmaktadır. Küçük kulübeler şeklinde inşa edilen bu yerlerde, insanlar iki namaz arasındaki vakti sohbet edip çay içerek değerlendirmektedirler. İlerleyen zamanlarda kıraathanelere çevrilen bu mekânlarda, akşam namazı ile yatsı namazı arasında, hamzaname türünde halk hikâyeleri okunarak vakit geçirilmektedir. Daha sonraları semai kahveler kurulmaktadır. Bu kahvelerin sahipleri genelde sanatçı yahut sanatçı ruhuna sahip kimselerdir ve bu sebeple bu kahvelerde edebiyat da yerini almaktadır. Ayrıca bu kahvelerin yeniçeri ağası sahipleri de olmuş; bu mekânları, yeniçerilerin toplanmaları, birlikte vakit geçirebilmeleri için kullanmışlardır.

Akif'in şiirinde tasvir ettiği mahalle kahvesine, mahallenin yaşça büyük itibar sahibi kişileri gelmektedir. Kahvede mahallenin sorunları konuşulmakta, mahalleye dair işler istişare edilmektedir.

Dönem içerisindeki tüm kahvelerin farklı işlevleri olmakla birlikte hepsinin bir adabı, usul ve erkânı bulunmaktadır. Bu bilgiler ışığında Osmanlıda kahveler sosyal ve toplumsal yaşamda önemli yere sahip kurumlar olarak varlığını göstermektedir. Akif'in isyanı da zamanla yozlaşan, zararlı hale gelen bu mekânların son haline duyduğu derin üzüntüden ve endişeden kaynaklanmaktadır (Aydoğan, 1997, s. 92-93).

“Mahalle kahvesi!” Osmanlılar bilir ne demek?

Tasavvur etme sakın “ Görmedim nedir?” diyecek (Ersoy, 2021, s. 186).

Mehmet Akif Ersoy sözlerine mahalle kahvesinin ne demek olduğunu Osmanlılar bilirdi; şimdi buralar için söyleyecek söz bulamadığını, şaşkınlığını, hayretini vurgulayarak başlamaktadır. Mahalle kahvesini tırnak içine alarak bir sorun oluşturduğunu söylemektedir. Kahveyi tek başına anlatmaz çünkü kahve Osmanlıda her yerde vardır; kahve bugün de mekân olarak her yerde mevcuttur. Ama burada mahalle kahvesi demek mahalle ile kahvenin çatıştığını ve kahvenin mahalle içinde artık insanların bir buluşma yeri olduğunu göstermektedir. İnsanlar eskiden kahvelerde dertlerini tasalarını, kaygılarını, elemelerini tartışmak için bir araya gelmektedirler. Ama Mehmet Akif bu anlayışın da yok olduğunu söylemektedir.

*“Dilenci şekline girmiş bu sinsi cânîler,
Bu, gündüzün bile yol vermeyen, harâmîler”* (Ersoy, 2021, s. 186).

Muhtemeldir ki Mehmet Akif mahalle kahvesinden geçerken oradaki atmosferden oldukça rahatsız olmaktadır ve bu rahatsızlığı sözlerinden anlaşılmaktadır. Eskiden kahve içinde oturan edeple konuşulan, tartışılan yerlerken; kahvehanenin içindeki irini dışarıya akıtan, yoldan geçen insanları rahatsız eden bir mekâna dönüştüğü etkileyici bir dille anlatılmaktadır.

*“Adımda bir, dikilir, azminin, gelir, önüne...
Zavallı yolcunun artık kıyar bütün gününe!”* (Ersoy, 2021, s. 186).

Mekân, önünden geçenleri, orada oturan insanları artık rahatsız etmektedir. Mehmet Akif Ersoy bu dizelerde, kahvehane içinde bulunanların insanları rahatsız eden bir gürüha dönüştüğünü göstermektedir. Eskiden bu kahvelerin yeri kıraathane olarak anılmaktadır. Ama kıraathane olarak adlandırılan yerde, insanlar okuma faaliyetlerinde bulunabilmekte; aynı zamanda meddahlar da burada konuşmalar yapabilmektedir. Bu anlamda kahvehaneler kişilerin olumlu manada gelişebileceği, toplumu aydınlatmak adına da önem teşkil eden mekânlar arasında yer almaktadır.

*“Evet, dilenci sanır seyr eden kıyâfetini;
Fakat bir onluğa âgûş açan sefâletini”* (Ersoy, 2021, s. 186).

Demek ki, burada oturanlar -eskiden kahvehanelerde oturanlar- hem giyimiyle hem görüntüsüyle hem edebiyle güzel insanlar olarak bilinmektedir. Ama içinde bulunulan zamanda berduşların toplandığı bir yere dönüştüğü ifade edilmektedir.

*“Görüp de rikkate şâyân, biraz sokulsa, hemen,
Vurur şikârını tâ kalbinin samîminden!”
Mahalle kahvesi hâlâ niçin kapanmamalı?
Kapansın elverir artık bu perde pek kanlı!”* (Ersoy, 2021, s. 186).

Şiirin bu kısmında ilginç bir biçimde “kanlı” kavramını kullanılmaktadır. Mahallelerde huzursuzluğun olduğunu, sefil insanların berduşların oturduğunu yoldan gelip geçeni rahatsız ettikleri şiir boyunca gözler önüne serilmektedir. Ama burada “kanlı”, bir kavram olarak da mahalle kahvesi içerisine dâhil edilmektedir. Akif, burada kanlı kavramını içeride cinayet işlenen bir yer değil; toplumda açmış olduğu bir ceriha (yara), bir yaranın kanaması gibi önemli bir sorun olarak görülmektedir.

“Hayır, bu perde, bu Şark’ın bakılmayan yarası” (Ersoy, 2021, s. 186).

Burada “şarkın bakılmayan yarası” kavramı önem teşkil etmektedir. Mehmet Akif burada kahvelere tarihsel bir misyon yüklemektedir. Şark kavramı bütün Doğu toplumlarında kahvelerin aynı işlevi görerek kirlendiğini, insanların artık buralarda huzurlu bir şekilde oturmadığını, berduşların geldiği bir yere dönüştüğünü fakat aynı zamanda da eleştirilmediğini söylemektedir. Mehmet Akif, mahalle kahvesinde önemli fakat kimsenin ilgilenmediği toplumsal bir meseleyi burada gündeme getirmektedir.

*“Bu, çehresindeki levsiyle yurda yüz karası;
Hayatımızda gediktir «gedikli» nâmiyle”* (Ersoy, 2021, s. 186).

Burada Mehmet Akif kahveleri çehresindeki kiri ile birlikte görüldüğünü dile getirerek durumu ağır bir biçimde tasvir etmektedir.

*“Açık durur koca bir kavmin ihtimâmıyle!
Sakin firengiye benzetmeyin fecâ’atini:
Bu karha milletin emmekte rûh-i gayretini.”* (Ersoy, 2021, s. 186).

Kahvehaneler koca bir milletin özenli çabalarıyla açık durmaktadır. Mehmet Akif, *“Bu yara frengi gibi ağrısız bir yara değildir; koca bir milletin gayret ruhunu emen, ataletle sürükleyen bir yaradır.”* diye ifade etmektedir.

*“Mahalle kahvesi Şark’ın harîm-i kâtilidir;
Tamam, o eski batakhâneler mukabilidir.”* (Ersoy, 2021, s. 186-187).

Mehmet Akif çok daha ileri gitmekte ve artık kahvehaneleri şiirin bu bölümünde katil olarak görmeye başlamaktadır. Kahvehaneleri çok ağır bir şekilde tasvir etmektedir. Batakhanelerden kasıt; Osmanlıda insanların edeben bile gidemediği, birçok kavganın gürültünün, belki de fuhuşun olduğu yerler olarak değerlendirilmiştir.

“Zavallı ümmet-i merhûme ölmeden gömülür” (Ersoy, 2021, s. 187).

Yine şiir içerisinde çok önemli bir mısra gelmektedir. Mehmet Akif burada çok ilginç ve de etkileyici bir ifade kullanmaktadır. İlginç bir şekilde *“ümmeti merhume ölmeden gömülür.”* ifadesini kullanmakta; burada okuyucuya *“insanların kahvehanelerdeki hayatının ölümle eşdeğer olduğunu”* söylemektedir. Yani bu kahvehanelerde yaşayan daha doğrusu yaşadığını sanan insanlar Mehmet Akif’in nazarında ölü gibidirler; toplum nazarında da durum bu şekilde görülmektedir. Akif şöyle bir ifade kullanmaktadır: *“kahvehaneler insanların vaktini yok eden onları ölmeden öldüren, kirli batakhanelerdir.”* Ölmeden gömülmeden bahseder ve sözlerine devam etmektedir.

“Söner bu hufrede idrâki, sonra kendi ölür...” (Ersoy, 2021, s. 187).

Çünkü insan idrak öldükten sonra ölür. Böyle bir atmosfer içinde insan doğru düşünemez, mantıklı düşünemez, okuyamaz, araştıramaz, çalışamaz; çünkü bedeni ve ruhunu atalet sarmıştır. Aklı da zamanla atalet sarar; insanın ruhu, bedeni, aklına atalet bulaştığında da kişi kendiliğinden ölmüş olacaktır.

“*Muhît-i levsine dolmuş ki öyle manzaralar:
Girince nûr-i nazar simsiyâh olur da çıkar!*” (Ersoy, 2021, s. 187).

Akif burada “muhit-i levs” kavramını kullanmakta ve kahvehaneleri kirli yerler olarak görmektedir. “*Girince nûr-i nazar simsiyâh olur da çıkar!*”: Bu kısımda, “nûr-i nazar” bakışın nuru, yani kişinin bakışındaki ışık, aydınlık anlamına gelir. “Simsiyâh olur da çıkar” ifadesi, giren kişinin bakışındaki aydınlığın tamamen karardığını anlatır. Yani, buraya giren bir kişinin bakışı, görüşü karanlıklaşır, olumsuz etkilenir.

“*Yatar zemîn-i sefilinde en kesîf eşbâh,
Yüzer havâ-yı sakîlinde en habîs ervâh.*” (Ersoy, 2021, s. 187).

Hem yerde yatanlar hem o ağır hava içindeki bütün ruhların hepsi birbirine geçmiş halde bulunmaktadır. Şair, mahalle kahvesini ahlaki açıdan en düşük seviyeli insanların ve en kötü ruhların bulunduğu kasvetli ve karanlık bir yer olarak tanımlamıştır.

“*Dehân-ı lâ'nete benzer yarıklarıyla tavan,
Kusar içinde neler varsa hâtırâtından!*” (Ersoy, 2021, s. 187).

Mehmet Akif yine çok müthiş bir cümle ile karşımıza çıkmakta ve tavandaki yarıkları ağza benzetmektedir. Yarıklar ağzını açmış bir insan gibi durmaktadır. Fakat bu ağız lanetli bir ağız ve oradan geçmişte -o kahvede- yaşananları, tüm pislikleri oradan kustuğunu sözlerine eklemektedir.

“*O hâtırâtı sakın sanmayın: Me'âlîdir;
Bütün rezâil-i târîhimizle mâlîdir.*” (Ersoy, 2021, s. 187).

Hatıralardan bahsederken bu hatıraların sanıldığı gibi güzel şeyler olmayışından bahsetmektedir. Tarihimizin bütün rezaletlerinin bir meali niteliğinde olduğunu ifade etmektedir.

“*Neden mefâhir-i eslâfa kahr edip, yalnız,
Mülevvesâtına mâzîmizin sarılmadayız?*” (Ersoy, 2021, s. 187).

Akif, şiirin bu kısmında, tarihsel bir mukayeseye geçmektedir. “Bizim geçmişimiz yani atalarımızın o iftihar dolu zamanlarına biz bu kahvelerde kahrediyoruz. Ama mazimizin

mülevvasatına (kiri, pası) sarılıyor; neden biz buna sarılıyor da geçmişin o şanlı sayfalarına gitmiyoruz?” sözleriyle serzenişte bulunmaktadır.

Ecdadımızla burada bulunan şahısları mukayese etmeye başlamaktadır. Bugünkü mahalle kahvesi müdavimleriyle, geçmişteki ecdat arasında bir mukayese yapmaya başlamaktadır:

*“Kış uykusunda mı geçmişti ömrü ecdâdın?
Hayır, o nesl-i necîbin, o şanlı evlâdın,
Damarlarında şehâmet yüzerdi kan yerine;”* (Ersoy, 2021, s. 187).

Burada Mehmet Akif’in asıl vurgulamak istediği hususa ulaşılır. Mehmet Akif’in aslında vurgulamak istediği Osmanlı Devleti’nin niçin çözüldüğüne, niçin battığına, niçin dağıldığına da kapı aralanır. Geçmişteki şanlı tarih, iftihar edilen, gurur duyulan atalar gitmiş; yerini, mahalle kahvesini dolduran berduşlar almıştır.

*“Yüreklerinde ölüm şevki vardı can yerine.
Fakat biz onlara âid ne varsa elde, yazık,
Birer birer yıkarak kahvehâneler yaptık!”* (Ersoy, 2021, s. 187).

Mehmet Akif, burada da çok önemli bir ayrıntıya değinmiştir. Geçmişte gurur duyulan atalar, büyükler olduğunu artık onların yerini bu berduşların, tembellerin aldığını ifade etmektedir. Şair, toplumsal çöküş ve yozlaşma eleştirisinde bulunmaktadır.

*“Bütün heyâkil-i san’at yetiştiren Şark’ın,
Zemîn-i feyzi nasıl şûre-zâra döndü bakın!”* (Ersoy, 2021, s. 187-188).

Bu dizelerde, atalarımızdan duyulan gururun mukayesesinden bu defa sanat mukayesesine geçilir. Atalar, gurur duyulan insanlar, şarkın en güzel heykellerini yapmışlardır. Ama şimdi onların feyzinin yerle bir olduğunu ifade edilir. Sanatın oldukça aşağılara geldiği, paramparça olduğu vurgulanır. Burada “heykel-i sanat” derken bir heykel anlamında kullanılmaz; sanatın abide olarak Sultan Ahmet’ten, imarethanelerinden, kuşlar için yapılan konaklama yerlerinden bahsedilir. Bunların hepsinin kahvehanelere dönüştüğü, kültürel ve sanatsal anlamda eski ihtişamını yitirdiği vurgulanmaktadır. Bu, hem bir eleştiri hem de bir üzüntü ifadesidir.

*“Ne hastahânesi kalmış zavallı eslâfın,
Ne bir imâreti, bitmiş elinde ahlâfın.
Kanalların izi yok, köprüler harâb olmuş;
Sebillerin başıboş, çeşmeler serâb olmuş!”* (Ersoy, 2021, s. 188).

Mehmet Akif, eskiden su içilen sebiller, hastaneler, imarethaneler, kanallar ve köprülerden bahsetmektedir. Eskiden bu yapıların hepsinin bir sanat eseri olacak nitelikte özenle yapıldığını ve şimdi hiçbirin bulunmadığını anlatmaktadır. Bunun yanı sıra kahvehanelerdeki sefil insanların bunları üretecek bir iradeye ve gayrete sahip olmayışı dile getirilir. Buradan Mehmet Akif'in sadece kahvede yaşayan insanları değil aynı zamanda kahveden hareketle Osmanlı toplumunda yaşayan bütün insanlara bir göndermede bulunduğunu da görülür.

*“O kahraman babalardan doğan bu nesl-i cebîn
Ne gîrûdâr-ı maişet bilir, ne kedd-i yemîn.”* (Ersoy, 2021, s. 188).

Şair burada sosyal başka bir konuya dikkat çeker; kahramanlık vasıflarını taşıyan, güçlü ve cesur babalardan gelen bir neslin varlığını anlatır. Ama bu neslin ne geçim derdiyle uğraşan bir hayatı tanıdığını, ne de yeminlerine sadık kaldığını ifade eder. Yani, bu neslin ne ekonomik mücadelelerin ne de ahlaki değerlerin farkında olmadığını belirtir. Akif burada, milli ve manevi değerlere olan bağlılık ve bu değerlerin gelecek nesillere aktarılmasının önemini vurgulamaktadır.

*“Azâb içinde kalır sa'yi görse rû'yâda!
Niçin yorulmalı zâten “ölümlü dünya”da?”* (Ersoy, 2021, s. 188).

Mehmet Akif bu dizelerde çokça yakındığı bir konu üzerinde durmaktadır. Bu sorun “atalet” sorunudur; Akif'in çokça dile getirdiği, üzüntü duyduğu ve eleştirdiği bir sorundur. Mehmet Akif'in birçok şiiri de bu anlamda birbiriyle ilişkilendirilebilir niteliktedir. Buradan hareketle, Mehmet Akif'in “Alınlar Terlemeli” şiiri güzel bir örnek olabilir.

*“Desen bin kerre “İnsânım!” kanaan kim? Hem niçin kansın?
Hayır, hürriyyetin, hakkın masûn oldukça insansın.
Bu hürriyyet, bu hak bizden bugün âheng-i sa'y ister:
Nedir üç dört alın? Bir yurdun alnından boşansın ter.”* (Ersoy, 2021, s. 591).

Atalet Osmanlı toplumu için çok önemli bir sorundur. Aslında günümüzde de büyük sorunların başında gelir. Çok ilginçtir ki tatil kelimesi de oradan gelir ve bir manada gönüllü tembellik yapmaktır.

Atalet, çok tehlikelidir; insanın ruhu yavaş yavaş ataletle müptela olduğu zaman çalışmayı da bırakmaktadır. Kişi böyle bir durumda düşünmeyi dahi bırakabilir; kendinden vazgeçmişlik ve uyuşturulmuş gibi bir hal almaktadır.

Mehmet Akif'e göre, Osmanlı Devleti'nin gerilemesinde, toplumun bu denli geri kalışında en büyük sebeplerden biri de atalettir. Yani insanlar artık hiçbir konuda çabalamaz. Mehmet Akif, “*atalet içindeki kişiler bunu rüyada görse hayret içinde kalır.*” der ve anlatılanlar o gün Mehmet Akif'in görmüş olduğu toplumun bir özetidir.

*“Niçin yorulmalı zâten “ölümlü dünya”da?”
Vücut emânet-i Hak, doğru, hem de cennetlik.
Bu kahveler gibi Cennet de müslimîne gedik! (Ersoy, 2021, s. 188).*

Burada fatalitik bir anlayış yani kadercilik vardır. Bunun da Mehmet Akif'in en çok karşı çıktığı anlayışlardan olduğunu yazdıklarından anlamak mümkündür. Zamanın doğru şekilde kullanılmadığı, kahvehane ortamlarının cennete ulaşmak için gereken çabaya engel oluşturduğu ima edilmektedir. Bu eleştiride, zamanın değerini ve insanların bu değerli kaynağı israf etmek yerine faydalı işler için kullanması gerektiği vurgulanır.

Mehmet Akif Ersoy şiirin bu kısmına kadar “Mahalle Kahvesi” kavramının etrafında toplumsal sorunları ele alır ve bunların hepsi birer sosyal meseledir. Bu meseleler içerisinde: tembellik, berduşluk, ahlaksızlık, etik değerlerden uzaklaşma, atalet, komşu haklarına ihanet, yardımlaşmama, kavga ve daha birçok mesele var. Bunların hepsi mahalle kahvesinin etrafında vurgulanabilecek olumsuzluklar olarak değerlendirilebilir.

Mehmet Akif, mahalle kahvesini ecdadı ile mukayese eder. Geçmişteki gurur duyacağı atalarla, o kahramanların çocuklarının gelmiş olduğu hali mukayese ederek ortaya koyar.

*“Hayât-ı âile” isminde bir ma'îşet var;
Sa'âdet ancak odur... dense hangimiz anlar?
Hayât-ı âile dünyâda en safâlı hayat,
Fakat o âlemi bizler tanır mıyız? Heyhat!
Sabahleyin dolaşıp bir kazanca hizmetle;
Evinde akşam otursan kemâl-i izzetle;
Karın, çocukların, annen, baban, kimin varsa,
Dolaşsalar, seni kat kat bu hâleler sarsa;
Sarây-ı cenneti yurdunda görsen olmaz mı?
İçinde his taşıyan kalb için bu zevk az mı?
Karın nedîme-i rûhun; çocukların rûhun;
Anan, baban birer âgûş-i ilticâ-yı masûn.
Sıkıldın öyle mi! Lâkin biraz alışsan eğer,
Fezâ kadar sana vâsi' gelir bu dar çember.” (Ersoy, 2021, s. 188-189).*

Mehmet Akif Ersoy, şiirin bu bölümünde ise farklı bir sosyal kuruma geçer ve aile kurumuna vurgu yapar. Aileyi anlatırken şimdilerde pek de bulunmayan üç kuşağın bir

arada yaşadığı güçlü ve bağları sağlam bir aile yapısına vurgu yapar. “Karin, çocukların, annen, baban...” diyerek geleneksel bir aileden bahseder. Günümüzde çekirdek aile olarak kurulan düzenler, geçmişte ebeveynin anne ve babası ile aile kavramını oluşturmaktadır. Çünkü bir çocuk aile kavramını sadece anne-babadan almaz; dede ve ninesinden, onlarla bir atmosfer içinde yaşaması sonucu aile kavramını daha sağlam bir biçimde öğrenirdi. Mehmet Akif’in aileye verdiği değer, “saray-ı cennet” benzetmesi ile yaptığı vurguda görülmektedir.

Son olarak Mehmet Akif, kişi eğer sağlam bir aile içerisinde yaşayıp, o atmosfere ve ailenin gücüne alışır; dar görünen, onu sıkı evin -ailenin- çok geniş ve huzur veren bir ortam olabileceğini anlatmaya çalışmıştır.

*Ne var şu kahvede bilmem ki sığmıyorsun eve?
Gelin de bir bakalım... Buyrun işte bir kahve:* (Ersoy, 2021, s. 189).

Mehmet Akif Ersoy şiirin bu bölümünde uzunca mekânın tasvirini yapar ve şiir artık tasvirler ve konuşmalar ile devam edip gitmektedir. Bu mekânın ne kadar da pis ve iğrenilesi bir yer oluşunu gözler önüne serer.

*“Çamurlu bir kapı, üstünde bir değirmi delik;
Önünde tahta mı, toprak mı? Sorma, pis bir eşik.
Şu gördüğüm yer için her ne söylesen câiz;
Ahırla farkı: O yemliklidir, bu yemliksiz!
Zemîni yüz sene evvel döşenme malta imiş...
“İmiş”le söylüyorum. Çünkü anlamak uzun iş,
O bir karış kirin altında hangi ma’den var?
Tavan açık kuka renginde; sağlı sollu duvar,
Maun cilâsına batmış tütünle nargileden;
Duman, ocak gibi çıkmakta çünkü her lüleden...”* (Ersoy, 2021, s. 189).

Akif burada çamurlu bir kapıdan içeri germekte içeride gördüğü pisliğin ahırdan farksız olduğunu sözlerine eklemektedir. Etraftaki kir ve pisliğin gördüğü manzarayı tarif edemeyecek kadar yoğun oluşu onun net cümleler kurmasına izin vermemektedir.

*“İkinci katta bütün kerpetenler, usturalar...
Demek ki kahveci hem diş tabîbi, hem perukâr!
İnanmadınsa değildir tereddüdüün sırası;
Uzun lâkırdıya hâcet ne? İşte mosturası:
Çekerken etli kemiklerle ayrılıp çeneden,
Sonunda bir ipe, boy boy, onar onar, dizilen,
Şu kazma dişleri sen mahya belledinse, değil;
Birer mezara işaret düşün ki her kandil!
Üçüncü katta durur sade havlu bohçaları.
Sağında cam dolabın, hücre hücre bitpazarı...”* (Ersoy, 2021, s. 190).

Mehmet Akif, bu dizelerde kahvehanelerin ikinci katında dişçi aletleri ve peruğun bulunmasını, kahveci hem dişçi hem de berber gibi çalışıyor şeklinde eleştirir. Üçüncü katta ise havlu bohçaları ve bitpazarı benzeri eşyalarla dolu dolapların bulunması, kahvehanelerin düzensizliğini ve boş işlerle uğraşıldığını göstermektedir.

*“Duvarda türlü resimler: Alındı Çamlıbeli,
Kaçırılmış Ayvaz’ı ağlar Köroğlu rahmetli!
Arap Üzengi’ye çalmış Şah İsmail gürzü;
Ağaçta bağlı duran kızda işte şimdi gözü.
Fıraklıdır Kerem’in “Of!” der demez yanışı,
Fakat şu “Âh mine’l-aşk” a kim durur karşı?
Gelince Ezrakabânû denen acûze kadın,
Külüngü düşmüş elinden zavallı Ferhâd’ın!
Görür de böyle Rüfâî’yi: Elde kamçı yılan,
Beyaz bir arslana binmiş, durur mu hiç Dede Can?
Bakındı bak Hacı Bektâş’a: Deh demiş duvara!
Resim bitince gelir şüphesiz ki beyte sıra.
Birer birer oku mümkünse, sonra ma’nâ ver...
Hayır, hülâsası kâfî, yekûnu ömre sürer:
Bedâhaten kusulan herze-pâreler ki düşün,
Epey zaman daha lâzımdı herze olmak için!” (Ersoy, 2021, s. 190).*

M. Akif Ersoy bu bölümde duvarlardaki resimleri tasvir eder ve duvardaki beyitlerden bahseder. Bu eşyalar, o dönemde hizmet veren semai kahvelerinde mevcut öğelerdendir. Yine burada bireysel bir aşk ile ilahi bir aşkın mukayesesi yapılmaktadır.

*“Oturmadan içi yağ bağlamış bodur masanın,
Yayılmış üstüne birçok kâğıt ki, oynayanın,
Elinde yağlı meşin zanneder görünce adam.
Ya tavlanın kiri, kabil değildir, anlatamam.
Harîta-vâri açılmış en orta yerde dama;
Beyaz mı taşları, yâhud siyah mı, hiç sorma!
Hutûtü: Gayr-i muayyen hudûdu memleketin:
Nazarda haylice idman gerek ki fark etsin!
Deliklerindeki pislik lebâleb olsa, yine,
Bakınca bunlara gâyet temiz kalır domine.” (Ersoy, 2021, s. 191).*

Şair burada da kahvede oynanan oyunları ve ortamın kirini, pisliğini eleştirmiştir. Mehmet Akif Ersoy, kahvehanedeki konuşmaları kullanılan üslubu yansıtır şiirine ve böylelikle kahvehanelerde geçen beyhude sohbetlerin anlamsızlığını bu diyaloglar vasıtasıyla ortaya koymaktadır.

*“Delikli çekmece var ha! Demirbaş eşyadan;
Yanında bir de kulaksız tekir... Unutma aman!
— Asıldı bey koza!
— Besbelli, bak sırttı aval;
— Bacak elinde mi?*

— Kır, Hamdi sen de dağlıyı al.
— Ulan! Kapakta imiş dağlı... Hay köpoğlu köpek!
— Köpoğlu kendine benzer, uzun kulaklı eşek!
— Sekizli, onlu, ne çektinse ver de oryayı tut.
— Halim, ne uğraşıyorsun bu çıkmaz işte: Kaput!
— Cihar-ü yek mi o taş?
— Hiç sıkılma öldü dü-şes!
— Elimde yok mu diyor? Çek babam!
— Aman şes-beş!
— Hemen de buldu be? Gelsin hesaplayıp durma!
— Bi parti yendi ya akşam, dikiz gelin kuruma!
— Dü-beşle bağlıyorum.
— Yağma yok!
— Elindeki ne?
— Se-yek.
— Aman durun öyleyse: Penc ü yek domine!
— Mızıkçı dendi mi, sensin diyor, bakın ağalar:
Kırık mı söyleyin Allah için şu cânım zar?
— Kırık!
— Değil!
— Alimallah kırık!
— Değil billâh!
— Yeminsiz oynayamazlar ki, ah çocuklar ah!
— Karışmasan işin olmaz değil mi? Sen de bunak!
Gelirsem öğretirim şimdi...
— Ay şu pampine bak!
Gelip de öğretecekmiş... Mezarıcı Mahmud'a git!
Bir üflesen gidecek ha... Tirit mi sâde tirit!" (Ersoy, 2021, s. 191-192).

Buraya dizelerde şair, daha ağır ifadeler kullanarak içinde bulunulan zamanın gençlerini eleştirmektedir. Mehmet Akif, saygıdan ve hayâdan yoksun olan bu nesin eline kalırsa sonumuz iyi olmayacağını ifade etmektedir.

“— Zemâne piçleri! Gördün ya hepsi besmelesiz...
Ne saygı var, ne hayâ var. Eğer bizim işimiz,
Bu kaltabanlara kalmışsa vay benim başıma!
— Herif belâya sokarsın dırıldanıp durma!
— Mezarıcı Mahmud'a git ha? Bakın it oğluna bir!
Küfürbaz, alçak, edepsiz... Bu söylenir mi Bekir?
— Yolunca terbiye verdin ya âferin Hasan Ağ.
— Bıraksalar beni, çoktan marizlemişim ya!
— Mezarıcı Mahmud'a ha? Vay babassının canına!
Bunun yaşında iken biz büyüklerin yanına,
Okur da öyle girer, hem ayakta beklerdik;
Otur, demezseler elpençe sâde dinlerdik;" (Ersoy, 2021, s. 192).

Burada da yine sosyal bir meseleye parmak basılır ve büyüklerle küçükler arasındaki ilişkinin nasıl olduğunu anlatılır. Kahvehanelerde oyun oynandığında bu ilişkinin

ortadan kalktığını ve küfürleşmenin yaşa, zemine bakmadan sürdüğü görülmektedir. Devamında gençlerin artık hayâdan, edepten ve büyüklerine saygıdan uzaklaştığını anlatılmaktadır. Akif şiirde son olarak kahvenin tavanı arasındaki pervazdan toprak yuvalarından kahveyi seyreden iki kırlangıcın kahve ahalisine sözleriyle şiiri noktalamaktadır. Dişi ve erkek birlikte çalışan yavruları olan kırlangıç ailesi kahvede zaman öldüren, birçok değerden uzaklaşan bu kalabalığa “*sizin bir yuvanız yok mu?*” diye hayretler içinde seslenmektedir.

Şiirin Değerlendirilmesi ve Çözüm Önerisi:

Mehmet Akif Ersoy, “*Mahalle Kahvesi*” adlı şiirinde dönemin ağır şartları içerisinde halkın vatan için endişe duyarak çaba sarf etmesi gerekirken; kahvehanelerde öldürülen zamanlardan, bozulan, kaybedilen ahlaki değerlerden üzüntü duymaktadır. Şair, bu mekânı sembolik olarak kullanarak toplumsal ve kültürel eleştirilerde bulunmaktadır. Mahalle kahvesi, birçok sembol ve metaforlarla anlatılır. Dilencilerin, haramilerin, çürümüşlüğü, eğitimsizliğin, kültürel erozyonun ve toplumsal değerlerin kaybının simgesi olarak kullanılır. Aynı zamanda, geçmişteki şanlı ve kahraman nesillerin değerlerinin unutulduğu, kültürel mirasın ihmal edildiği bir zaman dilimine işaret edilmektedir.

Kahvehanelerde boşa geçirilen zamanı ecdada ihanet olarak görmekte, oldukça pis ve ruhu kirleten bu mekânların derhal kapatılması gerektiği vurgusunu yapılmaktadır. Şair, bu şekilde sürüp giden şuursuzca gidişin ülkenin geleceği için tehdit oluşturduğu kanısındadır.

“*Mahalle Kahvesi hala niçin kapanmamalı?*” sözleri ile Akif fikrini beyan ederek, çözüme dair derhal yapılması gereken hamlenin mesajını vermektedir. Akif’in öngördüğü çözüm; “katil” olarak nitelendirdiği kahvehanelerin derhal kapatılıp milli birlik ve şuurun tekrar kazanılması gerektiği yönündedir. Ayrıca kahvede ziyan edilen vakti, kişinin sahip olduğu ailesi ile geçirmesinin çok daha yararlı olacağını sözlerine eklemektedir.

Şair, mahalle kahvesinin çevresindeki manzarayı ve insanları detaylı bir şekilde betimlerken, aslında toplumdaki çürümüşlüğü ve kaybolan değerleri anlatmaktadır. Ancak, bu eleştirileri yaparken umutsuzluğa kapılmamakta, çözüm önerileri sunmakta ve toplumun yeniden ayağa kalkması için umutlu bir bakış açısı sergilemektedir.

Şiirde, Mehmet Akif Ersoy, toplumsal eleştiri yaparken; dini, ahlaki ve milli değerlere sıkı sıkıya bağlılığını da göstermektedir. Mahalle kahvesinin çürümüşlüğüne rağmen, şairin umut dolu bakış açısı ve toplumu yeniden diriltme çabası, onun milli ve manevi değerlere olan inancını yansıtmaktadır.

4.6. “Asım”dan Toplumsal Sorunlara Bakış ve Çözüme Dair Verilen Mesajlar

Mehmet Akif Ersoy’un oğlu Emin Akif’in anlattığına göre; Safahat’ı oluşturan yedi kitabın, altıncısı olan “Asım”ın yeri Akif’te bambaşkadır. Asım tüm kitaplar içerisinde en çok emek ve kıymet verdiği kitap olma özelliğine sahiptir. Kitabın yazımına Yunan Harbi esnasında başlamakta ve Ankara’da (Taceddin Mahallesi’nde) tamamlamaktadır. Tüm yazdıkları için derin bir tevazu gösterse de “Asım” adlı eserinin bir şaheser olduğunu öncelikle kendisi kabul etmektedir. Hepsi birer sanat eseri olan manzumeleri adına gururlanmaktadır (Günaydın, 2010, s. 44-45).

Mehmet Akif’in 1924’te yayımlanan -2292 mısradan oluşan- “Asım” adlı tek parçalık manzum eserinde Akif, Asım’ı (Babasının öğrencilerinden Köse İmam’ın oğlu) tüm yönleriyle Türk gençliğine örnek teşkil eden vasıflara sahip olarak görmektedir. Asım ve onun gibi olabilecek gençlerin hem memleketin kurtuluşuna hem de ilerlemesinde umut olarak görmektedir. Bu anlamda Asım’ı örnek, istenilen özelliklere sahip bir Türk genci olarak nitelendirmektedir:

*“Görmedim ben bu kadar dört başı ma’mûr insan,
Ne büyük hilkat o Âsım, ne muazzam heykel!
Onu bir şi’r-i hamâset gibi, ilham-ı ezel,
Sana sunduysa, açıp ruhunu teşrîhe çalış...
Yalnız göğsünün eb’âdını mı sandın yüksek?
İn de a’mâkına bak, ne derinmiş o yürek!
Dalgalandıkça içinden taşan îman denizi,
Dökülen hisleri gör: İncilerin en temizi.
Gövde yalçın kayadan âbide, lâkayd-i ecel;
Sanki hiç duygusu yok... Bir de fakat rûhuna gel;
O ne ifrât ile rikkat! Hani etsen ta’mîk,
Bir kadın rûhu değildir o kadar belki rakîk.
“Hem gazâ, hem de şehâdet, ne saâdet bu!” derim;
Ciğerim yansa da, söndürmek için cehd ederim.
Sonra irfânı için söyleyecek söz bulamam;
Oğlanın bildiği öğrendiği her şey sağlam.” (Ersoy, 2021, s. 561).*

Akif, bu dizelerle Asım’ın ne denli üstün niteliklere sahip örnek bir şahsiyet olduğundan söz etmektedir. Asım, büyük bir kahraman, vatansever ve örnek bir gençtir. Aslında

Akif'in Asım olarak nitelendirdiği tek bir kişi değil savaşta şehit düşen 250 bin askerin hepsi onun için Asım'dır.

Mehmet Akif Ersoy, "Asım" adlı eserini, milli bir temayla işlemektedir. Tarihi belge niteliğindeki eser, çoğunlukla; özgürlük, bağımsızlık ve vatan sevgisi gibi konular çerçevesinde kaleme alınmış bir manzumedir. "Asım", Türk milletinin tarihindeki kahramanlık ve direniş ruhuna vurgular yapmaktadır. Eserde Akif, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu zorlu dönemde milli mücadele ruhunu canlandırmayı amaçlamaktadır.

Eserin kahramanı olan Asım'ın özgürlük için verdiği olağanüstü mücadele destansı bir dille anlatılmaktadır. Asım, vatanını savunmak için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan bir karakter olarak tasvir edilmektedir. Eserde vatanseverlik, cesaret ve inanç gibi değerlere vurgu yapılırken milletin birlik ve beraberlik içinde olmasının önemine işaret edilmektedir. Eser, tarihi bir anlatı olmanın ötesine geçerek, milli kimlik oluşturma amacı taşımakta; milletin birlik içinde olmasının gerekliliği her satırda dile getirilirken bu birlikteliğin de güçlü bir direniş ruhuyla desteklenmesi gerektiğine dair önerilerde bulunmaktadır. *Asım*, bu yönüyle edebiyatımızda milli duyguları güçlendirmeye yönelik mesajlar, öneriler içeren eserler arasında önemli bir yerde bulunmaktadır.

Mehmet Akif Ersoy "Asım"da, milli birlik ve beraberliğin sağlanması hususunda, milletin bir arada, sahip olunan ortak değerler etrafında kenetlenerek güçlü ve daim olabileceği yönünde fikrini beyan etmektedir. Akif, içinde bulunulan zorlu dönemde çözümün ancak bu birliktelik sayesinde mümkün olabileceğini anlatmaktadır. Bir milletin varoluş nedenini ve ortak kimliğini oluşturan esas duygunun vatan sevgisi olduğunu vurgulayan şair; milli birliğin, vatan sevgisiyle güçlendirilmesi gerektiğiyle ilgili önerilerde bulunmaktadır.

Mehmet Akif Ersoy'un ahlaki değerlere verdiği önem herkes tarafından bilinmektedir. Şair "Asım"da; dürüstlük, adalet, erdem ve insani değerlerin üzerinde hassasiyetle durmaktadır. Buradaki amaç, çözüme temel olabilecek unsurlardan olan "toplumun genel ahlaki yapısını güçlendirmenin" düzeni tesis etmekte, öncelikli adımlardan oluşundan kaynaklanmaktadır.

Mehmet Akif Ersoy "*Asım*"la, Türk milletine, milli ve manevi değerlerin kıymetini hatırlatır; gençliğe rehberlik eden bir karakter olan, Asım metaforu üzerinden çeşitli önemli mesajlar iletmektedir:

- **İnanç ve Cesaretin Önemi:** Şiir, Asım'ı sarsılmaz bir inanç ve kahramanca cesaretle donanmış bir genç olarak tasvir etmektedir. Onun içindeki derin inanç ve cesaret, hayatının her anında belirginleşmektedir. Bu, gençlere yaşamlarında karşılaştıkları zorlukları aşabilmek için içsel bir güç kaynağı olarak inançlarını ve cesaretlerini korumaları gerektiğini öğütlemekte ve vurgulamaktadır.
- **Millet Sevgisi ve Fedakârlık Ruhu:** Asım'ın gazâ ve şehâdet yolunda ilerlerken gösterdiği fedakârlık ve millet sevgisi, şiirin temel taşları niteliğindedir. Gençlerin vatanlarına olan derin sevgilerini ve milletleri uğruna her türlü fedakârlığı yapmaya hazır olmalarının önemini vurgulanır. Asım'ın sahip olduğu bu ruh, gençlere milli bir bilinçle hareket etmeleri ve toplumlarına hizmet etmeye odaklanmaları gerektiğini hatırlatmaktadır.
- **Örnek Olmanın Gücü:** Şiir, Asım'ı örnek alınası bir Türk genci olarak sunmaktadır. Onun karakteri, erdemi ve duruşu, gençlerin kendilerini nasıl yetiştirmeleri gerektiği konusunda birer ilham kaynağı vasfındadır. Asım'ın örnekliği, gençlerin toplumlarına ve milletlerine değer katan bireyler olmaları için ilham vermeyi amaçlamaktadır.
- **Bilgi ve İrfanın İşıltısı:** Asım'ın bilgiye ve irfana verdiği önem, şiirde öne çıkan bir tema olarak karşımıza çıkmaktadır. Gençlerin bilgiye açık olmaları ve sürekli olarak öğrenmeye gayret etmeleri gerektiği vurgulanır.
- **Sözlerin ve Davranışların Etkisi:** Asım'ın sözlerinin ve tutumunun gücü, şiirin atmosferini şekillendirmektedir. Onun etkileyici ifadeleri ve duruşu, gençlere sözlerinin ve davranışlarının toplumu nasıl etkileyebileceğini göstermektedir. Bu da gençlere, sözlerinin ve eylemlerinin toplumu dönüştürme gücüne sahip olduğu bilinciyle hareket etmeleri gerektiğini hatırlatmaktadır. Gençlere, sözlerini ve eylemlerini dikkatlice seçmeleri gerektiği bilinciyle hareket etmeleri gerektiği mesajını verilmektedir.

Mehmet Akif Ersoy'un "Asım" adlı şiiri, gençlere milli ve manevi değerlerin önemini, örnek bir karakter üzerinden aktararak, onları toplumlarına ve milletlerine hizmet etmeye teşvik etmektedir.

4.7. Eğitimin ilimin Önemi Üzerine Akif'in Önerileri

Eserde dikkat çeken bir diğer sosyal-toplumsal mesele ise eğitim ve kültürdür. Akif, eğitim yoluyla aydınlanmış, ufku açılmış bireylerin; toplumun refahı ve ilerleyişi için

büyük önem taşıdığını şiddetle vurgulamaktadır. Kültürün ve bilimin, bir milletin ilerleyişinde ve sorunların çözümünde önemli bir rol oynadığını anlatmaktadır. Akif bundan dolayı eğitimin, kültürün yaygınlaştırılmasının toplumsal kalkınmanın ve ilerleyişin anahtarı olarak görmekte ve sözlerine eklemektedir.

*“Sâde Garb’ın yalnız ilmine dönsün yüzünüz.
O çocuklarla beraber, gece gündüz didinin;
Giden üç yüz senelik ilmi sık elden edinin.
Fen diyârında sızan nâ-mütenâhî pınarı,
Hem için, hem getirin yurda o nâfi’ suları.”* (Ersoy, 2021, s. 577-578).

Mehmet Akif Ersoy dizelerinde, Batının bilim ve tekniğinin alınmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Batıda bilim ve teknoloji alanında ortaya koyduğu gelişmelerin takip edilmesinin gerekliliğinden bahsetmektedir. Bu konulara yabancı kalmadan Asım’ın önderliğinde Türk gençliğinin Batıya giderek bilimsel ve teknik konuları öğrenmelerini istemektedir (Çetin, 2012, s. 23).

Mehmet Akif Ersoy “Asım”da, bir taraftan geçmişin öğretilerini unutmadan milletin köklerine dönmesini, sahip çıkmasını savunurken diğer taraftan geleceğe umutla bakıp yeniliklerin takipçisi olmaya teşvik etmektedir. Akif, eserinde Türk milletinin karşılaştığı sorunlara, milli bir bilinçle, ahlaki değerlere bağlılıkla ve eğitimle yaklaşmanın önemine vurgu yaparak çözüm önerilerini geniş bir perspektifte sunmaktadır. Asım, sadece bir şairin kaleminden çıkan kelimeler değil, aynı zamanda bir toplumun ruhunu ve ideallerini yansıtan bir ayna gibidir.

Akif, bu önerisini “Süleymaniye Kürsüsünde” isimli bölümde şu sözlerle dile getirmektedir:

*“Alınız ilmini Garb’ın, alınız san’atını;
Veriniz hem de mesaînine son sür’atini.
Çünkü kâbil değil artık yaşamak bunlarsız;
Çünkü milliyeti yok san’atın, ilmin; yalnız,
İyi hatırdan tutun ettiğim ihtarı demin;
Bütün edvâr-ı terakkîyi yarıp geçmek için,
Kendi “mahîyyet-i rûhiyye”niz olsun kılavuz.
Çünkü beyhûdedir ümmîd-i selâmet onsuz”* (Ersoy, 2021, s. 280).

Mehmet Akif Ersoy, dizelerinde eğitimin önemine vurgu yaparken çözüm önerilerini de -önemli ayrıntılara dikkat çekerek- sıralamaktadır:

- **Batı'nın Bilgi ve Sanatını Alma:** Şair, toplumun Batı'nın bilgi ve sanatını alması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Modern bilim ve teknolojinin yanı sıra

Batı'nın sanatsal ve kültürel mirasından da yararlanmanın gerekliliğini ifade etmektedir.

- **Çalışma ve Çaba Harcamak:** Şair, eğitimin sadece bilgiyi almakla sınırlı olmadığını, aynı zamanda bunları uygulamak ve geliştirmek için çalışma ve çaba harcamanın da gerekliliğini vurgulamaktadır. Sadece bilgiye değil, aynı zamanda pratik becerilere ve yeteneklere de önem verilmesi gerektiğini ifade etmektedir.
- **Milli Kimlikle Bütünleştirme:** Eğitim sürecinde, Batı'nın bilgi ve sanatını alırken, bu unsurların milli kimlik ve değerlerle bütünleştirilmesi gerektiğini belirtmekte; toplumun kendi kültürel mirasını koruması ve geliştirmesi gerektiğinin de mesajını vermektedir.
- **Manevi Gelişimi Desteklemek:** Şair, eğitimin sadece teknik ve dışsal gelişimle sınırlı olmadığını, aynı zamanda bireyin içsel ruhsal gelişimini de desteklemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu, eğitimin sadece zihinsel değil, aynı zamanda manevi ve duygusal yönden de bireyi güçlendirmesi gerektiğini de ifadelerine eklemektedir.

Tüm bu çözüm önerileri ile eğitimin toplumsal ve bireysel gelişimdeki rolüne ve önemine vurgu yapılmaktadır. Mehmet Akif Ersoy'un dizelerinde eğitimle ilgili sunduğu çözüm önerileri, sadece bilgi aktarımını değil, aynı zamanda bireyin içsel ve kültürel gelişimini de kapsayan kapsamlı bir yaklaşımı yansıtmaktadır.

*“Ulûm-ı hâzıradan beklenen menâfi’idir.
Demek, birincisi ilmin: Hayâta nâfi’idir.
O halde bizdekiler sadra hiç değil şâfi.
Fünûn-ı müsbededen istifâdemiz menfi;”* (Ersoy, 2021, s. 456).

Mehmet Akif Ersoy, eğitime büyük önem atfetmekte ve bu bağlamda ilim kavramı da önemli bir yer tutmaktadır. Ona göre, çağında Batı'nın ilmi açıdan daha ileride olduğunu fark eden şair; dizelerinde, bu duruma imrendiğini ifade etmektedir. Bunun temel nedeni olarak da geçmişte ilimde Batı'dan önde olan Müslümanların, şairin yaşadığı dönemde geri kalmış olmalarını göstermektedir (Yürek, 2011, s. 123).

Şair, ilk dizede *“Ulûm-ı hâzıradan beklenen menâfi’idir”* ifadesiyle, çağın bilim ve teknolojiye olan ihtiyacını vurgulamaktadır. *“Ulûm-ı hâzıra”* ifadesi, günümüz bilim ve teknolojisini ifade ederken, *“menâfi’idir”* ise bu bilim ve teknolojinin insanlığa

sağladığı faydaları belirtmektedir. Şair burada, çağın gereksinimlerine uygun bilim ve teknolojinin toplum için ne denli önemli olduğunu dile getirmektedir.

İkinci dizede, “*Demek, birincisi ilmin: Hayâta nâfi’idir*” ifadesiyle, bilginin yaşama olan katkısını vurgulanır. “İlmin hayata yararlı olması” düşüncesi, bilginin sadece teorik bir olgu olmadığını, aksine insan hayatını iyileştirmek için bir araç olduğu ifade edilir. Akif, bilginin salt birer bilgi yığını olmadığını, aksine insanlığın yaşam kalitesini artırmak için kullanılması gerektiğini belirtmektedir.

Üçüncü dizede, “*O halde bizdekiler sadra hiç değil şâfi*” ifadesiyle, toplumun bilgi birikimindeki eksikliği vurgulanır. “Sadra hiç değil şâfi” ifadesiyle, bilginin toplumda yeterince derinlemesine anlaşılmadığına, eksik veya yüzeysel olduğuna işaret edilir.

Son olarak, “*Fünûn-ı müsbeteden istifâdemiz menfi*” ifadesiyle, pozitif bilimlerden elde edilen faydanın olumsuz, yetersiz olduğuna işaret edilir. “Fünûn-ı müsbete” pozitif bilimleri ifade ederken, “istifâdemiz menfi” ifadesi fayda sağlayamadığımızdan bahsederek üzüntüsünü dile getirmektedir. Geçmişte İslam medeniyeti, matematik, astronomi, tıp, felsefe gibi birçok alanda önemli katkılarda bulunmuş ve dünya medeniyetine büyük bir miraslar bırakılmıştır. Ancak şairin belirttiği dönemde hatta günümüzde de bu ilerlemenin göreceli olarak geride kaldığı gözlenmektedir.

Akif’in bu dizelerle sunduğu fikirler, çağın bilgi ve teknolojiye olan ihtiyacını vurgularken, bilginin doğru anlaşılması, derinlemesine öğrenilmesi ve toplumun faydası için kullanılması gerekliliğine göndermeler yapmaktadır. Şairin eğitime ve ilme verdiği önem, çağının bilimsel gelişmelere duyduğu hayranlık ve Müslüman dünyasının bilimdeki gerilemesi üzerine yaptığı değerlendirmeler, geniş çapta düşünülmesi gereken konular olarak sunulmaktadır. Eğitim ve ilim, insanlığın ilerlemesi için temel taşlardır ve bu değerlerin yaygınlaştırılması, toplumların kalkınması ve refahının artması için önem teşkil etmektedir. Akif topluma bu bağlamda ilimdeki gerilemenin nedenleri üzerine düşünmek; çözüm yolları aramak, gelecek için umut verici adımlar atılmasını sağlamak amacıyla çağrıda bulunmaktadır.

Akif, Safahat’ında ilmin ve eğitimin önemine vurgu yapan pek çok satır yer almaktadır. İlmî gelişmeleri yakalamaya çalışırken Müslümanları, Müslümanlıktan çıkaracak tehlikelerden uzaklaştırmaya dikkat etmek konusunda da uyarmayı ihmal etmemektedir. Mehmet Âkif bu bağlamda Japonlar’ı örnek verir. Japonların Batı’dan sadece ilim aldıklarını; manevi, ahlâkî değerlerini koruduklarını söylemektedir. Böylece Batının

bütünüyle taklit edilmemesi, ilmî tarafından yararlanılması gerektiği somut bir örnekle ortaya konmaktadır. Mehmet Âkif bu bağlamda Japon toplumunu örnek vermektedir. Japonlar, Batı'dan sadece bilgi ve teknoloji alarak kendi manevi ve ahlaki değerlerini korumuşlardır. Bu şekilde, Batı'nın tamamen taklit edilmemesi gerektiği, ancak bilimsel ve teknolojik ilerlemelerinden faydalanılması gerektiği, kendi kültürel ve dini değerlerin korunmasının önemli olduğu somut bir örnekle açıklanır. Japonlar aracılığıyla şair, kendi değerlerimizi kaybetmeden ileri medeniyet seviyesini çıkabiliriz düşüncesini ortaya koymaktadır (Yürek, 2011, s. 124-125).

Mehmet Akif Ersoy, “Süleymaniye Kürsüsünde Abdürreşid İbrahim Efendi (o dönem İslamı yaymak için diyar diyar gezen seyyah...) nin dilinden, Japonlar’a duyduğu hayranlıktan bahsetmektedir:

*“Sorunuz, şimdi Japonlar da nasıl millettir?
Onu tasvîre zafer-yâb olamam, hayrettir!
Şu kadar söyleyeyim: Dîn-i mübînin orada,
Rûh-ı feyyâzı yayılmış, yalnız şekli Buda.
Siz gidin, safvet-i İslâm'ı Japonlarda görün!
O küçük boylu, büyük milletin efrâdı bugün,
Müslümanlık'taki erkânı sıyânette ferîd;
Müslüman denmek için eksiği ancak tevhîd.
Doğruluk, ahde vefâ, va'de sadâkat, şefkat;
(...)
Daha bunlar gibi çok nâdire gördüm orada...
Âdemin en temiz ahfâdına mâlik bir ada.
Medenîyyet girebilmiş yalnız fenniyle...
O da sâhiplerinin lâhik olan izniyle.”* (Ersoy, 2021, s. 258-259).

Mehmet Akif Ersoy bu dizeler, Japon halkını ve onların İslamiyet'e olan yakınlığını hayranlıkla tasvir etmektedir. Şair, Japonları övmekte ve onların İslamiyet'in temel değerlerini benimseyen bir topluluk olduğunu vurgulamaktadır. Japonların İslamiyet'in öğretilerine uygun bir şekilde yaşadıkları ve bu öğretileri benimsedikleri yönündedir. Şiirde, Japonların doğruluk, sözünde durma ve sadakat gibi İslâmî değerlere sahip oldukları belirtilmektedir. Ayrıca, Japonların medeniyetlerini sadece bilim ve teknoloji ile değil, aynı zamanda ahlaki ve insani değerlerle de zenginleştirdikleri ifade edilmektedir.

Şair, Japonların İslamiyet'in temel prensiplerini benimsemelerini ve yaşamlarında bunları uygulamalarını övmekte ve bu durumu İslamiyet'in evrenselliğinin bir kanıtı olarak da sunmaktadır. Ayrıca verdiği örnekle farklı milletlerin ilmi değerlerinden faydalanılmasının gerektiği; bu durumun sağlanmasında hoş görmediğimiz, özümüzden

koparacak uygulamaları alıyor, onaylıyor olmadığımızın altını çizmektedir. Aydın bir şair, fikir adamı olan Mehmet Akif Ersoy, geri kalmışlığın ve medeniyeti takip etmekteki eksiğin, yanlış zihniyetler ve cehaletten kaynaklandığının bilincindedir ve farkındalık yaratabilmek arzusundadır.

4.8. “Çanakkale Şehitleri” Şiirinde Toplumsal Meseleler

“Asım” adlı bölümün içerisinde yer alan en derin kısım da “Çanakkale Şehitlerine” seslenildiği kısımdır ki burada yaşanan tüm zorluklar acılar bir film şeridi gibi şairin kaleminden gözler önüne serilmektedir. Her satırda Türk askerinin destansı mücadelesinde; akan kanlar, çekilmiş çileler ve gözlerden akıtılan yaşların bir karşılığının olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Mehmet Akif Ersoy o dönemde (Çanakkale Savaşı’nın başladığı...) Harbiye Nezaretine bağlı Teşkilât-ı Mahsûsa’nın (Enver Paşa’ya Bağlı İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin gizli teşkilatı) verdiği görev ile Berlin’de bulunmaktadır. Sonrasında yine aynı görev icabı Arabistan’a geçmektedir. Vatanından görevi sebebiyle uzak olan Akif, tüm gelişmeleri takiptedir ve “Asım” adlı kitabına derin duygu ve düşüncelerini nakşetmektedir (Çelik, 2003, s. 88).

*"Şu Boğaz harbi nedir? Var mı ki dünyâda eşi?
En kesif orduların yükleniyor dördü beşi."* (Ersoy, 2021, s. 555).

Küçük bir kara parçası üzerinde yoğun ciddi bir katılımı gerçekleştiren savaşın dünyada eşine zor rastlanır bir nitelikte bulunduğu dikkat çekip vurgu yapmaktadır. Düşman ittifakının Türk askeri karşısındaki ezici çokluğunu utanç verici bir beraberlik, birliktelik sözleriyle desteklemekte; medeniyeti ile bilinen Avrupalıların asıl yüzünün vahşet olduğunu sözlerine eklemektedir. Bu konuda da gaflet içinde olanların uyanması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Avrupalıların İslam’ı ve Osmanlıyı ortadan kaldırmak amacıyla yaptıkları kirli anlaşma; Batının medeniyet maskesiyle gizlemeye çalıştığı yüzü, savaşın ve kinin şiddetiyle tüm çıplaklığıyla gözler önüne serilmektedir. Akif, olanı biteni eşsiz anlatımıyla okurun zihninde ve gözleri önünde canlandırmaktadır:

*"Ölüm indirmedi gökleri, ölü püskürmedi yer;
O ne müdhiş tipidir: Savrulur enkaaz-ı beşer..."* (Ersoy, 2021, s. 556).

Dizelerde, dehşet verici savaş esnasında yerden, gökten ölümlerin savrulduğu bir manzara tasvir edilmektedir. Şair, ölümün dehşetini ve insanların enkazını savuran bir fırtına gibi etkisini anlatırken; Çanakkale Savaşı'nda yaşanan acıları ve ölümleri dile getirmektedir. Şiir, bu savaşta şehit düşenlerin kahramanlığını ve fedakârlığını vurgularken, aynı zamanda insanlığın karanlık yönlerine ve savaşın dehşetine de dikkat çekmektedir.

*“Asım’ın nesli... diyordum ya... nesilmiş gerçek:
İşte Çiğnetmedi namusunu, çiğnetmeyecek.”* (Ersoy, 2021, s. 557).

Şairimiz burada, şiire asıl konu olan Asım’a dönüş yapmaktadır; iki bölüm arasındaki o muhteşem ve anlamlı bağlantıyı kurmaktadır. Bu vesileyle Asım’ın neslinin önemine bir kez daha zihinlere ve yüreklere kazınacak bir vurgu yapmaktadır.

*“Vurulup tertemiz alından, uzanmış yatıyor,
Bir hilâl uğruna, yâ Rab, ne güneşler batıyor!”* (Ersoy, 2021, s. 557).

Akif’in hayalini kurduğu adını “Asım” koyduğu bu tertemiz genç fidanlar bayrak ve vatan uğruna tek tek toprağa düşmekte; Akif onların yitip gidişini -dünyanın ısıtan ve aydınlatan- güneşin batışına benzetmektedir.

“Bir hilâl uğruna, yâ Rab, ne güneşler batıyor!” dizesi, Türk milletinin bağımsızlık ve özgürlük mücadelesindeki kararlılığını, fedakârlığını ve inancını vurgulamaktadır. “Hilal” sembolü, Türk milletinin birlik ve bütünlüğünü, milli değerlerini ve vatanseverliğini temsil etmektedir. Bu sembol, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin ve daha sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin de sembolü olma vasfını taşımaktadır. Şair, bu sembolü kullanarak Türk milletinin bağımsızlık ve özgürlük mücadelesine olan sadakatini ve fedakârlığını anlatmaktadır.

“Dua ve niyaz” anlamına gelen “Yâ Rab” ifadesi ise şairin bu mücadeledeki inancını ve Allah'a olan güvenini ifade etmektedir. Bu dize, Türk milletinin vatanı ve bayrağı uğruna gösterdiği fedakârlıkların büyüklüğünü vurgularken aynı zamanda şairin manevi derinliğini de ortaya koymaktadır. Bu dize, milli mücadeleye olan bağlılığı, inancı ve kararlılığı güçlü bir şekilde ifade etmektedir.

Şiirin devamında Asım’ın nesline olan inancın boşa çıkmayışı, iman gücünün ve milli duyguların sağlamlığı ile Batının salt çoğunluğu karşısında kazanılan zafer büyüklüğü gururla anlatılmaktadır. Aziz şehitlerimiz minnet ve övgülerle şiir vasıtasıyla ölümsüzleştirilmektedir.

Mehmetçiğe hitapta bulunulan son bölümde, tarih sahnesindeki bu kahramanlık örneği zafer dolayısıyla Mehmetçik yüceltilmektedir. Akif, kazanılan bu zaferi “son ehl-i salibin savleti” (son haç ehli/Hıristiyan) ifadesi ile nitelemektedir. Mehmetçik bu göğsündeki iman ve atalarından gelen asil kanla medeniyet maskesi ile gizlenmiş vahşi haçlı ruhuna büyük bir darbe vurmaktadır. Milletin gönlünde, zihninde unutulmaz bir gurur yaşatan Mehmetçik; ahirette de hak ettiği mükâfata kavuşacağı sözlere eklenerek şiir sonlanmaktadır (Emil, 2021, s. 21-24).

Şiir gerçek bir destanı bir kahramanlık hikâyesini anlatmakta, Akif’in kaleminin kuvvetiyle zihinlerde canlı bir şekilde yaşatmaktadır. Şiiri her okuduğumuzda çekilen sıkıntılar, acılar, kaybedilen binlerce can içimizi yakarken; kazanılan zafer, hilal uğruna verilen mücadele üzerinde yaşanan vatanın hangi şartlarda kazanıldığını zihnimize mühürlemektedir.

Azerbaycanlı büyük şair merhum Bahtiyar Vahapzade, Türkiye’de yayımlanmakta olan bir dergi ile yaptığı röportajda; Akif’in “*Safahat*”ı olmasa, sadece “*Çanakkale Şehitlerine*” şiirini yazmış olsa dahi büyük şair olma şerefine sahip olabileceğini ifade etmektedir. Şehidi daha iyi tasvir edebilecek bu denli güçlü bir kalemin dünya üzerinde benzerinin bulunmadığını söylemektedir (Gündoğdu, 2009, s. 1409).

Akif’in şiirde verdiği mesajlara bakılacak olursa “*Asımın nesli*” olarak nitelendirdiği gençlik onun gönlündeki ideal yeni nesiller, gençler olduğu görülmektedir. Gençlik hızla bozulmaya, değerlerini yitirmeye, tembellik içinde yaşama yoluna girmektedir. Çanakkale’de gözünü kırpmadan vatani bayrağı için canını ortaya koyan genç nesli arzulamaktadır. Akif, medeniyetin öncüsü olarak bilinen Batı’nın her zaman tetikte bekleyen bir tehdit oluşunu hatırlatmakta, bu konuda uyanık olup oyuna gelmememiz gerektiği önerisinde bulunmaktadır. Gerektiğinde birlik, beraberlik ve iman ruhuyla tek yumruk olup dünyaya kafa tutabilecek güçte olmamızın büyük önem taşıdığını vurgulamaktadır.

Akif’in sözleri her şiirinde olduğu gibi burada da birer tarihi belge; geçmiş ve gelecek arasında, güncelliğini yitirmeyecek sağlam bir köprü niteliğinde karşımıza çıkmaktadır. Asım baştan başa toplumu özellikle “gençliği” içinde bulunduğu gafletten, uyuşukluk ve kaybedilmiş mücadele ruhundan kurtarmak; kaybedilen duyguları harekete geçirmek, derin uykudan uyandırmak amacıyla kaleme alınmıştır.

Geçmişe dair değerlere sahip çıkarken, gelecekle olan bağı da her zaman sağlam tutarak; yeniliğin, yenilenmenin de takipçisi olmanın önemi Asım'da vurgulanan mesajlar arasındadır. Bunu yaparken de her zaman uyanık olunması, Batının medeniyet adı altında yaşattığı vahşet ve ihanetleri bir an olsun hafızamızdan çıkarmadan yolumuza devam etmemizin gerekliliğine işaret edilmektedir.

4.9. Müslümanlarda Ümitsizlik Sorunu ve Akif'in Sorunun Çözümüne Dair Önerileri

*“Doğduk, Yaşamak yok size! derlerdi beşikten;
Dünyâyı mezarlık bilerek indik eşikten!
Telkîn-i hayât etmedi aslâ bize bir ses;
Yurdun ezeli yasçısı baykuş gibi herkes,
Yesin bulanık rûhunu zerk etmeye baktı;
Melun aşî bir nesli uyuşturdu, bıraktı!
Devlet batacak! çılgılığı beyinde öter de,
Millette bekâ hissi ezilmez mi ki? Nerde!
Devlet batacak! İşte bu öldürdü şebâbı;
Git yokla da bak var mı kımıldanmaya tâbî?
Âfâkına yüklense de binlerce mehâlik,
Batmazdı, hayır batmadı, hem batmıyacaktır;
Tek sen uluyan yesi gebert, azmi uyandır:
Kâfi ona can vermeye bir nefha-i îman;
Davransın ümidîn; bu ne haybet, bu ne hırmân?
Mâzîdeki hicranları susturmaya başla;
Evlâdına sağlam bir emel mâyesi aşıla,
Allah(c.c.) a dayan, saye sarıl, hikmete râm ol...
Yol varsa budur, bilmiyorum başka çıkar yol.” (Ersoy, 2021, s. 601-602).*

Mehmet Akif Ersoy'un “Yeis Yok” adlı şiiri, genellikle toplumsal ve milli bir çöküntüyü, umutsuzluğu ve bu umutsuzluğun nedenlerini ele alırken, aynı zamanda çözüm önerilerini sunar. Şiir, bir çağın, bir toplumun içinde bulunduğu krizi ve bu krize karşı alınacak önlemleri ele alır.

Şiirin ana teması, umutsuzluğa ve çöküşe karşı bir direniş ve çözüm arayışıdır. Akif, toplumun her kesiminde umutsuzluğun hüküm sürdüğünü, insanların adeta bir mezarlık havasında yaşadıklarını ifade eder. Toplumun ruhu, umutsuzluk ve çöküşle sarhoş olmuş gibidir.

Şiirdeki sorunlar, çeşitli alanlarda ortaya çıkmaktadır:

- **Umutsuzluk ve Çöküş:** Şiirdeki ana sorun, toplumun umutsuzluğa kapılması ve çöküş içinde olmasıdır. İnsanlar, geçmişten gelen acılarıyla ve geleceğe dair umutsuzluklarıyla boğuşmaktadır.
- **Devletin Çöküşü:** Şair, devletin çöküşünü ve bunun genç nesiller üzerindeki olumsuz etkilerini vurgular. Devletin batacağına dair yaygın bir inanç vardır ve bu inanç, gençleri umutsuzluğa sürüklemektedir.
- **Toplumsal Uyanışın Eksikliği:** Şiir, toplumsal uyanışın olmamasını ve umutsuzluğa karşı bir tepkinin olmamasını eleştirir. İnsanlar, umutsuzluklarıyla boğuşurken, çözüm bulmak için harekete geçmek yerine çaresizlik içinde kıvrınmaktadırlar.

Mehmet Akif'in çözüm önerileri ise şöyle özetlenebilir:

- **İnanç ve Umut:** Akif, umutsuzluğa karşı inanç ve umutla mücadele etmenin önemini vurgular. İnsanların, içlerindeki umutsuzluğu yenmek için Allah'a dayanmaları ve inançlarını güçlendirmeleri gerektiğini belirtir.
- **Toplumsal Bilinçlenme ve Hareket:** Şair, toplumsal bilinçlenme ve hareketin önemini vurgular. Umutsuzluğa karşı direnç göstermek ve çözüm bulmak için insanların bir araya gelmesi ve harekete geçmesi gerektiğini ifade eder.
- **Geçmişle Yüzleşme ve Geleceğe Bakış:** Akif, geçmişteki acıları unutmak yerine onlarla yüzleşmeyi ve geleceğe dair umutları canlandırmayı önerir. Geçmişteki hatalardan ders çıkararak, geleceğe umutla bakmanın önemini vurgular.

Akif'in "Yeis Yok" adlı şiiri, toplumun içinde bulunduğu umutsuzluk ve çöküş ortamını ele alırken, aynı zamanda umutsuzluğa karşı direnç göstermenin ve çözüm bulmanın yollarını da önerir. Akif, inanç, toplumsal bilinçlenme ve geleceğe dair umutları canlandırma üzerinde durarak, umutsuzluğa karşı mücadele etmenin önemini vurgular.

"Tek sen uyuyan ye'si gebert, azmi uyandır"

...

Allah'a dayan, sa'ye sarıl hikmete râm ol...

Varsa yol budur, bilmiyorum başka çıkar yol." (Ersoy, 2021, s. 602).

Akif'in bu haykırışı yine toplumda kanayan bir yaraya işaret etmektedir. Bu atmosferin dağılıp içine düşülen karanlığın dağılmasının tek çözümü vardır. Kötü yollara

sapmadan, ümidi hep diri tutarak, çalışarak ve Hakk’a dayanarak bu kötü manzaradan kurtulmanın mümkün olacağını; tek çıkar yolun bu olduğunu ifade etmektedir.

Mehmet Akif’in -ayetlerden yola çıkarak yazdığı- üçüncü kitabı “*Hakkın Sesleri*”nde; geleceği karanlık bulup azmi, gayreti unutmamanın ne denli büyük bir yeis olduğuna dair yazdıkları karşımıza çıkmaktadır. Akif, bunun en alçak ölüm şekli olduğunu dile getirmektedir:

*“Âtiyi karanlık görüvermekle apıştın?
Esbâbı elinden atarak ye’s’e yapıştın!”* (Ersoy, 2021, s. 300).

Ayette Allah’ın rahmetinden hiçbir zaman ümit kesilmemesi gerektiği, bunun yalnızca kâfirlerin yapabileceği tarzda bir hareket olacağı vurgulanmaktadır. Akif de bu durumu tevekkül etmek yani elinden geleni yaparak gerisini Allah’a bırakmak ve ondan ümidini asla kesmemek gerektiğini savunmakta ve anlatmaktadır.

Yeis konusu Türk edebiyatında Tanzimat’la gündeme gelmektedir. Akif’i devrin yazar ve şairlerinden ayıran nokta herkes tarafından konuşulan sorunu dert edinip irdelemesidir. Gerek şiirleriyle gerek vaazlarıyla ihtiyaç duyulan bilinci uyandırmaya ve çözüme dair kafa yormaya çaba sarf etmiştir. Akif’e göre en büyük tehlike, içine düşülen bu hastalıktan kurtulma çaresi aranmaması; gayretsiz, azimsiz, hak edilmeden rızık beklentisi içine girilmesi olmuştur (Metin, 2016, s. 1228-1229).

Akif yeisten kurtuluş yani çözümün kişinin kendisinde oluşu üzerinde durmaktadır. Allah yardım edecektir, bu yardımı hak etmek için de Müslümanların yapması gerekenler olacaktır. Kişinin görevi uyuşukluktan, ataletten, ümitsizlikten ve boş oturmaktan vazgeçmek; ümidini, azmini ve Allah’a olan inancını her daim diri tutmaktır.

*“Âtiyi karanlık görerek azmi bırakmak...
Alçak bir ölüm varsa, emînim, budur ancak.
Dünyâda inanmam, hani görsem de gözümle:
Îmânı olan kimse gebermez bu ölümle:
Ey dipdiri meyyit! “İki el bir baş içindir”
Davransana... Eller de senin, baş da senindir!
His yok, hareket yok, acı yok... Leş mi kesildin?
Hayret veriyorsun bana... Sen böyle değildin.
Kurtulmaya azmin, niye bilmem ki, süreksiz?
Kendin mi senin, yoksa ümîdin mi yüreksiz?
Âtiyi karanlık görüvermekle apıştın!
Esbâbı elinden atarak ye’s’e yapıştın!
Karşında ziyâ yoksa, sağından, ya solundan,
Tek bir ışık olsun buluver... Kalma yolundan.
Âlemde ziyâ kalmasa, halk etmelisin, halk!*

*Ey elleri böğründe yatan, şaşkın adam, kalk!
Herkes gibi dünyâda henüz hakk-ı hayâtın
Varken, hani herkes gibi azminde sebâtın?
Ye's öyle bataktır ki: Düşersen boğulursun.
Ümmîde sarıl sımsıkı, seyret ne olursun!
Azmiyle, ümidiyle yaşar hep yaşayanlar;
Me'yûs olanın rûhunu, vicdânını bağlar
Lâ'netleme bir ukde-i hâtır ki: Çözülmez...
En korkulu cânî gibi ye'sin yüzü gülmez!
Mâdâm ki alçaklığı bir, ye's ile şirkin;
Mâdâm ki ondan daha mel'un, daha çirkin
Bir seyyie yoktur sana; ey unsur-i îman,
Nevmîd olarak rahmet-i mev'ûd-i Hudâ'dan,
Hüsrâna rızâ verme... Çalış... Azmi bırakma;
Kendin yanacaksan bile, evlâdını yakma!
Evler tünek olmuş, ötüyor bir sürü baykuş...
Seslerde: "Vatan tehlikeymiş... Batıyormuş!"
Lâkin, hani, milyonları örten şu yığından,
Tek kol da "Yapışsam..." demiyor bir tarafından!
Sâhipsiz olan memleketin batması haktır;
Sen sâhip olursan bu vatan batmayacaktır.
Feryâdı bırak, kendine gel, çünkü zaman dar...
Uğraş ki: Telâfi edecek bunca zarar var.
Feryâd ile kurtulması me'mûl ise haykır!
Yok, yok! Hele azmindeki zincirleri bir kır!
"İş bitti... Sebâtın sonu yoktur!" deme, yılma.
Ey millet-i merhûme, sakın ye'se kapılma." (Ersoy, 2021, s. 300-302).*

Öncelikle, Akif'in dizelerindeki ana tema, umutsuzluğa kapılmamanın ve azimle mücadele etmenin önemi üzerine odaklanır. "*Âtîyi karanlık görerek azmi bırakmak*" ifadesi, geleceği karanlık görmek ve bu nedenle umutsuzluğa kapılmak anlamına gelir. Akif, insanların zorluklar karşısında azimlerini korumaları gerektiğini ve umutlarını yitirmeden mücadele etmeleri gerektiğini dile getirir. Çünkü umut ve azim olmadan insanın hayatta kalması ve başarılı olması mümkün değildir.

"*Ey dipdiri meyyit! İki el bir baş içindir*" satırlarıyla kişiye, çaresizliğin pençesinden kurtararak eyleme geçme çağrısı yapar. Çünkü bu dizeler, insanın içindeki gücü hatırlatır ve yaşamın her anında azminin ve umudunun hayat kaynağı olduğunu öğütlemektedir.

"*Ey elleri böğründe yatan*" ifadesi, bireyin umutsuzluk içinde olduğunu ve hareketsiz bir şekilde durduğunu belirtir. Ellerini göğsüne veya böğrüne gömerek, içine kapanmış, kendi iç dünyasına kapanmış bir kişiyi tasvir eder. Bu kişi, yaşadığı zorluklar veya umutsuzluk karşısında çaresizlik içinde kendini kapatmış, hareketsiz kalmıştır. Bu

durumda olan birine yönelik yapılan çağrı ise onun uyanıp harekete geçmesi, yaşadığı zorluklar karşısında pasif kalmaması gerektiğidir. “Kalk!” çağrısı, kişinin ayağa kalkması, harekete geçmesi, umudu koruması ve mücadele etmesi gerektiğini vurgular.

Akif’in eserindeki bir diğer önemli tema, vatan sevgisi ve sorumluluktur. Şair, “*Sâhipsiz olan memleketin batması haktır; Sen sâhip olursan bu vatan batmayacaktır.*” ifadesiyle vatanın sahipsiz bırakılmaması gerektiğini vurgular. İnsanların vatanlarına sahip çıkması ve onun için çalışması, ancak bu şekilde vatanın ayakta kalabileceğini belirtir. Bu, bireyin toplumsal sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiği fikrini pekiştirir.

Ayrıca, Akif’in eserindeki bir diğer önemli nokta, çözüm odaklı olmaktır. Şair, insanların sıkıntılarla karşılaştığında feryat etmek yerine çözüm aramaları gerektiğini vurgular. “*Uğraş ki: Telâfi edecek bunca zarar var.*” ifadesiyle, sorunlara karşı mücadele etmenin ve çözüm aramanın önemini vurgular. Umutsuzluğa kapılmak yerine, sorunların üstesinden gelmek için çaba harcamak gerektiğini belirtir.

Bu ifade, Mehmet Akif Ersoy’un insanları umutsuzluğa kapılmaktan ve çaresizlik içinde hareketsiz kalmaktan alıkoymak için kullandığı güçlü bir çağrıdır. İnsanların zorluklar karşısında umudu kaybetmemesi, azimle mücadele etmesi ve harekete geçmesi gerektiğini hatırlatır. Bu ifade, aynı zamanda insanın içindeki gücü ve potansiyeli harekete geçirmek için yapılmış güçlü bir çağrıdır.

“*Sâhipsiz olan memleketin batması haktır; Sen sâhip olursan bu vatan batmayacaktır*” satırlarıyla, Akif vatan sevgisinin ve sorumluluğunun ne denli kutsal ve hayati olduğunu yansıtır. Bu dizeler, insanı vatanına sahip çıkmaya ve onun için mücadele etmeye çağırırken, aynı zamanda bireyin toplumsal sorumluluklarını hatırlatır.

Akif’in dizeleri sadece bir uyarı değil, aynı zamanda bir çözüm önerisidir. “*Uğraş ki: Telâfi edecek bunca zarar var*” ifadesi, sorunların üstesinden gelmek için çaba harcamanın gerekliliğini vurgular. Bu dizeler, insanın umutsuzluğa kapılmak yerine çözüm odaklı olmasının gerektiğini hatırlatır ve ona yön verilir.

Bu nedenle, Mehmet Akif Ersoy’un dizeleri sadece bir şairin eseri değil, aynı zamanda bir milletin ve insanlığın sesi niteliğindedir. Şiirde, umudu korumanın ve mücadeleyi asla bırakmamanın ne denli önemli olduğu yüreklere işlenir; insanın içindeki güç, azim ve umut yeniden canlandırılır ve yol gösterilir.

Mehmet Akif Ersoy'un “Âtîyi karanlık görerek azmi bırakmak” dizelerindeki derin anlatısı, insanın umutsuzluğa kapılmak yerine cesaretle mücadele etmesi gerektiği konusunda büyük bir çağrı niteliği taşır. Bu dizeler, insanın içinde bulunduğu zorlukların ve karanlıkların ortasında bile umudu kaybetmemesi gerektiğini vurgular. Akif'in bu eserindeki çözüm önerileri, insanın içinde bulunduğu sıkıntılara rağmen azimle hareket etmesi, umudu koruması ve vatanına sahip çıkması gerektiği üzerine yoğunlaşır. Akif'in kelimeleri, sadece bir şairin diliyle değil, aynı zamanda bir vatanseverin ve bir insanın sesiyle yükselir.

Akif'in bu derin ve etkileyici dizelerindeki çözüm önerileri, insanın içinde bulunduğu zorluklar karşısında umudu kaybetmemesi, vatanına sahip çıkması, çözüm odaklı olması ve azimle mücadele etmesi gerektiğini dile getirir. Bu mesajlar, günümüzde de geçerliliğini koruyan evrensel değerlerdir ve insanları olumsuzluklara karşı motive etmek için önemli bir rehberlik sunar. Akif'in dizeleri, insanın içinde bulunduğu karanlık dönemlerde dahi umudu koruması ve mücadele etmesi gerektiğini hatırlatır, böylece toplumun daha güçlü ve dayanıklı olmasına katkı sağlar.

4.10. Tembellik Sorunu ve Çözüme Dair Akif'in Tavsiyeleri

Toplumsal sorunların açtığı ve daha da derinleşmekte olan yaralara kayıtsız kalamayan Mehmet Akif; tembellik konusunda huzursuz olmakta, soruna değinme gereği hissetmektedir. Toplumda yanlış bir tevekkül anlayışı oluşundan ve tevekkülün çaba, gayret ve azimden sonra olabileceği hususunu anlatarak halkın doğru bildiği yanlışları düzeltmeye çalışmaktadır.

*“Allâh’a dayandım!” diye sen çıkma yataktan...
Ma’na-yı tevekkül bu mudur? Hey gidi nâdan!
Ecdâdını, zannetme, asırlarca uyurdu;
Nerden bulacaktın o zaman eldeki yurdu?
Üç kıt’ada, yer yer, kanayan izleri şâhid:
Dinlenmedi bir gün o büyük nesl-i mücâhid.
Âlemde “tevekkül” demek olsaydı “atalet”,
Mîrâs-ı diyânetle yaşar mıydı bu millet?
Çoktan kürenin meş’al-i tevhidi sönerdi;
Kur’an duramaz, nezd-i İlâhî’ye dönerdi.” (Ersoy, 2021, s. 604).*

Şair, şiirde ecdadın üzerinde yaşanan vatanı uyuyarak değil çaba ve gayretle, dinlenmeden bizlere armağan ettiğini anlatmaktadır. Tevekkülün tembellikle değil, önce çalışıp gayret edip sonra tevekkülle olacağına vurgu yapmaktadır.

*“Şu kadar var ki şebâbında ufak bir gayret
Başlamış... Bir gün olup parlayacaktır elbet.
O zaman işte şu toprak yeniden işlenerek,
Bu filizler gibi binlerce fidan besleyecek!”* (Ersoy, 2021, s. 256-257).

Akif, ufak bir gayretin bile zamanla parlayıp devamında tekrar dirilişe vesile olacağını anlatmaktadır. Burada çözümün çalışmakta ve gayrette olduğunu ifade edilmektedir.

*“Binâ-yı milleti i'lâ eden temel sağlam.
Demek ki kurtuluruz biz bugün olursak adam.
Onun da çâresi elbirliğiyle gayrettir.
Çalışmanın o kadar feyzi var ki: Hayrettir!”* (Ersoy, 2021, s. 378).

Akif, milletin temellerinin sağlam oluşundan ve kurtuluş için tek çözümün beraberce çalışıp gayret göstermekten geçtiğini ifade etmektedir. Çalışmanın sonunda hayrete düşürecek lütufların olacağını sözlerine eklemektedir.

*“Bakın mücâhid olan Garb’a şimdi bir kerre:
Havâya hükmediyor kani’ olmuyor da yere.
Dönün de âtil olan Şark’ı seyredin: Ne geri!
Yakında kalmayacak yeryüzünde belki yeri!”* (Ersoy, 2021, s. 357).

Çalışmanın önemi konusunda da Batıyı örnek verilmektedir. Batının, dünyaya hükmediyor oluşunun yegâne sebebinin, çalışmadan geçtiğine dikkat çekilmektedir. Ardından Doğu ile mukayese yapmakta ve onun da geri kalmışlığının çalışmamaktan kaynaklandığı, belki de yakın zamanda yok olup gideceği gerçeğini hatırlatmaktadır (Yürek, 2011, s. 114-116).

4.11. Cehalet Sorunu ve Çözüm için Akif’in Önerileri

Akif’e göre geri kalmışlık ve ilerleyemeyişin sebeplerinden birisi de cehalet (eğitimsizlik) sorunudur. Kaleme aldığı birçok şiirinde toplum olarak yaşanan olumsuzlukların ana nedenini cehalete ve eğitimsizliğe bağlamaktadır.

*“Mahalle mektebidir işte en birinci adım;
Fakat bu hatveyi ilkin tasarlamak lâzım.
Muallim ordusu derken, çekirge orduları
Çıkarsa ortaya, artık hesâb edin zararı!
“Muallimim” diyen olmak gerektir îmanlı;
Edebli, sonra liyâkatli, sonra vicdanlı.”* (Ersoy, 2021, s. 380).

Akif, sorunların temeli olarak gördüğü cehaletin eğitimle giderileceğini; bunun ilk adımının okullar açmakla başlayacağını ifade etmektedir. Fakat plan-program yaparak; nitelikli, liyakat sahibi, ahlaklı, edepli ve vicdan sahibi öğretmenlerle yürütülürse çözüm

olabileceğini savunmaktadır. Bu niteliklere sahip olamayan bir kalabalığın zararlı bir çekirge sürüsünden farksız olacağı konusunda da dikkatli olunması gerektiğini sözlerine eklemektedir.

Akif'e göre okullar açılır, bu kurumlarda istenen vasıflara sahip öğretmenler görev alabilirlerse; cehalet, ardından da geri kalmışlık sorunu çözüme kavuşacaktır. Akif eğitimin önemini her fırsatta dile getirmekte; cehaletin sağlam, nitelikli bir eğitimle son bulacağı fikrindedir. Kurtuluşun ve ilerleyişin tek yolunun bu olduğunu halkı aydınlatabilmek adına sürekli tekrarlamaktadır. En değerli bulduğu eseri olan “*Asım*”da, Asım’ın değerlerinden kopmadan Batı’ya gidip eğitim alması konusunda tavsiyede bulunmaktadır (Yürek, 2011, s. 117).

*“Fakat câhille âlim büsbütün nisbet kabûl etmez:
O bir kördür, bu lâkin doğru yoldan hiç udûl etmez.
Diyor Kur'an: “Bilenler, bilmeyenler bir değil... Heyhât
Nasıl yeksân olur zulmetle nûr, ahyâ ile emvât!”* (Ersoy, 2021, s. 226-227).

Şiirin ilk dizesi, “*Fakat câhille âlim büsbütün nisbet kabûl etmez*” diyerek, cehalet ile bilginin arasındaki uçuruma işaret edilmektedir. Burada “nisbet” kelimesi, ilişki veya bağlantı anlamında kullanılmıştır. Akif, cahil ile âlimin birbiriyle ilişkisi olamayacağını belirtir. Çünkü bilgi ve cehalet, zıt kutuplardır; bilgi doğru yolu gösterirken, cehalet insanı karanlıkta bırakır.

“*O bir kördür, bu lâkin doğru yoldan hiç udûl etmez.*”: ifadesinde cahil kişi için “o bir kördür” ifadesi kullanılmaktadır. Bu, metaforik bir kullanımdır ve cahil kişinin ruhsal veya zihinsel anlamda kör olduğu ifade edilir. Yani cahil kişinin, gerçekleri görmekte veya anlamakta eksiklik yaşadığı belirtilmektedir. Ancak, cahil kişi “doğru yoldan hiç udûl etmez”, yani doğru yoldan sapmaz veya sapık davranışlar sergilemez. Bu, cahil kişinin belirli bir tür dürüstlük veya doğruluk içinde olduğunu göstermektedir.

Şiirin üçüncü dizesinde, Kur'an'dan alıntı yapılır: “*Diyor Kur'an: Bilenler, bilmeyenler bir değil... Heyhât*” Bu dizede şair, bilenlerle bilmeyenler arasındaki ayrıma dikkat çekilmektedir. Bilgi sahipleriyle cahillerin değerinin bir olmadığına, cahillerin sıkıntıya düşebileceğine işaret edilmektedir; bilgi ve cehalet arasındaki ayrıma vurgu yapılmıştır. “Heyhât” kelimesi bir üzüntü, endişe veya uyarı ifadesidir. Bu, durumun ciddiyetini ve önemini vurgulamaktadır.

Son dizede ise, “*Nasıl yeksân olur zulmetle nûr, ahyâ ile emvât!*” ile karanlıkla ışığın, yaşayanlarla ölümlerin bir araya gelmesinin imkânsızlığı ifade edilmektedir. Bu dizelerde, cehaletin zulmetle eşleştirilirken, bilgi ise nur olarak tanımlanır. Aynı şekilde, yaşayanlarla ölümler arasındaki uçurum belirtilir.

Mehmet Akif Ersoy, dizelerinde; cehaletin insanları karanlıkta bıraktığını, bilginin ise aydınlığa götürdüğünü vurgulamıştır. Çözüm önerisi olarak, toplumun eğitim ve bilgiye daha fazla önem vermesinin gerektiği anlatılmaktadır. İnsanların bilgiye yönelerek, cehaletten kurtulmaları ve aydınlığa doğru ilerlemeleri gerektiği belirtilir; bu sayede toplumun ilerleyip bilinçli bir hale gelmesinin sağlanacağı önerisi sunulur.

*“Niye ilmin adı yok koskoca millette bugün?
Çünkü efkâr-ı umûmiyye aleyhinde bütün;
Çünkü yerleşmek için gezdiği yerlerde, fûnûn ,
Önce gâyetle büyük hürmet arar, sonra sükûn,
Asr-ı hâzırda geçen fenlere sâhip denecek,
Bir adam var mı yetişmiş içinizden, bir tek?
Mütefennin tanınan üç kişinin kıymeti de,
Münhasır anlamadan, dinlemeden taklide.
Kim mesâisini bir gâyeye vardi, hani?
Gösterin pâye-i tahkîke teâlî edeni?
Nazariyyâta boğulmakla geçen ömre yazık;
Amelî kıymetidir kıymeti ilmin artık.
Bu hakikatleri lâkin kim okur, kim dinler?
Sivrilen zübbelerin hepsi beş on söz beller,
Düşünür “Dîni nasıl yıkmalı bunlarla?” diye.
Böyle bir maksad için çok bile i’dâdiyye !” (Ersoy, 2021, s. 275).*

Mehmet Akif Ersoy, “*Süleymaniye Kürsüsünde*” adlı şiirinde yer alan bu dizelerde; Türk toplumunun o dönemde karşı karşıya olduğu çeşitli sorunları ele alırken, bu sorunlara çözüm önerileri de sunmaktadır. Yukarıdaki bölümde, özellikle toplumun eğitim ve bilim anlayışı üzerine odaklanılmıştır.

- **Bilimsel İlgi ve İlgisizlik:** Şiir, toplumun genel olarak bilimsel alana olan ilgisizliğini ve bilimsel gelişmeleri takip etme eksikliğini vurgulamaktadır. “*Niye ilmin adı yok koskoca millette bugün?*” ifadesi, toplumun genelinde bilimin ve bilimsel çalışmaların ihmal edildiğini göstermektedir.
- **Taklitçilik ve Yüzeysellik:** Akif, Toplumda bilimsel düşünce ve araştırma yerine taklitçilik ve yüzeysel bir anlayışın hâkim olduğu belirtmektedir. “*Münhasır anlamadan, dinlemeden taklide.*” ifadesiyle, insanların

sorgulamadan, anlamadan sadece taklit ederek hareket ettiğine dikkat çekilmiştir.

- **Aksiyon ve Teorik Bilginin Değeri:** Şair, sadece teorik bilginin yeterli olmadığını, bunun yanı sıra bilginin eyleme dönüştürülmesinin önemini vurgulamaktadır. Akif, “*Amelî kıymetidir kıymeti ilmin artık.*” ifadesiyle, bilginin eyleme geçirilmeden, pratiğe dökülmeden değerli olmadığını belirtmektedir.
- **Din ve Bilim İlişkisi:** Şiirde, bilimsel gelişmelerin din ile çeliştiği düşüncesinin yanlış olduğu savunulmuştur. “*Düşünür “Dîni nasıl yıkmalı bunlarla?” diye.*” ifadesi, bilimin dini yıkmak için değil, gerçekleri anlamak ve toplumu ilerletmek için kullanılması gerektiği vurgulanmaktadır.

Mehmet Akif çözüme dair önerilerde bulunmaktadır. Bilimin ve bilimsel düşüncenin toplumda daha fazla teşvik edilmesini; bireylerin sorgulayıcı ve araştırmacı bir zihniyete sahip olmalarını ve bilginin eyleme geçirilerek toplumsal fayda sağlanmasını önermektedir. Ayrıca din ile bilim arasında bir çatışma değil, uyum ve işbirliği olması gerektiğini vurgulamıştır. Bu şekilde toplumun bilimsel ve entelektüel olarak daha gelişmiş bir yapıya kavuşabileceğini ifade etmektedir.

4.12. Birlik Beraberlikten Uzaklaşma Sorununa Karşı Akif’in Önerdiği Çözümler

Mehmet Akif Ersoy’un toplumda gördüğü büyük sorunlardan birisi de birlik ve beraberlik konusunda yaşanan aksaklıklardır. Akif, ilerleyebilmek, başarı elde edebilmek için beraberlik unsurunun olmazsa olmaz bir öneme sahip olduğunu halka her fırsatta belirtmektedir. Gerek yazılarında gerek vaazlarında konunun önemine vurgu yapmaktadır. Ömrünü ve çalışmalarını milletin menfaatleri uğrunda yönlendiren şair, gördüğü manzara karşısında hüznlenmekte, endişe duymaktadır.

*“Eğer yürekleriniz aynı hisle çarparsa;
Eğer o his gibi tek, bir de gâyeniz varsa;
Düşer düşer yine kalkarsınız, emîn olunuz...
Demek ki birliği te’min edince kurtuluruz.
O halde vahdete hâil ne varsa çiğneyiniz...
Bu ayrılık da neden? Bir değil mi her şeyiniz?”* (Ersoy, 2021, s. 385).

Akif bu dizelerde birlikteliği tesis edebilmek için gereken çözümden bahsetmektedir. Birlikteliğe engel olan ne varsa onu terk etmeleri gerektiğini önermektedir. Tek yürek, tek gaye ile beraberce hareket edildiğinde; defalarca düşülse bile birlikte ayağa

kalkmanın daha kolay olacağını anlatılmaktadır. Kurtuluşun ve ortadaki sorunların giderilmesinin birlik olmaktan geçtiği; çözüm yolunun, birlikte hareket etmek ile mümkün olacağını ifade edilmektedir (Yürek, 2011, s. 120-121).

“Hayâta karşı nedir, söyleyin, bu yılgınlık?

...

Nedir bu tefrika, yâhu! Utanmıyor musunuz?

Geçen fecâyî’e hâlâ inanmıyor musunuz?

Gömülmek istemeyenler boyunca hüsrâna;

Nifâkı gömmeli artık mezâr-ı nisyâna.

Unuttunuz mu ne korkunç edebsiz olduğunu?

Eşip de geçmişi hortlatmayın şu mel’ûnu!” (Ersoy, 2021, s. 382-383).

Mehmet Akif Ersoy şiirde, toplumun içindeki ayrılığın ve çatışmanın yarattığı yıkıcı etkileri vurgulamaktadır. *“Hayâta karşı nedir, söyleyin, bu yılgınlık?”* şeklindeki başlangıç, bir tür isyanı ve şaşkınlığı ifade eder, ayrılığın yarattığı umutsuzluğu dile getirmektedir.

“Nedir bu tefrika, yâhu! Utanmıyor musunuz?” dizesiyle toplumdaki ayrılığın utanç verici olduğu ve birlik olmanın gerekliliği vurgulanmaktadır. Akif, insanların geçmişte yaşanan olumsuz olayları yeniden canlandırmaktan vazgeçmeleri gerektiğini, geçmişin kin ve düşmanlığın neden olduğu ayrılıkları unutmaları ve bir araya gelmeleri gerektiğine işaret etmektedir.

“Unuttunuz mu ne korkunç edebsiz olduğunu?” dizesi ise geçmişte yaşanan kötü olayların unutulmaması gerektiğini hatırlatılmaktadır.

Mehmet Akif, sorunun çözümünün; toplumun bir araya gelmesi, ayrılıkları ve tefrikayı sonlandırması ile mümkün olacağını ifade etmektedir. *“Nifâkı gömmeli artık mezâr-ı nisyâna”* dizesiyle toplumun içindeki ayrılığı, fitneyi bir kenara bırakıp; dayanışma, birlik ve beraberlik için çalışması gerektiğini anlatmaktadır. Şair, toplumsal birliğin ve dayanışmanın önemine vurgu yaparak, iç çatışmalara son verilmesi gerektiğini savunmuştur.

4.13. Kavmiyetçilik Sorununa Karşı Milli Birlik ve Beraberlik

Akif, hitaplarını Müslümanların tamamını kapsayacak bir hassasiyette yapmaktadır. Müslümanları birlik içinde görme arzusundaki şair, kavmiyet kavramını kesin dille reddetmektedir; Müslümanların, gelişip ilerleyebilmesinde büyük bir engel olarak

görmektedir. Akif, kavmiyetçilik akımını Müslümanların bölünmesine, birbirlerine yabancılaşmalarına etki eden tehlikeli bir unsur olarak görmektedir.

*“Müslümanlık sizi gâyet sıkı, gâyet sağlam,
Bağlamak lâzım iken, anlamadım, anlayamam,
Ayrılık hissi nasıl girdi sizin beyninize?
Fikr-i kavmiyeti şeytan mı sokan zihninize?
Birbirinden müteferrik bu kadar akvâmı,
Aynı milliyetin altında tutan İslâm'ı,
Temelinden yıkacak zelzele kavmiyettir.
Bunu bir lâhza unutmak ebedî haybettir.
Arnavutlukla, Araplıkla bu millet yürümez...
Son siyâset ise Türklük, o siyâset yürümez.
Sizi bir âile efrâdı yaratmış Yaradan;
Kaldırın ayrılık esbâbını artık aradan.
Siz bu da'vâda iken yoksa iyâzen-billâh,
Ecnebîler olacak sâhibi mülkün nâgâh.”* (Ersoy, 2021, s. 268-269).

Mehmet Akif Ersoy, Müslümanların sınıksız bağ ile bir arada olmaları gerekirken, neden ayrılık içinde olduklarına bir anlam veremediğini üzüntü içinde dile getirmektedir. Birbirinden farklı, İslam çatısı altına toplanmış bir toplulukken; kavmiyetin yalnızca şeytanın akıllara girmesi ile olabilecek, depremler yaratacak bir tehlike oluşundan dem vurmaktadır. Bu durumun bir an dahi unutulmadan, ayrılığa sebep olan tüm faktörleri aradan kaldırarak birlik olunmasını öğütlemektedir. Ayrıca bu sorun, bir an evvel ortadan kalkmayacak olursa; yabancıların Müslümanları geride bırakacağı, tüm varlığımıza sahip olacakları konusunda uyarmaktadır.

Akif yazdıklarıyla çözüme dair mesajlar vermektedir; kavmiyet fikrinden bir an evvel tamamen uzaklaşılması gerektiğini anlatmaktadır. Müslümanlar ırkçılık fikrini terk ederek beraberce yürümelidirler (Yürek, 2011, s. 121-122).

Mehmet Akif Ersoy, kaleme aldığı dizelerde kavmiyetçiliğe dair sorunu gündemine alırken milletin bir bütün olamayışını buna karşılık İslam'ın birleştirici toparlayıcı gücüne de vurgu yapmaktadır. Akif bu bağlamda milliyetçilik ve İslam'ın uyumlu birlikteliğine dikkat çekmektedir. Ayrıca şair: *“Ayrılık hissi nasıl girdi sizin beyninize?”* demektedir ve ayrılığa sebep olan durumları da sorgulamaktadır. Millet üzerindeki bu hislere şeytanın ve dış etkenlerin kışkırtmalarının sebebiyet verdiğini düşünmektedir.

Mehmet Akif Ersoy, tüm duyarlılığı ile kafa yorduğu kavmiyetçilik sorununu; yaratıcının, bir aile olarak bir araya getirdiği Türk milletinin, yine bir aile olarak

bileşilmesiyle aşılabileceğini dile getirmektedir. Ortak değerler ve ortak kimlik ile kavmiyetçilik sorununun ortadan kalkacağına dikkat çekmektedir. Bu birlikteliğin tesis edilmesi halinde, dış güçlerin arzuladığı ayrışmanın ortadan kalkacağını sözlerine eklemektedir. Aksi halde yabancıların bu birlikteliği zedeleyeceği sahip olduklarımızı elimizden alacaklarını vurgulamaktadır.

Mehmet Akif Ersoy'un dizeleri şairin toplumsal hassasiyetinin ve derin düşünce yapısının ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Akif, ayrılıkçı fikirleri kesin bir dille reddetmekte, millete birlik ve beraberlik çağrısında bulunmaktadır. Bu dizeler İslam ve milliyetçilik arasındaki bağı, dengeyi ve Türk milletinin birlik-beraberlik ruhuyla hareket etmesinin önemini yansıtmaları açısından oldukça önem arz etmektedir.

*“Girmeden tefrika bir millete, düşman giremez;
Toplu vurdukça yürekler, onu top sindiremez.”* (Ersoy, 2021, s. 269).

Mehmet Akif Ersoy'un bu dizeleriyle ifade ettiği temel fikir “milli birliğin ve beraberliğin önemi” dir. “*Girmeden tefrika bir millete, düşman giremez;*” ifadesiyle, bir milletin içinde ayrılık ve bölünmüşlük olmaması halinde, düşmanın o millete kolaylıkla giremeyeceği vurgulanır. Burada “tefrika”, bölünmüşlük, ayrılık anlamına gelmektedir.

“Toplu vurdukça yürekler, onu top sindiremez.” dizesi ise, milletin birlik ve beraberlik içinde olduğu durumlarda, yüreklerin bir araya gelmesiyle oluşan güçlü birlikteliğin hiçbir düşman gücünün sindiremeyeceği, yok edemeyeceği bir kuvvet olduğu ifade edilir. “Toplu vurdukça” ifadesi, milletin zorluklar karşısında birlik içinde mücadele ettiği zamanlarda güçlendiği ve direnç kazandığı belirtilir.

Bu dizelerle Mehmet Akif Ersoy, milli birlik ve beraberliğin önemini vurgulayarak, milletin içindeki ayrılıkları bir kenara bırakıp birlik olmasının gerekliliğini anlatmaktadır. Çözüm olarak da, milletin bir araya gelerek, ortak bir amacı paylaşması, dayanışma içinde olması ve birbirine destek olması gerektiği öne sürülür. Bu şekilde, milletin birlik ve beraberliği sayesinde düşmanların girmesinin önüne geçilebileceği ve milletin güçlü bir şekilde ayakta kalabileceği ifade edilir.

Bir millette ayrılık söz konusu değilse ve tek yürek olunabiliyorsa hiçbir gücün bu birlikteliğe etki edemeyeceğini sözlerine eklemektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere Akif çözümüm “kavmiyetten uzaklaşarak birlik ve beraberlik” anlayışını tesis ederek oluşturulabileceği hususunda fikirlerini beyan etmektedir.

*“Hani, millîyyetin İslam idi... Kavmiyyet ne!
Sarılıp sımsıkı dursaydın a millîyetine.
‘Arnavutluk’ ne demek? Var mı şeriatte yeri?
Küfr olur, başka değil, kavmini sürmek ileri!
Arab’ın Türk’e; Lâz’ın Çerkes’e, yâhud Kürd’e;
Acem’in Çinliye rüçhânı mı varmış? Nerde!
Müslümanlıkta ‘anâsır’ mı olurmuş? Ne gezer!
Fikr-i kavmiyyeti tel’in ediyor Peygamber.
En büyük düşmanıdır rûh-ı Nebî tefrikanın;
Adı batsın onu İslam’a sokan kaltabanın!
Şu senin âkibetin bin bu kadar yıl evvel,
Sana söylenmiş iken doğru mudur şimdi cedel?” (Ersoy, 2021, s. 298-299).*

Mehmet Akif Ersoy, “*Hakkın Sesleri*”nde kaleme aldığı bu dizelerinde, milli ve İslami değerlerin birbirine sımsıkı bağını vurgulanmaktadır. “*Hani millîyyetin İslam idi...*” ifadesi ile Akif, millîyyetin birlikteliğinin temelini, yapı taşının İslam olduğu vurgusunu yapmaktadır. Akif’e göre, millîyyet dini inançlarla belirlenmekte, bu inanç birlikteliği de millîyyet bağını güçlendirmektedir. Bu bağlamda millîyyet kavramı İslam inancı ile özdeşleştirilmektedir ve İslam’ın kişilerin millîyyetini belirlemede, tanımlamada temel bir unsur oluşuna dikkat çekilmektedir.

“*Kavmiyyet ne! Sarılıp sımsıkı dursaydın millîyyetine*” dizesiyle Akif, kavmiyyet (ırkçılık) kavramını reddetmektedir. Akif’e göre, dini inançlarla oluşturulmuş millîyyet anlayışı insanların bağını kuvvetlendirmektedir. Bunun aksine ırkçılık tutumu toplulukları ayırıştırarak, koparan bir yaklaşım olarak görülmektedir.

Mehmet Akif: “*Arnavutluk ne demek? Var mı şeriatte yeri?*” ifadesi ve devamında benzer soruları sıralayarak devam ettiği dizelerinde; ayırıştırmanın millîyyet kavramına zarar verdiği görüşünü dile getirmektedir. Bu durumun İslami öğretilere ters bir duruş oluşu ve İslam’ın belirli bir etnik kökenle sınırlı olmayıp herkese açık olduğu vurgulanmaktadır.

Mehmet Akif Ersoy, İslam dini Peygamberinin, birlik ve beraberlik konularında verdiği mesajlara dikkat çekerken; insanlar arasına ayrılık sokan “kavmiyetçilik” kavramın İslam’a aykırı bir duruş olduğunu da belirtmektedir.

Şair, kavmiyetçiliğin İslam’a zarar veren bir olgu olduğunu ve İslam’ın en büyük düşmanı olduğunu hatırlatmaktadır. Ayrıca İslam’ın insanlara vermeye çalıştığı birliktelik mesajını zedeleyerek ayırmaya neden olduğunu ifade etmektedir. Şiirin geneline bakıldığında da millîyyetçilik ve din arasındaki bağ ele alınırken, bu bağlamda İslam’ın insanları bir araya toplamadaki önemine vurgu yapılmaktadır.

Akif'in kavmiyetçilik sorunu için sunduğu çözüm önerisi, Müslümanların İslam'ın temel öğretilerinden, birleştirici gücünden uzaklaşmayarak; İslam'ın sağladığı birliği koruyarak sorunu devre dışı bırakabilecekleri görüşünü öne sürmektedir. Dizelerinde, Peygamber'in konu hakkındaki tavsiyelerini hatırlatmakta; Müslümanların kenetlenmelerinin önemine vurgu yaparken, ırkçılığı kesin bir dille reddetmektedir. Müslümanların birlik içinde hareket etmelerinin ve dini değerlere sahip çıkmanın, milli kimlik oluşturmadaki tesiri ve önemi anlatılmaktadır. Akif milleti bölen, ayrıştıran kavmiyet kavramını reddederken, İslam'ın birleştiren, evrensel yapısına vurgu yapmaktadır. İslam'ın ortak değerleri, öğretileri sayesinde; milletin birlikteliğinin tesis edilebileceği ve yine bu değerler etrafında kenetlenilmesi gerekti konusunda insanlara teşvikte bulunmaktadır.

4.14.Yozlaşma Sorunu Karşı Ahlâkî Değerlerin Yükseltilmesi

Akif'in Safahat'ında ele aldığı toplumsal sorunlara bakıldığında yozlaşma meselesinin de ele alındığı görülmektedir:

*“Kör çıban neşterin altında nasıl patlarsa,
Hep ağızlardeşilip, kimde ne cevher varsa,
Saçıyor ortaya, ister temiz, ister kirli;
Kalmıyor kimseciğin muzmeri artık gizli.
Dalkavuk devri değil, eski kasâid yerine,
Üdebânız ana avrat sövüyor birbirine!
Türlü adlarla çıkan nâ-mütenâhî gazete,
Ayrılık tohumunu bol bol atıyor memlekete.
İt yetiştirmek için toprağı gâyet münbit
Bularak, fuhş ekiyor salma gezen bir sürü it!”* (Ersoy, 2021, s. 267).

Mehmet Akif Ersoy Süleymaniye Kürsüsü'nde, içinde bulunulan dönemdeki ahlaki ve toplumsal çürümeye dair eleştiri yapmaktadır. Şair, durumu ifade ederken çeşitli metaforlar kullanarak, toplumda gittikçe yaygınlaşan kötü alışkanlıkları, ahlaki çöküşü ve düşüşü tasvir etmektedir. Ayrıca, gazetelerden bahsederek dönemin siyasi ve toplumsal olaylarına da göndermeler yapmakta, toplumun içine düştüğü durumu etkileyici bir biçimde yansıtmaktadır.

“Kör çıban neşterin altında nasıl patlarsa, Hep ağızlardeşilip, kimde ne cevher varsa” ifadesi, toplumdaki sorunların iyice büyüyerek görünür hale gelmesi için bir metafor sunmaktadır. Bu, toplumun içinde bulunduğu hastalıklı durumu temsil etmektedir.

Büyüyerek, devamlı artan sorunlar, tedavi edilmediği takdirde, telafisi olmayan yaralar açılacağına dair uyarılarda bulunmaktadır.

“Dalkavuk devri değil, eski kasâid yerine, Üdebânız ana avrat sövüyor birbirine!” ifadesiyle, toplumdaki ahlaki ve edebi değerlerin her geçen gün yitirildiği; insanların birbirlerine karşı saygı ve nezaketten iyice uzaklaştığı anlatılarak, mevcut tablo gözler önüne serilmektedir. Akif’in dizeleri, toplumda baş gösteren ahlaki erozyonun vurgulanması bakımından önem teşkil etmektedir.

“Türlü adlarla çıkan nâ-mütenâhî gazete, Ayrılık tohumunu bol bol atıyor memlekete” ifadesi, yazılı basın organı olan birçok gazetenin, tüm bu karmaşa içinde; toplumdaki ayrışmayı, bölünmeyi körüklediği, mevcut sıkıntılı durumu tetiklediği belirtilerek eleştirilmektedir. Şair, bu bağlamda medya organlarının, toplumun birlik, beraberlik ve refahını zedeleyen bir rol üstlendiğini sözlerine eklemektedir.

“İt yetiştirmek için toprağı gâyet münbit, Bularak, fuhş ekiyor salma gezen bir sürü it!” ifadesi ise, ahlaki çöküşü ve ahlaksızlığı temsil etmektedir. Akif, ahlaki çöküntünün giderek arttığı bu ortamda, toplumun içine sızmış, başıboş gezen bozguncuların; toplumda hâkim olan bozuk düzeni fırsat bilerek, toplumu yavaş yavaş fuhuş batağına da maruz bıraktıklarını, öfkelenerek sert cümlelerle anlatmaktadır.

Mehmet Akif Ersoy, dizelerde, toplumdaki yozlaşma etkileyici bir dille anlatılmaktadır; ahlaki değerlerin nasıl yok olduğu ve yerlerine ne tür zararlı alışkanlıkların geldiği endişe ve öfke içinde ifade edilmektedir.

Bu dizelerin derinlemesine analizi, toplumdaki ahlaki ve sosyal çöküşün kökenlerini, etkilerini ve sonuçlarını göstermektedir. Şair, toplumu uyarak, bu çöküşten kurtulmanın yolunun ahlaki değerlere dönüşten geçtiğini vurgulamıştır.

*“Hayâ sıyrılmış, inmiş: Öyle yüz­süz­lük ki her yerde...
Ne çirkin yüzler örtermiş meğ­er bir ince­cik perde!
Vefâ yok, ahde hürmet hiç, emânet lâfz-ı bî-medlûl;
Yalan râic, hıyânet mültezem her yerde, hak meçhûl.
Yürekler merhametsiz, duygular süflî, emeller hâr;
Nazarlardan taşan ma'nâ ibâdullâhı istihkâr.
Beyinler ürperir, yâ Rab, ne korkunç inkılâb olmuş:
Ne din kalmış, ne îman; din harâb, îman türâb olmuş!
Mefâhir kaynasın gitsin de, vicdanlar kesilsin lâl...
Bu izmihlâl-i ahlâkî yürürken, durmaz istiklâl!”* (Ersoy, 2021, s. 593).

Mehmet Akif Ersoy'un bu şiiri, Türk milletinin manevi değerlerinin giderek yok oluşu ve ahlaki çöküşe dair Akif'in derin endişe ve eleştirilerini içermektedir. Şiirin her dizesinde, toplumdaki ahlaki bozulmanın çeşitli yönleri vurgulanarak bozulmanın getirdiği sonuçlar dil getirilmektedir.

İlk dizede, *“hayâ sıyrılmış, inmiş”* ifadesiyle, utanmanın, sıkılganlığın kaybolduğu ve ahlaki değerlerin düşüşe geçtiği bir atmosfer tasvir edilir. *“Yüzsüzlük ki her yerde”* ifadesi, insanların yüzlerinin maskesiz olduğunu, ikiyüzlülüğün her yerde olduğunu ve insanların samimiyetsizliği dile getirilmektedir.

Şiirin devamında, *“Vefâ yok, ahde hürmet hiç, emânet lâfz-ı bî-medlûl”* dizelerinde, sadakatin, sözünde durmanın ve emanete riayet etmenin önemini vurgulanmakta; ancak bu değerlerin kaybolduğu, insanların sözlerini tutmadığı ve emanete hürmet etmedikleri bir ortamda yaşandığı belirtilir.

“Yalan râic, hıyânet mültezem her yerde, hak meçhûl” ifadesiyle, yalanın yaygınlaştığı, hıyanetin her yerde görüldüğü ve hakikatin kaybolduğu bir toplum portresi çizilir. Bu dize, insanların doğru ile yanlış ayırt edemediği, gerçeği bulmanın zor olduğu bir ortamın varlığına işaret edilmektedir.

“Duygular süflî, emeller hâr” dizesinde, duyguların düşük, sefil olduğu ve insanların hırslı, açgözlü olduğu bir atmosfer tasvir edilir. İnsanların manevi değerlerden uzaklaşıp maddi çıkarlar peşinde koştukları vurgulanır.

“Nazarlardan taşan ma'nâ ibâdullâhı istihkâr” ifadesiyle, insanların dünyevi arzuları ve çıkarları için her şeyi göze aldıkları, manevi değerleri göz ardı ettikleri anlatılır.

“Beyinler ürperir, yâ Rab, ne korkunç inkılâb olmuş” dizesi, toplumda yaşanan büyük değişimi ve bu değişimin korkunç boyutlarını ifade etmektedir. İnsanların değerlerinden uzaklaştığı, dinin ve imanın öneminin kaybolduğu bir değişimden bahsedilir.

“Mefâhir kaynasın gitsin de, vicdanlar kesilsin lâl” dizesinde, maddi zenginliklerin önemsiz olduğu, önemli olanın vicdanın sağlamlığı olduğu vurgulanır. Ancak bu vicdanların susturulduğu, insanların duyarsızlaştığı bir ortamda yaşandığı ifade edilmektedir.

“Bu izmihlâl-i ahlâkî yürürken, durmaz istiklâl” dizeleriyle, ahlaki çöküşün devam ettiği ve bunun karşısında bağımsızlık ve özgürlük mücadelesinin durmadan devam

etmesi gerektiği vurgulanır. Bu çöküşün engellenmesi için insanların mücadele etmesi gerektiği ifade edilir.

Mehmet Akif Ersoy, bu dizelerinde yozlaşma sorununa değinirken, toplumun değerlerinin çürüdüğünü ve ahlaki erozyonunun yaygınlaştığını vurgulamaktadır. Şiirdeki dizeler, insanların samimiyetsizlik, sadakatsizlik, yalan söyleme eğilimi, hıyanet ve duyarsızlık gibi ahlaki zayıflıklarını ele almaktadır. Akif, toplumun içinde bulunduğu bu durumu oldukça çarpıcı bir şekilde betimlemekte ve ifade etmektedir.

Şair, “*Vefa yok, ahde hürmet hiç*” ifadeleriyle insanların birbirlerine karşı olan bağlılıklarının ve sadakatlerinin azaldığını belirtmektedir. Bu durum, toplum içindeki güven ilişkilerinin zayıflamasına ve insanların birbirlerine karşı duyarsızlaşmasına yol açmaktadır. Ayrıca, yalan söylemenin ve hilekârlığın yaygınlaştığına dikkat çekilir.

“*Yalan râic, hıyânet mültezem her yerde, hak meçhûl*” dizeleriyle, dürüstlüğün ve doğruluğun toplumda giderek azaldığını ifade edilir. Bu durum, insanların birbirlerine karşı olan güvenlerini sarsar ve toplumsal ilişkileri zayıflatmaktadır.

Akif, ahlaki erozyonun toplumun her alanında görüldüğünü vurgulamaktadır. İnsanların duyarsızlaştığı, vicdanlarının köreldiği ve değerlerin yozlaştığı bir ortamda yaşadığını belirtmektedir. Bu durum, toplumun bütün katmanlarını etkileyerek insanların içsel değerlerinden uzaklaşmasına ve toplumsal dayanışmanın zayıflamasına neden olmaktadır.

Mehmet Akif Ersoy'un bu şiiri, toplumdaki ahlaki çöküşü ve manevi değerlerin kaybını eleştirirken, insanların bu duruma karşı mücadele etmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Şiirde, ahlaki değerlerin önemini hatırlatırken, toplumun bu değerlere sahip çıkmasının gerekliliğinden söz edilmektedir.

Şair, yozlaşma ve değer erozyonuna karşı görüş ve çözüm önerilerini de dile getirmektedir. Öncelikle vicdanın ve dürüstlüğün önemine vurgu yapmaktadır. Toplumun vicdanlarının canlanması ve insanların içsel değerlerine yeniden dönmesi gerektiğini savunmaktadır. Aynı zamanda, doğruluk, sadakat ve adalet gibi erdemlerin yeniden ön plana çıkarılmasının gerekliliği belirtilmektedir. Ayrıca, şiirde dini değerlere olan ihtiyaca da vurgu yapılır. Dinî değerlerin çürümesiyle birlikte toplumun ahlaki çöküş yaşadığına işaret edilir. Dolayısıyla, Akif'in çözüm önerileri arasında dini değerlere olan bağlılığın yeniden sağlanması ve dini ahlakın toplumda yeniden canlandırılması yer almaktadır. Akif, toplumun yeniden doğru yola yönlendirilmesi için

durmaksızın mücadele etme gerekliliğini vurgulamaktadır. “*Bu izmihlâl-i ahlâkî yürürken, durmaz istiklâl*” ifadesiyle, ahlaki erozyona karşı verilecek mücadelenin sürekli ve kararlı olması gerektiğini dile getirmektedir.

Genel olarak bakıldığında, Mehmet Akif Ersoy'un bu dizeleri, toplumsal yozlaşma sorununa dikkat çekerken, “vicdanın canlanması”, “dini değerlere olan bağlılık” ve “sürekli mücadele” gibi çözüm önerilerini içermektedir. Bu çözüm önerileri, toplumun yeniden ahlaki değerlere sarılmasını teşvik ederken, aynı zamanda toplumsal düzenin yeniden sağlanması için temel bir yol haritası sunmaktadır.

Akif'in dizeleri, toplumun içinde bulunduğu ahlaki çöküşü derinlemesine inceleyerek, çözüm yollarını da ortaya koymasıyla oldukça etkileyici bir mesaj iletmektedir. Bu mesaj, toplumsal düzenin yeniden tesis edilmesi ve insanların içsel değerlerine dönmesi için önemli bir rehberlik sunmaktadır. Dolayısıyla, Akif'in vurguladığı çözüm önerilerini dikkate alarak, toplumda ahlaki çöküşün üstesinden gelmek ve daha sağlam bir temel üzerinde yeniden inşa etmek mevcut sorunlardan kurtulmanın ve çözüm bulmanın anahtarı olacaktır.

*“Müslümanlık bizden evvel böyle zillet görmedi!
Hâlimiz bir inhilâl etmiş vücûdun hâlidir;
Rûh-ı izmihlâlimiz ahlâkın izmihlâlidir.
Sâde bir sözdür fakat hikmetlerin en mücmeli:
Bir halâs imkânı var: Ahlâkımız yükselmeli,
Yoksa pek korkunç olur katmerleşip hüsrânımız...
Çünkü hem dünyâ gider, hem din, eğer yapmazsanız.”* (Ersoy, 2021, s. 422).

Safahat'ın, “Hatıralar” adlı bölümde geçen dizelerde; Türk milletinin ve İslam'ın durumunu ele alan derin anlamlar taşıyan bir şiir olma özelliğini taşımaktadır. Şiirde, bir taraftan Müslümanların içinde bulunduğu zor durumu ifade edilirken diğer taraftan da çıkış yolunu göstermeye çalışılmaktadır.

Şair, “*Müslümanlık bizden evvel böyle zillet görmedi!*” diyerek geçmişteki şanlı günlerin hatırlatmasını yapmaktadır. Bu ifadede, Müslümanların tarih boyunca yaşadığı güçlü ve onurlu dönemleri vurgulanmaktadır. Ancak sonraki dizelerde, mevcut durumun bu şanlı geçmişle kıyaslandığında bir çöküş olduğunu ifade edilmektedir. “*Hâlimiz bir inhilâl etmiş vücûdun hâlidir*” dizelerinde, toplumun içinde bulunduğu çaresizlik ve zillete vurgu yapılmaktadır. “*Rûh-ı izmihlâlimiz ahlâkın izmihlâlidir*” ise toplumun ahlaki çöküşünü ve bu çöküşün ruhlarını nasıl etkilediği belirtilmektedir.

Şiirin ilerleyen bölümlerinde, bir kurtuluş umudu da dile getirilir. “*Sâde bir sözdür fakat hikmetlerin en mücmeli*” dizesi, kurtuluşun basit ama derin anlamlar içeren bir sözle ifade edilebileceği belirtilir. “*Bir halâs imkânı var: Ahlâkımız yükselmeli*” ise toplumun ahlaki değerlerine yeniden önem vermeye, ahlaki yükselişe odaklanmaya işaret eder. Ancak bunun bir zorunluluk olduğu belirtilir, çünkü aksi takdirde “*pek korkunç olur katmerleşip hüsrânımız*” ifadesiyle, toplumun ahlaki değerlerini yeniden kazanması gerektiğini ve aksi takdirde büyük bir hüsrânla karşılaşabileceğimizi belirtir. Bu, ahlaki değerlerin toplumun temeli olduğu ve onların yükseltilmesinin gerekliliği konusunda derin bir uyarıdır.

Son olarak, şair din ve dünyanın kaybıyla ilgili uyarılarda bulunur. “*Çünkü hem dünyâ gider, hem din, eğer yapmazsanız*” ifadesi, ahlaki yükselişin sadece dünya için değil, aynı zamanda din için de önemli olduğunu vurgulamıştır.

Dizelerdeki ana tema, toplumun ahlaki çöküşü ve bu çöküşün sonuçları üzerinedir. “*Rûh-ı izmihlâlimiz ahlâkın izmihlâlidir*” ifadesiyle, insanların ruh durumunun ahlaki çöküşle paralel olduğu vurgulanır. “*Ahlâkımız yükselmeli, yoksa pek korkunç olur katmerleşip hüsrânımız*” şeklindeki ifadelerle de, ahlaki değerlerin yükseltilmesinin önemini altı çizilir.

Ersoy, çözüm önerilerine de işaret eder. “*Bir halâs imkânı var: Ahlâkımız yükselmeli*” diyerek, toplumun kurtuluşunun ahlaki değerlerin yeniden kazanılmasıyla mümkün olduğu ifade edilir. Ayrıca, “*hem dünyâ gider, hem din, eğer yapmazsanız*” ifadesiyle de, ahlaki değerlerin korunmasının hem dünya hem de dini açıdan önemli olduğu; ahlaki değerlerin korunmasının sadece dünya hayatı için değil, aynı zamanda dini inançlarımızın da bir gerekliliği olduğu vurgulanır. Bu, Müslüman toplumunun hem dünyevi hem de ahiret hayatı için ahlaki değerlerin önemini hatırlatır.

Mehmet Akif Ersoy'un dizelerinde, Müslüman toplumunun içinde bulunduğu zillet ve yozlaşma sorununa değindiği açıkça görülmektedir. Ersoy, Müslümanların geçmişte böyle bir zillet yaşamadığını belirtirken, günümüzdeki durumu “*inhilal etmiş vücûdun hâlî*” olarak nitelendirir. Burada “*inhilal*”, kötü bir durumu ifade etmek için kullanılan bir terimdir ve toplumun içine düştüğü zor durumu anlatır. Mehmet Akif Ersoy'un bu şiiri, Müslümanların içinde bulunduğu zor durumu açık bir şekilde dile getirirken aynı zamanda çıkış yolunu da göstermektedir. “*Ahlaki değerlere*” ve “*dinin öğretilerine*” dönüş, toplumun bu zor durumdan kurtuluşunu sağlayabilir.

Sonuç olarak, Ersoy'un dizeleri, toplumsal sorunlara dikkat çekerken aynı zamanda çözüm yollarına da işaret eder. Ona göre, toplumun kurtuluşu ahlaki değerlerin yeniden kazanılmasıyla mümkündür. Müslüman toplumunun içinde bulunduğu ahlaki çöküş ve zilletin devre dışı bırakılabilmesi için acilen “ahlaki değerlerin yükseltilmesi” gerektiği vurgulanmaktadır. Bu zengin ve derin düşünsel içerik, Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerini sadece edebi eserler olarak değil, aynı zamanda toplumsal ve felsefi birer manifesto olarak da değerlendirmemizi sağlamaktadır.

4.15. Ailede Yapısında Meydana Gelen Sorunlara Karşı Aile Birliğini Korumak ve Aile İlişkilerini Güçlendirmek

Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerinde ailenin kutsallığına vurgu yapılırken, toplumun en temel birimi olan ailenin kırılmasına yol açan unsurları titizlikle ele aldığını görülmektedir. Şair, eserlerinde kahvehane ve meyhane gibi mekânları, içki ve kumar gibi zararlı alışkanlıkları ailenin bütünlüğünü tehdit eden unsurlar olarak resmeder. Bu unsurlara teslim olan erkek figürleri, ailenin reisi konumundaki bireyler olarak özellikle vurgulanır ve ailenin sağlam temellerini sarsan kişiler olarak belirirler. Akif, topluma seslendiğinde, özellikle erkekleri aile hayatının koruyucuları olmaya çağırır ve bu sorumluluğun önemini vurgular. Kadınlar, yaşlılar ve çocuklar ise şairin eserlerinde masumiyetleri ve şefkat görmeleri gereken zayıf ve korunmaya muhtaç bireyler olarak öne çıkar. Bu şekilde, Akif'in eserleri, ailenin kutsallığını korumanın ve toplumun sağlam temelleri üzerinde yükselmesinin önemini vurgulayarak etkileyici bir mesaj iletmektedir.

Şairin “Meyhane”, “Mahalle Kahvesi” ve “Köse İmam” adlı üç şiirinde ortaya koyduğu temalar, birbiriyle iç içe geçerek insanın yaşamındaki kötü alışkanlıkların derin etkilerini vurgulamaktadır. Bu şiirlerde, şair öncelikle insanların bu zararlı alışkanlıklarının altında nasıl ezildiğine ve bu durumun insanlığa değerler açısından ne kadar büyük bir kayıp yaşattığına dikkat çeker. Ardından, bu alışkanlıkların aile hayatı üzerindeki olumsuz etkilerini de detaylı bir şekilde ele alır (Fırat, 2015, s. 185-186).

4.15.1. Meyhane

Şair, “Meyhane” adlı şiirinde, içkiye olan düşkünlüğün insanı yozlaştırdığını ve insanlıktan uzaklaştırdığını vurgular. İçkinin, insanın içinde yüce olan değerleri yok ettiğini, umutları ve gayretleri adeta bir sis perdesi gibi örterek gençliği meyhane

duvarları arasında çürüttüğünü ifade eder. Ayrıca, bu kötü alışkanlığın aile huzurunu bozduğunu, yuvaları darmadağın ettiğini belirtir ve meyhane duvarlarını, içki yüzünden yıkılmış yuvaların üzerine dikilmiş mezar taşlarına benzetir (Fırat, 2015, s. 186).

“Çöker bir dūd-i mâtem titreyen kandîl-i târından:

Sönüp gitmiş ocaklar yükselir gûyâ gubârından!” (Ersoy, 2021, s. 82).

Mehmet Akif Ersoy'un “Meyhane” adlı şiiri, meyhanenin aile birliğine ve toplumsal dokuya verdiği zararı oldukça derinlemesine ele alır. Şiir, meyhanenin sadece içki tüketiminin zararlarına değil, aynı zamanda aile ilişkilerini, toplumsal yapıyı ve manevi değerleri nasıl yıprattığına dair derin bir tahlil sunulur.

İlk dizede “Çöker bir dūd-i mâtem titreyen kandîl-i târından” ile meyhanenin karanlık ve üzücü atmosferi betimlenir. Burada, meyhanenin içinde bulunduğu hüznü ve karanlık ortam vurgulanır.

Sonraki dizede “Sönüp gitmiş ocaklar yükselir gûyâ gubârından!” ile aile ocaklarının sönüp gitmiş gibi görüldüğü, yani aile birliğinin ve sıcaklığının kaybolduğu anlatılır. “Gûyâ gubârından” ifadesi ise sanki dumanların ardından yükseliyormuş gibi, yani bir görüntüyü gizleyen ya da gerçeği örten bir perde gibi, aile ocaklarının yitirildiğini ve meyhanenin yükselen dumanı gibi aileyi saran zararlı etkileri simgelemektedir.

Şiir, meyhanenin içki tüketimiyle sadece maddi değil, aynı zamanda manevi değerleri de yok ettiğini vurgular. Meyhanenin içinde kaybolan babalık ve aile bağları, toplumsal değerlerin yitirilmesi, vicdanın kararması gibi unsurlar şiirin derinliklerinde gizlidir.

Sonuç olarak, Mehmet Akif Ersoy'un “Meyhane” adlı şiiri, meyhanenin aile birliğine ve toplumsal yapıya verdiği zararları derinlemesine ele almaktadır. İçki tüketiminin sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal ve manevi boyutta da yıkıcı etkilere sahip olduğuna işaret edilmektedir.

“Ayol, nedir bu senin yaptığın? Utan azıcık...

Anan da, ben de, yumurcakların da aç kaldık!

Ne iş, ne güç, gece gündüz içip zıbar sade;

Sakin düşünme çocuklar acep ne yer evde?

Evet, sen el kapısında surun isin yoksa!

Getir bu sarhoşa yutsun, getir paran çoksa!

Zavallı ben... Çamaşır, tahta, her gün uğraş da,

Sonunda bir paralar yok, el elde baş başta!” (Ersoy, 2021, s. 85-86).

Mehmet Akif Ersoy'un “Meyhane” adlı şiirinde, aile birliğine ve toplumsal değerlere meyhanenin zararları derinlemesine ele alınır. Şiir, ailenin annesinin meyhaneye giden sorumsuz baba figürüne seslenişiyle bu zararlar ifade edilir.

“*Ayol, nedir bu senin yaptığın? Utan azıcık... Anan da, ben de, yumurcıkların da aç kaldık!*” dizeleriyle, ailenin annesi, meyhaneye giden babanın sorumsuzluğunu ve bu davranışın aileye nasıl zarar verdiği dile getirilir. Ailedeki herkesin, anneden başlayarak açlık çektiğini ifade edilir. Bu dizelerde, ailenin yaşadığı maddi sıkıntılar ve açlık durumu açıkça vurgulanır.

“*Ne iş, ne güç, gece gündüz içip zıbar sade; Sakin düşünme çocuklar acep ne yer evde?*” dizelerinde, annenin meyhaneye giden babaya seslenişi devam eder. Babanın içki tüketimiyle geçirdiği zamanın, aile ekonomisine katkıda bulunmak için harcanması gereken zaman olduğunu belirtir. Ayrıca, çocukların babalarının bu sorumsuz davranışından nasıl etkilendiğini de sorgular.

“*Evet, sen el kapısında surun isin yoksa! Getir bu sarhoşa yutsun, getir paran çoksa!*” dizeleriyle, annenin babaya olan tepkisi daha da belirginleşir. Babanın içki parasını ailenin ihtiyaçları için harcaması gerektiğini belirtir ve onu sorumluluk almaya çağırır.

“*Zavallı ben... Çamaşır, tahta, her gün uğraş da, Sonunda bir paralar yok, el elde baş başta!*” dizelerinde ise, annenin ailenin geçimini sağlamak için çabaladığı, ancak babanın sorumsuzluğu yüzünden ailenin maddi sıkıntılar yaşadığı açıkça ifade edilir.

Bu dizelerde, meyhanenin aile birliğine ve ekonomik duruma verdiği zararlar, annenin seslenişiyle detaylı bir şekilde ele alınır. Şiir, meyhanenin aile hayatına ve toplumsal düzene olan olumsuz etkilerini derinlemesine irdeleyerek, bu zararların altında yatan acı gerçekleri gözler önüne serer.

Mehmet Akif Ersoy'un “Meyhane” adlı şiirinde üzerinde durduğu sorun, meyhanenin aile birliğine ve toplumsal düzene verdiği zararlar ile ilgilidir. Şiirde, meyhanenin bireylerin sorumsuzluğuna, aile ekonomisine zarar vermesine, çocukların olumsuz etkileneşine ve ailenin maddi sıkıntılar yaşamasına neden olduğu vurgulanmaktadır.

Akif'in çözüm önerisi, meyhaneye gitmek yerine sorumluluk almak, aile birliğini güçlendirmek ve ailenin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamak için gereken adımları atmaktır. Babanın içki tüketimine son vererek ailesine daha fazla vakit ayırması,

çalışarak aile ekonomisine katkıda bulunması ve aile içindeki sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiğini ima edilir.

Şiirin sonunda, ailenin annesi tarafından dile getirilen ifadelerde bu çözüm önerisi belirginleşir. Babaya seslenilerek içki parasını ailenin ihtiyaçları için harcaması istenir ve ailenin geçimini sağlamak için gereken çabayı göstermesi çağrısında bulunulur. Bu şekilde, sorumluluk alınması, aile birliğinin güçlendirilmesi ve ailenin refahının sağlanması önerilir.

Akif'in şiirindeki bu çözüm önerisi, sorumluluk duygusunun önemini vurgulayarak, aile içindeki dayanışmayı ve birlikte hareket etme kültürünü güçlendirmeyi amaçlar. Ayrıca şiirde, meyhanenin zararlarına karşı direnme ve aile değerlerine sahip çıkma çağrısı yapılmaktadır.

4.15.2. Köse İmam

Mehmet Akif'in eserlerinde sıkça vurguladığı gibi, aile kurumu toplumun temel direği ve bireylerin en önemli dayanağıdır. Ancak, günümüzde sosyal sorunlar aile yapısını doğrudan etkileyerek hem neden hem de sonuç olarak etkilenmesine sebep olmaktadır. Ersoy'un ifade ettiği gibi, gerçek mutluluk ve huzur ancak sağlam bir aile ortamında mümkündür. Ancak, ahlaki değerlerin yozlaşması ve dinin istismarı gibi faktörler, ailelerin iç huzurunu bozarak boşanma gibi sonuçlara yol açabilir.

Mehmet Akif, hayatı boyunca toplumun ahlaki değerlerinin erozyona uğraması ve dinin yanlış kullanılmasına karşı çıkmıştır. Din adına yapılan yanlış uygulamaları ve cehaleti eleştirmiş, dinin özüne uygun yaşamının önemini vurgulamıştır. Bu çerçevede, Akif'in eserlerinde sıklıkla kadınların ve çocukların yaşadığı dramların altını çizdiği görülür.

Örneğin, “Köse İmam” adlı eserinde, üzerine kuma getirilmek istenen bir kadının kocasından şiddet görmesi ve boşanma isteği, toplumdaki ahlaki çöküşü ve dinin istismarını simgeler. Üç çocuklu bir kadının yaşadığı acı dolu hikâye, Akif'in gözünde toplumdaki sorunların bir yansımasıdır. Köse İmam karakteri, ahlaki değerlere önem veren ve insanların yardımına koşan bir figür olarak karşımıza çıkar. Akif, Köse İmam aracılığıyla toplumdaki adaletsizliklere ve yanlışlıklara dikkat çeker.

Akif'in eserlerindeki bu derinlik, toplumdaki sorunlara duyarlılığının ve insanların yaşadığı acıları anlama çabasının bir yansımasıdır. Onun şiirlerinde ve yazılarında

gördüğümüz bu eleştirel bakış açısı, günümüzde de hala geçerliliğini korumaktadır (Küçükşen, 2021, s. 371).

“– Ne kafam kaldı dayaktan, ne gözüm, hep şişti;
Karşı koysaydım eğer mutlak işim bitmişti.
Ağladım, merhamet et, yapma dedim Kim dinler.
Boşamakmış beni dünden beri efkârı meğer.
Üç çocuk annesi, emzikli kadın tek başına,
Koca berhaneyi silsin de, süpürsün de sana,
Yine sen bilmeyerek zalim onun kıymetim,
Dene biçare de kalkıp kolunun kuvvetim!
– Dur kızım; ağlama sen, şimdi haber gönderirim;
Karı dövmek ne kolaymış, ona ben gösteririm!
Çağırın bekçiyi
– İhsan Bey'i bildin ya, Memiş?
Hadi git şimdi getir...” (Ersoy, 2021, s. 197).

Mehmet Akif Ersoy'un “Köse İmam” adlı şiiri, toplumsal sorunlara ve özellikle aile içi şiddetin yarattığı travmalara dikkat çeken bir eserdir. Şiirde, bir kadının yaşadığı acılar ve çaresizlik anlatılırken, onun sesine de yer verilir.

Şiirde, kadının yaşadığı fiziksel ve duygusal şiddetin etkileri açıkça hissedilir. Kadın, dayak yiyerek fiziksel olarak zarar görmüş ve duygusal olarak da ezilmiştir. Ancak, içinde bulunduğu toplumsal normlar ve kadının ekonomik bağımsızlığının olmaması gibi sebeplerle, kendini koruyacak gücü veya seçeneği bulunmamaktadır. Şiirde kadının ifadeleriyle, duygusal ve ekonomik olarak bağımlı olduğu kocasına yönelik çaresizliği vurgulanır.

Bu bölümde, kadının içinde bulunduğu zor durumu anlatırken, toplumsal cinsiyet rolleri ve kadının maruz kaldığı ayrımcılık da ele alınır. Kadının, üç çocuğuyla tek başına mücadele etmesi gereken bir durumda olmasına rağmen, toplumun ona yüklediği roller gereği ev işleriyle uğraşması beklenir. Kadının kocası tarafından fiziksel ve duygusal olarak istismar edilmesi, toplumda kadına yönelik şiddetin ve ayrımcılığın bir örneğidir.

“Köse İmam” şiirinde, aile merkezli bozulmanın merkezi idareye olan etkileri açıkça görülmektedir. Şair, aile kurumunun iki temel değeri olan ailenin nafakasını temin etme ve aileyi besleyip geçindirme konularının ortadan kalktığını ve bu durumun aile kurumunun çöküşüne yol açtığını ifade etmektedir. Çocuğun eğitilmesi ertelenmekte ve bu durum çocuğun terbiyesinin ihmal edilmesine neden olmaktadır. Toplumun sağlığı gibi ahlaki değerler de bozulmuş ve geçerliliğini yitirmiştir. Millet, sağduyudan uzak, yeteneksiz idarecilere körü körüne itaat etmekte; eski ve yeni nesil arasında

anlaşmazlıklar yaşanmakta, halk ile aydın kesimi, mektep ve medrese gibi ayrımlar memleketi derin bir çöküşe sürüklemektedir (Güven & Akkuş, 2023, s. 902).

Mehmet Akif'in "Köse İmam" adlı şiirindeki dizeler, aile içi şiddetin ve kadına yönelik istismarın yarattığı acıları ve aile yapısına verdiği zararı derinlemesine yansıtmaktadır. Bu dizelerde, aile içi şiddetin normalleştirilmesi ve şiddeti uygulayanın korunması gibi toplumsal yanlışlar vurgulanır; şiir, toplumun kadına ve aileye karşı daha duyarlı bir yaklaşım benimsenmesi gerektiği mesajını taşır. Akif'in çözüm önerisi, toplumda kadın haklarına ve aile içi ilişkilere daha fazla saygı duyulması, şiddetin tolere edilmemesi ve sağlıklı iletişim ve empati temelli ilişkilerin geliştirilmesidir. Bu sayede, aile içi şiddetin ve çatışmaların önlenmesi, daha sağlıklı ve mutlu aile yapılarının oluşmasına yardımcı olabilir.

4.15.3. Mahalle Kahvesi

Kahvehaneler, toplumun kalbi gibi atar, ancak Mehmet Akif'in "Mahalle Kahvesi" adlı eserinde vurgulandığı gibi, bu kalp bazen aile hayatına derin yaralar açabilir. Mahalle kahvelerinin sıcak atmosferi, sosyal bağları güçlendirme potansiyeline sahip gibi görünse de, içinde barındırdığı kumar ve oyun gibi alışkanlıklar, aslında aile yaşamını olumsuz etkileyen köklü bir unsur olarak ortaya çıkar. Bu kahvehaneler, sadece bir mekân olmanın ötesine geçerek, aileleri içine çeken ve zamanla onları parçalayabilen bir tuzaktır. Mehmet Akif'in gözüyle bakıldığında, bu mekânlar sadece birer eğlence merkezi olmanın çok ötesinde; aynı zamanda aile bağlarını zayıflatan ve hatta koparan birer tehlikedir. Bu bağlamda, mahalle kahvelerinin derinliklerinde yatan bu potansiyel tehlike, sadece bireyleri değil, tüm toplumu etkileyen bir sorun olarak karşımıza çıkar.

Mahalle Kahvesi adlı eserde, aile yaşamını kökten sarsan unsurlardan biri, kahvehaneye gitme ve oyun oynama alışkanlığı olarak öne çıkarılır. Yazar, bu alışkanlıkların aile bağlarını zayıflattığını ve hatta parçalayabileceğini belirtirken, bu durumun toplumsal bir sorun olarak ele alınmasının gerektiğini işaret etmektedir. Mehmet Akif, eserin başında, kahvehanelerin kapatılması gerektiğini savunarak, bu mekânların aile düzeni üzerindeki olumsuz etkilerine dikkat çekiyor ve bu konuda derin bir düşünce sergilemektedir. Akif, insanların işlerini yapmak ve ailelerine zaman ayırmak yerine kahvehanelerde vakit geçirilmesinden, evlerinde sevdikleriyle huzur içinde yaşamak yerine bu tür mekânlara koşmalarından şikâyet etmektedir. Ona göre, kahvehanelerde geçirilen zaman evde geçirilen zamanın önüne geçmiş durumdadır. Bu alışkanlıkların,

toplumun ilerlemesini engellediğini düşünmektedir. Akif'in gözünde, gerçek mutluluk aile hayatında saklı, ancak insanlar bunun değerini tam olarak kavramamıştır (Fırat, 2015, s. 172-173).

*“Hayât-ı âile” isminde bir ma’îşet var;
Sa’âdet ancak odur... Dense hangimiz anlar?
Hayât-ı âile dünyâda en safâlı hayat,
Fakat o âlemi bizler tanır mıyız? Heyhât!”* (Ersoy, 2021, s. 188).

Mehmet Akif Ersoy'un “Mahalle Kahvesi” adlı şiirindeki bu dizeler; kahvehanelerin aile birliğine verdiği potansiyel zararı ve aile hayatının değerini vurgulamaktadır.

“Hayât-ı âile” ifadesi, aile hayatını temsil eder. Şair burada, aile hayatının değerini vurgulamakta ve onun saadet ve mutluluk için temel bir unsur olduğunu ifade etmektedir. “Sa’âdet ancak odur...” ifadesiyle, gerçek mutluluğun ve huzurun aile hayatında bulunabileceğini belirtir. Ancak, bu değeri anlayabilen kaç kişi olduğunu sorgular: "Dense hangimiz anlar?"

Sonraki dizelerde, “Hayât-ı âile”nin dünyadaki en saf ve mutlu yaşam olduğunu belirtilir. Ancak, “o âlemi bizler tanır mıyız?” sorusuyla, bu saf ve mutlu yaşamı anlayıp yaşayabilen kaç kişi olduğunu sorgular. “Heyhât!” üzüntü ve hayıflanma ifadesidir, çünkü insanlar genellikle aile hayatının önemini anlamamakta ve başka şeylere değer vermektedir.

Bu dizelerde, kahvehanelerin aile birliğine verdiği potansiyel zarar vurgulanır. Kahvehaneler genellikle erkeklerin toplandığı, zaman geçirdiği ve çeşitli aktivitelerde bulunduğu mekânlardır. Bu mekânlarda zaman geçirme alışkanlığı, aileyle geçirilmesi gereken zamanı azaltabilir ve aile bireyleri arasında iletişim eksikliğine yol açabilir. Bu da aile birliğinin zayıflamasına ve mutluluğun azalmasına neden olmaktadır.

*“Hayât-ı âile dünyâda en safâlı hayat,
Fakat o âlemi bizler tanır mıyız? Heyhat!
Sabahleyin dolaşıp bir kazanca hizmetle;
Evinde akşam otursan kemâl-i izzetle;
Karin, çocukların, annen, baban, kimin varsa,
Dolaşsalar, seni kat kat bu hâleler sarsa;
Sarây-ı cenneti yurdunda görsen olmaz mı?
İçinde his taşıyan kalb için bu zevk az mı?
Karin nedîme-i rûhun; çocukların rûhun;
Anan, baban birer âgûş-i ilticâ-yı masûn.
Sıkıldın öyle mi! Lâkin biraz alışsan eğer,
Fezâ kadar sana vâsi’ gelir bu dar çember.
Ne var şu kahvede bilmem ki sığmıyorsun eve?”* (Ersoy, 2021, s. 188-189).

Mehmet Akif Ersoy'un bu dizelerinde, kahvehanelerin aile düzenine verdiği zararlar ve olası çözümlere göndermeler yapıldığı görülmektedir:

“Hayât-ı âile dünyâda en safâlı hayat”: Akif, aile hayatının dünyadaki en mutlu ve saadetli yaşam olduğunu vurgulanır. Aile içindeki birlik, sevgi ve dayanışmanın önemine dikkat çekilir.

“Fakat o âlemi bizler tanır mıyız? Heyhat!”: Burada, insanların aile hayatının değerini anlayıp anlamadıkları sorgulanır. Birçoğunun aile birliğini ve onun sağladığı huzuru ve mutluluğu fark edemediği düşünülmektedir.

“Sabahleyin dolaşıp bir kazanca hizmetle;”: Akif, erkeklerin sabah işe gitmek için dışarı çıktığını ve bir kazanca hizmet etmek için çalıştığını ifade eder. Ancak, sürekli dışarıda olmanın, aileyle geçirilen zamanı azalttığı belirtilir.

“Evinde akşam otursan kemâl-i izzetle;”: Evde akşam oturma, ailenin huzuru ve şerefi için önemli olduğunu vurgulanır. Evde geçirilen zamanın, aile birliğini güçlendirdiği ve mutluluğu artırdığı ifade edilir.

“Karin, çocukların, annen, baban, kimin varsa,”: Aile üyelerinin önemine ve birbirleriyle olan ilişkilerinin değerine dikkat çekilmektedir.

“Dolaşsalar, seni kat kat bu hâleler sarsa;”: Aile fertlerinin dışarı çıktıklarında kendisini nasıl etkileyebileceğini anlatılmıştır. Aile birliğinin güçlü olması durumunda, dış etkenlerin etkisi azalacaktır.

“Sarây-ı cenneti yurdunda görsen olmaz mı? İçinde his taşıyan kalb için bu zevk az mı?”: Evdeki huzur ve mutluluğun, dünyanın en güzel yerleriyle yarışabilecek nitelikte olduğunu belirtilmiştir. Aile birliği, manevi açıdan büyük bir zevk ve huzur kaynağıdır.

“Karin nedîme-i rûhun; çocukların rûhun; Anan, baban birer âgûş-i ilticâ-yı masûn.”: Karısının, çocuklarının ve ebeveynlerinin evin en değerli varlıkları olduğu vurgulanır. Onların sevgisi ve desteğinin, insanın manevi anlamda sığınağı olacağı hatırlatılır.

“Sıkıldın öyle mi! Lâkin biraz alışsan eğer, Fezâ kadar sana vâsi' gelir bu dar çember.”: Evde geçirilen zamanın sıkıcı olabileceğini ancak alışıldığında bu dar çemberin genişleyeceği ve evin insan için sonsuz bir alan haline geleceği ifade edilir.

“Ne var şu kahvede bilmem ki sığmıyorsun eve?”: Son olarak, kahvehanelerin sunduğu sosyal ortamın cazibesine rağmen, aslında evin sağladığı huzur ve mutluluğun yerini

dolduramayacağını belirtilir. Evin sıcaklığı, aile birliğinin değeri ve manevi atmosferin, kahvehanelerde geçirilen zamanı unutturabileceği ifade edilir.

Bu dizelerde Akif, aile hayatının değerini vurgularken, kahvehanelerin aile birliğine olan olumsuz etkilerine dikkat çeker ve evde geçirilen zamanın önemini vurgular. Kahvehanelere sığınmak yerine, aile bireyleri arasındaki ilişkileri güçlendirmek için evde daha fazla zaman geçirme çağrısında bulunmaktadır.

Mehmet Akif Ersoy'un dizelerinde, kahvehanelerin aile düzenine verdiği zararları ve evde geçirilen zamanın değerine vurgu yapmaktadır. Akif'in dizelerinde, aile hayatının saf ve mutlu bir yaşam olduğu anlatılarak, bu bağlamda aile birliğinin sağladığı huzurun eşsizliğine dikkat çekilmektedir. Ancak Akif, toplumun ne kadarının bu değeri anladığını sorgulayarak, insanların sıklıkla aile birliğinin değerini göz ardı ettiğini düşünmektedir. Evde geçirilen zamanın, aile birliğini güçlendirdiğini ve mutluluğu artırdığını belirtirken, aile üyeleri arasındaki sevgi ve dayanışmanın önemine değinilmiştir. Evdeki huzurun, dünyanın en güzel yerlerinden bile daha değerli olduğu ifade edilerek, aile birliğinin manevi değerine dikkat çekilmiştir.

“Sıkıldın öyle mi! Lâkin biraz alışsan eğer, Fezâ kadar sana vâsi’ gelir bu dar çember.” ifadesiyle evde geçirilen zamanın sıkıcı olabileceğini ancak alıştıkça değerini anlaşılacağını söylerken, evin içinde barındırdığı sonsuz potansiyele vurgu yapmaktadır. Kahvehanelerin sunduğu sosyal ortamın cazibesine rağmen, evdeki huzurun ve aile birliğinin sağladığı manevi değerini yerini tutamayacağını belirtmektedir.

Akif'in bu derin ve etkileyici ifadeleri, aile birliğinin önemini vurgularken; kahvehanelerin, aile hayatına açtığı derin yaralara da işaret edilmektedir. Evde geçirilen zamanın değeri ve aile bireyleri arasındaki ilişkilerin güçlenmesi, toplumun refahı için kritik bir önem taşımaktadır. Bu nedenle, Akif'in dizeleri, aile birliğinin korunması ve güçlendirilmesi gerekliliğine dair güçlü bir mesaj ve çağrı niteliği taşımaktadır.

Mehmet Akif Ersoy'un dizelerinde belirttiği sorun ve çözüm önerilerini düşünüldüğünde, şairin aile hayatının değerini anlamak ve korumak için daha fazla bilinçlenme ve çaba gerektiğini vurguladığı söylenebilir. Akif, insanların aile hayatının önemini kavramalarını ve aile birliğine daha fazla önem vermelerini önerirken, aynı zamanda kahvehanelerin aile hayatına potansiyel zararlarına da dikkat çekmektedir.

4.16. Yoksulluk Sorununa Karşı Toplumsal Dayanışma ve Yardımlaşma Ruhunun Güçlendirilmesi

Yoksulluk sadece maddi bir durum değil, aynı zamanda adaletsizlik, eşitsizlik, özgürlük kısıtlılığı gibi insani ve toplumsal sorunların derinlerinde kök salmış bir gerçekliktir. Mehmet Akif'in hayatı, bu gerçeğin derin izlerini taşımaktadır. İstanbul'un kenar mahallelerinde doğmuş, çocuk yaşta babasını kaybetmiş ve maddi zorluklar içinde büyümüştür. İsteddiği fakülteye gitmek yerine, iş bulma umuduyla parasız yatılı bir okula gitmek zorunda kalmıştır. Her hafta sonu, evinden on yedi kilometre uzakta olan bu okula, parasızlık yüzünden yürüyerek gitmek zorunda kalmıştır.

Mehmet Akif'in yaşadığı dönem, devlet ve millet tarihinin en zor dönemleri durumundadır. Eserlerinde, Osmanlı Devleti'nin çöküş döneminde toplumun ve bireyin yaşadığı acıları, toplumsal, ahlaki ve ekonomik sorunları titizlikle işlemiştir. “Seyfi Baba” adlı eserinde, hasta ve yaşlı bir adamı ziyarete giderken yolda gördüğü sefaleti anlatmaktadır. Yoksulluğun neden olduğu kötü beslenme, hastalık, açlık ve engellilik gibi sorunlar, toplumu derinden etkilemiş, aileleri dağıtmış ve en çok da kadınları ve çocukları perişan bir halde bırakmıştır.

Akif'in kendi yaşamı da eserlerine yansımıştır. “Seyfi Baba”nın sonunda, Akif'in cebinde birkaç kuruş bile yoktur ve çaresizce *“Ya hamiyetsiz olaydım ya da param olsa idi!”* diyerek içini dökmektedir. Yıllar sonra oğlu, kendisine babasının ne bıraktığını sorulduğunda, *“Muhteşem bir isim ve gurur. Başka bir şey bırakamazdı. Çünkü bırakılacak hiçbir şeyi yoktu.”* şeklinde bir ifade kullanmıştır.

Mehmet Akif'in yaşamı ve eserleri, yoksulluğun ve adaletsizliğin insani ve toplumsal boyutlarını derinlemesine irdeleyerek, bu sorunların çözümü için çağrıda bulunmaktadır (Küçükşen, 2021, s. 374-375).

4.16.1. Hasta

Mehmet Akif'in kaleme aldığı “Hasta” adlı şiirde, yatılı bir okulun duvarları arasında geçen trajik bir hikâyeyi anlamaktadır. Bu hikâye, yazarın Ziraat Mektebi'nde tanık olduğu gerçek bir olayın izlerini taşımaktadır. Merhametin, umudun ve acımasız gerçeklerin kesiştiği bu manzumede, verem hastalığına yakalanan ve ölümle yüzleşen bir öğrencinin dramı kaleme alınmıştır.

Doktorun soğuk teşhisiyle başlayan olaylar zinciri, çocuğun son günlerini yaşadığı gerçeğiyle birlikte derinleşmiştir. Okul müdürü, çocuğu evine göndermeye çalışırken, mubassıra bu ağır görevi verilmiştir. Ancak çocuğun ne annesi ne de babası vardır; çaresiz ve yalnız bir halde bulunmaktadır. Kardeşinin tek dayanağıdır ve çocuk, onu hayal kırıklığına uğratmamak için var gücüyle yaşamak istemektedir.

Ancak gerçekler acıdır ve çocuk, ölümünün yaklaştığını fark etmiştir. Hüzün dolu gözlerle, hayallerinin kırıldığı gerçeğiyle yüzleşirken, Gureba'ya sığınma kararı, onun son umudu olmuştur. Yalnızca bedenen hasta değil, aynı zamanda yalnızlığın, umutsuzluğun ve çaresizliğin pençesinde de mücadele vermektedir. Mehmet Akif'in kaleminden çıkan bu dizelerde, insanın en kırılgan anlarında dahi umudu arama çabasını yansıtır (Gedikli, 2021, s. 72-73).

*“Kimsesiz bir çocuğum, nerde gider yer bulurum?
Etmeyin, sonra sokaklarda perişân olurum!
Anam ölmüş, babamın bilmiyorum hiç yüzünü;
Kardeşim var, o da lâkin bana dikmiş gözünü:
Sanki âtîdeki mevhûm refâhım giderek,
Onu çalkandığı hüsrânlar içinden çekecek!
Kardeşim! Kurduğum âmâli devirmekte ölüm;
Beni göm hufre-i nisyâna, ben artık öldüm!
Hangi bir derdim için ağlayayım, bilmiyorum.
Döktüğüm yaşları çok görmeyiniz: Mağdûrum!
O kadar sa'y-i belîğin bu sefâlet mi sonu?
Biri evvelce eğer söylemiş olsaydı bunu,
Çalışıp ömrümü çılğınca hebâ etmezdim,
Ben bu müstakbele mâzîmi fedâ etmezdim!
Merhamet bilmeyen insanlara bak, yâ Rabbi,
Koşuyorlar beni bir sâil-i âvâre gibi!”* (Ersoy, 2021, s. 55).

Mehmet Akif Ersoy'un “Hasta” adlı şiiri, yoksulluk sorununu derinlemesine ele alırken, insanın iç dünyasındaki çaresizlik ve dış dünyadaki acımasızlık ustalıklı yansıtır. Şiirin kahramanı, kimsesiz bir çocuktur; anne ve babasını kaybetmiştir. İçinde bulunduğu çaresizlik ve umutsuzluk, şairin dizelerinde adeta yankılanmaktadır.

Şiirin başında, çocuk kendine yer arar, yokluk içinde kıvrılırken çaresizliğini dile getirmektedir. Annesini kaybetmiş, babasını hiç tanımamıştır ve kardeşinin tek dayanağı olduğu için onun da çaresiz bakışlarından söz etmektedir. Bu yalnızlık ve terk edilmişlik duygusu, tüm ruhunu sarmıştır.

“O kadar sa'y-i belîğin bu sefâlet mi sonu?” dizesinde şair, yaşadığı yoğun çabanın ve çalışmanın (meslek sahibi olabilmek için) sonucunda bile yoksulluk ve sefaletin

kendisini bulması (çok çalışmaktan verem olmuştur) karşısında oluşan çaresizlik ve hayal kırıklığını ifade etmektedir. İnsanın emeğinin ve gayretinin sonucunda sefaletle karşı karşıya kalışının hüznünü yaşamaktadır.

Ersoy, şiirinde bu çocuğun iç dünyasını ve dış dünyadaki acımasızlığı resmederken, aynı zamanda yoksullukla mücadele için de çözüm önerileri sunmaktadır. Şiirin ilerleyen bölümlerinde, şair, insanlığın merhametini ve vicdanını sorgulamaktadır. Çocuğun içinde bulunduğu bu duruma, toplumun vicdanının sızlatması gerektiği vurgusunu yapmaktadır.

Ersoy'un “Hasta” adlı şiiri, yoksulluk sorununa derinlemesine bir bakış sunarken, insanlık onurunu ve vicdanını ön plana çıkarmıştır. Toplumun, yoksullara karşı daha duyarlı ve merhametli olması gerektiğini dile getirirken, aynı zamanda yoksullukla mücadele için birlikte hareket etme çağrısında bulunmaktadır. Bu çözüm önerileri, sadece maddi yardımı değil, aynı zamanda insanların birbirlerine karşı daha anlayışlı, şefkatli ve dayanışmacı olmalarını da içermektedir. Şair toplumun, yoksul ve çaresiz insanların acılarını, çaresizliklerini görmezden gelmemesini; onlara merhamet edip yardım eli uzatmalarının gerektiği ve önemine değinmektedir.

Mehmet Akif Ersoy'un “Hasta” adlı şiiri, yoksullukla mücadelede hem maddi hem de manevi boyutta çözüm önerileri sunar. Toplumun her kesimi, yoksulların yaşadığı acıları anlamalı ve onlara yardım eli uzatmalıdır. Ancak bu şekilde yoksullukla mücadelede gerçek bir ilerleme sağlanabilir ve toplumda adalet ve dayanışma duygusu güçlenebilir. Şairin dilinden çıkan çılgılık, yoksullukla mücadelede devletin, toplumun ve bireylerin sorumluluklarını hatırlatmayı hedeflemektedir.

4.16.2. Küfe

Mehmet Akif Ersoy “Küfe” adlı manzum hikâye tarzındaki şiirinde, okumaya istekli olan fakat babasının ölümü sonucu annesi ve kardeşinin geçimini küfeden sağlamak zorunda kalan 13 yaşındaki Hasan'ın dokunaklı hikâyesi anlatılır. Şair, tesadüfen Hasan'ı küfeyi tekmelerken görür ve onun annesiyle yaptığı konuşmalara şahit olmuştur. Çocuğa bir nebze olsun rehberlik etmek isteyince, ters bir tepkiyle karşılaşmaktadır. Birkaç gün sonra tekrar karşılaştığında ise Hasan'ın içler acısı halini görmektedir. Hasan'ın sefaletiyle kıyaslanınca, okula giden ve yaşlarına uygun şekilde neşe içinde vakit geçiren diğer çocukların görüntüsü trajik bir tablo oluşturmaktadır.

Mehmet Akif'in eserlerinde sıkça ele aldığı sosyal sorunları çözümlemeye ve çözüm yollarını sunmaya odaklandığını gözlemlemek mümkündür. Ancak, bazı durumlarda, özellikle "Küfe" gibi eserlerinde, muhtaç çocukların eğitimi gibi zorlu meseleler karşısında çaresizlik duygusunu işlemekte ve bu konuda sessiz kalmaktadır (Baş, 2012, s. 205-206).

Bu durum, Akif'in eserlerindeki çözüm odaklı yaklaşımının her zaman karşılık bulmadığını ve bazen insanın çaresizlik içinde bocaladığı gerçeğini yansıtır. Bu nedenle, "Küfe" gibi eserler, sadece sorunları ortaya koymakla kalmaz, aynı zamanda bu sorunlarla nasıl baş edileceği konusundaki belirsizliği ve çaresizliği de gözler önüne sermektedir.

Şiir, çözüm önerisi sunmaktan ziyade sosyal bir eleştiri ve insanların daha duyarlı olmaları gerekliliğini vurgular niteliktedir. Mehmet Akif, Hasan gibi masum çocukların yaşadığı zorluklara dikkat çekerek toplumun bu konuda daha duyarlı olması gerektiğine işaret eder. Bu bağlamda, şiirin altında yatan mesaj, "toplumsal duyarlılığın artırılması" ve "zor durumdaki insanlara daha fazla yardım eli uzatılması" gerektirir.

Özellikle annenin çocuğa verdiği tavsiyeler ve olaya müdahale eden kişinin sözleri, toplumsal dayanışma ve yardımlaşmanın önemini hatırlatmaktadır. Babasının emanetini korumakla yükümlü olan çocuğa, yetim kardeşini büyüterek ve sorumluluk alarak yaşamayı öğütlemektedir. Bu da, toplumun zayıf ve korunmaya muhtaç bireylere sahip çıkmasının gerekliliğini anlatılmaktadır.

Akif'in tavsiyeleri, toplumun yardımlaşma ve dayanışma ruhunu canlı tutmasının önemine işaret etmektedir. Ayrıca, adaletin sağlanması için herkesin sorumluluk alması gerektiğini ifade edilir. Şiirde önem teşkil eden bazı dizelere bakılacak olursa:

*"Çocuk, benim o sabah gördüğüm zavallı yetim...
Şu var ki, yavrucağın hâli eskisinden elim:
Cılız bacaklarının dizden altı çırpıplak...
Bir ince mintanın altında titriyor, donacak!
Ayakta kundura yok, başta var mı fes? Ne gezer!
Düğümlü alının üstünde sâde bir çember.
Nefes değil o soluklar, kesik kesik feryâd;
Nazar değil o bakışlar, dümû'-i istimdâd.
Bu bir ayaklı sefâlet ki yalnayak, baş açık;
On üç yaşında buruşmuş cebîn-i sâfi, yazık!
O anda mekteb-i rüşdiyyeden taburla çıkan
Bir elliden mütecâviz çocuk ki, muntazaman
Geçerken eylediler ihtiyârı vakfe-güzin...
Hasan'la karşılaşırken bu sahne oldu hazin:*

*Evet, bu yavruların hepsi, pür-sürûd-i şebâb,
Eder dururdu birer âşiyân-ı nûra şitâb.
Birazdan oynayacak hepsi bunların, ne iyi!
Fakat Hasan, babasından kalan o pis küfeyi,
-Ki ezmek istedi görmekle reh-güzârında-
İlel'ebed çekecek dûş-i ıztırârında!
O, yük değil, kaderin bir cezâsı ma'sûma...
Yazık, günâhı nedir, bilmeyen şu mahkûma!"* (Ersoy, 2021, s. 68-69).

"Cılız bacaklarının dizden altı çırpıplak..."

Bu dizde, Hasan'ın yoksulluğu ve çaresizliği fiziksel olarak betimlenir. Çırılçıplak ifadesiyle, Hasan'ın maddi imkânsızlıklar içinde olduğu ve korunmasızlığı vurgulanır.

*"Bir ince mintanın altında titriyor, donacak!
Ayakta kundura yok, başta var mı fes? Ne gezer!"*

Bu dizelerde, betimlenen yetim çocuğun durumu oldukça dokunaklı bir şekilde aktarılır. Onun yaşadığı yoksulluk ve çaresizlik, okuyucunun vicdanını sarsar niteliktedir. Çocuğun giyiminden, sağlık durumuna kadar detaylı bir şekilde betimlenmesi, onun yaşadığı sıkıntıyı ve zorluğu resmederek gözler önüne sermektedir. Akif, çocuğun çıplak bacaklarını, titreyen vücudunu, yetersiz giyimini ve çaresiz feryatlarını ustalıkla anlatarak kör olan, kararlı vicdanları harekete geçirmeyi amaçlamaktadır.

"Nefes değil o soluklar, kesik kesik feryâd;"

Hasan'ın içinde bulunduğu çaresizlik ve acı, soluk alıp verişine bile yansımaktadır. Soluklarının kesik kesik olması, içinde bulunduğu sıkıntının ve çaresizliğin bir göstergesi olarak verilmiştir.

*"O anda mekteb-i rüşdiyyeden taburla çıkan
Bir elliden mütecâviz çocuk ki, muntazaman
Geçerken eylediler ihtiyârı vakfe-güzin..."*

Bu dizede, Hasan'ın durumunun yanı sıra çevresindeki çocukların eğitim alıp hayatlarına devam edebildiği anlatılmaktadır. Hasan'ın ise eğitim almak yerine çalışmak zorunda kaldığı ve bu durumun onun için bir ceza olduğu ifade edilerek yaşanan drama vurgu yapılmıştır.

*"Geçerken eylediler ihtiyârı vakfe-güzin...
Hasan'la karşılaşırken bu sahne oldu hazin:
Evet, bu yavruların hepsi, pür-sürûd-i şebâb,
Eder dururdu birer âşiyân-ı nûra şitâb.
Birazdan oynayacak hepsi bunların, ne iyi!
Fakat Hasan, babasından kalan o pis küfeyi..."*

Özellikle zengin ve rahat yaşayan çocukların, yoksul ve yetim çocuklara karşı duyarsızlığı ve umursamazlığına dikkat çekilir. Şair, zengin çocukların oynayacakları oyunlarla meşgul olurken, Hasan'ın ise, babasından kalan mirasın ağırlığını hissettiğini ifade etmiştir.

“O, yük değil, kaderin bir cezâsı ma’sûma...”

Bu dize, Hasan'ın yaşadığı zorlukların onun suçu olmadığı, tamamen kaderin bir sonucu olduğuna dikkat çekilmektedir. Küfe, bir yük değil, Hasan'a kaderin cezası olarak nitelendirilmiştir. Bu dizeler, Hasan'ın yaşadığı zorlukları ve çaresizliği etkileyici bir şekilde anlatırken, aynı zamanda toplumsal adaletsizliğin farkına varma ve çözüm arayışlarının da önemini düşündürmesi bağlamında önem arz etmektedir.

4.16.3. Seyfi Baba

Seyfi Baba şiiri, İstiklal Savaşı sonrasında Türkiye'nin içinde bulunduğu karmaşık dönemin izlerini taşır. Savaşın acıları hala taze iken, insanlar hem savaş sonrası yaraları sarmaya çalışırken hem de yoksullukla mücadele etmenin zorluklarıyla boğuşmaktadır. Karakterler, savaşın ardından ortaya çıkan kaotik ortamın içinde sıkışıp kalmış insanların portrelerini çizer. Bu karakterler aracılığıyla, savaş sonrası toplumunun zorlukları, yoksulluk ve adaletsizlik gibi temel meseleler dile getirilir.

Mehmet Akif, bu şiirinde sadece manzum bir hikâye anlatmaz, aynı zamanda bir toplumun ruh halini ve yaşadığı sıkıntıları da yansıtır. Seyfi Baba şiiri, dönemin Türk toplumunun acı gerçeklerini yansıtan bir aynadır. Bu şiir, toplumsal gerçekçiliğin en çarpıcı örneklerinden biridir, çünkü o dönemdeki zorlu yaşam koşullarını çıplak bir şekilde gözler önüne serilir. Seyfi Baba ve komşularının hikâyesi, yoksulluğun ve sıkıntının göz alıcı bir portresini çizmektedir. Akif, okurlara bu gerçeklikle yüzleşmeleri için cesaret verir ve aynı zamanda bu durumdan kurtulmanın yollarını göstermektedir.

Didaktik yönüyle Seyfi Baba, sadece bir hikâye anlatmakla kalmaz, aynı zamanda toplumun dikkatini sosyal meselelere çeker ve çözümler aramaya teşvik etmektedir. Akif'in dili ustaca seçilmiş ve etkileyici bir şekilde kullanılmıştır; bu da okuyucuyu derinden etkiler ve düşündürür. Şiir, sadece bir sanat eseri olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir manifesto olarak da okunabilir, çünkü Akif, insanlığın daha iyi bir geleceğe doğru adım atmasını teşvik eder. Akif'in dilindeki güçlü imgeler ve derin anlatımıyla, Seyfi Baba şiiri okuyucuyu etkileyici bir yolculuğa çıkarır. İnsanların

yaşadığı acılar, umutlar ve mücadeleler şiirin her satırında hissedilir. Akif, sadece bir şair olarak değil, aynı zamanda bir toplumun sesi olarak da ortaya çıkar, çünkü eserleriyle insanların duygularına tercüman olur ve onların sesini duyurur.

*“Vakt olur pek sapa yerlerde, bakarsın, dolaşır;
Sonra en korkulu eşhâsa çekinmez, sataşır;
Gecenin süt-re-i yeldâsını çekmiş, üryan ,
Sokulup bir saçağın altına gûyâ uyuyan
Hânüman yoksulu binlerce sefilân-ı beşer;
Sesi dinmiş yuvalar, hâke serilmiş evler;
Kocasından boşanan bir sürü bîçare karı;
O kopan râbitanın, darmadağın yavruları;
Zulmetin, yer yer, içinden kabaran mezbeleler:
Evi sırtında, sokaklarda gezen âileler!
Gece rehzen, sabah olmaz mı bakarsın, sâil!
Serserî, derbeder, âvâre, harâmî, kâtil...
Böyle kaç manzara gördüyse bizim kör kandil
Bana göstermedi bir kerre... Niçin? Belli değil!
Ya o bîçare de rahmet suyu nûş eyleyerek
Hatm-i enfâs edivermez mi hemen “cız!” diyerek?
O zaman sâmi’anın, lâmisenin sevgiyle
Yürüyen körlere döndüm, o ne dehşetti hele!
Sopam artık bana hem göz, hem ayak, hem eldi...
Ne yalan söyleyeyim kalbime haşyet geldi.” (Ersoy, 2021, s. 127-128).*

Bu dizeler, Mehmet Akif Ersoy'un “Seyfi Baba” adlı şiirinin yoksulluk ve sefalet bağlamında güçlü bir kesitini oluşturmaktadır. Şair, bu dizelerde çarpıcı bir dille toplumsal gerçekçilik ve insanlık dramını yansıtırken; yoksul ve sefil insanların tablosunu çizmektedir. Evsizler, kimsesizler, dul kalan kadınlar, dağılan ailelerin çocukları gibi çaresiz insanların durumu betimlenmektedir. Zulüm, yoksulluk ve çaresizlik, her biri insanlık dramının bir parçası olan bu karakterler aracılığıyla somutlaştırılmıştır. Akif’in yazdıklarındaki derin manalar daha detaylı incelenirse:

“Vakt olur pek sapa yerlerde, bakarsın, dolaşır;”

Bu dizede, toplumun kenarlarında, ıssız ve izole yerlerde dolaşan insanların tasviri yapılmaktadır. Bu insanlar genellikle toplumun dışına itilmiş, yoksul ve yardıma muhtaç kimselerdir. “Vakt olur” ifadesi, zaman zaman bu durumun yaşandığını vurgulamaktadır.

“Sonra en korkulu eşhâsa çekinmez, sataşır;”

Burada, yoksul insanların çoğu zaman en korkulan kişilere bile korkusuzca yaklaşabilecek kadar umutsuz oldukları ifade edilir. Yoksulluk ve çaresizlik, insanların normalde korkacakları kişilere bile meydan okuyabilecek bir duruma getirebilmektedir.

“Gecenin s tre-i yeld sını çekmiş,  ryan,”

Bu dizede, gece vakti sokaklarda yaşayan yoksul insanların durumu betimlenmiştir. “S tre-i yeld sını çekmiş” ifadesi, gece perdesini açmış ve yıldızların ışığı yoksul insanların üzerine   km ş olarak tasvir edilmiştir. “ ryan” kelimesi ise, çıplak ve savunmasız anlamına gelir, bu da yoksul insanların korumasızlığını ve çaresizliğini vurgulamaktadır.

“Sokulup bir saçağın altına g y  uyuyan”

Bu dize, yoksul insanların geceyi sokaklarda ve barınaksız geçirdiği anlatılmaktadır. “G y  uyuyan” ifadesi, sanki uyuyormuş gibi yapılan bir hareketle, aslında gerçekten uyumadan geçirilen geceler ifade edilmiştir.

“H n man yoksulu binlerce sefilân-ı beşer;”

Bu dize, milyonlarca yoksul insanın çaresiz ve zor durumu tasvir edilmiştir. “H n man yoksulu” ifadesi, evsiz ve korunaksız insanları ifade ederken, “sefilân-ı beşer” ifadesi de insanlığın en zavallı ve çaresiz kesimini vurgulamaktadır.

Her bir dize, yoksulluk ve sefaletin insanlar üzerindeki etkilerini çarpıcı bir şekilde gözler önüne sererek, toplumun çaresiz ve umutsuz kesimi tasvir edilmiştir.

“H n man yoksulu binlerce sefilân-ı beşer;”

Bu dize, insanların evsizlik ve yoksulluk içinde yaşadığı acı gerçeği betimlemektedir. “H n man yoksulu” ifadesi, evsizlik ve yoksulluğun insanları nasıl korumasız bıraktığına vurgu yapılmıştır. “Sefil n-ı beşer” ifadesi ile insanlığın en zavallı ve çaresiz kesimi ifade edilir, yani insanların içinde bulunduğu çaresizlik ve umutsuzluk tablosu betimlenmiştir.

“Sesi dinmiş yuvalar, hâke serilmiş evler;”

Bu dize, yoksulluğun yarattığı yıkımı anlatır. “Sesi dinmiş yuvalar” ifadesi, yoksulluk nedeniyle mutsuzluk ve sessizlik içinde kalan ailelerin dramını yansıtır. “H ke serilmiş evler” ise, yıkılmış ve bakımsız evleri ifade eder, yani yoksulluğun insanların yaşam alanlarında yarattığı tahribatı gösterir.

“Kocasından boşanan bir sürü bîçare karı;”

Bu dize, yoksulluğun aileleri nasıl parçaladığını ve kadınların bu durumdan nasıl etkilendiğini anlatır. "Kocasından boşanan" ifadesi, ekonomik zorluklar nedeniyle aile birliğinin bozulduğunu ve kadınların çaresizlik içinde kaldığını vurgular. “Bîçare karı” ifadesiyle, kadınların yaşadığı zorluklar ve çaresizlik vurgulanır.

“O kopan râbitanın, darmadağın yavruları;”

Bu dize, yoksulluğun çocukları nasıl etkilediğini anlatır. “Kopan râbitanın” ifadesi, aile bağlarının zayıfladığını ve kopma noktasına geldiğini ifade edilir. “Darmadağın yavruları” ifadesi ise, çaresizlik içinde terk edilmiş ve bakımsız çocukları betimler, yani yoksulluğun çocukların hayatlarını nasıl etkilediğini göstermektedir.

“Zulmetin, yer yer, içinden kabaran mezbeleler;”

Bu dize, yoksulluğun toplumda nasıl bir çürüme ve bozulmaya neden olduğunu ifade etmektedir. “Zulmetin içinden kabaran mezbeleler” ifadesi, yoksulluğun yarattığı çürümüş ve karanlık ortamı betimler, yani toplumun yoksulluk nedeniyle nasıl kötüleştiğini ve bozulduğunu göstermektedir.

“Evi sırtında, sokaklarda gezen âileler!”

Burada, yoksulluğun aileleri nasıl evsiz bıraktığı ve sokaklarda yaşamaya zorladığı anlatılır. “Evi sırtında” ifadesi, evsiz ailelerin yaşadığı zorlukları vurgular. “Sokaklarda gezen aileler” ise, yoksulluğun aileleri nasıl çaresiz ve korumasız bıraktığını gösterir.

Her bir dizede, yoksulluğun ve sefaletin toplumun her kesimini nasıl etkilediği derinden yansıtılır, insanların çaresizlik içindeki yaşamları ve toplumsal çürüme betimlenir.

4.16.4. Kocakarı ile Ömer

Şair, “Kocakarı ile Ömer” adlı eserinde Hz. Ömer'in sözünü hatırlatarak, “Yetimin ağlamasından arş titrer” hadisi ile çağrışım kurar. Halife Ömer, aç kalmış çocukları ve kocasından yoksun kalan kadınları gözetir. Çünkü babasız kalanlar ve kocalarını kaybeden kadınlar, aslında yetimdir. Yetimlik, yalnızlık anlamına gelir ve Hz. Ömer, bu durumdaki insanlara karşı sorumlu olduğunun bilincindedir. Özellikle kadının “yüzsuyu dökmem” ifadesi, onun onurlu duruşunu vurgular. O, evindeki açlığı dile getirmek yerine, kimseye muhtaç olmak istemez. Bu duruşla, onun şerefine ve Allah'a olan

güvenine işaret edilir. Ayrıca, yetimlerin feryadının Allah'ın yıldırımına benzetilmesiyle, onların acısının büyüklüğü vurgulanır (Yeşilyurt, 2022, s. 255).

*“Ocak başında oturmuş bir ihtiyarca kadın.
“Açız! Açız!” diye feryâd eden çocuklarının,
Karıştırıp duruyorken pişen nevâlesini;
Çıkardı yuttuğu yaşlarla çırpınan sesini:
– Durundu yavrularım, işte şimdicek pişecek...
Fakat ne hâl ise bir türlü pişmiyordu yemek!
Çocukların yeniden başlamıştı nâleleri...
Selâmı verdi Ömer, daldı âkıbet içeri,
Selâmı aldı kadın pek beşûş bir yüzle.
– Bu yavrular niçin, ey teyze ağlıyor, söyle?
– Bugün ikinci gün, aç kaldılar...
– O halde, neden
Biraz yemek komuyorsun?
– Yemek mi? Çömleği sen,
Tirid mi zannedyorsun? İçinde sâde su var;
Çakıl taşıyla berâber bütün zaman kaynar!
Ne çâre! Belki susarlar, dedim. Ayıplamayın.
– Peki! Senin kocan, oğlun, ya kardeşin, ya dayın...
Tek erkeğin de mi yok?
– Hepsi öldü... Kimsem yok.
– Senin midir bu küçükler?
– Torunlarım.
– Ne de çok!
Adam, Emîr’e gidip söylemez mi hâlini?
– Ah!
Emîr’e, öyle mi? Kahretsin an-karîb Allah!
Yakında râyet-i ikbâli ser-nigûn olsun...
Ömer, belâsını dünyâda isterim bulsun!
– Ne yaptı, teyze, Ömer, böyle inkisâr edecek?
– Ya ben yetim avuturken, Emîr uyur mu gerek?
Raiyyetiz, ona bizler vediâtü’llâhız ;
Gelip de bir aramak yok mu?
– Haklısın, yalnız,
Zavallının işi pek çok, zaman bulup gelemmez;
Gidip de söylememişsen, ne haldesin bilemez.
– Niçin hilâfeti vaktiyle eylemişti kabûl?
Sonunda böyle çürük özü kim sayar makbûl?
Zavallının işi çokmuş!.. Nedir, muhârebe mi?
İşitme sen de civârında inleyen elemi,
Medîne halkını üryan bırak, Mısır’da dolaş...
“Gazâ! Gazâ!” diye git soy cihânı, gel paylaş!” (Ersoy, 2021, s. 158-60).*

Mehmet Akif Ersoy'un “Kocakarı ile Ömer” adlı şiiri, tarihsel ve toplumsal bir dokunun içinde derinlemesine bir analiz sunmaktadır. Şiir, İslam'ın erken dönemlerindeki adalet

ve insanlık meselelerine odaklanırken, özellikle Hz. Ömer'in yönetim tarzını ve halkla olan ilişkilerini sorgulamaktadır.

Şiirin bu bölümünde, Hz. Ömer'in adalet anlayışı ve toplumla kurduğu ilişki ön plandadır. Hz. Abbas ile karşılaşması ve birlikte şehri dolaşması, onun yönetimindeki şeffaflığı ve halkla iç içe olduğunu simgelemektedir.

Kadının ve torunlarının açlık ve sefalet içindeki yaşamı anlatılırken, toplumun en zayıf kesimlerinin yaşadığı sıkıntı yansıtılmaktadır. Kadın, Hz. Ömer'e yönelik beddualar ve eleştirilerde bulunmaktadır; çünkü onun gözünde, halife tüm insanların durumunu bilmeli ve onların ihtiyaçlarını karşılamalıdır. Bu noktada, Hz. Ömer'in yönetim tarzı ve adalet anlayışı sorgulanır.

Şiirin dili, bu acı gerçekleri çarpıcı bir şekilde dile getirmektedir. Özellikle çocukların açlıkla feryat ederken tasvir edilmesi, okuyucunun duygusal bir etkileşim yaşamasını sağlamaktadır. Ayrıca, kadının Hz. Ömer'e yönelik eleştirileri, onun yönetim tarzının ve adalet anlayışının ne denli sorgulanabilir olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte, şiirin bu bölümü, sadece Hz. Ömer'in bireysel olarak eleştirilmesiyle sınırlı değildir. Aynı zamanda, geniş çapta bir toplumsal eleştiri sunmaktadır. Şiir, yönetimdeki adaletsizlik ve toplumun en savunmasız kesimlerinin ihmal edilmesi gibi evrensel konulara da dokunmaktadır. Mehmet Akif, tarihsel bir dönemi ve toplumsal meseleleri derinlemesine incelerken, okuyucuya insanlık ve adalet üzerine düşünme fırsatı sunmaktadır. Şiir, sadece geçmişe ait bir hikâye değil, günümüzde de geçerliliğini koruyan önemli bir eleştiri ve düşünsel zemin ortaya koymaktadır.

*“Çocukların bu sefer yükselince feryadı,
Kadın tehevvrü artık cünûna vardırđı:
– Şu nevhalar ki çıkar tâ bulutların içine;
Ömer! Savâik-i tel'in olur, iner tepene!
Yetimin âhını yağmur duası zannetme:
O sayha ra'd-ı kazâdır ki gönderir âdeme!
“Açız! Açız! Bize bir lokma olsun ekmek ver...”
“Susundu yavrularım, işte oldu, şimdi pişer!”
Gidip
de söyleyeyim hâ!.. Dilencilik yapamam!
Ömer de kim? Benim ondan kerîm adamdı babam,
Ölür de yüzşuyu dökmem sizin halîfenize!
Ömer vuruldu bu son sözle...
– Haklısın, teyze!
Avut çocukları, ben şimdicek gider gelirim.” (Ersoy, 2021, s. 160).*

Şiirin devamında, Hz. Ömer'in, karşılaştığı acı gerçekler karşısında duyarsız kalmayışına, sorumluk ve insanî duygularını harekete geçirmesine dikkat çekilir. Ömer'in hazineye gitmek yerine kendisi bir çuval un sırtlanarak, kadının ve çocuklarının yardımına koşması, onun gerçek bir lider ve insanlık örneği olduğunu göstermektedir. Bu hareket, toplumsal sorunlara karşı duyarlılığın ve kişisel sorumluluğun önemini vurgulamaktadır.

Kadının çadırına giderek çocukları doyurması, onun sadece bir lider değil, aynı zamanda bir insan olarak da duyarlılığını ortaya koymaktadır. Ömer'in, kadının ertesi gün emarete gitmesini sağlayarak ona düzenli bir yardım sağlaması; sorunun çözümüne yönelik, önemli bir adımı temsil etmektedir.

Şiirdeki sorun, toplumun en zayıf kesimlerinin ihmal edilmesi ve adaletsizliktir. Kadın ve çocuklarının yaşadığı acı gerçek, toplumdaki adaletsizliğin ve yönetimdeki eksikliklerin bir yansımasıdır. Ancak, çözüm olarak, Hz. Ömer'in duyarlılığı ve sorumluluğu öne çıkmaktadır. O, kendi elleriyle çocukları doyurarak ve kadına düzenli yardım sağlayarak sorunu çözmeye yönelik gerekli müdahalede bulunmaktadır.

Mehmet Akif dizelerinde, toplumsal sorunlara karşı duyarlılığın ve sorumluluğun önemini vurgularken, liderlerin insanlığa ve adalet ilkelerine olan bağlılığının önemine vurgu yapmaktadır. Sorunların çözümü için bireylerin ve toplumun ortak hareket etmesi gerektiği ve adaletin herkes için sağlanması gereği hatırlatılır. Mehmet Akif Ersoy'un bu derin ve etkileyici eseri, günümüzde de geçerli olan evrensel bir mesaj sunar; insanlık ve adaletin her zaman öncelikli değerler olmasının gereğine işaret etmektedir.

4.17. Mehmet Akif Ersoy'un Kur'an Perspektifinden Toplumsal Sorunlara Çözüm Önerileri

Âkif'in Safahat'ında, Kur'an'ın önemli bir rol oynadığı açıkça gözlemlenir. Birçok şiir, doğrudan veya dolaylı olarak Kur'an ayetleriyle ilişkilendirilmiştir. Âkif, eserde Kur'an'dan aldığı manaları şiir formunda aktararak adeta bir tefsir sunmuştur. Şiirlerinde sık sık Kur'an'dan alıntılar yaparak, toplumsal sorunlara ve çözüm önerilerine bu kutsal kaynaktan bakmıştır. Âkif'in Safahat'ında Kur'an'a olan bu derin bağlılık, onun eserlerinde sık sık farklı şekillerde Kur'an'dan alıntılar yapmasıyla açığa çıkmaktadır. Bu alıntılar bazen doğrudan ayetlerden, bazen ayetlerin manasından, bazen de Kur'an'ın kavram ve mefhumlarından gelmektedir. Âkif, bu alıntıları bilinçli bir şekilde seçerek,

toplumun manevi duygularını güçlendirecek ve mücadele azmini artıracak konulara vurgu yapmıştır. Safahat, sadece Mehmet Âkif Ersoy'un şiirlerini değil, aynı zamanda bir manzum tefsir kitabı olarak da nitelendirilebilir. Âkif'in eseri, toplumdaki derin dertlere deva olma ve çözüm önerisi sunma amacıyla kaleme alınmıştır. Nitekim Nurettin Topçu'ya göre, Âkif'in ruhundaki feryatlar ile Kur'an'ın etkileşimi açıkça görülür. Bu bağlamda, Safahat sadece bir şiir kitabı olarak değil, aynı zamanda İslam'ın kutsal kitabı Kur'an'ın izlerini taşıyan derin bir eser olarak da değerlendirilmelidir. Mehmet Âkif Ersoy, eseri aracılığıyla hem milli bir şair olarak hem de İslami değerlere bağlı bir düşünür olarak hafızalarda yaşamaya devam etmektedir (Görgülü, 2021, s. 114-115).

Safahat, Mehmet Akif Ersoy'un muhteşem eseridir ve doğrudan Kur'an-ı Kerim'den ilham alarak yazılmış on beş şiiri içerir. Bu şiirler, ayetlerin ruhundan ve mesajından yola çıkarak kaleme alınmıştır. Safahat'ın içinde, Akif tarafından yerleştirilmiş olan on beş âyet-i kerîme ve üç hadîs-i şerîf bulunmaktadır. Ayrıca, bazı şiirlerde atıflar veya doğrudan meal verilen âyetler bulunmaktadır. Safahat'ın üçüncü kitabı olan “Hakk'ın Sesleri””, adını Kur'an'dan almıştır ve bu bölümde on şiir ve bir nesir bulunmaktadır. Bu şiirlerin sekizinin başında besmeleden sonra bir âyet ve bir hadis yer alır. Beşinci kitap “Hâtıralar” ve yedinci kitap “Gölgeler” de serbest tarzda manzum tefsir içerir. “Hâtıralar” kitabındaki on şiirden dördü, “Gölgeler” kitabındaki kırk bir şiirden üçü doğrudan âyetlerden esinlenerek kaleme alınmıştır. Ayrıca, “Fatih Kürsüsünde” adlı şiirde de âyetle başlanmıştır. Dolayısıyla, Safahat'taki manzum eserlerin on altısı, âyetlerin tefsir ve şerhi niteliğindedir. Akif, “Hâtıralar” ve “Hakk'ın Sesleri” bölümlerinde genellikle sosyal ve ahlaki konulara odaklanmıştır. Bu bağlamda, Kur'an'dan çıkardığı bireysel ve toplumsal ahlaki ilkeleri şiirleştirmiştir. Bu bölümlerde, Balkan Savaşları ve Milli Mücadele yıllarında toplumun yaşadığı zorlukları ve acıları dile getirmiş ve âyetlerden hareketle çözümler sunulmuştur (Görgülü, 2021, s. 116).

Mehmet Akif Ersoy, Kur'an'dan aldığı manaları şiir formunda aktararak adeta bir tefsir sunmuş ve toplumsal meselelere dair derin düşüncelerini ifade etmiştir. Safahat'ın içinde Kur'an ayetleri ve hadisler bulunmaktadır. Özellikle “Hakk'ın Sesleri” ve “Hâtıralar” gibi bölümlerde, Akif Kur'an'dan ilham alarak kaleme aldığı şiirlerle toplumsal ve ahlaki konulara odaklanmıştır. Bu eserlerde, Balkan Savaşları ve Milli Mücadele yıllarında toplumun yaşadığı zorlukları ve acıları dile getirmiş ve Kur'an ayetlerinden yola çıkarak çözüm önerileri sunmuştur.

Safahat'taki Kur'anî motiflerle, Akif'in milli ve manevi değerlerle olan derin bağılılığı ve toplumu güçlendirmek için İslami ilkeleri kullanma isteğini yansıtır. Akif, bu eserinde sadece bir şair olarak değil, aynı zamanda bir İslami düşünür olarak da görülür. Safahat, hem milli bir şairin eserleri olarak hem de İslami değerlerin derin bir tefsiri olarak değerlendirilebilir.

Toplumsal konulara sunduğu çözüm önerileri ise Kur'an'ın prensiplerinden yola çıkar ve bu prensipler şairane bir üslupla dile getirilir. Akif'in Safahat'ı, hem toplumu aydınlatmak ve güçlendirmek hem de İslami değerlere vurgu yaparak manevi bir rehberlik sunmak amacıyla kaleme alınmıştır.

*“Lâkin bu sefilân-ı beşerden kiminin, var
Kalbinde bir ümmîd ki encüm gibi parlar:
İmandır o cevher ki İlâhî ne büyüktür...
İmansız olan paslı yürek sînede yüküdür!
Mü'min -ki bilir gördüğü yekrûze cihanın
Fevkinde ne âlemleri var subh-i bekânın ;
Bin can ile elbet çekecek etse de bilfarz,
Her devri hayâtın ona binlerce belâ arz.” (Ersoy, 2021, s. 63-54).*

Mehmet Akif'in bu dizede ifade ettiği temel fikir, insanın kalbinde umutla parlayan bir inanç ve iman; içerisinde bulunduğu zorluklara rağmen ne kadar büyük bir güç olduğudur. Şair, insanın imanının, Allah'ın varlığı ve büyüklüğü karşısında bir kıymet olduğunu vurgulamaktadır.

Dizedeki “sefilân-ı beşer” ifadesiyle, insanların zayıflığına ve kırılganlığına işaret edilir. Ancak, bazı insanların kalplerinde bir umut ışığı bulunduğu ve bu ışığın, içlerindeki inanç ile parladığı ifade edilir. Bu umut ve inanç, Allah'a olan güven ve bağlılığın bir ifadesidir.

İmanın önemi üzerinde durulurken, imansız bir kalbin paslanmış bir yüke dönüştüğü vurgulanır. İmanın olmadığı bir kalp, manevi anlamda kirlenmiş ve ağırlaşmıştır. Bu, Akif'in inançsızlığın insanı nasıl olumsuz etkilediğini vurgulayan sıkça kullandığı bir metafordur.

Mehmet Akif, inanan bir insanın dünyanın sadece görülen yüzünü değil, görünmeyen gerçeklikleri de bilerek yaşadığını ifade etmektedir. Bu da, iman sahibi insanın dünya hayatını anlamlandırırken sadece dünyevi zorluklara odaklanmadığını, aynı zamanda ahiret hayatını da göz önünde bulundurduğunu gösterir.

Son olarak, iman sahibi bir kişinin yaşamı boyunca karşılaşılabileceği her türlü zorluk karşısında, imanının gücüyle mücadele edebileceği ifade edilir. Akif, inanan bir insanın, Allah'a olan güveni ve bağlılığı sayesinde, yaşamın her döneminde karşılaşılabileceği binlerce belayı bile çekebileceği belirtilir.

Mehmet Akif'in bu dizelerinde, insanların imanlarını güçlendirip Allah'a olan inançla yaşamlarını sürdürmeleri gerektiği çözüm önerisi olarak vurgulanmaktadır. İmanın insanın ruhsal ve manevi hayatındaki önemine işaret ederken, aynı zamanda bu inancın insanı yaşamın zorluklarına karşı güçlü kılacağını ve ona dayanma gücü vereceği ifade edilir. Akif, insanların imansızlık ve manevi boşlukla karşı karşıya olması sorununa, iman ve Allah'a olan güvenin yeniden keşfiyle karşılık vermiştir.

*“Dünyâ nazarımda teng olur teng!
Âzâdesi büsbütün kuyûdu,
Bir şî'r-i semâ-zemîn sürûdun!
Bir şî'r-i revan ki: Cûy-i cârî
Feyziyle bahâr-ı ömre sârî.
Bir nağme ki: Rûhtur, ledündür;
Kur'an gibi râsihîn içindir.
Bir nâle ki: Şevk-sûz-i idrâk
Havlinde nidâ-yı “mâ-arafnâk!”
Ey şâir-i râzdân-ı mülhem,
Ben râzına olmasam da mahrem,
Hayrân-ı kemâlinim... Beyânın
Gûyâ ki hitâbıdır Hudâ'nın!”* (Ersoy, 2021, s. 101-102).

Mehmet Akif Ersoy'un “Hasbıhal” adlı şiirinde, Kur'an'ın önemine vurgu yapılarak insanın kurtuluşu ve ruhsal özgürlüğü için bir çözüm önerisi sunulmaktadır. Şiirin başında, dünya malı ve zevklerinin değersiz, boş olduğu belirtilir; özgürlüğün tam anlamıyla ruhsal bir boyutta, yani bağların tamamen koparılmasıyla mümkün olduğu ifade edilmektedir.

Şair, Kur'an'ın yeryüzünde bir sema şiiri gibi güzellikler sergileyen bir manzara olduğu belirtilir. Kur'an'ın okuyucunun hayatına baharın ferahlığını getiren bir akarsu gibi etkisi anlatılır. Aynı zamanda Kur'an'ın, kişinin ruhunu arındıran bir güç olduğu da dizelerde vurgulanmaktadır.

Daha sonra şair, Kur'an'ın öğretilerinin, ruhsal bir derinlik ve anlayışla içselleştirilmesi gerektiğini dile getirir. Kur'an'ın öğretilerinin, kişinin anlayışsızlığına ateş saçı bir şevk ile gelip onu uyarıcı bir şekilde etkilediğini söylemektedir.

Şiirin son kısmında ise şair, Kur'an'ın seslenişinin gücünü ve etkisini vurgular. “*Havlinde nidâ-yı mâ-arafnâk!*” ifadesinde, Kur'an'ın sesleniş gücünün altını çizmektedir. Şair, Kur'an'dan ilham alan bir şair olduğunu sözlerine eklemektedir. “*Ben râzına olmasam da mahrem*” ifadesiyle, Kur'an'ın sırlarına tam anlamıyla vakıf olamasa da, onunla iç içe, mahrem bir ilişki içinde olduğunu ifade etmektedir. Yani, Mehmet Akif Ersoy, Kur'an'ın derinliklerine tamamen nüfuz edememiş olabilir, ancak onunla birlikte olmanın kendisine özel bir anlam ve derinlik kattığını ifade etmektedir. Şair, kendi hayranlığını dile getirmektedir. “*Hayrân-ı kemâlinim... Beyânın*” ifadesiyle, Kur'an'ın yüceliğini ve güzelliğini hayranlıkla anlatır. Şair, Kur'an'ın verdiği mesajların, Allah'ın insanlara olan hitabı olduğunu ve bu hitabın kişide derin bir hayranlık duygusu uyandırdığını belirtmektedir.

Mehmet Akif Ersoy, yazdıklarına çözüm olarak; insanın içinde bulunduğu ruhsal kuyulardan kurtuluşunun, Kur'an'ın öğretilerini anlamak ve onları yaşamakla mümkün olabileceğini ifade etmektedir. İnsanın gerçek özgürlüğünü ve huzurunu Kur'an'da bulabileceğini vurgulamaktadır.

“Medresen var mı senin? Bence o çoktan yürüdü.

Hadi göster bakayım şimdi de İbnü'r-Rüşd'ü?

İbn-i Sînâ niye yok? Nerde Gazâlî görelim?

Hani Seyyid gibi, Râzî gibi üç beş âlim?

En büyük fâzılınız: Bunların âsârından,

Belki on şerhe bakıp, bir kuru ma'nâ çıkaran,

Yedi yüz yıllık eserlerle bu dînin hâlâ,

İhtiyâcâtını kâbil mi telâfi? Aslâ.

Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhâmı,

Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm'ı.” (Ersoy, 2021, s. 546).

Akif'in bu şiiri, modern İslam dünyasının zorluklarını ve çözüm arayışlarını derinlemesine ele almaktadır. İlk olarak, “*Medresen var mı senin? Bence o çoktan yürüdü.*” dizeleriyle, geleneksel İslam eğitim sistemi eleştirilir. Medrese geleneğinin geçmişte önemli bir rol oynadığını, ancak çağın ihtiyaçlarına uyum sağlayamadığı ve bu nedenle artık etkili olmadığı belirtilir.

Sonra, İbnü'r-Rüşd, İbn-i Sina, Gazali gibi büyük İslam âlimlerinin eserlerine atıfta bulunarak, çağdaş Müslümanların bu âlimlerin mirasını nasıl göz ardı ettiğine dikkat

çekilir. Bu âlimlerin eserlerinin derinliği ve zenginliğiyle, modern İslam dünyasının bu mirasa daha fazla değer vermesi gerektiğini dile getirilir.

Şiirdeki “*Yedi yüz yıllık eserlerle bu dînin hâlâ, İhtiyâcâtını kâbil mi telâfi? Aslâ.*” dizeleriyle, geçmişteki bilgeliğin ve düşüncenin modern İslam'ın ihtiyaçlarını karşılayıp karşılayamayacağına dair bir soru ortaya konur. Akif, bu eserlerin sadece yüzeysel olarak değil, derinlemesine incelenmesi gerektiğini ve çağın ihtiyaçlarına uygun şekilde yeniden yorumlanması gerektiğini savunmaktadır.

“*Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhâmı, Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm'ı.*” dizeleriyle, Akif, İslam'ın ilhamını doğrudan Kur'an'dan alınması gerektiğini ve İslam'ı çağın anlayışına uygun bir şekilde yorumlamak gerektiğini vurgulamıştır. Bu, geleneksel İslam bilgisinin ve modern düşünceyle uyumlu bir İslam anlayışının bir araya getirilmesinin gerektiği belirtilir.

Bu şiirde Akif, modern İslam dünyasının karşılaştığı zorlukları cesurca ele alırken, çözüm önerisi olarak İslam'ı yeniden yorumlama ve çağın ihtiyaçlarına uygun hale getirme çağrısında bulunmaktadır.

4.18. İslâm'a Sıkıca Sarılarak Zorlukların Üstesinden Gelmek

*“Yıllar geçiyor ki, yâ Muhammed,
Aylar bize hep Muharrem oldu!
Akşam ne güneşli bir geceydi...
Eyvah, o da leyl-i mâtem oldu!
Âlem bugün üç yüz elli milyon
Mazlûma yaman bir âlem oldu:
Çiğnendi harîm-i pâki Şer'in;
Nâmûsa yabancı mahrem oldu!
Beyninde öten çanın sesinden
Binlerce minâre ebkem oldu.
Allah için, ey Nebiyy-i Ma'sûm,
İslâm'ı bırakma böyle bîkes,
İslâm'ı bırakma böyle mazlûm”* (Ersoy, 2021, s. 317).

Mehmet Akif dizelerinde İslam'ın ve Müslümanların içinde bulunduğu zorlukları ve İslam toplumunun yaşadığı sıkıntıları dile getirmektedir. Şair, Hz. Muhammed'e hitaben yazılmış bu dizelerde, zamanın İslam toplumunun yaşadığı sıkıntılara işaret edilmekte ve çözüm olarak İslam'ı terk etmemeye ve mazlumların yanında durmaya çağırısı yapılmaktadır.

Şair, zamanın her zaman Muharrem ayı gibi yaslı ve kederli olduğunu belirtmektedir. Bu, İslam toplumunun yaşadığı sürekli zulüm ve acıları ifade etmektedir. Muharrem ayı, Alevi ve Şii Müslümanlar için özellikle matem ayı olarak kabul edilmektedir; sürekli bir matem ve keder atmosferinin hâkim oluşu ifade edilmiştir.

Dizelerde, dünya genelinde mazlumların sayısının arttığından bahsedilmiştir. Bu da İslam toplumunun karşı karşıya olduğu zorlukların, sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal ve küresel boyutlarda olduğunu göstermektedir.

Şair, İslam'ın kutsal mekânlarının saygınlığının zedelendiğinden bahsetmiştir. “*Nâmûsa yabancı mahrem oldu*” ifadesi, İslam'ın kutsal alanlarının saygınlığının kaybolduğunu ve kutsal değerlerin ihlal edildiğini ima etmektedir. Ayrıca, çanın sesiyle minarelerin sessizliği arasındaki çelişki, İslam toplumunun iç düşmanlarının varlığını ve İslam'ın değerlerine yönelik dış saldırılara işaret edilmektedir.

Akif dizelerinde, çözüm önerilerini dile getirmiş; Müslümanları İslam'ı terk etmemeye çağırmaktadır. Bu bağlamda, Müslümanların İslam'ın değerlerine sıkı sıkıya sarılarak kendilerini güçlendirmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. İslam'ın öğretileri ve dayanışma ruhu sayesinde, Müslüman toplumun karşılaştığı zorlukların üstesinden gelebileceği düşüncesindedir.

4.19. Milli Kimliği Kaybetmeden Dilde Yenileşme

Mehmet Akif, eserlerinde Türkçeyi canlı, kıvrak ve zengin bir şekilde kullanarak dilde sadeleşme düşüncesini uygulamış bir şairdir. Özellikle manzum hikâyelerinde halk söyleyişlerine, mahallî tabirlere, atasözlerine ve deyimlere sıkça yer vermiş, konuşma dilinin özelliklerini şiirlerine başarıyla yansıtmıştır. Bu sayede şiirleri hem okunan hem de sevilen eserler arasında yer almıştır. Akif'in dil anlayışı, kültürü, aldığı eğitim ve yaşadığı çevrenin etkisiyle son derece işlek, açık ve akıcı bir Türkçe kullanmasını sağlamıştır. Şiirlerindeki duygusal derinlik, zekâsı ve yurtseverliği dilini zenginleştirmiş ve çekici kılmıştır. Ayrıca içtenliği ve alçakgönüllülüğü, eserlerine özgü bir samimiyet katmıştır. Akif, halka daha kolay ulaşabilmek ve onlarla bütünleşmek için halk dilini şiirlerinde yoğun bir şekilde kullanmıştır. Bu amaçla günlük konuşma dilindeki tabirleri ve hatta kaba ifadeleri dahi eserlerinde kullanmaktan çekinmemiştir. Ancak gençlik dönemindeki klasik tarzdaki şiirlerinden farklı olarak, konularına göre dilinin değiştiği görülmektedir. Çağdaşlarından farklı bir dil anlayışına sahip olan Akif, Türkçeyi özenle

işleyen bir şairdir. Şiirlerinde kullandığı dil, Türkçenin en güzel örnekleri arasında yer almakta ve dilin gelişimine katkı sağlamaktadır. Mustafa Kemal Atatürk önderliğindeki bağımsızlık mücadelesini, Türk milletinin değerlerini ve kahramanlıklarını en iyi şekilde dile getiren bir şair olarak da tanınmaktadır (Küçük M. , 2014, s. 109-110).

*“Lisâna hiç yenilik sokmayın!” demek: Cinnet.
– Hayır, ta’assub eden yok... Şu var ki: Îcâbı
Tahakkuk etmeli bir kerre; bir de, erbâbı
Eliyle olmalı matlûb olan teceddüdler...*

*Tasarrufâtını aynen alırsak İngiliz’in,
Fransız’ın, ne olur hâli, sonra, şîvemizin?
Lisânın olmalıdır bir vakâr-ı millîsi,
O olmadıkça müyesser değil teâlîsi”* (Ersoy, 2021, s. 331).

“Lisâna hiç yenilik sokmayın! demek: Cinnet.”

Bu dize, dildeki yeniliğe kapalılığın bir tür delilik olduğunu ima edilmektedir. *“Lisâna hiç yenilik sokmayın!”* ifadesi, dilde değişikliğe karşı sert bir direnç temsil edilir. Ancak, bu dirençli tavır, Akif’e göre gereksiz bir tutumdur ve aslında delilik olarak nitelenir.

*“Hayır, ta’assub eden yok... Şu var ki: Îcâbı
Tahakkuk etmeli bir kerre; bir de, erbâbı
Eliyle olmalı matlûb olan teceddüdler...”*

Bu dizede, dildeki değişikliklere karşı olan direncin gerçek bir taassup (bağnazlık) olmadığı belirtilir. Ancak, dilde yenilik gerektiğinde, zamanı geldiğinde bu yeniliğin yapılması gerektiği vurgulanır.

“Îcâbı tahakkuk etmeli bir kere” ifadesi, değişikliklerin ihtiyaç olduğu zaman gerçekleşmesi gerektiğini anlatırken, *“erbâbı eliyle olmalı matlûb olan teceddüdler”* ifadesi, dilin sahipleri olan uzmanlar tarafından yönetilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

*“Tasarrufâtını aynen alırsak İngiliz’in,
Fransız’ın, ne olur hâli, sonra, şîvemizin?
Lisânın olmalıdır bir vakâr-ı millîsi,
O olmadıkça müyesser değil teâlîsi”*

Burada, yabancı dillerden sırf taklit ederek dilde değişiklik yapıldığında, yerel dilin durumu sorgulanır. İngilizce veya Fransızca gibi dillerin özelliklerinin alınmasının, yerel dilin özgünlüğünü kaybetmesine neden olabileceği dile getirilir. Bunun yerine,

dilde milli bir vakarın (gururun) olması gerektiğini ve dildeki değişikliklerin yerel kültür ve kimliği yansıtması gerektiği belirtilir.

Bu dizelerin bir araya gelmesiyle, Akif dildeki yeniliğe karşı olan direncin hem gereksiz olduğunu hem de doğru zamanda ve doğru şekilde yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Yabancı dillerin etkisinin doğru bir şekilde yönetilmesi ve yerel dilin özgünlüğünün korunması gerektiğini savunmaktadır.

Şiirde, dilin yenilenmesi gerektiğini ancak bu yeniliğin bilinçli ve ihtiyaca dayalı olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu noktada, dilde yeniliklerin doğal akışına uygun olması, ancak milli bir kimlik ve kültürü yansıtması gerektiği ifade edilmiştir. Örneğin, İngilizce veya Fransızcanın sadece dışarıdan alınan dil değişikliklerinin, yerel bir dilin saflığını bozabileceği belirtilmiştir. Bu durumda, dildeki yeniliklerin yerel kültürle uyumlu olması ve milli kimliği yansıtmasının önemi üzerinde durulmuştur.

Akif, Türkçenin anlaşılabilirliği ve sadeliği düşüncesini desteklemektedir. Ancak, mevcut yöntemlere katılmamaktadır. Örneğin, “*İkdam*” isimli gazetedeki Türkçülerin, Çağatayca gibi şivelerden kelimeler alarak yazı dilini basitleştirme fikrini eleştirmiştir. Çünkü halk, bu kelimeleri Arapça kökenli kelimeler kadar bile anlamaz. Ayrıca, bu şiveler arasında ortak bir yazı dili olmadığı ve birbirlerini anlamadıkları için, bu kelimelerin kullanımının faydasız olduğunu düşünmektedir. Onun önerisi, Türkçenin sadeleştirilmesi ve geliştirilmesidir. Bu şekilde, diğer şivelerin de Türkçeye uyum göstermesi sağlanabilir. Akif’e göre, Türk edebiyatında en çok kullanılan yazı dili, Batı Türklerinin kullandığıdır. Akif, Ziya Gökalp gibi Batıdan gelen yeni kavramlara karşılık aranırken, Arapça ve Fransızca terimlerin kullanılmasını uygun bulmuştur. Ancak, zamanla bu fikrinden vazgeçer ve tüm yazılarında saf Türkçe kullanır. Hatta Kur'an'ı Türkçe'ye çevirirken de buna özen göstermektedir. Şiirlerinde de dönemine göre sade bir dil kullanmıştır. Akif’in dilde sadelik ve anlaşılabilirlik konusundaki inancı sadece teorik değil, aynı zamanda pratik olarak da eserlerine yansır. Onun eserleri, canlı Türkçenin en güzel örneklerini sunmaktadır (Timurtaş, 2006, s. 52-53).

4.20. "Azimle İnşa Et, Tevekkülle Tamamla": Akif’in Yanlış Tevekkül Anlayışına Önerileri

Arapça'da “tevekkül” kelimesi, vekâlet kökünden türeyen bir kavram olup, tefa'ul kalıbında şekillenmiştir. Bu kelimenin kullanımıyla ilgili olarak, “Bir kişi, işini başka

birine tevkil etti” denildiğinde, bu ifadenin anlamı “ona havale etti, ona güvendi” şeklindedir. Vekâlet verilen kişiye “vekil”, vekâlet veren kişiye ise “müvekkil” denir. Müvekkil, tüm sorumlulukları yüklediği vekiline her konuda güvenir, ona inanır ve herhangi bir kusurdan dolayı onu suçlamaz.

Tevekkül kavramı, güvenmek, dayanmak ve işleri başkasına devretmek anlamlarını içerir. Dilciler açısından tevekkülün özünde acizliğini kabul etmek, başkasına güvenmek ve insanların sahip olduğundan ümidi kesip tamamen Allah’a yönelmek vardır. İstilahî anlamda ise tevekkül, bir hedefe ulaşmak için tüm maddi ve manevi sebepleri yerine getirdikten sonra, yapılacak başka bir şey kalmadığında Allah'a güvenip Ona dayanmak olarak tanımlanır. Bu noktada anlaşılması gereken, tevekkülün iman gibi kalbin amellerinden olduğudur. Sebeplere başvurmadan yapılacak tevekkül veya sebepleri reddetmek, kişinin tevhid inancında doğru olmadığını gösterir.

Tevekkül, Müslümanların kadere olan imanlarının bir yansımasıdır. Tevekkül eden kişi, meşru faaliyetlerini tamamladıktan sonra, işin sonucunu Allah’a teslim ederek tam bir güven içinde olmalıdır. Bir mümin, tevekkül anlayışında ne kendi fiillerini tamamen zorunluluk altında görmeli, ne de Allah'ı dışarıda bırakarak eylemlerini mutlaklaştırmalıdır. Yani, insan bir amaca ulaşmak için tüm çabaları sarf ederken, sadece kendi çalışmasına güvenmek yerine, Allah'ın takdirini de unutmamalıdır (Altıntaş, 2000, s. 115-116).

Tevekkül, İslami inançta önemli bir yer tutar ve kişinin tüm çabalarını gösterdikten sonra Allah'a tam bir güvenle sonuçları O'na bırakması anlamına gelir. Bu anlayış, insanın hem kendi sorumluluklarını yerine getirmesi hem de Allah'ın takdirine güvenmesi gerektiğini vurgular. Tevekkül, kişinin kader inancıyla uyum içinde hareket etmesini sağlar ve böylece ne sadece kendi çabasına güvenmesini ne de tamamen kaderciliğe saplanmasını engeller. Bu denge, Müslüman'ın hayatında hem aktif bir çaba hem de Allah'a olan derin güvenle birlikte yürümeyi temsil eder.

Mehmet Akif Ersoy'un da yanlış tevekkül anlayışını eleştirdiği şiirlerinde açıkça görülür. Kişinin önce azimle çalışması gerektiğini, ardından tevekkül etmesi gerektiğini savunmuştur. Ona göre, tevekkül tembelliğe ve sorumlulukları ihmal etmeye bahane olmamalıdır. Ersoy, insanların aktif bir şekilde çalıştıktan sonra sonuçları Allah'a bırakmalarını öğütlemektedir. Bu yaklaşımın, tevekkülü pasif bir bekleyiş yerine, gayret ve çabanın ardından Allah'a güvenme olarak tanımladığı anlaşılmaktadır. Mehmet

Akif'in bu görüşü, tevekkülün doğru anlaşılması ve uygulanması için önemli bir perspektif sunar; zira o, tevekkülün tembellik değil, aksine azim ve çalışmanın doğal bir tamamlayıcısı olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Mehmet Akif Ersoy, “Azimden Sonra Tevekkül” adlı şiirinde, tevekkülün yanlış anlaşılmasını eleştirir. Şiirde, tembellik ve ataleti tevekkül adı altında savunanları kınayarak, gerçek tevekkülün çalışmak ve çaba göstermekle birlikte Allah'a güvenmek olduğunu vurgular. Ersoy, Müslümanların geçmişteki büyük başarılarının çalışkanlık ve azimle geldiğini hatırlatarak, gelecekte de aynı gayretin gösterilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

“ - Allaha dayanmak mı? Asırlarca dayandık!
Düştükse bu husrâna, onun nârına yandık!
Yetmez mi çocukluktaki efsâneye hürmet?
Hâlâ mı reşid olmadı, hâlâ mı bu ümmet?
Dersen ki: ufuklarda bir aydınlık uyansın;
Mâziye ateş vermeli, baştanbaşa yansın!
Şaşkınlık olur köhne telâkkileri ihyâ;
Şeydâ-yı terakki, koşuyor baksana dünya.
Elverdi masal dinlediğim bunca zamandır;
Ben kanmıyorum, git de sen aptalları kandır!” (Ersoy, 2021, s. 603).

Bu dizelerde Mehmet Akif Ersoy, İslam toplumlarının tevekkülü yanlış anladıklarını ve bu yanlış anlayışın onlarda gerilemeye yol açtığını vurgulamaktadır.

“Allaha dayanmak mı? Asırlarca dayandık!
Düştükse bu husrâna, onun nârına yandık!”

Bu dizelerde, “Allaha dayanmak” olarak ifade edilen tevekkülün yanlış bir şekilde sadece pasif bir bekleyiş olarak anlaşıldığı ve bu yanlış anlayış nedeniyle Müslüman toplumların geri kaldığı ve zarar gördüğü anlatılır.

“Yetmez mi çocukluktaki efsâneye hürmet?
Hâlâ mı reşid olmadı, hâlâ mı bu ümmet?”

Burada, tevekkülün çocukça bir masal gibi algılanması eleştirilir ve Müslüman toplumlarının hâlâ olgunlaşmadığı, akıl ve sorumluluk sahibi bir topluma dönüşemediği sorgulanır.

“Dersen ki: ufuklarda bir aydınlık uyansın;
Mâziye ateş vermeli, baştan başa yansın!”

Eğer gelecekte bir aydınlanma isteniyorsa, geçmişin köhne düşünceleri terk edilmeli ve yeniden başlamak gerekmektedir.

*“Şaşkınlık olur köhne telâkkileri ihyâ;
Şeydâ-yı terakki, koşuyor baksana dünya.”*

Eski, geçersiz düşünceleri yeniden canlandırmanın şaşkınlık olacağı belirtilir. Dünya ilerleme ve yenilik peşinde koşarken, bu ilerleyişe ayak uydurmanın önemine vurgu yapılır.

*“Elverdi masal dinlediğim bunca zamandır;
Ben kanmıyorum, git de sen aptalları kandır!”*

Mehmet Akif, yeterince uzun süre masallara inanıldığını, artık bu masallara kanmamak gerektiğini anlatır. *“Sen git başkalarını kandır, ben artık bu masallara inanmam”* diyerek, tevekkülü yanlış anlayanları sert bir dille eleştirir.

Bu dizelerde Mehmet Akif, tevekkülün yanlış anlaşılmasını ve tembellik, atalet gibi olumsuzluklara kılıf yapılmasını eleştirir. Müslümanların çalışarak, çaba göstererek ve akıllarını kullanarak gerçek tevekkülü anlamaları gerektiğini mesajını vermektedir.

*“- Allah'a değil taptığın evhama dayandın;
Yandınsa eğer, hakk-ı sarihindi ki yandın.
Meflûc ederek azmini bir felc-i irâdi,
Yattın kötürümler gibi, yattın mütemâdi!
Mâdem ki didinmez, edemez, uğraşamazsın;
İksir-i beka içsen, emin ol yaşamazsın.
Mevcûd ise bir hakk-ı hayat ortada şâyet,
Mutlak değil elbette, vazifeyle mukayyet.
Takyid-i İlâhi ki: bilâ-kayd ona münkaad.
Kalbinde cihanlar darabân eyleyen eb'âd.
Lâ-kayd olamazdın, biraz insâfın olaydı,
Duydukça bütün sine-i hilkatten o kaydı.”* (Ersoy, 2021, s. 603-604).

Bu dizelerde Mehmet Akif Ersoy, tevekkülün gerçek anlamından uzaklaşmanın sonuçlarını eleştirir ve bu yanlış anlayışın insanları felç ederek hareketsizliğe sürüklediğini ifade etmektedir.

*“Allah'a değil taptığın evhama dayandın;
Yandınsa eğer, hakk-ı sarihindi ki yandın.”*

Bu dizelerde Mehmet Akif Ersoy, insanların gerçek anlamda Allah'a güvenmek yerine, boş inançlara ve yanlış değerlere taptıklarını eleştirmektedir. *“Allah'a değil taptığın evhama dayandın”* ifadesi, kişinin Allah'a güvenmek yerine, aslında yanlış inançlara, boş umutlara dayanarak hareket ettiğini ifade etmektedir.

Ardından gelen “*Yandinsa eğer, hakk-ı sarihindi ki yandın*” sözü ise, eğer kişi bu yanlış inançlara dayanarak bir zarar gördüyse, aslında bu zararı görmesi kaçınılmazdır; çünkü gerçek olmayan bir şeye güvenmiştir. Yanlış yollara saparak veya gerçekçi olmayan inançlara sarılarak zarar görmek, aslında bireyin seçimlerinin doğal sonucudur. Bu sonuç da Allah'tan değildir; kişinin kendi yanlış tercihleri neticesinde gerçekleşmektedir. Mehmet Akif'in bu dizelerinde, insanların gerçek tevekkül anlayışından uzaklaşarak boş inançlara sığınmaları eleştirilir. Gerçek tevekkülün, Allah'a güvenmek ve doğru yolda hareket etmekle mümkün olacağına dikkat çekilir.

*“Meflûc ederek azmini bir felc-i irâdi,
Yattın kötürümler gibi, yattın mütemâdi!”*

Dizelerde, yanlış tevekkül anlayışının, insanların azimlerini felç ettiği; onları etkisiz hale getirdiği ve sürekli bir hareketsizlik içinde bıraktığı ifade edilmiştir.

*“Mâdem ki didinmez, edemez, uğraşamazsın;
İksir-i beka içsen, emin ol yaşamazsın.”*

Kişiler çalışmaz, çaba göstermez, sadece tevekküle sığırsa ne yapılırsa yapılsın yaşamlarını sürdüremeyecekleri ifade edilmiş; sonsuz yaşamın iksiri dahi içilse, çalışmadan hayatta kalınamayacağına vurgu yapılmıştır.

*“Mevcûd ise bir hakk-ı hayat ortada şâyet,
Mutlak değil elbette, vazifeyle mukayyet.”*

Eğer hayatta kalma hakkı varsa, bunun sadece boşa bekleyerek değil, görev ve sorumluluklarını yerine getirerek sağlanabileceği ifade edilir.

*“Takyid-i İlahi ki: bilâ-kayd ona münkaad.
Kalbinde cihanlar darabân eyleyen eb'âd.”*

Allah'ın koyduğu sınırlar vardır ve bu sınırlar içinde hareket etmek gerekir. Bu sınırlar içinde insanlar, dünyayı fethedebilecek güce sahiptirler.

*“Lâ-kayd olamazdın, biraz insâfın olaydı,
Duydukça bütün sine-i hilkatten o kaydı.”*

Eğer biraz insafın olsaydı, bütün yaratılışın sınırlarını kabul eder ve bu sınırlar içinde hareket ederdin. Ancak bu sınırlara karşı gelerek, isyankâr bir tavır sergiliyorsan, sonuçlarını çekmek zorunda kalırsın.

Bu dizelerde Mehmet Akif, tevekkülün doğru anlamının, Allah'a güvenmekle birlikte çaba göstermek ve sorumluluk almak olduğunu vurgular. İnsanların sadece beklemek ve

hareketsiz kalmak yerine, aktif bir şekilde hayatlarına yön vermeleri gerektiği önerisinde bulunur.

*"Allah'a dayandım!" diye sen çıkma yataktan...
Mânâ-yı tevekkül bu mudur? Hey gidi nâdan!
Ecdâdını zannetme asırlarca uyurdu;
Nerden bulacaktın o zaman eldeki yurdu?
Üç kıt'ada, yer yer, kanayan izleri şâhid:
Dinlenmedi bir gün o büyük nesl-i mücâhid.
Âlemde "tevekkül" demek olsaydı "atâlet"
Miras-ı diyânetle yaşar mıydı bu millet?
Çoktan kürenin meş'al-i tevhidi sönerdi;
Kur'an duramaz, nezd-i İlâhiye dönerdi."* (Ersoy, 2021, s. 604-605).

Bu dizelerde Mehmet Akif Ersoy, tevekkül kavramının yanlış anlaşılmasını eleştirir ve gerçek tevekkülün pasiflik veya tembellikle özdeşleştirilemeyeceğini vurgular.

*"Allah'a dayandım!" diye sen çıkma yataktan...
Mânâ-yı tevekkül bu mudur? Hey gidi nâdan!"*

Bu dizelerde, bir kişinin sadece Allah'a dayanarak hiçbir çaba göstermeden hareket etmesinin gerçek tevekkül olmadığı ifade edilir. Kişinin, kalkıp çalışmadan sadece tevekkül iddiasında bulunmasını alaycı bir dille eleştirir.

*"Ecdâdını zannetme asırlarca uyurdu;
Nerden bulacaktın o zaman eldeki yurdu?"*

Geçmişteki atalarımızın asırlar boyunca çalışarak, mücadele ederek elde ettikleri toprakların, kazanımların göz ardı edilmemesi gerektiği hatırlatılır. Onların bu toprakları kazanmak için sadece Allah'a dayanmakla kalmadıkları, aynı zamanda büyük çaba göstermiş oldukları vurgulanır.

*"Üç kıt'ada, yer yer, kanayan izleri şâhid:
Dinlenmedi bir gün o büyük nesl-i mücâhid."*

Geçmişteki nesillerin, üç kıtada mücadele ederek elde ettikleri başarılarını ve bu uğurda gösterdikleri çabalarını hatırlatılır. Onların, sadece Allah'a dayanmakla kalmayıp, aynı zamanda aktif olarak mücadele ettiğini vurgular.

*"Âlemde "tevekkül" demek olsaydı "atâlet"
Miras-ı diyânetle yaşar mıydı bu millet?"*

Bu dizelerde Mehmet Akif Ersoy, tevekkülün yanlış anlaşılmasının sonuçlarını eleştirir. Tevekkülün tembellik veya ataleti ifade etmediğini, aksine çaba ve gayretle birlikte Allah'a güvenmeyi gerektirdiğini vurgular.

Mehmet Akif burada, Müslümanların dinî ve kültürel miraslarını koruyabilmelerinin ancak çalışarak, mücadele ederek mümkün olduğunu, tembellik ve hareketsizliğin bunu sağlayamayacağını ifade eder. Eğer tevekkül yanlış anlaşılıp ataletle dönüştürülseydi, Müslüman toplumlar ayakta kalamayacağına vurgu yapar.

*"Çoktan kürenin meş'al-i tevhidi sönerdi;
Kur'an duramaz, nezd-i İlâhiye dönerdi."*

Bu dizelerde Mehmet Akif, tevekkül kavramının yanlış anlaşılmasını eleştirirken, gerçek tevekkülün çalışmak, çaba göstermek ve Allah'a güvenmek olduğunu vurgular. Tevekkülün yanlış anlaşılması durumunda İslam'ın ve Kur'an'ın dünya üzerindeki etkisinin kaybolacağını anlatır. İslam'ın ve Kur'an'ın dünya üzerindeki etkisini sürdürebilmesi için tevekkülün doğru anlaşılması ve insanların aktif bir şekilde çaba göstermesi gerektiğini vurgular. Aksi halde İslam'ın rehberliği ve Kur'an'ın etkisinin kaybolacağına dair uyarılarda bulunmaktadır.

*"Dünya koşuyor" söz mü? Beraber koşacaktın;
Heyhât, bütün azmi sen arkanda bıraktın!
Mâdem ki uyandın o medîd uykularından,
Bir parçacık olsun, hadi, hiç yoksa kımıldan.
Esendekiler "leş" diye çiğner seni sonra;
Ba'sin de kalır tâ gelecek nefha-i Sûra!
Çiğner ya, tabi, ne düşünsün de bıraksın?
Bir parça kımıldan diyorum, mahvolacaksın!
Dünya koşuyorken yolun üstünde yatılmaz;
Davranmayacak kimse bu meydana atılmaz.
Müstakbeli bul, sen de koşanlarla bir ol da;
Mâziyi, fakat yıkmaya kalkışma bu yolda.
Ahlâfa döner, korkarım, eslâfa hücumu:
Mâzisi yıkık milletin âtisi olur mu? (Ersoy, 2021, s. 605).*

Dizelerde, bireylerin ve toplumun azimle çalışması gerektiği, aksi takdirde geride kalıp yok olabilecekleri vurgulanmaktadır. "Dünya koşuyor" diyerek, dünyanın hızlı bir değişim ve gelişim içinde olduğuna dikkat çekilir. "Beraber koşacaktın; Heyhât, bütün azmi sen arkanda bıraktın!" dizesiyle, şair kişiye veya topluma, dünyanın bu hızlı temposuna ayak uydurmak için çaba göstermesi gerektiğini ancak bu çabayı göstermediğini hatırlatmaktadır.

“Uyandın o medîd uykularından, Bir parçacık olsun, hadi, hiç yoksa kımıldan.” ifadeleriyle, artık derin uykudan uyandığına göre en azından biraz hareket etmesi gerektiği belirtilmiştir.

“Ensenedekiler 'leş' diye çiğner seni sonra; Ba'sin de kalır tâ gelecek nefha-i Sûra!” dizelerinde, hareketsiz kalmaya devam edilirse, arkasından gelenlerin onu ezip geçeceği ve diriliş gününe kadar unutulacağı ifade edilmiştir.

“Çiğner ya, tabi, ne düşünsün de bıraksın?” dizesiyle, kimsenin onu düşünmeyeceğini ve ezip geçeceği belirtilmiştir. “Bir parça kımıldan diyorum, mahvolacaksın!” diyerek harekete geçmezse mahvolacağı vurgulanmaktadır.

“Dünya koşuyorken yolun üstünde yatılmaz; Davranmayacak kimse bu meydana atılmaz.” Dizelerinde şair, dünyanın hareket halinde olduğunu ve hareketsiz kalmanın mümkün olmadığını ifade eder. “Müstakbeli bul, sen de koşanlarla bir ol da; Mâziyi, fakat yıkmaya kalkışma bu yolda.” dizesiyle, geleceği yakalamak için çaba göstermesi gerektiğini ama geçmişini de tamamen yıkmaması gerektiğini sözlerine eklemektedir.

“Ahlâfa döner, korkarım, eslâfa hücumu: Mâzisi yıkık milletin âtisi olur mu?” dizeleriyle, geçmişine saldıran bir toplumun geleceğinin de tehlikede olacağını belirtilir. Geçmiş yok eden bir milletin de geleceği olmayacağına vurgu yapmaktadır.

Genel olarak, şair çalışmanın, azmin ve geçmişe saygının önemine vurgu yapmaktadır. Hareketsiz kalmanın ve tembelliğin sonuçlarının ağır olacağı, bu nedenle harekete geçmek gerektiği çağrısında bulunmaktadır.

“Ey yolcu uyan! Yoksa çıkarsın ki sabâha:
Bir kupkuru çöl var, ne ışık var, ne de vâha!” (Ersoy, 2021, s. 605).

Bu son dizeler, bir uyarı niteliği taşır. Şair, “Ey yolcu uyan!” diyerek, bir yolcuya veya insana hitap eder ve onu uyanmaya, dikkat etmeye çağırmaktadır. “Yoksa çıkarsın ki sabâha:” ifadesiyle de, eğer bu uyarıyı dikkate almazsan, sabahı görmek istesen bile bu mümkün olmayabilir, yani başına kötü şeyler gelebilir anlamı aktarılmıştır.

Dizelerin devamında, “Bir kupkuru çöl var, ne ışık var, ne de vâha!” ifadeleri kullanılır. Burada “kupkuru çöl” imgesi, umutsuzluk ve çaresizlik durumunu simgelemektedir. Çöl, susuzluk, yalnızlık ve kurtuluşun olmadığı bir yer olarak düşünülür. “Ne ışık var, ne de vâha!” ifadesiyle de, çölde ne bir ışık, ne de bir kurtuluş yolu bulunmaktadır, yani bu durumun içinden çıkış yoktur anlamı verilmektedir.

Bu dizede, şair insanı uyarmakta ve dikkat etmezse kendisini umutsuz bir durumda bulabileceğini, hiçbir ışık veya kurtuluş yolunun olmadığı bir çöl gibi bir durumda kalabileceğini ima etmektedir. Uyarı, insanın kendi içinde ve çevresindeki durumları değerlendirmesini, hayatının önemini ve değerini anlamasını sağlamayı amaçlar.

Şiirde, Akif, toplumun içine düştüğü zorlukları ve çözüm yollarını detaylı bir şekilde ele almıştır. İnsanın sahip olduğu azim ve inançla mücadele etmesi gerektiğini belirtirken, aynı zamanda bu mücadelenin tevekkül ile desteklenmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Tevekkülün, ancak azimden sonra gelirse gerçek bir anlam kazanacağına vurgu yapan şair; toplumun içine düştüğü zorlukları aşmak için gösterilmesi gereken azim ve mücadele ruhunun yanı sıra tevekkülün de önemine vurgu yapmıştır. Ancak, tevekkülün azim ve çaba ile birlikte gelmesi gerektiğini hatırlatarak, insanın sadece dua ederek veya bekleyerek sorunları çözemeyeceğini belirtmiştir. Bu bağlamda, toplumun azimle hareket ederek ve inançla mücadele ederek, tevekkülü gerçek anlamıyla yaşayabileceği ve zorlukların üstesinden gelebileceği önerisinde bulunmuştur.

4.21. Toplumsal Sorunlara Karşı Alınlar Terlemeli Şiiri Işığında Öneriler

*“Cihan altüst olurken, seyre baktın, öyle durdun da,
Bugün bir serserî, bir derbedersin kendi yurdunda!
Hayat elbette hakkın, lâkin ettir haykırıp ihkâk;
Sağırdır kubbeler, bir ses duyar: Da'vâ-yı istihkâk.
Bu milyarlarca da'vâdan ki inler dağlar, enginler;
Oturmuş, ağlayan âvâre bir mazlûmu kim dinler?
Emeklerken, sabî tavriyle, topraklarda sen hâlâ,
Beşer doğrulmuş, etmiş, bir de baktın, cevvi istîlâ!
Yanar dağlar uçurmuş, gezdirir beyninde dünyânın;
Cehennemler batırılmış, yüzdürür kalbinde deryânın;
Eşer a'mâkı, izler keşfeder edvâr-ı hilkatten;
Deşer âfâkı, bir şeyler sezer esrâr-ı kudretten;
Zemin mahkûmu olmuştur, zaman mahkûmu olmakta;
O, heyhât, istiyor hâkim kesilmek bu'd-i mutlakta!”* (Ersoy, 2021, s. 589).

Mehmet Akif Ersoy'un “Alınlar Terlemeli” adlı şiirindeki dizeler, toplumsal sorumluluk ve adalet duygusu üzerine derin bir vurgu içermektedir. Akif, insanların içinde bulunduğu zorluklar karşısında sessiz kalmak yerine harekete geçmeleri gerektiğini anlatmaktadır.

“Cihan altüst olurken, seyre baktın, öyle durdun da” ifadesi, insanların çevrelerindeki sorunları görmezden gelerek ya da sadece seyirci kalarak sorumsuz davrandıklarını dile

getirmektedir. Bu durum toplumsal duyarsızlık ve vurdumduymazlık sorununa işaret etmektedir.

Akif, “*Bugün bir serserî, bir derbedersin kendi yurdunda!*” ifadesiyle insanların kendi ülkelerinde yabancılaştıklarını ve sorunların içinde kaybolduklarını dile getirmektedir. Bu durum, insanların kendi toplumlarına yabancılaşması ve sorunlara duyarsızlaşmasıyla ilgili bir eleştiri niteliği taşımaktadır.

“*Hayat elbette hakkın, lâkin ettir haykırıp ihkâk;*” ifadesiyle hayatın hakikatiyle yüzleşmenin önemine vurgu yapılır. İnsanların haklarını aramaları, adalet için mücadele etmeleri gerektiği vurgulanmaktadır.

“*Sağırdır kubbeler, bir ses duyar: Da’vâ-yı istihkâk.*” ifadesiyle de, insanların seslerini yükseltmeleri gerektiği ancak bu çabaların bazen duyulmadığı veya dikkate alınmadığı belirtilmiştir.

Akif’in bu dizeleri, insanların toplumsal sorunlara duyarsız kalmamaları gerektiğini ve haklarını aramaları gerektiğini vurgular. Şair, insanların içinde bulundukları zorluklar karşısında sessiz kalmak yerine, aktif bir şekilde mücadele etmeleri gerektiği düşüncesini ön plana çıkarmaktadır.

“*Tabîat bin çelik bâzûya sahipken, cılız bir kol,
Ne kâhir saltanat sürmekte, gel bir bak da, hayrân ol!
Hayır, bir kol değil, binlerce, milyonlarca kollardır,
Yek-âheng olmuş, işler, çünkü birleşmekte muhtardır:
Bugün ferdî mesâînin nedir mahsûlü? Hep hüsrân;
Birin beyhûde yaştır damlayan tek tek alınlardan!
Cihan artık değişmiş, infirâdın var mı imkânı,
Göçüp ma’mûrelerden boylasan hattâ beyâbânı?
Yaşanmaz böyle tek tek, devr-i hâzır: Devr-i cem’iyyet.*” (Ersoy, 2021, s. 589-590).

Mehmet Akif Ersoy bu bölümde, toplumsal dayanışma ve birlik ruhunun önemini vurgulamaktadır. Şiir, bireysel çabalara karşın toplumsal sorunların çözümünde birlik ve beraberliğin önemine dikkat çekmektedir.

“*Tabiat bin çelik bâzûya sahipken, cılız bir kol,*” ifadesiyle, doğanın gücüne karşı insanın zayıflığını anlatmıştır. Doğa, binlerce çelik kol gibi güçlü iken, insanın kendi başına güçsüz kalması metaforuyla, bireysel çabanın yetersizliği vurgulanmıştır.

“*Ne kâhir saltanat sürmekte, gel bir bak da, hayrân ol!*” ifadesiyle, bireyin tek başına elde edebileceği başarıların sınırlı olduğu ve gerçek gücün toplumsal birlikte olduğu

belirtilir. Saltanat sürmek için tek bir zayıf kolun yetersiz olduğu, ancak birlikte hareket edildiğinde hayranlık uyandırıcı sonuçların elde edilebileceği vurgulanmaktadır.

Şiirde, “*Bugün ferdî mesâînin nedir mahsûlü? Hep hüsrân;*” burada bireysel çabaların genellikle hüsrânla sonuçlandığı ve toplumsal birliğin olmadığı durumlarda başarının mümkün olmadığı ifade edilmektedir. Ancak, “*Birer beyhûde yaştır damlayan tek tek alınlardan!*” ifadesiyle de, her bireyin katkısının önemli olduğu ve birleşerek güçlü bir toplum oluşturabileceklerinin altı çizilmiştir.

“*Cihan artık değişmiş, infirâdın var mı imkânı,*” sözleriyle, dünyanın artık bireysel çabalara değil, toplumsal dayanışmaya ve birliğe ihtiyacı olduğu belirtilir. “*Yaşanmaz böyle tek tek, devr-i hâzır: Devr-i cem’iyyet.*” ifadesiyle de, günümüzün artık bireysellik değil, toplumsal dayanışma çağı olduğu ve ancak birlikte hareket edildiğinde gerçek başarının sağlanabileceği vurgulanmıştır.

Akif’in bu dizeleri toplumsal birlik ve dayanışmanın önemini vurgulamaktadır ve bireysel çabalara karşın toplumsal sorunların ancak birlikte mücadele edilerek çözülebileceği ifade edilmiştir.

“*Gebermek istemezsen, yoksa izmihlâl için niyyet,
‘Şu vahdet târumâr olsun!’ deyip saldırma İslâm’a;
Uzaklaşsan da imandan, cemâ’atten uzaklaşma.
İşit, bir hükm-i kat’î var ki istinâfa yok meydan:
‘Cemâ’atten uzaklaşmak, uzaklaşmaktır Allah’tan.’
Nedir iman kadar yükselterek bir alçak ilhâdı,
Perişân eylemek zâten perişân olmuş âhâdı?
Nasıl yekpâre milletler var etrâfında bir seyret?
Nasıl tevhîd-i âheng eyliyorlar, ibret al, ibret!’*” (Ersoy, 2021, s. 590-591).

“*Gebermek istemezsen, yoksa izmihlâl için niyyet, ‘Şu vahdet târumâr olsun!’ deyip saldırma İslâm’a*” dizeleriyle, İslâm’a karşı yapılan saldırıların, birliğin güçlenmesi için kullanıldığına işaret edilir. İslâm’a düşman olan güçler, Müslümanları birbirine düşürerek, İslâm’a zarar vermek istemektedir. Çözüm olarak, İslâm toplumunun birlik ve beraberlik içinde olması gerektiği vurgulanır.

“*Uzaklaşsan da imandan, cemâ’atten uzaklaşma*” cümlesiyle, kişinin imandan uzaklaşması durumunda, aynı zamanda cemaatten de uzaklaşacağına dikkat çekilir. Çünkü cemaat, Müslümanların bir araya gelerek güçlenmelerini sağlayan bir unsurdur. Çözüm olarak, imanın güçlenmesi ve cemaate bağlılığın devam etmesi önerilir.

“Nasıl yekpâre milletler var etrâfında bir seyret? Nasıl tevhîd-i âheng eyliyorlar, ibret al, ibret!” cümleleriyle, İslam toplumunun birlik ve beraberliğinin önemi vurgulanır. Müslümanlar, çeşitli milletler arasında bölünmüş durumda değil, bir araya gelerek tevhid duygusunu yaşamalıdır. Bu, hem birlik ve beraberliği sağlayacaktır, hem de İslam'ın güçlenmesine katkı sunacaktır.

Mehmet Akif Ersoy'un dizelerinde, İslam toplumunun birlik ve beraberliğinin önemi üzerinde durulurken, imanın güçlenmesi ve cemaate bağlı kalmanın gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca, Müslümanların birlik içinde hareket ederek tevhid duygusunu yaşaması gerektiği vurgusu da yapılmaktadır.

*“Gebermek istiyorsan, başka! Lâkin korkarım, yandın;
Ya sen mahkûm iken, sağlık, ölüm hakkın mıdır sandın?
Zimâmın hangi ellerdeyse, artık, onlarınsın sen;
Behîmî bir tahammül, varlığından hisse istersen!
Ezilmek, inlemek, yatmak, sürünmek var ki, âdettir;
Ölüm dünyâda mahkûmîne en son bir sa'âdettir;
Desen bin kerre “İnsânım!” kanan kim? Hem niçin kansın?
Hayır, hürriyyetin, hakkın masûn oldukça insansın.
Bu hürriyyet, bu hak bizden bugün âheng-i sa'y ister:
Nedir üç dört alın? Bir yurdun alnından boşansın ter.”* (Ersoy, 2021, s. 591).

Mehmet Akif Ersoy'un bu dizeleri, insanın özgürlüğü ve hakları üzerine derin bir düşünce ve duygu yoğunluğuyla yazılmıştır. Şair, bireyin özgürlüğünü koruma ve bu hakları savunma konusunda oldukça vurgulayıcı bir tavır sergilemektedir.

İlk dizede, *“Gebermek istiyorsan, başka! Lâkin korkarım, yandın;”* ifadesiyle, kişinin özgürlüğünü terk edip boyun eğmesi halinde içsel bir yıkım yaşayacağı ve asıl benliğini kaybedeceği uyarısında bulunur. Şair, bu tercihin sonucunda kişinin “mahkûm” olacağını ve gerçek anlamda “sağlık” ve “hak” sahibi olamayacağını belirtmektedir.

“Zimâmın hangi ellerdeyse, artık, onlarınsın sen;” ifadesiyle, kişinin kendi kaderini belirleme gücüne sahip olduğu, ancak bu tercihlerin sonuçlarına da katlanması gerektiği vurgulanır. *“Behîmî bir tahammül, varlığından hisse istersen!”* dizesinde ise, yaşamın zorluklarına katlanmak ve özgürlüğün bedelini ödemek gerektiği düşüncesi dile getirilir.

Şair, toplumsal bir soruna işaret ederken, bireyin özgürlüğünü koruma ve haklarını savunma zorunluluğunu vurgulamaktadır. Toplumsal adaletin ve özgürlüğün önemi üzerinde dururken, özgürlüğün ve hakların sadece bireyler için değil, toplumun tamamı için önemli olduğunu belirtmiştir.

Mehmet Akif çözüm olarak, toplumsal bilinçlenme ve özgürlükçü bir anlayışın yaygınlaşması gerektiğini öne sürer. Adaletin sağlanması ve bireylerin haklarının korunması için toplumsal bilinç ve dayanışmanın önemine işaret etmiştir. Bu anlayışla, toplumun refahı ve özgürlüğü için mücadele etmek gerektiğini vurgulamaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Bulgular

Mehmet Akif Ersoy'un Safahat'ında toplumsal meselelere yaklaşımını ve çözüm önerilerini anlamaya yönelik çalışmada analizler neticesinde elde edilen bulgular:

- **Toplumsal Sorunların İncelenmesi ve Anlaşılması:** Safahat'ın temaları ve Mehmet Akif'in şiirlerinde işlediği konular, o dönemin toplumsal dinamiklerini anlamak için önemli bir kaynak olarak kullanılabilir. Bu çalışmalar, Osmanlı dönemi toplumunun yaşadığı sorunların, çatışmaların ve değişimlerin daha iyi anlaşılmasına olanak sağlayacaktır.
- **Mehmet Akif'in Düşünce Dünyasının İncelenmesi:** Safahat'ın içeriği, Mehmet Akif'in düşünce yapısını, değerlerini ve ideallerini anlamak için önemli ipuçları sunmaktadır. Akif'in vatan sevgisi, adalet arayışı, dini duyarlılığı ve insanî değerlere verdiği önem gibi "Safahat'ta yer bulan daha sayısız konu bu istikamette araştırma yapacaklara katkı sağlayacaktır.
- **Toplumsal Değişim ve Dönüşümün İzlenmesi:** Safahat'ın farklı bölümlerinde işlenen temalar, zaman içindeki toplumsal değişim ve dönüşümü izlememize olanak tanımaktadır. Akif'in eserleri, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki çalkantılı atmosferi, milli mücadele sürecini ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu anlamak için önemli bir belge niteliği taşımaktadır ve çalışma yapacaklara sürecin daha somut anlaşılabilmesi için incelenebilir.
- **Eğitim ve Bilinçlenme Çabalarının Değerlendirilmesi:** *Safahat'ın* eğitim ve bilinçlenme temaları, o dönemdeki eğitim sistemi ve toplumun genel bilinç düzeyi hakkında bilgi vermektedir. Bu çalışmalar, eğitim politikalarının etkinliğini değerlendirmek ve eğitimdeki eksiklikleri belirlemek için kullanılabilir.
- **Sanatın Toplumsal ve Politik Rolünün Anlaşılması:** Mehmet Akif'in Safahat'ı, sanatın toplumsal ve politik bir araç olarak nasıl kullanılabileceğine dair önemli bir örnek teşkil eder. Bu bağlamda, Safahat sanatın toplumsal dönüşüm ve adalet arayışında nasıl bir rol oynayabileceğini anlamak için incelenebilir.

5.1.1. Çalışmada Elde Edilen Bulguların Sosyoloji ve Diğer Toplum Bilimleriyle İlişkilendirilmesi:

- **Toplumsal Yapının İncelenmesi:** Safahat'ın içeriği, dönemin toplumsal yapısını ve sosyal ilişkilerini anlamak için önemli bir kaynaktır. Özellikle Akif'in aile, yoksulluk, eğitim gibi konuları işlemesi, toplumsal yapıdaki eşitsizlikleri ve sosyal sınıf farklarını anlamak için sosyolojik bir bakış açısı sunması bakımından önem teşkil eder.
- **Toplumsal Değişim ve Dönüşümün Analizi:** Safahat'ın farklı bölümlerinde işlenen temalar, toplumsal değişim ve dönüşüm süreçlerini anlamak için kullanılabilir. Akif'in eserleri, toplumun geçirdiği evrimleri, kültürel değişimleri ve siyasi dönüşümleri yansıtır. Bu da sosyoloji alanında toplumsal değişimin dinamiklerini anlamak için önemli bir veri kaynağı sağlar.
- **Toplumsal Sorunların Kökenlerinin Araştırılması:** Safahat'ın işlediği toplumsal sorunlar, sosyolojik bir perspektifle incelendiğinde sorunların kökenlerini anlamak için faydalı olabilir. Akif'in aile içi ilişkilerden, yoksulluğa, eğitim eksikliğinden, toplumsal adaletsizliğe kadar birçok konuyu ele alması, sosyolojik analizlerde bu sorunların kökenlerini ve etkilerini araştırmak için zengin bir kaynak sunar.
- **Toplumsal Hareketlerin ve Direnişin İncelenmesi:** Safahat'ın milli mücadele ve vatan sevgisi gibi temaları, toplumsal hareketlerin ve direnişin sosyolojik boyutlarını anlamak için önemli bir referans noktası olabilir. Akif'in eserleri, toplumun siyasi ve sosyal dönüşümlerdeki aktif rolünü ve direnişin toplumsal dinamiklerini gözler önüne serer.
- **Eğitim ve Bilinçlenme Süreçlerinin İncelenmesi:** Safahat'ın eğitim ve bilinçlenme temaları, toplumdaki eğitim süreçlerini ve bilinçlenme süreçlerini anlamak için önemli bir kaynak olabilir. Akif'in eğitimin önemine vurgu yapması ve toplumu aydınlatma çabalarını dile getirmesi, sosyolojik açıdan eğitimin toplumsal dönüşümdeki rolünü anlamak için değerlidir.

Sonuç olarak, Mehmet Akif'in Safahat'ı sosyoloji ve toplum bilimleri açısından zengin bir kaynak olarak değerlendirilebilir. Akif'in eserleri, toplumsal yapının analizinden, değişim süreçlerinin incelenmesine, mevcut sorunların kökenlerinin araştırılmasından,

toplumsal hareketlerin ve direnişin anlaşılmasına kadar birçok alanda sosyolojik ve toplum bilimsel çalışmalara katkı sağlayacaktır.

5.2. Öneriler:

- **Mehmet Akif'in Şiirlerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerinin İncelenmesi:** Safahat'ın içeriğindeki karakterlerin ve olayların, toplumsal cinsiyet rollerini nasıl yansıttığı analiz edilebilir. Kadın ve erkek karakterlerin rol ve statülerinin yanı sıra, şiirlerdeki cinsiyet temsillerini inceleyerek dönemin toplumsal cinsiyet normları hakkında derinlemesine bir anlayış geliştirilebilir.
- **Safahat'ın Politik ve Sosyal Hareketler Üzerindeki Etkisi:** Mehmet Akif'in milli mücadele ve vatan sevgisi gibi temaları işlediği şiirlerin, o dönemdeki siyasi ve sosyal hareketler üzerindeki etkisi araştırılabilir. Akif'in şiirlerinin, toplumda nasıl bir duygusal ve motivasyonele tki oluşturduğu ve bu etkinin siyasi dönüşümlere nasıl yansıdığı analiz edilebilir.
- **Safahat'ın Güncel Toplumsal Sorunlara Uygulanması:** Akif'in işlediği toplumsal sorunların günümüz toplum yapısıyla benzerliklerini ve farklarını göz önünde bulundurarak, Safahat'ın günümüz toplum sorunlarına ışık tutabilecek yönleri araştırılabilir. Bu analiz, Akif'in eserlerinin günümüzde hâlâ ne kadar geçerli olduğu ve toplumsal değişim süreçlerine nasıl katkı sağlayabileceği ortaya konabilir.
- **Mehmet Akif'in Safahat'ının Eğitim Sistemi Üzerindeki Etkisi:** Safahat'ın eğitim ve bilinçlenme temalarını kullanarak, Akif'in eserlerinin dönemin eğitim sistemi üzerindeki etkisi araştırılabilir. Akif'in eğitimdeki rolü ve eserlerinin gençlerin eğitim ve bilinçlenme süreçlerine nasıl katkı sağladığını inceleyerek, günümüz eğitim politikalarına yönelik öneriler geliştirilebilir.
- **Safahat'ın Dili ve İletişim Tarzının Analizi:** Mehmet Akif'in Safahat'ında kullandığı dil, söylem ve iletişim tarzını incelenerek, o dönemin toplumsal iletişim normlarına ve dönemin dil kullanımına dair bir analiz yapılabilir. Bu çalışma, dilin toplumsal değişim ve dönüşümlerdeki rolünü anlamak için önemli bir perspektif sunabilir.

Bu öneriler, Mehmet Akif'in Safahat'ı üzerine yapılacak çalışmalara yeni bir bakış açısı getirebilir ve daha derinlemesine anlamaya ve değerlendirmeye imkân sağlayabilir.

5.3. Sonuç

Mehmet Akif Ersoy, Türk edebiyatının önemli isimlerinden biri olarak, sadece şair kimliğiyle değil, aynı zamanda milli mücadele döneminin önde gelen simalarından biri olarak öne çıkmaktadır. Onun eserleri sadece estetik bir değere sahip olmakla kalmaz, aynı zamanda milli bir duruşun, şairane bir ifadenin ve derin bir vatan sevgisinin yansımasıdır. Akif'in en tanınmış eseri olan "İstiklal Marşı", Türk milletinin bağımsızlık ve özgürlük mücadelesini destanlaştıran eşsiz bir örnektir. Yüreklerle kazınan istiklâlimizin mutabakat metni "İstiklâl Marşı'mız, her okunuşunda yaşananları ilk günkü tazeliğiyle hissetmemizi, vatanın ne zorluklarla bizlere emanet edildiğine şahit olup, değerini idrak etmemizi sağlamaktadır.

Ayrıca, Akif'in toplumun sosyal ve manevi değerlerine olan duyarlılığı, onu sadece bir şair olarak değil, aynı zamanda bir düşünür ve aktivist olarak da ön plana çıkarır. İslam'a olan derin bağlılığı, şiirlerinde dini motiflerin sıkça yer almasına neden olurken, toplumsal adalet, insan hakları ve özgürlük gibi evrensel değerlere de vurgu yapar. Mehmet Akif, eserleriyle sadece kendi zamanının değil, gelecek nesillerin de ilham kaynağı olmaya devam etmektedir.

Edebiyatı sadece duyguların aktarım aracı değil gerçeklerin gözler önüne serildiği bir sahne olarak sunmaktadır. "Sanat sanat içindir" düşüncesinden oldukça uzak; sanatını halk için, halkı bilinçlendirmek amacıyla icra etmektedir. Duyguların yansımasından ziyade gördüklerini ressam edasında büyük bir ustalıkla tasvir eder. Öyle ki, "Çanakkale Şehitlerine" yazdığı o muazzam şiir; okuyanın, dinleyenin gözlerinde ve zihninde adeta bir film şeridi gibi canlanmaktadır.

"Safahat", Mehmet Akif'in yaşamının, fikir dünyasının aynası, Türk milletinin tarihini ve acılarını anlatan tarihi bir belge, halkı yanlışlardan alıkoymaya iyiye doğruya sevk etmeye hizmet eden bir öğüt kitabı, Türk Milletinin yazdığı destanların yazılı bir ispatı niteliğinde çok nadide ve değerli bir eserdir.

Akif'in "Safahat"ı tüm zamanları kapsayan, dün olduğu gibi bugün de ders alınabilecek evrensel nitelikte, güncelliğinden hiçbir şey kaybetmeyen ölümsüz bir yapıt olma

niteliğindedir. Yeni neslin geçmişini öğrenebileceği şiirlerde verilen tavsiyelerden ilham alabileceği bir başucu kitabı olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Safahat tarihe şahitlik etmiş, görülen aksaklıkları yara büyümeden ya da kangren olmadan tedavi etmeye ömrünü adanmış Mehmet Akif'in de yaşamının bir özeti, biyografisi niteliğindedir. Akif'in içinde bulunduğu dönem Türk tarihinin en sancılı, en kritik ve mücadelelerle geçen çok zorlu yıllara denk gelmektedir.

“Safahat” dönemin sosyal, toplumsal tüm sorunlarını ele alıyor olması, Türk milletinin tarihine ışık tutması açısından oldukça büyük bir önem taşımaktadır. Akif toplumsal sorunlara parmak basarken çözüme dair fikirlerini, önerilerini her şiirde, her yazıda, her vaazda sunmaktadır. Bu bakımdan eserin özellikle gençler tarafından okunması büyük önem teşkil etmektedir. Sorunları ele alan şair bu sorunu ortaya çıkaran şeyin ne olduğunu didikler ve doğru olanı ya apaçık ya da okuyucuya mesajlar vererek vurgulamaktadır.

Akif, yitip giden dini, ahlaki, vicdani değerlerin verdiği kayıpları; tekrar tesis edilmesi gereken azmin, çabanın, ümidin kurtuluşa çare olacağını bir an olsun yılmadan, pes etmeden anlatmaktadır.

En kıymet verdiği çalışması “*Asım*” ile hayalini kurduğu geleceğin teminatı gençlerimizin bir portresini çizmektedir. Onlara eğitimin önemi konusunda da nasihatlerde bulunmakta, Çanakkale Şehitlerine kısmında da ülkeyi kurtaracak olanların “*Asım*”ın nesli olduğuna işaret etmekte, çözüm yollarını sıralamaktadır.

Akif boş durmamakta halkın tüm ağırlı, sancılı yerlerine temas etmektedir. Kahvehaneye gitmekte orada zaman öldüren, ailesini mağdur eden, ortamın pisliği ahlakına sıçramış insanları üzüntü ile seyretmektedir. Durumun vahametinden duyduğu endişeyi kaleme alarak kurtuluşun çarelerine kafa yormakta yine önerilerini bitmek bilmeyen sorumluluk duygusuyla sıralamaktadır. Atalet, bilgisizlik, okumama, aileye gerekli değer verilmemesi, dini ve ahlaki çöküntü, yeis, uyuşukluk, içki-kumar, yoksulluk, geri kalmışlık, tefrika, istibdat... gibi toplumun daha nice aksayan yönleri titizlikle eserde ele alınmakta, sorunlara dikkat çekilmektedir.

Çalışma bulgular bağlamında değerlendirilecek olursa:

Mehmet Akif Ersoy'un Safahat'ında işlediği toplumsal meselelere yaklaşımı ve çözüm önerileri, Türk edebiyatının önemli bir dönemine ışık tutar. Akif'in eserlerindeki

derinlik ve çarpıcı ifadeler, sadece o dönemin değil, günümüz toplumunun da anlamlandırmaya çalıştığı birçok konuya dair önemli ipuçları sunar. Safahat, sadece şiirsel bir eser olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir bildiri olarak da okunabilir.

Akif'in eserlerinde toplumsal sorunlara yaklaşımı incelendiğinde, onun derin bir gözlemci ve eleştirmen olduğu görülür. Safahat'ın sayfalarında, Osmanlı toplumunun çalkantılı dönemlerinde yaşanan sorunlar, çatışmalar ve değişimler canlı bir şekilde resmedilir. Akif'in bu sorunlara karşı sessiz kalmayı reddeden duruşu, onu sadece bir şair değil, aynı zamanda bir toplum aktivisti haline getirir.

Şiirlerinde işlediği konular, sadece o dönemin değil, günümüz Türkiye'sinin de hala mücadele ettiği temel sorunlara işaret eder. Vatan sevgisi, adalet arayışı, dini duyarlılık ve insanî değerler, Akif'in eserlerinde sıkça vurguladığı temalardır. Bu değerler, sadece bireyin iç dünyasını değil, aynı zamanda toplumun geleceğini de şekillendirecek temel unsurlardır.

Akif'in çözüm önerilerine gelince, Safahat'ta işlediği temalar genellikle insanların bilinçlenmesi, eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve adaletin tesis edilmesi üzerinedir. Ona göre, toplumsal sorunların temelinde bilgisizlik, eğitimsizlik ve adaletsizlik yatar. Dolayısıyla, çözüm için öncelikle bu temel sorunların giderilmesi gerekmektedir. Eğitim ve bilinçlenme çabaları, Akif'in eserlerinde sıkça vurguladığı önemli unsurlardır. Toplumun genel bilinç düzeyinin yükseltilmesi ve adaletin sağlanması, Akif'in ideal bir toplum vizyonunun temel taşlarıdır.

Sanatın, toplumsal ve politik rolü üzerine ortaya koyduğu düşünceler; günümüzde hala geçerliliğini koruyan, önemli bir perspektif sunar. Akif'e göre sanat; sadece estetik bir araç değil, aynı zamanda toplumsal dönüşüm ve adalet arayışında da etkili bir rol oynar. Safahat, bu anlamda sanatın gücünü ve etkisini gösteren önemli bir örnektir.

Mehmet Akif Ersoy'un Safahat'ı, sadece edebi bir eser olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir bildiri olarak da okunabilir. Akif'in toplumsal sorunlara yaklaşımı ve çözüm önerileri, günümüz Türkiye'sinin de hala mücadele ettiği temel meselelere ışık tutar. Onun eserleri, sadece edebiyat tarihinde değil, aynı zamanda toplumun geleceğini şekillendiren önemli birer ders kitabı niteliğindedir.

Yapılan çalışma, elde edilen bulguların sosyoloji ve toplum bilimleriyle ilişkilendirilmesi bağlamında değerlendirilirse:

Mehmet Akif Ersoy'un "Safahat"ı, Türk edebiyatının klasikleri arasında önemli bir yere sahip olmasının yanı sıra, sosyoloji ve toplum bilimleri alanlarında derinlemesine incelenmeyi hak eden bir eserdir. Akif'in şiirleri, sadece edebi bir değer taşımakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal yapıyı, değişim ve dönüşüm süreçlerini, sorunların kökenlerini ve çözüm önerilerini anlamak için önemli birer kaynak niteliği taşır. İşte bu derinlemesine analizde, Safahat'ın sosyolojik ve toplum bilimsel boyutlarına odaklanarak elde edilen bulguları, Akif'in toplumsal sorunları tespit etme ve çözüm önerileri sunma çabalarıyla ilişkilendirilerek incelenmiştir.

Toplumsal yapıyı incelediğimizde, Safahat'ın içeriğinin dönemin toplumsal yapısını ve sosyal ilişkilerini anlamak için önemli bir kaynak olduğunu görülmektedir. Akif'in eserlerinde işlediği konular, aile, yoksulluk, eğitim gibi temel unsurlar, toplumsal yapıdaki eşitsizlikleri ve sosyal sınıf farklarını gözler önüne serer. Bu noktada, Akif'in eserlerindeki karakterlerin yaşadığı deneyimler ve karşılaştıkları zorluklar, dönemin toplumunun sosyal dokusunu anlamak için zengin bir malzeme sunar.

Toplumsal değişim ve dönüşüm süreçlerini analiz ettiğimizde, Safahat'ın farklı bölümlerinde işlenen temaların bu süreçleri yansıttığını görülmektedir. Akif'in şiirleri, toplumun geçirdiği evrimleri, kültürel değişimleri ve siyasi dönüşümleri yansıtır. Bu da, toplumun değişim dinamiklerini anlamak ve geçmişten günümüze uzanan bir perspektif kazanmak için önemli bir kaynak oluşturur.

Toplumsal sorunların kökenleri araştırıldığında, Safahat'ın işlediği konuların bu anlamda değerli bir kaynak olduğunu anlaşılmaktadır. Akif, eserlerinde aile içi ilişkilerden, yoksulluğa, eğitim eksikliğinden, toplumsal adaletsizliğe kadar birçok konuyu ele alır ve bu sorunların kökenlerini ve etkilerini derinlemesine inceler. Akif'in eserlerindeki karakterlerin yaşadığı deneyimler, toplumsal sorunların altında yatan nedenleri anlamak ve çözüm önerileri geliştirmek için önemli ipuçları sunar.

Toplumsal hareketlerin ve direnişin incelenmesi noktasında, Safahat'ın milli mücadele ve vatan sevgisi gibi temalarının ön plana çıktığını görülür. Akif'in eserleri, toplumun siyasi ve sosyal dönüşümlerdeki aktif rolünü ve direnişin toplumsal dinamiklerini gözler önüne serer. Bu da, toplumsal hareketlerin ve direnişin sosyolojik boyutlarını anlamak ve geçmişten dersler çıkarmak için önemli bir kaynak oluşturur.

Eğitim ve bilinçlenme süreçlerini incelediğimizde, Safahat'ın bu temaları yoğun bir şekilde işlediği dikkat çekmektedir. Akif, eserlerinde eğitimin önemine vurgu yapar ve

toplumu aydınlatma çabalarını dile getirir. Bu da, eğitimin toplumsal dönüşümdeki rolünü anlamak ve toplumun bilinçlenme süreçlerini incelemek için değerli bir kaynak sunar.

Mehmet Akif'in Safahat'ı, sosyoloji ve toplum bilimleri açısından zengin bir kaynak olarak değerlendirilebilir. Akif'in şiirleri, toplumsal yapıdan sorunların kökenlerine, değişim süreçlerinden toplumsal hareketlere kadar birçok alanda derinlemesine analiz edilebilir. Bu çalışma, Akif'in toplumsal sorunları tespit etme ve çözüm önerileri sunma çabalarını anlamak ve bu sayede günümüzdeki toplumsal zorluklarla başa çıkma konusunda ilham vermek hedeflenmiştir. Akif'in eserleri, sadece edebi birer eser olmanın ötesinde, toplumumuzu anlama ve geliştirme yolunda önemli birer kılavuz niteliği taşır.

Bu çalışmada yapılan öneriler ekseninde bir sonuca varmak gerekirse:

Mehmet Akif'in Safahat'ında toplumsal cinsiyet rollerinin incelenmesi, çağdaş toplumda hâlâ var olan cinsiyet normlarına dair önemli bir bakış açısı sunar. Akif'in eserlerindeki kadın ve erkek karakterlerin rolleri ve statüleri, o dönemin toplumsal cinsiyet normlarının nasıl işlediğine dair derinlemesine bir anlayış sağlar. Ayrıca, Safahat'ın politik ve sosyal hareketler üzerindeki etkisi incelendiğinde, Akif'in milli mücadele ve vatan sevgisi gibi temaların toplumda nasıl bir duygusal ve motivasyonel etki yarattığı ortaya çıkar. Bu etkinin siyasi dönüşümlere nasıl yansıdığını anlamak, Akif'in eserlerinin toplumsal değişim süreçlerine olan katkısını daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.

Safahat'ın güncel toplumsal sorunlara uygulanması da önemlidir çünkü Akif'in işlediği sorunların günümüz toplum yapısıyla benzerliklerinin ve farklarının görülmesine yardımcı olur. Akif'in "Safahat"ının hala ne kadar geçerli olduğunu anlamak, toplumsal değişim süreçlerine nasıl katkı sağlayabileceği konusunda bilinçlenip eserden istifade etmeyi sağlayacaktır. Örneğin, Akif'in eserlerinden alınan ilhamla, günümüz eğitim politikalarına yönelik daha etkili öneriler geliştirebilir.

Mehmet Akif'in Safahat'ının dil ve iletişim tarzının analizi de önemlidir çünkü bu, o dönemin toplumsal iletişim normlarına ve dil kullanımına dair önemli bir perspektif sunar. Akif'in kullandığı dilin ve iletişim tarzının, o dönemin toplumsal değişim ve dönüşümlerinde nasıl bir rol oynadığını anlamak, günümüzde dilin toplumsal değişimdeki rolünü daha iyi kavramamıza yardımcı olur.

Sonuç olarak, Mehmet Akif Ersoy'un Safahat'ı, toplumsal sorunların tespiti ve çözüm önerilerini araştıran çalışmalar için önemli bir kaynak teşkil eder. Akif'in eserinin farklı yönlerini keşfetmek, çağdaş toplumumuza olan etkisini anlamak ve geleceğe dair daha iyi bir anlayış geliştirmek için bu öneriler kullanabilir niteliktedir.

Bu çalışmada, zamanın meşgalelerine karşı dimdik duran ve güncelliğinden hiçbir şey kaybetmeyen bir esere odaklanıldı. Toplumun nabzını tutan, derinlikli bir tespit ve çözüm önerileri sunan Akif'in kaleminden dökülen şiirler dize dize incelenerek mesajlar tespit edilmeye çalışıldı. Şiirler, yalnızca edebi birer eser olmanın ötesinde, toplumsal sorunlara sınımsız bir dokunuşla temas eder nitelikte olduğu gözlemlendi.

Yüzlerce bireysel ve akademik çalışmada, "Safahat"ın taşıdığı derinliğin ve önemin altını çizilmiştir. Ancak bu çalışma, yapılanların ötesine geçerek, Akif'in eserlerinde sunduğu çözüm önerilerine de odaklanmıştır. Çünkü bu öneriler, sadece o dönemin sorunlarına değil, günümüz toplumunun karşı karşıya olduğu zorluklara da ışık tutar niteliktedir.

Şiirlerin incelenmesi, sadece geçmişe bir yolculuk değil, aynı zamanda bugünüme ışık tutan bir fırsattır. Akif'in naçizane çözüm önerilerini tespit etmek ve paylaşmak, bilime ve topluma değerli katkılarda bulunmanın ötesinde, çalışmanın asıl amacını oluşturur. Bu amacın ışığında, Akif'in eserlerinde saklı olan derinliği ve vizyonu gün ışığına çıkararak, gelecek kuşaklara da ilham olmak arzulanmıştır.

"Safahat" ve içerdiği sosyal ve toplumsal meseleler, günümüzde hala yoğun bir ilgiyle incelenmekte ve her gün literatüre yeni katkılar eklenmektedir. Ancak bu çalışma, daha önce değerlendirilmemiş özgün bir bakış açısı ve başlıkla, Akif'in eserlerindeki çözüm mesajlarını ele almaktadır. Bu çerçevede, mevcut çalışmaları inceleyip, mevcut imkânlar dâhilinde derinlemesine değerlendirilmiş; konuyla ilgili kapsamlı bilgi sahibi olma ve faydalanacaklara derinlikli bir çalışma sunma şansına erişilmiştir.

Safahat'ın içeriği, sadece edebi bir eser olmanın ötesinde, derinlemesine toplumsal ve sosyal sorunlara dokunan bir yapıya sahiptir. Bu nedenle, yapılan çalışmaların analizi sadece geçmişe bir yolculuk değil, aynı zamanda günümüzün sorunlarına ışık tutar niteliktedir. Akif'in şiirlerindeki çözüm önerilerini incelemek, sadece bilim dünyasına değil, aynı zamanda meraklı okuyuculara da değerli bir katkı sağlayacaktır.

Bu çalışma, Safahat'ın içerdiği derinliği ve toplumsal hassasiyeti daha da ayrıntılı anlamak isteyen herkes için bir kılavuz niteliğindedir. Çalışmada sarf edilen çaba,

Akif'in mesajlarını daha geniş bir kitleye ulaştırarak, toplumsal farkındalığı artırmaya ve bilim dünyasına yeni ufuklar açmaya yardımcı olması umudunu taşımaktadır.

“Safahat”ın sayfaları arasında gizlenen toplumsal ve sosyal meseleler, günümüzün karanlık yüzünü aydınlatan bir fener niteliğindedir. Bu eser, sadece bir şairin kaleminden çıkmış bir dizeler değil, aynı zamanda toplumun vicdanını sızlatan gerçekliklere cesurca bir ayna tutmaktadır. Çalışmadaki hedef, bu aynanın yansıttığı görüntüleri daha derinlemesine anlamak ve çözüm odaklı mesajları gün yüzüne çıkarmaktır. Safahat'ın ışığında yeni ufuklara doğru bir yolculuk başlatmak, bilim dünyasına ve topluma değerli bir katkı sunma arzusunu yansıtmaktadır.

KAYNAKLAR

- Aktaş, Ş. (1996). *Yenileşme Dönemi Türk Şiiri ve Antolojisi*. Ankara: Akçağ Yayınevi
- Alşan, S. (2015). Mehmet Akif Ersoy'un; Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı Dönemini Değerlendirmesi, Çözüm Önerileri ve Osmanlı Devleti Adına Ortadoğu Propaganda Faaliyetlerinde Yer Alması. *Kastamonu Üniversitesi: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 75-76.
- Altıntaş, R. (2000, Haziran). Yazgıcı ve Özgürlükçü Tevekkül Anlayışının Çalışma Hayatına Etkileri. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 3 (7), 115-116.
- Argon, S., Argon, F., & Bayhan, F. (2021). *Dedem Mehmet Akif - Zorluklarla Geçen Bir Ömrün Saklı Kalmış Hikâyesi* (7. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Aydoğan, B. (1997). Mehmet Akif Ersoy'un Meyhane ve Mahalle Kahvesi Şiirleri. *Türkoloji Araştırmaları*, 92-93.
- Baş, S. (2012). Bir Merhamet Şairi Olarak Mehmet Akif. *Journal of Turkish Studies*, 7(2), 205-206. <http://dx.doi.org/10.7827/EnglishStudies.2940>.
- Bolay, S. H. (2019). *Mehmet Akif Ersoy'un Fikir Dünyası* (1. Baskı). Ankara: Atlas Yayınları.
- Çonoğlu, S. (2021, Mart-Nisan). Ortak Duyuşun Dili ve Kendisini Milletin Huzurunda Gören Şair: Mehmet Akif Ersoy. *Söğüt Türk Edebiyatı Dergisi*, 8, 17.
- Çelik, S. D. (2003). Ay Bedir Halindeydi, Zafer Kazanıldı... Mehmet Akif Ersoy'un "Çanakkale Şehitleri". *Bilig*, 27, 88.
- Çetin, N. (2012a). *Emperyalizme Direnen Türk: Mehmet Akif Ersoy* (1. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çetin, N. (2012b). *Şiir İncelemeleri* (1. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çetin, N. (2019). *Şiir Çözümleme Yöntemi* (15. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çetin, N. (2021). *İstiklâl Marşı'mızı Anlamak* (10. Baskı). Ankara: İmbik Yayınları.
- Demiray, K. (1988). *Temel Türkçe Sözlük* (5. Baskı). Ankara: İnkılâp Yayıncılık.
- Düzdağ, E. (1998). *Mehmet Akif Ersoy*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Düzdağ, E. (2014a). *Mehmed Akif Hakkında Araştırmalar I* (5. Baskı). İstanbul: M.Ü.İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Düzdağ, E. (2014b). *Mehmed Akif Hakkında Araştırmalar II* (4. Baskı). İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Düzdağ, E. (2014c). *Mehmed Akif Hakkında Araştırmalar III* (2. Baskı). İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Düzdağ, M. E. (2020). *İstiklâl Şâiri Mehmed Âkif Ersoy* (12. Baskı). İstanbul: Gonca Yayınevi.
- Edib, E. (2011). *Mehmet Akif Hayatı, Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları* (2. Baskı). İstanbul: Beyan Yayınları.
- Eker, Ü. (2022). Mehmed Âkif Ersoy'un Konuşma Üslubu ve Halk Diliyle Yazılmış Bazı Manzumelerinin Dil Ve Üslup Hususiyetleri. *İslam Şairi Mehmet Akif Ersoy*, 414-422. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.
- Emil, B. (2021). Mehmet Âkif Ersoy ve "Çanakkale Şehitleri". *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, (35/Özel Sayı), 21-24. <https://doi.org/10.20427/turkiyat.1031542>.

- Ersoy, M. A. (2021). *Mehmet Akif Ersoy Safahat* (1. Baskı). (F. Öztürk, Dü., & A. V. Akbaş, Çev.) İstanbul: Beyan Yayınları.
- Ersoy, M. A. (2021). *Mehmet Akif Ersoy Safahat* (2. Baskı). (S. Çonoğlu, Dü.) İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Ferit, D. (1978). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (3. Baskı). Ankara: Doğu Matbaası.
- Fırat, H. (2015). Safahat ve Aile Eğitimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 37, 185-186. <https://doi.org/10.17133/tba.06207>.
- Gedikli, Ö. (2021). Mehmet Akif Ersoy ve Sabahattin Ali'de "Çocuk ve Yoksulluk" Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *Yeni Era Uluslararası Disiplinlerarası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(7), 72-73. <http://dx.doi.org/10.51296/newera.31>.
- Göçgün, Ö. (2012, Temmuz). Mehmet Âkif'in Şiirlerindeki "Âsım" Gerçeği ve "Âsım'dan Dinlediklerim. *Belgi Dergisi*, 4, 422.
- Görgülü, F. (2021, Mart). Mehmet Âkif'in Safahat'ında Bir İlham Kaynağı Olarak Kur'an-ı Kerim. *Diyanet İlmî Dergisi*, 57(1), 114-116.
- Günaydın, Y. T. (2010). *Babam Mehmet Âkif -İstiklal Harbi Hatıraları/ Emin Âkif Ersoy* (5. Baskı). İstanbul: Kurtuba Kitap.
- Gündoğdu, B. (2009). Bahtiyar Vahabzade'nin M. Akif Hakkındaki Değerlendirmeleri. *Turkish Studies*, 4(8), 1409. <http://dx.doi.org/10.7827/EnglishStudies.1004>.
- Güven, M., & Akkuş, C. (2023). Köse İmam" Manzumesi Üzerine Bir Söylem Çözümlemesi Çalışması. *Söylem Filoloji Dergisi*, 8(3), 902. <https://doi.org/10.29110/soylemdergi.1312116>.
- Kabaklı, A. (2017). *Mehmet Akif* (14. Baskı). İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Kahraman, Â. (1998). Mehmet Akif'in Gençlik Dönemine Ait Bilinmeyen Bazı Şiirleri ve Bir Mektubu. *İlmî Araştırmalar Dergisi*, 6, 345-346.
- Kaplan, M. (2020). *Şiir Tahlilleri 1 Tanzima'tan Cumhuriyet'e* (41. Baskı). İstanbul: Degâh Yayınları.
- Kelebek, A. N. (2021). Mehmet Akif Ersoy'un Poetikası. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları (DEA)*, 255-256. <https://doi.org/10.30767/diledeara.1017818>.
- Kır, İ. (1990). Mehmet Akif Ersoy ve Toplum. *Fırat Üniversitesi Dergisi: Sosyal Bilimler*, 4 (1), 171-172.
- Kolektif. (2011). *Türkçe Sözlük* (11. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Küçük, M. (2014). Mehmet Âkif Ersoy ve Türkçe. *Türkoloji Dergisi*, 21(2), 109-110. https://doi.org/10.1501/Trkol_0000000287.
- Küçükşen, K. (2021). Mehmet Akif Ersoy'un Perspektifinden Toplumsal Sorunlar: Aile Sorunları, Boşanma ve Yoksulluk. *Söylem Filoloji Dergisi*, 6(2), 371-375. <https://doi.org/10.29110/soylemdergi.917763>.
- Mengüşoğlu, M. Ö. (2016). *Müstesna Şair Mehmed Akif* (6. Baskı). İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık.
- Metin, B. B. (2016). "Âtiyi Karanlık Görerek azmi Bırakmak..." Üzerine Bir Söylem Çözümlemesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(3), 1228-1229.
- Nazif, S. (2015). *Mehmet Âkif* (2. Baskı). Ankara: Cümle Yayınları.
- Öztürk, M. (2019, Haziran). "Mehmet Akif'in 'Kur'an'a Hitap' Şiiri. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 41, 83. <https://doi.org/10.30623/harranilahiyatdergisi.472233>.

- Sayar, A. G. (2021). *Çekiş ile Örs Arasında Mehmed Âkif Ersoy* (1. Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Tansel, F. A. (1991). *Mehmet Akif Ersoy Hayatı ve Eserleri* (4. Baskı). (A. Uçman, Çev.) İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Taştan, Z. (2022). *Şahsiyet ve Şaherserler Manzumesi-Mehmet Akif, İstiklal Marşı, Çanakkale Şehitlerine* (1. Baskı). Ankara: Atlas Kitap Yayınları.
- Timurtaş, F. K. (2006). *Mehmet Akif ve Cemiyetimiz* (2. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yeşilyurt, T. (2022). Safahat'ta Yoksulluk ve Yoksullar. Kolektif, D. Boz, & S. Somuncu (Dü), *Safahat Şairi Mehmet Akif Ersoy* (s. 255). Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Yetiş, K. (2011). *Bir Mustarip Mehmet Akif Ersoy* (2. Baskı). İstanbul: Akçağ Yayınları.
- Yıldız, H. (2018). II. Meşrutiyet Dönemi Din ve Modernleşme Tartışmaları: Sebilürreşad Dergisi ve İslam Mecmuası Örneği. *Turkish Studies*, 13(2), 112-114. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13185>.
- Yüce, S. (2022). Mehmet Âkif'in Sanat ve Estetik Anlayışı. *Türkoloji Dergisi*, 26(1), 218-233. <https://doi.org/10.53372/turkoloji.1116429>.
- Yürek, H. (2011). Mehmet Âkif Ersoy'un Safahat Adlı Eserinde Geri Kalmışlığın Sebepleri ve Çözüm Önerileri. *Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Birlik ve Bütünlük Sempozyumu*, 3, 114-116. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Elif OĞUZHAN

Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim Durumu

Lise : Kaya Bayazıtöğlü Anadolu Lisesi, 1998

Lisans : Anadolu Üniversitesi, 2008

: Anadolu Üniversitesi, 2018

Yüksek Lisans : Sinop Üniversitesi, 2024

Mesleki Deneyim

İş Yeri : Şehit Enis Kırımlı Ortaokulu, 2021

İş Yeri : Çalıştığınız Kurum, Kuruluş, Yıllar

Yayın Listesi :

Sempozyum: Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi / Bulgaristan’da Türkçe Meşale: Alev Kültür Dergisi

Kitap: Alev Kültür Dergisi (İnceleme Fihrist)

Yazarlar: Prof. Dr. Necati Demir - Elif Oğuzhan

Makale: Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal of World of Turks (Türklerin Dünyası Dergisi) [ZfWT]” OĞUZNAME (Atasözleri, Uygur Yazılı Paris Nüshası, Reşideddin Oğuznamesi, Kazan Nüshası, İngiltere Nüshaları, Kısa Metinli Oğuznameler, Bayatî - Câm-ı Cem-Âyin) (Kitap Tanıtımı-Araştırma Makalesi).